Цю книжку
присвячую
пам'яті мого чоловіка
Михайла

Не вмію жити просто так,
Я можу тільки чимось жити –
Кохати, мріяти, творити,
Щоб слід залишив день прожитий,
Життя щоб мало сенс і смак.

Людмила КОГУТ

КРАЇНА РОЗБИТИХ СЕРДЕЦЬ

Повісті, оповідання

Друге видання

Львів
ВФ“Афіша”
2010

ББК84.4(УКР7)
К57

“Країна розбитих сердець” – друга книжка Людмили Когут – містить повісті та оповідання, стрижневою темою яких є жіноча доля, почасти складна, але незмінно незвичайна, інколи дивовижна та захоплююча.

Жінка, яка є головною героїнею в усіх творах, подана автором з неприхованою симпатією, наділена життєвою мудрістю, гідністю і незгасним прагненням світла, тепла й доброти.

ISBN 978-966-325-144-8

© Л. С. Когут, 2010
© ТзОВ “ВФ “Афіша”, 2010

Фатальне відрядження

Частина перша

ЩАСЛИВЕ НЕЩАСТЯ

Є сторінки таємні у житті –
Хтось береже, хтось кине на поталу.
Шкода людей, які їх до пуття
За все життя так і не прочитали.
Інтимним світом зветься та глава.
Мені здається, що в ній суть людська.

Як від бажань хмеліє голова!
Кохана очі млосно опускає,
Свідомість відключається, і все –
Говорять тільки очі, губи, пальці,
Нас вища сила мов потік несе,
Не в силах зупинитись чи вертатися...

"Ні – так жити далі просто неможливо!!! Я зовсім невибаглива, але всі домашні сіли мені на шию та й нахабно енергійненько дриґають ногами", – голосними дзвонами били в її голові недобрі думки про свою сім'ю.

"Усе на мені: і прання, і харчування, і покупки. Після відрядження мушу провести виховну роботу і пропорційно пороздавати обов'язки всім членам сімейного екіпажу. Для мене однієї цього трохи забагато!" – рішуче розмірковувала Уляна, наполегливо пхаючи велику дорожню сумку нерівною бруківкою з намерзлим льодом від приміського автобуса до обласного залізничного вокзалу.

"Дожилась!!! Навіть провести в далеку дорогу нікому!!! Волочи сама свої торби і не жалійся!!!" – образа опановувала її, але вона знала, що звинувачувати їй немає кого, хіба що – себе. Уляна дозволила так до себе ставитись – і от має невеселий результат!

Вона ледве стримувала сльози: "У всіх є особисте життя, а в мене тільки каструлі та господарство, – важко зітхнула. – Кожен має те, на

що він заслуговує!" – і далі ковзала по льодових грудках, пересуваючи важелезну торбу.

Домочадці заздалегідь знали про її відрядження на майже місячні курси підвищення кваліфікації, і ніхто не допоміг зібратись та наварити їсти хоча б на перший час її відсутності. Уляна подумки сварила себе за обов'язковість і занадто велику відданість сім'ї. Вона повинна зрозуміти, що діти вже виросли, є самостійними і цілком можуть впоратися з усіма домашніми проблемами без неї, але вона за звичкою все хотіла зробити сама. Вона ж бо – їхня мама!!!

Ну хіба можливо на місяць наперед наварити борщів чи насмажити котлет і дерунів?! Вона хотіла все зробити для своїх дітей і так старалась, що особисті речі у відрядження збирала похапцем в останню хвилину і прихопила багато зайвого.

Уляна була сердита на весь білий світ, а найбільше на себе! Морально навантажувала себе, а не дітей. Злилась на них, бо все виходило не так, як хотіла, але переживала з цього приводу лише вона одна.

...Донька закінчила інститут і заочно вчиться в аспірантурі, працює. Незабаром виходить заміж. Уляна вже не могла дочекатися цього щасливого дня – весілля запланували на весну, після Великодніх свят, а зараз надворі тільки грудень. Молодята ще мають достатньо часу, щоб обміркувати правильність свого вибору та не допустити помилки, яка спіткала їхніх батьків...

Син навчається в інституті – він мамина гордість.

...Але сьогодні мама була розлюченою на них, бо діти не виконали її прохань, і тому вона уже запізнювалась на поїзд!

Уляна бігла через вокзал, тягнучи за собою величезну валізу. З її плеча постійно спадала ручка дамської сумочки. Вона її нервово поправляла, а подумки кляла своє керівництво, яке отак серед зими і такої холоднечі випхало її у відрядження, і водночас захоплювалась "мудрагеликами", які вигадали коліщатка у дорожніх валізах. Вона віртуозно швидко оминала всіх зустрічних та поспішала до перону.

Нарешті закінчила марафон із перешкодами через величезний зал головного вокзалу, переповнений пасажирами, які, мов мурашки, снували в різні боки в натовпі проводжатих.

Але її радість була завчасною! Подумки найобразливішими словами, які тільки могли зародитись у цій красивій жіночій голові, вона вилаяла "конструкторів-розумників", які не додумалися зробити на

вокзальних сходах якихось площадок для пересування багажів. Ті рейки, які були прикріплені до сходів на перон, не те, щоб полегшували життя пасажирам із дитячими візками чи пасажирам-інвалідам, або особисто їй – жінці, яка на місяць їде до столиці й має пристойно виглядати, тому тягне таку важелезну, як для неї, тендітної жінки, торбу. Ті недолугі рейки всім страшенно заважали!!! Об них усі зашпортувались і ледь не падали.

І от тепер цими клятими вокзальними сходами вона ледве волочила валізу і подумки завзято сварила себе. Ради чого все це!? Щоб міністерські клерки не подумали, що тільки в столиці є достойні жінки, а на всій українській периферії – лише жіночоподібні торби, на яких не може звернути уваги шановне чоловіче "панство столичного розливу". А їй, Уляні, що до їхніх вражень і оцінок?!

Цієї хвилини сумка з одягом видалась їй просто неймовірно важкою. Врешті-решт її поневіряння закінчились, і, засапавшись та захекавшись, вона подолала останню сходинку виходу на перон.

Страшенно вимучена дійшла до свого вагона, тремтячими від хвилювання та перевтоми руками дістала квиток і віддала вусатому та дуже пихатому провіднику. Той глянув, мовчки повернув його Уляні і байдуже почав спостерігати, як вона тягне торбу у вагон.

Високі сходинки не піддавались, коліщатка валізи застрявали між металевими отворами. Уляна мучилась. Від напруження, злості та безпомічності почервоніла, але ніхто не квапився їй допомагати – ні товстомордий провідник, ні довготелесий пасажир, який мав заходити у вагон після неї, а наразі стояв непорушно, мов кам'яне одоробло.

"Так, я недаремно їх ненавиджу, бо справжніх чоловіків таки мало на білому світі!!!" – ця думка іржею точила її свідомість, але Уляна ґонорово ні в кого не просила допомоги.

"Хіба їм очі засліпило? Щоб вони вам повилазили, ті ваші баньки, коли ви не бачите, як жінка мордується із вантажем, а вам і не йокне в серці чи у вашій дурній голові", – побажала їм подумки "всього найкращого" Уляна.

Самотужки ледве запхала свою торбу в тамбур і потягла по вагону. Добре, що її місце було в першому купе. Засунула валізу під полицю і втомлено сіла. Через декілька хвилин довготелесий увіпхав "своє мерзенне єство" у простір її купе – настрій в Уляни цілком погіршився. "Це ж треба! Вагон напівпустий, а його нечиста сила при-

несла саме до мене. Дорога зіпсута!!!" – сперечердя зітхнула. Вона не знала цього чоловіка, але встигла за одну хвилину зненавидіти його. Сиділа лиха і недобра на весь чоловічий рід.

"Ну що йому вартувало допомогти піднести мою валізу на ті декілька вагонних сходинок? Для мене – то був тягар, для нього – пушинка. Але його засліпили байдужість і невихованість!!!"

І от тепер він – її попутник!!! Уляна була зла на нього, а він навіть не розумів причини її недоброзичливості та неприязні. Яка обмеженість!

"Добре, що зараз вечір, і я ляжу спати та не буду із ним спілкуватись!"

Поїзд рушив. Уляна розстелила постіль і "ввімкнула німецьку хвилю" – була німою, не промовила до свого сусіда ні словечка, хоча він намагався із нею заговорити. Своєю мовчанкою вона збила його з пантелику.

"Я його зігнорувала, а він не може докумекати, чому я мовчу. Бовдур! Його розум, напевно, ще не доріс до спілкування зі слабкою та сильною половиною людства, – не могла вгамувати несподіваної люті. – Ці поняття у мудрих людей всмоктуються з молоком матері і передаються із покоління в покоління на генному рівні, як велика цінність і надбання. Але в нашому посткомуністично-соціалістичному суспільстві ще немає чоловіка-джентльмена". Вона дедалі більше ненавиділа гомо сапієнс у штанах.

Дорога спонукала до міркувань, заснути було важко. Перевертаючись із боку на бік на твердій вагонній полиці і зручніше вмощуючись, Уляна трохи відпочила під ритмічне колисання поїзда, потім подобріла, заспокоїлась і, усміхнувшись сама до себе, почала філософствувати: "І чого це я так розлютилась? Ну хто мені винен, що я взяла таку важку валізу? Ніхто! Кожен із цих людей міг мені відповісти: "Це твоя ноша! Ти і неси! А не можеш – то залиши її і не стогни, та не зганяй свою злість і роздратування на інших… Кожен тягне на собі стільки, скільки він може і хоче. Це однакового стосується як дорожньої торби, так і всього, що є в житті, – обов'язків, турбот, кохання", – мудрувала в напівдрімоті.

Думки нанизувались, як намистини на нитку. Чорно-білі, різнокольорові, яскраві і темні змінювали одна одну, як і події життя – сумні і невеселі чергувались із веселими та оптимістичними.

Зітхаючи, подумки аналізувала останні роки свого подружнього життя і питала себе: “А що я маю зараз? Сіре існування самотньої жінки: робота, дім, діти, подруги”.

Чоловік покинув її два роки тому. Нарікати на Андрія та тужити за ним вона не хотіла, бо і сама втомилась від таких стосунків. Вона забула, що таке дзвінкий радісний сміх кохання! Дуже шкода, що це в далекому минулому!!! Жаль, що все так швидко минає, і колесо часу не можна повернути назад. Як багато вона б змінила у своєму минулому житті!!!

Було ж і кохання, але жіночий вік, який доля відводить для щастя, зовсім короткий! Це належить пам’ятати, а те, що маєш, – цінувати. Погано, що розуміння цього приходить запізно, коли нічого вже не зміниш.

“Здебільшого, коли маємо – не цінимо, а втративши – плачемо”, – подумала про свій життєвий доробок Уляна.

Вона згадала, що колись давно бачила на виставці цікаву картину, на якій дівчина дивиться у дзеркало і у відображенні бачить своє обличчя. Однак половина поверхні показує, якою вона буде у віці зрілої жінки, а друга – коли буде старою. Тоді, біля тої картини, їй “мороз пробіг по шкірі” – як швидко минає життя!

Ні! Вона ще не хоче зістарітись!!! Хоче бути молодою, щасливою і коханою!

На такій оптимістичній ноті, вже засинаючи, почула, як на проміжній зупинці в купе ввійшла сімейна пара і тихенько розташувалася поруч...

...Поїзд прибував до столиці зранку, і Уляна вже з кращим настроєм сприймала дійсність та роздивляла промислово несимпатичні краєвиди столичного передмістя, які пропливали за вікном. Їх освітлювало яскраве сонечко, а мороз перетворював зимовий туман на химерно-казкові силуети та форми із снігу та інею. Дерева, будинки і якісь закинуті паркани виглядали як витвір високого мистецтва.

Нарешті поїзд зупинився, і Уляна потягнула свій багаж до виходу. У вагоні стояла черга, здебільшого з чоловіків – вони частіше їздять у відрядження. Коли вона підійшла до дверей і збиралась із усіма силами, щоб зняти свою важку валізу, з перону їй простягнув руку допомоги хлопчина, який когось зустрічав. Уляна з радістю прийняла

його добрий жест і відзначила, що молода генерація чоловіків різко відрізняється від "старих шкарбанів"! Після цього, вже з кращим настроєм, не поспішаючи та розглядаючись навколо, пішла до виходу з вокзалу. Валіза вже не здавалася такою обтяжливою... Приїхала за вказаною адресою та влаштувалась у готелі.

Номер був двомісним, маленьким, але затишним, у такому можна прожити і місяць. Поволі розпакувала свої торби та розвісила одяг. Завтра перший день навчань, а сьогодні, оговтавшись, можна ознайомитись зі всіма столичними принадами і околицями та заприязнитися із колегами з інших областей.

...Настав новий день. Уляні навіть у найдивовижнішому та казковому сні не могло приснитися, скільки цікавого і вирішального принесе він для неї!!!

Прийшла в навчальний центр при міністерстві, сіла поруч зі Світланою (так звали жінку, з якою познайомилась учора). Та проживала в сусідній кімнаті, приїхала з Південно-Східної України і мала премилий говір. Уляна встигла з неї посміятись із цього приводу, але поки потай – подумки, бо вони мало знайомі, і вона боялась її образити.

Зал поступово заповнився. Люди спілкувались між собою і розглядали одне одного, вчитися разом цілий місяць – для відрядження це задовго, тому всі хотіли знайти компанію та якихось друзів. Уляна також шукала очима симпатичні для неї обличчя, але їй було незручно розглядати присутніх, бо сіла в першому ряді – мала таку звичку ще зі школи, а потім з інституту.

І от коли вона повернула голову назад, у зал увійшли викладачі, які мали вести курси. По тому, що аудиторія студентів-курсантів ураз замовкла, Уляна зрозуміла, що почалося заняття, і перевела погляд на трибуну. Те, що вона побачила, її геть чисто вбило.

Біля столу на сцені стояв красень-чоловік і дивився в зал. За ним стояли три жінки – миловидні й молоді викладачки. Він оглядав усіх прибулих, але вона відчула, що він дивився тільки на неї. Його очі, такі знайомі та рідні, усміхалися лише їй.

Він відрекомендувався приємним оксамитово-хриплуватим голосом:

– Бойко Роман Іванович – директор курсів підвищення кваліфікації, прошу любити і поважати.

Представив викладачів, оголосив розклад занять і ознайомив з різними організаційними питаннями. Закінчив свою коротку доповідь тим, що треба призначити старосту цього потоку курсантів, і назвав Улянине ім'я:

– Світлицька Уляно Миколаївно, прошу піднятися на сцену, щоб вас усі побачили. Після першого уроку, будь ласка, підійдіть до мене в кабінет, щоб ознайомитись зі своїми обов'язками, – і приязно-лукаво посміхнувся.

Уляна піднімалась на сцену, і ці декілька метрів здались їй дорогою на Голгофу, ноги її підгинались. Вона ніколи не могла б подумати, що зустріне його у столиці, ще й на цих курсах. Він із неї глумився, знав, що вона буде тут. Уляна ж і гадки не мала, чому на ці навчання послали лише її одну з цілої області.

Вийшла напівжива, приголомшена цією несподіваною зустріччю, і від нервового збудження в неї пересохло в горлі. Боялась, що не зможе нічого сказати. Від цієї думки ще більше розхвилювалась і почервоніла, як школярка-двієчниця.

П'ять років до того...

...Доскіпливі промені вечірнього сонця заполонили її кімнату і з цікавістю заглядали в кожний куточок. Уляна витягала із шафи свій одяг і розкладала на велике ліжко, уважно сортувала його на різні купки і відбирала те, що, можливо, завтра візьме в неочікуване відрядження. Зранку їде в невелике районне містечко, де здійснюватиме зустрічну перевірку справ. Керівництво обласного управління практикувало такі перевірки між районами. І хоча це відрядження було несподіваним та короткотерміновим, купка відкладеного одягу ставала дедалі більшою. Вона – справжня жінка і в тому серпентарію, в який їде, хотіла виглядати якнайкраще. Спочатку назначили її колегу Миколу, але останньої хвилини шеф чомусь змінив своє рішення в Улянину користь. Відпустив її з роботи швидше, щоб вона встигла зібратись і виїхати туди зранку...

Уляні подобалось у такий час доби перебувати у своїй спальні – вона із задоволенням купалась у сонячному промінні, яке залюбки обгортало її і цілковито полонило своїм теплом і ласкою... У всій квартирі вже сутеніє, а до неї сонце промовляє:

– Добрий вечір!

Вона щаслива, що зараз в її кімнаті сонячний рай. Поки її сім'я не зібралась і не почала мордувати своїми звичними запитаннями:

“Що є їсти? Де і що лежить? Де була і що зробила?” – і так до нескінченності, вона може насолодитися своєю свободою і, занурюючись у сонячну стихію, зробити необхідне.

Зібрала валізу. Підняла і скривилась – трохи важкувата, але краще взяти щось зайве, ніж не взяти потрібного! А може доведеться піти на якусь забаву, то вона почуватиметься впевнено, бо запрошення не застало її зненацька. Уляна любила збиратися так, щоб у неї все було про всяк випадок. Навіть якби серед зими у відрядженні її запросили в басейн, то вона б мала купальний костюм. Бо таки була зима, але вона взяла зі собою купальник. А може, піде в сауну? І сама із себе засміялась: “Чи хоч буде там відповідне товариство?”.

Потім зручно вмостилась перед дзеркалом – пильно аналізувати свою зовнішність.

Сидіти перед дзеркалом – її улюблене заняття. Спостерігати за своїм відображенням і не бачити жодних значних змін – це вершина земного блаженства для справжньої жінки!!!

Дивилась у скляну поверхню закоханими очима і бачила, яка вона вродлива і приваблива, і ще така молода. Їй вже сорок п’ять, а її кохають, як колись у вісімнадцять. І вона кохає так палко, як колись давно кохала свого чоловіка Андрія. Зараз вона до нього почуває лише сестринську та материнську любов, в яку інколи, під час близькості, вриваються хвилі шалу, освітлені променями кохання, що спалахує, а потім вмить згорає...

Час від часу любовний шторм відвідує бухту сімейного причалу, але це буває під впливом згадок про романтичні миті з минулого, підкріплені галасом спільних дітей – студентки Ірини та сина Олега, який наступного року закінчує школу.

...Уляна задоволена побаченим у дзеркалі – зіниці блищать щасливим вогнем, і від цього очі виглядають блакитнішими і глибшими. Ледь помітні зморщечки від сміху не псують її, а лише додають жіночого шарму та звабливості. Чоловік каже, що вони її прикрашають – Уляна ніби постійно усміхається. Шкіра в неї гладенька, має колір молочного шоколаду. Сонце її любить, і цьогорічна зимова гірська засмага тримається довго.

Але головна її жіноча гордість – шия. Уляна стільки зусиль докладала до її збереження, які тільки креми та маски не підбирала, і результат відмінний – жодної складочки. В її віці жінки чим тіль-

ки не прикривають свою зів'ялу шию – шарфами, хустинами, прикрасами. Уляна ж, навпаки, віддає перевагу одягу з декольте, часто з досить глибоким, навіть узимку. Шкіра її бездоганно гладенька, і щоби похизуватись перед іншими жінками своїм багатством, Уляна любила вбирати гарне намисто або якісь інші прикраси, які б підкреслили її красу та досконалість. Ще з молоду вона запам'ятала, що найчастіше вік жінки видає шкіра на шиї. Як би пізно не лягала спати, завжди змивала макіяж, наносила крем та легенько масувала шкіру. Порядок! Тепер можна вкладатися в ліжко. Цією вечірньою процедурою не один раз зіпсувала своєму чоловікові сексуальний настрій. Андрій терпіти не міг, коли вона лягала в ліжко з кремом на обличчі. І ця маніпуляція зі збереження своїх чар приходила їй на допомогу. Щоправда, до цих хитрощів Уляна вдавалась не часто, бо була коханою жінкою у свого чоловіка. Та й сама любила секс із ним. Але інколи вона цим користувалась, особливо останнім часом, після того, як познайомилась із Романом.

...Він інспектував районний відділ. Уляна працювала з ним під час цієї перевірки. Але це короткотермінове асистування було таким масштабним, що переросло в міцне кохання на довгі три роки.

...Завжди, коли була перевірка, як кажуть "із вищих органів", керівництво вибирало, кого подати на закуску та десерт інспекторові.

Якщо інспектор – жінка, то в їхньому колективі працював єдиний вільний чоловік – Микола. Напрочуд симпатичний, гарний фахівець, до того ж – неодружений. У нього було безліч чудових якостей, одна з яких імпонувала всім жінкам, – він був вродженим джентльменом і дипломатом. Завжди пам'ятав про день народження своїх симпатій-жінок і постійно забував про їхній вік, що було дуже до вподоби цим кралям. Він умів вчасно сказати жінці, що вона прекрасна та іншої такої немає на цілому світі. Після цих чарівних слів жінки танули та відкривали для нього все: двері, серця, душі та, безсумнівно, принади своїх спокусливих тіл.

Микола награно зітхав, коли його керівник, Іван Петрович, у перший день контролю кликав свого постійного "інспектора" для здійснення завершального акорду. Цей день був найважливішим і запорукою вдалої наступної перевірки та складання позитивного акта про роботу відділу.

Єдине, чого побоювався Іван Петрович, щоб після Миколиної опіки над жінкою-інспектором термін контролю не тривав довший час. Що бувало частенько!!!

Для інспекторів замовляли найкращі номери в їхньому районному готелі, де вони могли відпочити та прийняти солодощі для душі та тіла. Десерт-Микола був смачний, і ті жінки, які перевіряли їхній відділ хоч раз, пізніше приїжджали роками.

"Бідний" Микола не міг навіть дозволити собі одружитись, бо або в район прибували з перевіркою, або в "особливо складних випадках" він мусів їхати у відрядження до області, де на нього чекали розваги із жінками-керівниками.

Коли Микола, важко зітхаючи, заходив у кабінет шефа, то Іван Петрович, який був його ровесником та однокурсником, від злості мало не лускав.

– Ну чого ти знову так зітхаєш? Та ти мені маєш ще подякувати, що я за державний кошт надаю тобі такі "королівські розваги"... Якби я був неодруженим або не мав такої ревнивої Дарки… – Іван мрійливо закочував очі!!!

До речі, його Дарця працювала майже через двері в сусідньому відділі і пильнувала чоловіка більше ніж свої зіниці.

Вони одружились ще студентами в університеті. Приїхали працювати за скеруванням, і тут молодим спеціалістам одразу ж дали державну квартиру.

Дарка бачила, що з її Іваном працюють одні жінки, і створила собі імідж ревнивиці, та ще такої, від якої можна чекати чого завгодно. Для неї не існувало авторитетів – хто ставав на її шляху, був приречений до морального знищення.

Іван був чудовим чоловіком, але недосяжним ні для кого – біля нього завжди був вірний вічний сторож – його дружина. Ніхто не хотів бути привселюдно розтертим нею в порох.

Іван трохи заздрив Миколі, який, безсумнівно, в інтересах справи, міг цікаво і пікантно провести час із найкращими жінками області, та й в їхньому районі він міг попестити і покохати безліч жінок, уже в особистих інтересах.

...Жінки обмовляли Миколу скрізь, де могли, та звинувачували його в усіх земних гріхах. Але варто тільки було йому відкрити рота і заговорити з ними, вони були готові враз пробачити все те, що де-

кілька хвилин тому інкримінували, і терміново та з великим задоволенням прагнули забутись у його палких обіймах.

...Коли приїжджали на перевірку чоловіки, то їм у напарники призначали Уляну. Вона мала репутацію приємної та порядної жінки, красиву зовнішність, розумну голову, чарівну усмішку та володіла мистецтвом заворожувати серця і голови чоловіків.

Зазвичай, контроль відділу завершувався чудовою довідкою про роботу та веселою і ситною вечіркою. Але найцікавіше (на відміну від опіки Миколою) – усі чоловіки-інспектори спали у своїх готельних ліжках солодким сном праведників. І поверталися додому дуже задоволені собою, бо зберегли вірність своїм дружинам та коханкам. Ніхто не ображався на Уляну, що вона залишала їх наодинці з готельною тишею. Для них щастям було вже те, що така вродлива, молода і цікава особа спілкується з ними і забавляє їх упродовж нудного відрядження. У кінці робочого дня і вечора Уляна вміла так артистично і красиво розпрощатись, що ні в кого не виникало думок запропонувати їй щось непорядне чи образитися на неї.

Останній день перевірки закінчувався вечіркою, в якій неодмінно брали участь інспектори, Уляна та Іван Петрович зі своєю незмінною супутницею життя – Дарцею, як він ніжно називав її.

Дарця була кращою подругою Уляни і завжди тримала руку на пульсі життя і роботи відділу, яким довгі роки керував її чоловік. Три роки тому вона була єдиним свідком народження кохання Романа та Уляни.

…Він приїхав на перевірку району взимку.

До відділу ввійшов високий чорнявий чоловік, і всі працівниці враз підняли очі – красень!!! Видихнули повітря і, як ті німі риби, майже із відкритими ротами затамували подих, боячись розбити дзвінку тишу, яка запанувала у приміщенні.

Хто це? До кого він? У головах жінок миттєво запрацювали кросворди-головоломки. Секретарка начальника оговталась першою і провела красеня в кабінет шефа. Прибігла до всіх з інформацією:

– Приїхав з області, новий заступник обласного начальника! Улько, готуйся! Тобі пощастило! Такі красені на дорозі не валяються!

Поза очі жінки обмовляли Уляну, що вона, як той спокусливо-сексуальний щит, іде на захист інтересів їхнього відділу. Але щиро визнавали, що жодна з них так вдало і майстерно не зможе супрово-

джувати перевірку в необхідному руслі. Знали, внаслідок допущених ними помилок, давно мали бути на обліку біржі праці.

Тому те, що відбувалося у відділі, було інформацією "для службового користування". Іван Петрович наклав суворе табу на розголошення та винесення будь-якої інформації з відділу. Це стосувалося всього: і балачок про роботу, і базікання про особисте.

Сказав, як відрізав: "Почую в кабінетах чи коридорах щось негативне про роботу відділу чи про працівників – одразу прощаємось".

Подіяло. Навіть у ліжку із власними чоловіками не говорили про роботу чи колег з відділу. Знали – у районі знайти роботу важко, ще й таку пристойну і престижну, яку вони мали. Усі голови сільських рад та секретарі були в їхніх ніжних та тендітних руках, як у кайданках. Один телефонний дзвінок розв'язував будь-яке питання.

Так і того разу, коли приїхав Роман. Контроль – контролем, але ознайомлення із районом без виїзду в гори – це ніщо.

Домовились розмістити інспектора в гарному номері відпочинкової бази в самому серці Карпат. Поїхали четверо – Роман, Уляна та Іван Петрович із Дарцею.

Погода була чудова, легкий морозець, сонце сліпило очі, навколо – білий сніг і гори. Такі величні та красиві. На білому тлі – величезні сосни і ялини – майже до неба. А повітря п'янке від смерекового аромату і розбавлене особливим запахом чистого недоторканого снігу. Казковий краєвид, безвітряний день. Вони сиділи за великим дерев'яним столом з обтесаного дерева. Поряд розпалили мангал, і в ньому весело потріскували дрова.

Гуртом нанизували м'ясо на шампури. Не було в їхньому товаристві запопадливості, як перед вищим керівництвом. Були прості задоволені люди, які вхопили чудову мить життя за хвіст і міцно тримали цього птаха-щастя у своїх руках.

Можливо, від казкової величі й неймовірної сніжної чистоти навколо на душі в кожного з них було спокійно і затишно. Ніхто нікуди не поспішав. Усі раділи життю. Разом накривали на стіл. Потім з апетитом смакували. Говорили про сім'ю, роботу, читали вірші. І було так природно, мило і тепло на душі, ніби вони були друзями, щирими і відвертими. Під вечір зварили на вогнищі гуцульський куліш із пшона зі шкварками і бринзою. Запивали червоним закарпатським виноградним вином.

Здавалось, цього дня не було щасливіших людей на цілому світі. Усе: краєвид, атмосфера їхньої бесіди, дружній обід, дзвінкий сміх подруг – давали відчуття багаторічної дружби.

На вечір спланували зробити танцювальний майданчик біля колиби, де повинні були ночувати.

Вечоріло, і вони занесли провіант в Улянину кімнату.

...І от стемніло – ніч у горах. На небі круглий повнолиций місяць – наче посміхається до них. Бавтеся, радійте життю – воно таке коротке!!!

Зірки над горами так низько, хоч діставай руками.

Розпалили велике вогнище, яскраве та голосне. Весело тріскотіли на полум'ї гілки ялин та смерек, зігрівали очі та душу красиві вогняні квіти на білому снігу. Ввімкнули програвач із дисками виконавців італійської естради. Музика їхньої молодості заполонила серця, танцювали, співали, сміялися. І були знову молоді та щасливі, куди й поділися ті десятки років, які віддаляли їх від того давнього часу. Казковий вечір, прекрасні люди! Чудове життя! Танцювали всі разом – колом, майже гуцульські коломийки. А під мелодійну ліричну музику кожен кавалер обирав собі партнерку.

Коли Уляна танцювала з Іваном, він шепотів їй на вухо слова вдячності за її працю, відданість колективу та йому. Сказав, що помітив, як на неї дивиться Роман, який є достойним суперником і йому, і чоловікові Уляни.

Потім Уляна танцювала з Романом. Під час танцю чула його переривчасте і схвильоване дихання, подумала, що він втомився, і запропонувала перепочити.

Він відповів, що тоді не буде чути чудового запаху її волосся, в якому змішалося все: гарний шампунь і солодкі квіткові парфуми, терпкий запах смерекового диму і свіжий запах морозу й вітру.

Кружляли поволі, кожна пара у стані захоплення чудовою музикою на своїй ліричній хвилі.

Іван і Дарця – щаслива сім'я, в якій дружина була талановитим диригентом свого маленького родинного оркестру. Вона була типова жінка Овен – активна, енергійна та динамічна. Своїм життєлюбством запалювала все навкруги. Пишалася своїм чоловіком, кохала його безмежно, а ревнувала – ще більше. Була щедрою і щирою в усьому. Скупість проявляла тільки щодо свого Івана – він її власність, її плоть і життя.

Чоловік із задоволенням був у неї в полоні, кохав і цінував здібності й таланти дружини. Вони були гарною, органічною парою. І цього вечора для них не було нікого поруч. Тільки музика і їхнє кохання – довге, міцне і вірне.

Поруч танцювали Уляна і Роман. У них не було відчуття, що познайомилися тільки декілька днів тому, не було відстані чужих людей.

Уляна із здивуванням не йняла віри. Це ж треба! Стільки приїжджало гарних чоловіків з області. Для всіх вона була порадницею при складанні робочих актів та інших паперів і прикрасою їхнього вечірнього столу. Але в неї жодного разу не защеміло серце і не потепліло в душі від потисків їхніх рук, від поцілунків її в щічку, від грайливої посмішки.

Вони були чужі та й годі! Після таких зустрічей вона прибігала додому і була щаслива, що її чекають із нетерпінням чоловік і діти.

Сьогодні ж, разом із товариством, вона насправді була наодинці тільки із ним – красенем-чоловіком. Вона жартувала з усіма, сміялась, але кожного разу хотіла ненароком зловити його погляд. Він також спостерігав за нею. Однак, як вихована людина, не міг дивитися на неї прямо. І коли вона відводила погляд, свій він відразу спрямовував на неї. Вдень їхні погляди майже не перетинались. Вечір же відкинув пелену сором'язливості.

Мовчки танцювали, міцно притулились і дивилися прямо в очі одне одному. В їхніх зіницях був відблиск лукавого місяця та веселого багаття. Одягнені у важкий зимовий одяг, вони танцювали так, ніби були легенькі, як пір'ячко.

...Закінчилась чудова музична ейфорія! Надворі північ, від морозу під ногами порипує сніг. Треба йти в тепло. Веселі й задоволені зайшли в колибу. Розпрощались і пішли по своїх кімнатах.

Уляна із почуттям піднесеності та легкої закоханості пішла в душ. Тепла вода розігнала кров по цілому тілу. Щаслива повернулася до кімнати. Ввімкнула телевізор, але зовсім вимкнула звук, щоб у голові та серці хоч трошки збереглися спомини про музику ночі. Подумала, як би вона повела себе зараз, коли б він за чимось прийшов до неї. Ой, як їй захотілося побачити його ще сьогодні!

Уляна мрійливо заплющила очі, міркувала, що була б не проти із ним... поцілуватись. У неї дивно залоскотало десь у животі, і вона зловила себе на думці, що тільки цілуванням у губи не хотіла б закін-

чити цей вечір і цю ніч. Вона бажала чогось більшого. Відчула, що в неї затремтіло серце від передчуття, що сьогодні щось станеться.

Те, від чого вона стільки разів утікала, уникала як від свого чоловіка, так і від посягань чужих, сьогодні їй захотілося пережити з Романом.

Вона сиділа в ліжку в одній нічній сорочці – чорній на тоненьких бретельках із спокусливим вирізом спереду, який показував її гарну шию та пишні груди.

"Хоч би він захотів щось попити і прийшов з цього приводу до мене в кімнату", – це було її найбільше бажання цієї хвилини.

Біля самих дверей стояли великі пакунки з водою, фруктами, вином... Вона не вимикала світло та телевізор і так напівсидячи задрімала.

Прокинулась від того, що хтось накривав її покривалом. Зашарілась. Над нею стояв Роман. Він справді захотів води і прийшов у її кімнату. Вимкнув телевізор і вирішив її накрити. Роман дотулився до її руки, і вже нічого не могло їх відірвати одне від одного. Він поцілував її, і це був ніжний і сором'язливий поцілунок двох зрілих людей, яким хотілося згадати почуття молодості.

Ніч, вкрадена в минулого та подарована майбутньому, показала, що вони створені одне для одного. Вони кохались і пливли в хиткому човні чужою рікою, зупинялись і ненаситно починали знову. Швидка течія пристрасті несла їх у стрімкий, небезпечний та підступний вир краденого кохання, такого солодкого і водночас гіркого. Потяг одне до одного був таким сильним, що їхнє злиття було безкінечним і шаленим. Пізніше Уляна згадувала, що за все подружнє життя в неї не було такої солодкої та палкої ночі. Вони кохалися цілу ніч!!! Щоб хоч один раз пережити такі почуття безмежності та полону кохання, вартує жити на білому світі!!! Він шепотів їй, яка вона гарна, спокуслива, палка, романтична та безліч таких слів, які прагнуть чути вуха кожної жінки.

...Залюблені та зморені, але безмежно щасливі, заснули вдосвіта.

Зранку Дарця не знайшла Романа в його кімнаті й тихенько зайшла до подруги. Картина, яку вона побачила, її розчулила. ...Голову Уляна поклала на плече Романа, а рукою вона міцно обнімала його. Він же спав, обхопивши її двома руками так міцно, ніби хотів її відгородити чи захистити від цілого світу.

То був початок їхнього позашлюбного роману.

...Уляну наче підмінили. Вона завжди була веселою, енергійною та життєлюбною. Зараз же, під впливом кохання, вона була сама стихія – сонце, вітер, вулкан, цунамі – усе в одній особі. Вона прагнула все встигнути і зробити: і на роботі, і вдома. Ще раніше, до свого всепоглинаючого кохання, на її робочому місці завжди був порядок. Усі документи, адресовані керівництвом безпосередньо їй, були опрацьовані бездоганно, грамотно і вчасно. Тепер для всіх у відділі вона була взірцем – показником самодисципліни і ділової кваліфікації. За робочим столом сиділа не інспектор районного відділу – ні! Це був досвідчений менеджер дуже поважного офісу. Або ні, це була "директриса" із кінофільму "Москва сльозам не вірить". Так професійно вона виглядала!!! У неї завжди був імідж ділової жінки, це стосувалося і її "робочих паперів", і її зовнішньої оболонки – одягу. На роботу йшла, як на свято – елегантно зі смаком вбрана, стиль – класичний із невеликим "креном у бік" – жіночно-легковажний. Але стримано, як для офісу.

Кохання ж вплинуло на неї так сильно, що вона почала ставитися до своєї зовнішності ще прискіпливіше. Цю раптову зміну її вигляду не могли не помітити в жіночому колективі – "справжньому притулку для змій середнього розміру і віку", або, як вони із Дарцею жартували, невеликому тераріумі районного масштабу. Жіночки-гадючки шипіли по закутках: "Дивись, як вибирається! То ж треба, і час має – щодня із зачіскою! І нігті вимальовує – напевно, баняки їй Андрій вимиває. От і щастить деяким!" Зеленіли від злості. Заздрісним поглядам не було перепон!

...Уляна завжди виділялась на сірій палітрі колективу! Коли були великі передсвяткові збори, то керівництво просило її сісти в актовому залі на перший ряд, щоб президія мала на кого "покласти око". Вона завжди із цього сміялась. Вона виглядала кінозіркою на фоні товстих жінок, які ще не були старими, але махнули рукою на свої фізичні форми. Із чистим волоссям, гарною зачіскою і більш-менш пристойно одягненими їх можна було побачити лише на великі релігійні свята, Новий рік та Восьме березня. Уляна ж щодня була одягнена так, ніби тієї ж хвилини мала засідати в президії Верховної Ради – елегантно, вишукано, сучасно. А взуття – то окрема тема розмови!!! Яка б не була погода, вона йшла на роботу в чистому і

гарному взутті. На роботі обов'язково перевзувалась в інші модні мешти на високих підборах. І це тоді, коли інші жінки її відділу приходили на роботу і перевзувались у препаскудні тапки, а ще, щоб не замерзнути, натягали теплі високі шкарпетки, які були, зазвичай, неприємно темних кольорів.

Уляні завжди було досить складно "тримати фасон" і виглядати так досконало – у сім'ї не було достатньо грошей, і вона частенько зі своєю подругою Дарцею їздила в магазин секонд-хенду та підбирала дешевий одяг, який потім підганяла за своїм розміром. До одягу підшукувала яскраві хустини чи шарфи, які романтично закидала через плече, зав'язувала навколо шиї або до ручки сумки, що виглядало дуже вишукано та елегантно. Яскравих шарфів, різнокольорових хустинок та різноманітних сумок вона мала, як кажуть, "до кольору, до вибору". Була істинною жінкою, до останньої клітини її зграбного тіла. Таку жінку неможливо було не зауважити – її було видно здалеку! Кольори її одягу приголомшували своєю яскравістю і витонченістю.

Із прискіпливим та вишуканим підходом до своєї особи для співробітниць Уляна була, як кістка в горлі. Шкода тільки, що сказати їй нічого не могли, бо багато в чому від неї залежали. У чорних душах зміючок поволі накопичувалась підла отрута, вони чекали свого підступного часу – коли б вкусити. Та й ще дуже боляче, щоб аж до крові! Але ще не настала ця мить!

Уляна на все мала час, встигала зробити безліч справ. Прибігала з роботи додому, і в неї все кипіло в руках, булькало і шкварчало на газовій плиті. Коли домашні приходили з роботи та науки, у квартирі пахло смачною вечерею та спеченим яблучним пирогом або пиріжками з дріжджового тіста, був приготовлений обід на наступний день. Вона була пречудовою господинею.

Уляна не могла допустити, щоб її відлучення з дому щосуботи впливали на комфорт і добробут сім'ї. Вона літала по квартирі з пилососом чи ганчіркою, ніби в неї за плечима були велетенські крила. Вмикала голосно веселу музику – душа її співала від кохання і повноти життя. Усе робила із задоволенням. Дім блищав від чистоти! Вона себе виправдовувала: закривала душу від негативних емоцій:

– Родина ситно і смачно нагодована. Почуття обов'язку перед сім'єю виконано, сумління старанно приспано.

Кохання рятує людину від буденності та робить життя суцільним святом! І що б вона не робила під впливом кохання – копала рови, садила картоплю, рубала ліс чи писала симфонії – її божевільне серце б'ється сильніше, переповнена душа співає, і кожна робота є в радість. Бо є свято душі – шалене і палке кохання!

...Уляна працювала цілий тиждень. У суботу її чоловік ішов на роботу (мав додатковий підробіток), а вона щаслива і закохана виходила з дому і бігла на побачення, хоча всі домашні знали, що мама також на роботі – десь на перевірці в селах.

Субота була їхнім днем. Роман щоразу казав, що не міг дочекатися цього дня. Тиждень без неї прирівнювався до місяця. Роман приїжджав за нею до умовленого місця автомобілем, і вони справді їхали в село. Спочатку їхні побачення відбувалися на тій же базі відпочинку, де вони кохалися вперше. Вони любили походити зимовим лісом, поговорити, подуріти. Катулялися по снігу, цілувались і бігали одне за одним, кидалися сніжками й знову цілувались. Вони були молодими – кохання відібрало в них роки, за їхніми плечима не було нічого – ні подружнього життя, ні дітей. Цей день був тільки їхнім – день кохання, сміху і веселощів. Вони раділи життю!

Закохані й щасливі не могли натішитись одне одним. Роман готувався до зустрічі, як справжній джентльмен. Привозив зі собою різні делікатеси, смакоти, фрукти і вино. Уляна любила напівсолодке вино із красивою назвою "Біла заздрість".

Роман урочисто відкорковував пляшку і заворожливим голосом незмінно казав: "Вип'ємо за нас і наше кохання. Хочу, щоб на нашому шляху зустрічалася тільки біла заздрість".

Кохання розбудило їхні напівсонні тіла та душі, і вони не могли накохатись одне одним… У них була гармонійна любовна ідилія, і кожна нова зустріч була ще більшим вибухом емоцій, ніж попередня, а кохання було все палкішим і досконалішим. Він так пристрасно цілував і ніжив її гарне тіло, що вона у хвилини їхньої близькості готова була померти від щастя та захоплення. Він був найсолодшим чоловіком на цілому світі! Він кохав і пестив її, розглядав і гладив ніжну шовковисту шкіру, цілував лінії згинів красивого та спокусливого тіла. Він топився у вирі кохання та її синіх очах і був сліпим до всіх жінок, окрім неї. Навіть до дружини! Йому здавалось, що він

жив насправді тільки в суботу, а всі решта дні – це було існування і підготовка до справжнього "суботнього життя".

Чоловік і жінка втрачали голови від кохання. У них не було жодних інших органів, лише велике закохане серце. Кожний суботній день злітав, як одна година! Вони забували про час, і тільки годинне табло мобільного телефону нагадувало – настав час розлуки! Міцно обнявшись, вони дивились на годинник і обманювали себе – чекали "круглого рахунку", коли стрілки покажуть рівно якусь годину. Ці декілька хвилин давали їм можливість ще трохи побути разом і відтягнути час розставання.

...Так тривало майже три роки, і тільки декілька місяців тому вони почали зустрічатися рідше – через суботу. Роман сказав, що має пильні сімейні справи. Уляна все розуміла, сім'я – на першому місці. Вона ніколи не розпитувала про його сім'ю, а він говорив про дітей, дім, господарські справи, але тільки не про дружину. Напевно, на це були якісь причини. Він був відвертий з Уляною в усьому, окрім його жінки. Міг дещо розказати віддалено, у загальних рисах. Уляна не чула про неї нічого – ні хорошого, ні поганого. Чомусь, як тільки їхня розмова потрапляла в русло його сімейної ріки, в нього відразу псувався настрій, і Уляна вирішила раз і назавжди: "Якщо захоче щось розказати, то вислухаю, а ні – то сама ніколи не поцікавлюсь". Із свого житейського досвіду знала – "ніколи від добра не шукають добра" – мусить бути якась причина, що Роман тікає з дому і так палко кохає її.

Уляна не шукала розгадки, не лізла йому в душу, не вимагала розлучитись із дружиною. Але якби він запропонував їй вийти за нього заміж, вона б відразу покинула все і пішла б за ним, хоч на інший край землі.

Так Уляна думала, коли вони були разом. Як тільки розставались, її починало мучити сумління, що вона краде стільки часу у своєї сім'ї. І тільки той факт, що діти вже зовсім дорослі, трохи заспокоював її совість. Вона не хотіла і не могла позбавити себе задоволення бачити Романа, хоч двічі на місяць, бо кохала його до безтями і не могла подолати свій потяг до нього. Чим би вона не займалась, думка підсвідомо поверталась до нього – він заполонив усю її душу.

...Того тижня вони не мали зустрічатись, і Уляна зі спокійною душею їхала у відрядження виконати завдання шефа та трохи розвіятись.

Чоловік без великого ентузіазму зустрів звістку, що Уляна їде на цілий тиждень, хоча вона забезпечила сім'ю їжею майже до свого повернення. Діти також незадоволено "покрутили носами". Але через годину змирились і заспокоїлись.

Уляна виїхала зі самого ранку і вже перед обідом була на місці. Керівник познайомив її зі своїм відділом та виділив робочий стіл, за яким вона могла працювати.

У містечку не було готелю, був тільки якийсь занедбаний гуртожиток. Улянин шеф із начальником відділу, в який вона приїхала на перевірку, завчасно домовилися запропонувати їй зупинитись у молодої співпрацівниці, яка має невеликий приватний будинок, де живе сама, без батьків. Її мама померла декілька місяців тому, а тата в неї не було. Вона неодружена, і Уляна їй не буде заважати. Крім того, керівник Галини, так її звали, виділив кошти, щоб було чим пригостити гостю. Одне слово, усе організував по-людськи.

Роботи виявилося достатньо, але Уляна хотіла закінчити в суботу, а в неділю вранці поїхати додому. Працювала цілісінький день, виходила тільки на обід і трохи швидше з роботи, щоб пройтись по містечку і побродити по магазинах. У своєму місті завжди не мала часу. Тиждень на роботі, потім дім – прибирання, прання, готування – все, як у всіх. Тільки субота – це було її свято, вихідний і взагалі – її повноцінне життя. Наступного тижня мала зустрітись із Романом і чекала цієї зустрічі з нетерпінням.

Коли їхала у відрядження, то в ранішньому поспіху забула мобільний телефон і зараз страждала, що не могла йому зателефонувати, бо і вже майже цілий тиждень не чула його ніжного, оксамитового голосу – не встигла навіть сповістити його, що поїхала у відрядження. Вона, як і він, ніколи не телефонувала йому на робочий чи домашній телефон, лише на мобільний. У них була така домовленість, і за три роки вони ніколи її не порушували.

Галина, яка на час відрядження дала їй притулок у своєму домі, виявилася дуже приємною особою. Вони разом вечеряли, говорили, і хоча вона була набагато молодшою від Уляни (Галина – майже ровесниця її дочки), у них було багато спільних тем для розмови.

Цього дня зранку Галина залишилася вдома, а Уляна пішла на роботу. Господиня дала їй ключі від хати, бо їй треба було кудись від-

лучитись. Був вихідний, і в неї були свої справи. Попередила Уляну, що ключі в коморі на обумовленому місці.

Будинок був розділений на дві частини: у маленькій розмістилась Уляна, це була вільна гостьова кімната, в якій ніхто не жив, а в другій, більшій частині – Галина, там була велика вітальня, спальня, кухня і ванна кімната, все як у звичайних приватних будовах. Затишно і просто, бо Галина була не з дуже заможного роду – звичайна молода жінка. Коли Уляна повернулась із роботи, то побачила, що двері до Галининої кімнати були напіввідчинені, отже, господиня вдома. Уляна не хотіла заважати і пішла до своєї кімнати, щоб розкласти папери, зібрати свої речі, а потім вирушити до автобуса. Вона ще може встигнути виїхати сьогодні. Потроху шпорталась зі своєю валізою, коли почула, що під'їхав автомобіль і грюкнули вхідні двері. Підняла голову і подивилась у вікно. Від побаченого вона мало не зомліла – на подвір'я заїхав автомобіль Романа. Він вийшов з авто зі своєю сумкою, з якою приїздив до Уляни і в якій привозив для неї всякі смакоти. Сумка була важка, Галина хотіла взяти її з його руки, але він не дав, засміявся і поцілував її в щічку. Вона обняла його за шию та поцілувала так само в щоку, притулилася до нього, обвила його стан руками, і так вони пішли в будинок.

Уляна сіла приголомшена і не знала, що їй робити. Перші хвилини не могла навіть дихати, щось стиснуло в грудях, їй не вдавалось ані поворухнутись, ані встати із крісла. Трохи оговтавшись, подумала, чи не затьмарилось, бува, у неї в голові і чи не привиділось їй усе. Але ні, чула, як у сусідній кімнаті вони обоє сміялися і брязкали якимись бляшанками та пляшками. Вона зрозуміла, що це він витягає з торби гостинці. Уляна встала із крісла, і її кинуло в жар – боялась, що Галина зайде до неї в кімнату за чим-небудь або, не дай Боже, загляне Роман. Вона не знала, як поводитись у цій ситуації, вона не була готовою до такої зустрічі. Не могла зрозуміти, яка лиха сила привела її сюди, щоб вона терпіла такі душевні тортури. Схвильована і спантеличена подумала: "Добре, що одяг поскладала ще вчора". Знервована зібрала весь дріб'язок і косметику та кинула гамузом у валізу, не дивилась, чи висиплеться її пудра на одяг, чи добре закрита пляшечка з парфумами – їй було не до педантичності та акуратності, запхала в бокову кишеню робочі папери. Зовсім зім'яла написану сьогодні довідку. Їй уже все було немиле – і та довідка, і робота, і

сім'я – їй помутніло в голові від горя, і вона не знала, як реагувати на цю дику і несподівано жорстоку дійсність. Одягнула дублянку та вискочила з будинку. Хоча точніше було б сказати – проповзла тінню – вийшла так тихо, ніби боялася когось розбудити. Ключі від хати залишила на столі. Повела себе нечемно, навіть не подякувала господині за гостинність, але зараз їй було не до етикету. Уляна не знала, що з нею коїться – її морозило, і вона не могла впоратися з тим нервовим ознобом, який пробивав її наскрізь. Тремтячи вона не йшла до зупинки автобуса, а так швидко бігла, ніби щось вкрала, і за нею гналося десятеро величезних псів. Була збентежена, здивована і морально розчавлена.

Коли автобус рушив з місця, Уляна полегшено зітхнула, хоча її ніхто не наздоганяв, і, загалом, в цьому автобусі та в цілому місті нікому до неї не було жодного діла. Всі пасажири були заклопотані своїми справами.

Тепер, в автобусі, спостерігаючи за сніжинками, які пролітали за вікном, вона мала час проаналізувати все те, що з нею трапилось. Цієї хвилини здавалось, що в неї обірвано всі зв'язки з життям. Їй хотілося заплющити очі і померти – так мучилась її закохана душа від усвідомлення того, що він її зрадив.

Вона не могла зрозуміти, як він опинився в домі в такої молодої, як для нього, жінки. Подумки обзивала його різними словами, але їй від того не ставало легше. Вона знала, що життя є швидкоплинним та динамічним. Морально завжди слід бути готовим до будь-яких змін у ньому, тоді ця зміна не ранить тебе так боляче і може навіть стати твоїм спільником. І в той же час зміна стане твоїм запеклим ворогом, коли застане тебе зненацька. Що з нею і сталося сьогодні!!!

За три роки бурхливого роману Уляну жодного разу не осінила думка, що все може закінчитися так само раптово, як і почалось. Вона ніколи не обмірковувала ситуацію розставання, зради чи ще чогось, що могло привести до їхнього розриву. Вона просто не уявляла свого життя без нього, але зараз вона виявилася покинутою, зрадженою й абсолютно непідготовленою до таких радикальних змін в її житті.

Вона їхала додому напівпритомна, хотіла побути на самоті з думками і своїм горем. Вона не знала, як вона зіграє роль дружини і мами після повернення додому. Їй хотілося втекти від усіх,

щоб могти голосно поплакати та стогнати від душевної муки, дошкульнішої за фізичний біль. Перед її очима знову і знову поставала постать Романа, який обнімав цю дівчину і йшов із нею в дім. Уляна не мала жодних претензій до Галини, вона навіть була їй симпатична, але до нього – підлий брехун, нікчема. Казав, що має термінові сімейні справи! Що, не міг зізнатися, що розкохав?! Боявся сказати правду? Нехай навіть гірку? Ну, вона б перемучилась, перестраждала!!!

А зараз, коли вона своїми очима побачила його зраду!!! Це було нестерпно!!! Надзвичайно боляче! Вона ледь стримувала тремтіння в усьому тілі. Він її зрадив! Але ж вона добре знала, що зрада є там, де є правда і честь! А їхнє кохання – суцільний обман близьких людей! Уляна не хотіла і не могла зізнатись у цьому навіть сама собі, і тому її постійно мучило сумління.

Вона відчувала себе злодійкою, злочинницею. Але яким солодким був цей злочин! Кожна мить разом із ним – суцільне свято!!!

Роман не був її чоловіком, і вона прекрасно знала, що не має жодного права його ревнувати. "Нехай його ревнує дружина!!!" – ображено думала Уляна. Але за ці три роки вона, крім того, що дуже звикла до нього, так його покохала, що не уявляла своє життя без нього. І якби він сказав, що йде від своєї дружини і хоче бути з нею, Уляна б, не задумуючись, зруйнувала спокій своєї сім'ї заради нього і приспала свою постійно ниючу совість або отруїла її та знищила ті докори сумління, які постійно терзали її чесну душу. Але він нічого не пропонував, і вони залишалися тільки коханцями. А тепер? Вона не знала, що їй робити!!! Поверталась додому, бо мала повертатись, і не було більше на всій землі місця, де б її так із нетерпінням і любов'ю чекали, як удома діти та чоловік.

Однак як замаскувати перед близькими зболену і зраджену душу? Уляна завжди була такою веселою, легкою, а Роман так жорстоко підрізав їй крила, і вона вже не зможе літати по життю веселим метеликом. Невідомо, як вона буде ходити і навіть дихати!!! Її розпачу не було меж.

Коли автобус приїхав у її місто, було вже темно, і вона раділа цьому – не хотіла когось зустріти. Автобусна зупинка була неподалік її будинку. Назустріч вийшли діти і чоловік, втішились, що вона повернулась, бо чекали її зранку наступного дня.

– Чудово, що приїхала зараз, усі разом повечеряємо, – радісно вимовив Андрій. – Я приготував смачну вечерю.

Коли переодягнулась і прийшла до кухні, де зібралось усе її сімейство, то всі в один голос спитали, чи вона добре почувається, бо виглядає дуже кепсько.

...Уночі Андрій прокинувся від того, що дружина голосно стогнала. Увімкнув світло, хотів розбудити – думав, що їй щось страшне сниться, але їй було погано – обличчя червоне, її бив озноб. Переляканий Андрій викликав швидку медичну допомогу, розбудив дітей. Усі стурбовано і з жалем дивились на свою маму, їй було так кепсько, що боялись, що вона ось-ось помре.

Приїхала швидка допомога. Лікарі обстежили її, дали необхідні уколи і забрали до лікарні. Геть блідий від шоку Андрій поїхав із дружиною. Діти вже не лягали спати, увімкнули по всій квартирі світло, сіли в кімнаті на диван і попритулювались один до одного – такі дорослі і водночас такі малі й незахищені. Мама потрібна в будь-якому віці, тим більше їм – вони ще не влаштовані в житті.

Сиділи, мало не плакали. Під ранок повернувся тато, повідомив, що в мами був гіпертонічний криз і серцевий напад. Ні з того ні з сього насварив дітей, що це через них, бо вони нічого не допомагають мамі по дому, не слухають і взагалі, що всі біди від них. Діти вже і не сперечались, боялись, щоб і з татом не сталось якогось лиха.

Уранці Андрій зателефонував шефові, повідомив, що Уляна потрапила до лікарні, і сказав, який в неї діагноз. Іван сам мало не помер від такої новини, і вже через годину вони з Дарцею були в лікарні.

Уляна лежала на вбогому лікарняному ліжку, металевому з іржавими бильцями і з незручним старим матрацом, продавленим сотнями чужих тіл, які колись на ньому чекали свого одужання. Загальну картину бідності та убогості доповнював вигляд лікарняної сірої постелі з якимись чудернацькими візерунками на простирадлі. Уляна спиралась на подушку і була така бліда, що на неї було лячно дивитись. Така свіжа і красива вона їхала у відрядження, а за один день різко зістарилась.

Дарця аж застогнала, як побачила свою вірну подругу. Сіла на крісло біля Уляни, взяла її за руку і з ненавистю глянула на свого чоловіка. Уляна злегка усміхнулась: “Дивись, не вбий його, не він винен у моїй хворобі, а Роман”.

– Ти його там бачила? – спитав Іван.

– Так, приїхав до молодої, поміняв мене, як дешеву жінку. Я сама винна, що покохала його, – сказала, ледь стримуючи сльози, Уляна.

– А ти знав? – і подивилась запитально на Івана.

– Так. Ти знаєш, у відрядження мав їхати Микола. Ми розмовляли з начальником того відділу про обласне керівництво, і він мені сказав, що Роман приїжджає до його підлеглої вже декілька місяців, я хотів, щоб ти побачила це сама, і тому поїхала ти, а не Микола. Пробач мені, я не думав, що все буде так серйозно, – Іван був дуже засмучений.

– Іван мені тільки сьогодні розповів після того, як нам зателефонував Андрій і сповістив, що ти в лікарні. Я думала, що приб'ю його, – з жалем у голосі сказала Дарця.

Іван із Дарцею ще трохи біля неї побули та й пішли у своїх справах. Іван сказав, щоб вона одужувала і не переживала за роботу. Дарця обіцяла прийти наступного дня і принести щось смачненького.

Після обіду до Уляни прийшли діти з чоловіком. Андрій приготував борщ, дочка стушкувала м'ясо. Усі дивились, як мама їсть, і раділи кожному шматочку курочки, що вона проковтнула. По їхніх очах бачила, як вони переживають за неї. Їй стало боляче за них, за себе і за своє втрачене крадене кохання, яке три роки було її життєвим стимулом, стержнем, який тримав її у відмінній формі, додавав життєвих сил та наснаги.

Вона хотіла, щоб родина пішла і залишила її саму, бо боялась, що заплаче при них і не зможе пояснити причини своїх сліз. Сказала, що втомилась і хоче відпочити. Вони поцілували її, побажали швидкого одужання і пішли додому. Андрій, коли виходив, пильно подивився в її очі і стурбовано запитав:

– З тобою все гаразд? Ти виглядаєш чимось дуже засмученою.

– Я переживаю за вас, – тихо відповіла Уляна.

Тільки за ними зачинились двері, вона заплющила очі і почала згадувала свої побачення, палкі поцілунки, цікаві випадки, які були у неї з Романом. Рясні сльози жалю за минулим коханням і за майбутнім життям, в якому вона вже не буде із коханим, текли із її заплющених очей. Вона їх змахувала рукою, а вони все текли і текли.

У палату зайшов лікар:

– Шановна пані, що це за водоспад? Припиніть плакати! Ваше серце вимагає позитивних емоцій і що більше, то краще.

Потім прийшли медсестри, поставили крапельницю і вкололи її в різні цікаві місця. Уляна міцно заснула. І снився їй приємний сон, в якому вона танцювала з Романом, а він притискав її до себе все міцніше і міцніше. Навіть у сні думками вона поринала в безодню за солодким минулим, скривджена розсікала хвилі нещасного сьогодення і прагнула піти в щасливе майбутнє з коханим чоловіком.

Уранці, було ще темно, коли прийшла медсестра, безцеремонно розбудила Уляну та із задоволенням зробила їй у сідниці декілька уколів. На її лиці було зловредно написано: "Я не сплю, і ти не спи – лікарня прокидається рано або взагалі не лягає спати".

Медсестра вийшла, голосно рипнувши дверима. Уляна лежала в темряві палати і не хотіла відпускати гарний спомин про свій сон. Вона згадала одне побачення з Романом.

...Був сонячний жовтневий день – золота осінь. Вони поїхали в ліс. Ходили м'яким килимом пахучого опалого листя. Аромат осіннього лісу – неймовірний. Запах сухих трав, змішаний із духмяним запахом грибів, листя та дерев, п'янив. Таким повітрям неможливо надихатись.

Вони гуляли лісом, а потім влаштували пікнік – розклали вогнище і смажили на вогні ковбаски. До запаху казкового лісу додався апетитний запах диму та копченого м'яса. Зголоднілі, ласували підпечені ковбаски і раділи, як діти. Він ніжно годував її, знімаючи із дерев'яних шпажок нанизане м'ясо. Голосно студив його і весело сміявся, дмухаючи на рожеві, добре підсмажені шматочки, та остуджені клав Уляні в рот. Вона щасливо сміялась і почувалася юною дівчиною – їй було так добре, ніби в неї попереду ціле життя. А потім ситі й веселі довго цілувались і кохалися на м'якому золотому листяному килимі. І не було в цей час щасливіших людей, ніж вони.

Того дня Роман зачитав їй чудовий вірш. Він вивчив його напам'ять для неї і декламував із такою проникливою і душевною інтонацією, майже співаючи, що Уляна потім також вивчила цей вірш і часто читала його подумки, і тоді в її пам'яті оживало одухотворене обличчя Романа. Ось і зараз вона згадувала слова цього прекрасного вірша:

Люди різні між нас бувають –
Симпатичні, гарні, чудні.
Дні за днями, бува, куняють,
А живуть лиш у мріях та сні.

Може, це і не дуже грішно –
Не для всіх же доступна даль,
Тільки чомусь в очах їх смішно
Заплелися журба і жаль.

І життя мовби їх не било,
І дріма в них чимало сил.
Але їм тільки сняться крила,
Наяву ж – вони зовсім без крил.

Я судить їх не маю права,
Я для них не бажаю зла –
Я і сам жив отак "цікаво",
Доки в мене ти не ввійшла.

Сам я сонний ходив землею,
Але ти, як весняний грім,
Стала совістю, і душею,
І щасливим нещастям моїм.

Ці прекрасні слова вірша Василя Симоненка були ніби про Романа – зараз він був для неї її щасливим нещастям...

...Пізніше, перед роботою, забігла Дарця і принесла смачний сніданок, побідкалася за цей трафунок, попросила, щоб подруга не брала до голови та до серця і виліковувалась.

Наступного дня її відвідали співробітниці, співчували і йойкали: "Усі ходимо під Богом і наступної хвилини можемо злягти! Лікуйся!"

Третій день був визначальним. Перед роботою прибігла Дарця зі сніданком і новиною: "Вчора ввечері дзвонив Роман і питав, де ти є? Чому більше тижня ти не відповідаєш по мобільному телефону? Я розповіла, що ти в лікарні із серцевим нападом, але причини не пояс-

нила. Коли я сповістила про тебе, то він дуже захвилювався. Сказав, що сьогодні приїде, просив, щоб я провела його до тебе і щоб часом не зустрілись із твоїм Андрієм. Хочеш мене вбивай, але я не могла йому відмовити. Скажи, коли обіцяв прийти Андрій?".

Що могла на це відповісти Уляна? Вона була ображена на Романа, але хотіла розказати, що бачила його з Галиною, і почути його пояснення. Вона готова була ще раз пережити серцевий напад, але дізнатися правду з його уст, і дивитись йому в очі, коли він розповідатиме.

У полудень прийшов чоловік і приніс їй обід, попросила його і дітей сьогодні не приходити і не турбувати: хоче відпочити. Пізніше переступила поріг палати схвильована Дарця, а за нею зайшов Роман, в той час Уляна лежала під крапельницею. Роман прийшов із квітами і фруктами, віддав квіти Дарі і попросив поставити їх на тумбочці, сам же присів біля коханої, взяв руку, яка була вільною від крапельниці, підніс до своїх губ, поцілував кожен пальчик і долоню та з тривогою подивився їй в очі. Нічого не питав, тільки дивився. Прийшла медсестра, здивовано глянула на німу сцену, забрала стійку крапельниці, ще раз глянула на красеня, який сидів біля хворої, і вийшла. Роман попросив Дарцю вийти.

– Що з тобою сталось, Улясю! Я місця собі не знаходив цілий минулий тиждень і ці декілька днів, як відчував. Я тобі телефонував, ти не відповідала, я не знав, що й думати! Я тебе кохаю і буду кохати тебе і хворою, і здоровою. Я б хотів, щоб ми визначились із нашим статусом і були разом.

Цього Уляні було вже забагато:

– Ти що, хочеш, щоб я померла від хвилювання? Ти мені зраджуєш і хочеш, щоб ми були разом. Та як ти можеш мені таке пропонувати? Ти ниця і підступна людина!

Вона вперше за три роки говорила з ним таким різким тоном, він дивився на неї очима праведника:

– Я тебе кохаю більше за всіх на світі – на рівні своїх дітей, а ти мене звинувачуєш?!

– Де ти був у суботу? – з притиском спитала Уляна.

– Я їздив у своїх сімейних справах, – відповів Роман.

– Куди і до кого? – продовжувала слідство Уляна.

– Я хотів тобі пізніше розказати… Я їздив до своєї старшої дочки Галини. Її мати померла три місяці тому, і я тільки після її смерті

дізнався, що маю таку дорослу доньку, і дуже з того щасливий, але посварився з цього приводу з дружиною, і ми з нею розстались.

Це пояснення викликало в Уляни такий шквал почуттів, що їй знову стало погано. Вона знепритомніла... Роман побіг за лікарем...

...Уже вдосвіта Уляна відчула, що її хтось тримає за руку. На холодній підлозі біля ліжка сидів її чоловік. В Андрія був розгублений та скорботний вигляд, а очі повні сліз. Він плакав тихо, почоловічому, беззвучно, і в його очах було стільки турботи, тривоги і кохання, що в Уляни тепла хвиля підійшла до очей, і сльози образи на Романа, розкаяння і жалю до дітей та чоловіка мимоволі пливли гарячими струмками по її обличчю. Так вони і оплакували кожен своє – кохання, зраду, страх втратити назавжди кохану людину.

...Минуло три місяці після її фатального та нещасливого відрядження.

Уляна вийшла на роботу, така ж красива, як і колись, але з незрозумілим сумом в очах. Про її печаль знали тільки Іван та Дарця.

Уляна відхворіла своє кохання і залишилась у родинному колі. Таким було її рішення. Суботній день став днем укріплення їхньої сім'ї. Андрій з дітьми господарював і давав дружині можливість трохи перепочити, а в неділю всі разом проводили вихідний. Звичайна сім'я!!!

Але попри видимий спокій, в Уляни боліла душа за її щасливим нещастям, в яке не було вороття. Мости в минуле спалили брехня і недовіра.

Частина друга

...А ТАМ, У СІЛЬСЬКОМУ КЛУБІ

...І ось тепер, через довгі роки вони побачились. Уляна була шокована тим, що сталось, не знала, як реагувати на цю несподівану для неї зустріч. Роман приголомшив її першого ж дня навчань.

Те відрядження, що було п'ять років тому, зруйнувало її кохання, вбило мрії, але залишило в сім'ї. А це?! Які зміни воно внесе в її життя?

...Після того, як він призначив її старостою потоку, і всі присутні встигли роздивитися цю красиву, але вкрай здивовану і збентежену жінку, вона майже на "ватних ногах" спустилась зі сцени і сіла біля своєї сусідки Світлани. Подумала: "Добре, що вчора познайомилась із нею, бо сама в такій ситуації не могла б приховати хвилювання".

Зараз їй украй потрібно було з кимось перемовитись хоча б словом, аби тільки зняти напруження. Відчула, що серце мало не вирветься з грудей. Він знову мимоволі довів її майже до інфаркту!!!

...Директор вийшов з аудиторії. Викладачі за чергою розповідали слухачам плани навчань та свої вимоги. Уляна щось записувала в зошит, перемовлялась зі Світланою, але в одну мить вона зовсім збайдужіла до цих курсів і робила нотатки за інерцією – "про людське око", у неї в голові були думки тільки про те, як вони зустрінуться наодинці, про що будуть говорити... Уляні здалось, що вступна частина триває вічність. Як вона хотіла з ним побачитись і як водночас боялася цієї зустрічі…

...Нарешті, по-шкільному голосно, продзвенів дзвінок, і викладачі залишили зал. Курсанти зашуміли, почали ділитися враженнями. Деякі підійшли до Уляни, як до старости, з питаннями, які вона мала з'ясувати в директора.

Вона зібрала свою діловитість в один "зграбний кулак" і почала занотовувати необхідне. Поспілкувавшись із колегами, вийшла з навчального класу і пішла шукати кабінет директора.

Розвідувальний маневр закінчився надзвичайно швидко – за декілька десятків метрів були красиві дубові двері, які разюче відрізнялися від решта дверей, помальованих набіло, і навіть якби на цих дверях не було таблички "Приймальня", однаково можна було безпомилково здогадатись, що тут сидить шеф цієї установи.

Уляна переступила поріг і потрапила в затишну кімнатку, де за комп'ютером сиділа молоденька симпатична дівчина. Вона підняла очі й приємним голосом спитала: "Ви староста потоку? А директор на вас уже чекає". Встала з-за столу, ввічливо відчинила двері і сказала: "Романе Івановичу, до вас прийшли, можна запросити?".

Уляна хвилюючись попрямувала до кабінету, подякувала секретарці, яка приязно їй усміхнулась у відповідь, і зачинила за собою двері. Роман ішов назустріч, щиро усміхаючись, Уляна підійшла до нього і не знала, як поводитися. Їй хотілося кинутись у його обійми, завмерти і слухати, як б'ється його серце, вдихати до болю знайомий і рідний запах, але її стримували відстань часу і посада – він директор, а вона прийшла до нього у справі.

Він, як і колись, усе вирішив сам – обняв її ніжно і в той же час міцно та поцілував у губи. Уляна не пручалась – поцілунок був солодкий і бажаний – її серце не забуло того кохання, і навіть роки не могли викреслити з її свідомості ту шалену пристрасть, яку вона пережила із ним.

...Роман не один раз приходив у її неспокійні сни, пестив і пристрасно кохав. Вона прокидалась від чудового сну і заплющувала очі з мрією, щоб хоча на декілька хвилин продовжити блаженне видіння та якнайдовше залишитися під враженням баченого, і знову пережити ці палкі почуття, які у снах бувають набагато відчутнішими. Вона не хотіла повертатись у сіру дійсність і буденність!!!

Під час кохання з чоловіком Уляна боялась назвати його іменем коханця. І страждала після того, і мучилась, і хотіла бути найкращою дружиною, мамою, господинею.

Після її зради уві сні вона старалася реабілітуватись у реальному житті – в ці дні вона випікала та варила щось надзвичайне і святкове. Вона щиро хотіла, щоб її сім'я була щасливою. А оскільки Роман був частим гостем її сновидінь, то дім Уляни був завжди доглянутим, а сім'я нагодована не гірше, ніж у ресторані.

Справжнє кохання важко вирвати з полону душі та серця і навіть велика відстань і час не можуть стати йому на заваді.

...Так вийшло і в них. Вони стояли в кабінеті, міцно притулені одне до одного, – бідні люди, загублені в просторі вічності, які вкрали в себе шанс бути справді щасливими, не зважаючи ні на що.

...У двері постукала секретарка, і вони відійшли одне від одного.

– Романе Івановичу, може, зробити каву?

– Так, Іринко.

Роман та Уляна сіли в зручні шкіряні крісла і дивились одне на одного, не знаючи, із чого почати розмову. Кава, яку принесла секретарка, була тою ниткою, яка зав'язала розмову. Роман відчинив бар і поставив на маленький журнальний стіл два кришталеві бокали та цукерки, нарізав лимон і почистив апельсини. Потім узяв штопор і відкоркував пляшку вина. Коли він поставив його на стіл, а Уляна прочитала назву "Біла заздрість", то в її очах з'явилися сльози. Це було їхнє вино, яке вони пили і яке збуджувало їх, вливало легенький хміль в їхню пристрасть і додавало ще більшого шалу коханню.

Він нічого не забув!!! Так само, як і вона!!! Ця пам'ять кохання була перемогою над прозою життя. Пили вино, каву і розмовляли, але їхню бесіду перервав шкільний дзвінок, і Уляна враз згадала, які завдання дали їй студенти. Роман швиденько відповів на запитання, і вони домовилися зустрітись після закінчення занять. Їм є про що поговорити, і часу для цього в них вдосталь.

Уляна йшла у навчальну аудиторію і її переповнювало таке почуття щастя і задоволення, що вона мало не злітала в повітря від душевної піднесеності.

Коли сіла на своє місце, Світлана аж засміялась:

– Тебе негайно треба сфотографувати, такі щасливі вирази обличчя в людей бувають не часто.

...День навчань видався вічністю, Уляна ледь вислухала нудні теми занять, які на даний час для неї були абсолютно нецікавими. Навіть якби піднімали теми про НЛО або якісь паранормальні явища, які завжди надзвичайно захоплювали її, то і вони були б для неї неактуальними. Сьогодні її цікавив лише він – один у цілому світі.

...Ще вчора вона ненавиділа всіх чоловіків, а тепер її наче підмінили, бо поруч був чоловік, якого вона стільки років прагнула всім своїм єством, і до інших, хороших чи поганих, розумних чи телеп-

нів, багатих чи бідних, їй просто не має жодного діла, бо біля неї є її єдиний, коханий і бажаний – і цим сказано все!!!

Після занять вона зайшла до Романа, і він запросив її до себе додому на вечерю. Уляна не відмовила йому, не грала театрально в ляльковy принципову жінку з морально завищеними нормами. Вона була простою земною жінкою, яка хотіла все знати про чоловіка своєї мрії, кохатись із ним і бути поруч той час, який їй знову подарувала щедра і добра доля.

Уляна хотіла подивитись, де і як він живе, поговорити з ним про його життя, бо за ці роки втратила Романа з поля свого зору. Знала тільки, що він звільнився з управління і поїхав на роботу в іншу область. Вони не телефонували одне одному, бо знали, що це до добра не доведе. Уляна викреслила його зі свого життя, але з пам'яті стерти не змогла. Не згадувати про нього – це було на рівні підсвідомості і вище від її бажань. Вона страждала за ним, думала про нього, знала, що в реальному житті вони ніколи не будуть разом, і тільки у снах він приходив до неї, і нічого не могло їх розлучити. І так у повному невіданні минуло п'ять довгих років її життя без нього.

...Вони їхали шикарною іномаркою, і Уляна почувалася дикою провінціалкою – надворі було морозно, а вона не вміла ввімкнути підігрів сидіння в цьому "нафаршированому" всякими сучасними "прибамбасами" автомобілі. На панелі водія був маленький комп'ютер, який неприємним штучним голосом нагадував Романові, що він занадто близько обганяє автомобілі, що їдуть поряд...

Роман увімкнув ліричну музику, зручно зафіксував Улянине сидіння, яке швиденько нагрілось, і тепло від нього розлилося по цілому тілу. Їй було так комфортно їхати в цьому чудовому і, напевно, страшенно дорогому авто поруч із таким красивим чоловіком, і відчувати, що цей чоловік кохає її. І вона кохає його божевільно і палко!

Їхали досить довго, дорога була перевантажена автомобілями, але такий насичений рух Уляні не заважав – їхала б так усе своє життя. Вона ледь не муркотіла від задоволення! Надзвичайно щаслива, у стані відчуття дивного та прекрасного сновидіння, вона тримала Романа за руку і відчувала, що він поруч. І це була дійсність!

...Він жив у новобудовах на лівобережному боці столиці. Їхали величезним мостом Патона. Був уже вечір, і місто, і Дніпро сяяли

різнокольоровими вогнями. Дивовижне багатобарвне освітлення додавало ще більшої казковості.

Приїхали під висотний будинок, Роман поставив автомобіль у сучасному гаражі, який був розташований під будинком. Уляна вийшла з авто і взяла коханого під руку. В іншій руці він ніс велику торбу з продуктами, які купив дорогою додому. Вони прямували до ліфта, що був тут же на стоянці автомобілів. Уляна йшла щаслива! Яка це радість – іти під руку з коханим і не оглядатись, як колись давно, чи тебе бачить хтось зі знайомих, що ти ідеш із чужим чоловіком! Тепер вона була вільна, і біля неї був чоловік, який належав тільки їй.

...Піднялись ліфтом на десятий поверх.

– Трохи височенько, – засміялась Уляна.

Коли Роман відчинив двері квартири і вона зайшла всередину, на неї повіяло приємним запахом недавнього ремонту житла і свіжої фарби. Уляна пройшла коридором, Роман увімкнув скрізь світло, і вона побачила, що квартира ще не обжита – обставлена новими меблями і сучасною апаратурою, але видно, що все робили чоловічі руки – було незатишно. Над вікнами прикріплені карнизи, але штори і тюлі лежали на дивані. Вона стояла посеред кімнати та уважно обдивлялась навкруги – тут для неї було багато цікавого. Кожна річ щось промовляла про свого господаря.

Роман поставив торбу в кухні, побрязкав якимось посудом, потім порипав дверима холодильника і нарешті прийшов до неї в кімнату. Приніс невеличкий металевий таріль із частуванням. На ньому стояло маленьке блюдечко із порізаним лимоном та дві широкі склянки, в яких на третину їхньої висоти був налитий темно-бронзовий напій. З усмішкою простягнув Уляні склянку, взяв собі, а таріль поставив на стіл.

– Кохана, це дуже смачний коньяк, я вже не за кермом й із задоволенням вип'ю за нашу зустріч. Ти бачиш, що мій дім потребує господині, і я надіюсь, що її вже знайшов, тобто, правильніше сказати, нарешті, дочекався, – Роман щасливо засміявся, легенько стукнув свою чарку об чарку Уляни і підніс напій до вуст.

...Вони не спали майже до ранку – кохались і говорили, потім знову кохались і говорили, говорили... У них накопичилося багато новин і безмежна кількість нерозказаних за ці роки думок і вражень...

Ця ніч була відвертою розмовою та одкровенням про життя кожного з них – вони заповнювали білі сторінки їхнього минулого на "карті знань" одне про одного...

...У студентські роки Роман був старостою групи та комсоргом факультету. Це накладало на нього відповідальність за якість свого навчання та поведінку, але додавало моральних привілеїв – він завжди був на видноті, і вродливому сільському хлопцеві це лестило.

...Приїхав у місто без зайвих грошей і знайомств. Син простих селян, обдарований і старанний, успішно закінчив школу, і коли більшість однокласників-хлопців пішли в колгосп "чесати волам хвости" або, у кращому разі, у тракторні бригади закручувати гайки, він вирішив навчатись в університеті. І таки вступив самостійно, але велику роль у його житті відіграла красива зовнішність. Жінки-викладачки, які приймали вступні іспити, милувалися хлопцем, і в них не піднімалась рука поставити низький бал такому красеню.

Згодом працелюбність і розуміння того, що дороги назад у село для нього не існує, зробили свою справу – він став кращим студентом потоку, гордістю викладачів і мрією багатьох дівчат.

Це постійно присутнє жіноче кохання виробило над його головою невидимий німб слави та приносило йому задоволення. Хоча він зростав в атмосфері важкого сільського життя і не один раз ходив у школу напівголодним (м'ясо в селі люди бачили двічі на рік – на Різдво та Великдень, а інколи ще й у неділю, коли якась курка потрапляла мамі під сокиру, бо "дурепа" перестала нестись і тим накликала на себе біду) та в одязі, з якого давно виріс. Навколо нього були такі ж бідні діти, які ходили в школу в будь-чому, часто в одязі з батьківського чи материнського плеча або в недоносках старших братів чи сестер. Усе це загартувало його душу і закрило серце для гордощів та зарозумілості. Він був хорошим товаришем і колегою для всіх – загальним улюбленцем...

На другому курсі восени студенти його факультету поїхали в колгосп на виробничу практику, як у той час її називали, що було простим використанням дешевої робочої сили студентства.

...Приїхали в далеке глухе село майже на два місяці – спочатку збирали картоплю, потім різали капусту, а в саму холоднечу рвали і обрізали буряки.

Роман, як студент із досвідом сільського життя, приготував своїх міських одногрупників до реалій, які на них чекають у колгоспі, і всі одягнулися відповідно до обставин та привезли зі собою запаси продуктів і невелику кількість алкоголю "для обігріву", як жартували самі студенти.

У загоні панувала атмосфера братерства і злагоди, що великою мірою було заслугою їхнього вожака і голови студентського братства – Романа. Він делікатно розв'язував усі питання між товаришами і контактував із головою колгоспу. Заробив репутацію справедливої та чесної людини і хорошого організатора, і в подальшому, до самого закінчення університету, він їздив у будівельні загони чи в колгоспи і завжди був незмінним керівником студентства.

...Усе, що з людиною відбувається вперше, запам'ятовується на все життя. І цю виробничу практику Роман згадував довго, але потім життя закрутило-завертіло, і з пам'яті стерлися деякі моменти того давнього минулого, і тільки несподівана поява на життєвому горизонті дочки Галини повернула його в далекий час.

...Вересень того року був чудовий – теплий та сонячний. Збирали картоплю майже роздягнені, засмагали під час роботи і наприкінці тижня були чорні, невідомо тільки, від чого більше – від сонця чи від бруду, швидше таки від другого.

Перший тиждень для всіх був надзвичайно важким, втомлювались і від незвичної сільської роботи, і від умов життя. Після роботи ледь живі розходилися додому, бо жили не в загальному таборі, а в людей. З поля їх привозили вантажівками, їхали в кузові на лавках, дівчата всередині, а хлопці по боках: пильнували дівчат, щоб не повипадали. Голодні, брудні, але, тим не менше, цілу дорогу сміялись, жартували та співали пісень.

Після роботи в колгоспній їдальні на них чекав смачний обід або, швидше за все, вечеря, бо вдень їм привозили в поле щось перекусити, а ввечері вони надолужували те, що не доїли за день. Після вечері йшли додому, втомлені важкою роботою та розморені ситною і смачною їжею. Вранці снідали в цій самій їдальні. Розуміння того, що як не поснідаєш разом з усіма, то потім будеш голодний до вечері, чітко організовувало, і всі приходили до столу вчасно та сміялись із себе, що це не вдома, коли мама десять раз попросить встати з ліжка та збиратися на науку, а потім, дорослій уже дитині, тепленьке майже пхає в рот, а той переросток вередує, як маля.

...День починався із жартів, панувала атмосфера молодості й безжурності. За час роботи перезнайомились із сільськими парубками та дівчатами. Пізніше дехто пережив тимчасові романи, які не могли мати продовження (бо село було дуже віддалене від міста), і ці зустрічі були більше для розваги, ніж для подальших серйозних взаємин.

Таке захоплення було і в Романа, а точніше – у Катерини, дівчини, яка працювала поваром в їдальні. Коли він уперше прийшов до їдальні, то зауважив її, але вона не викликала в нього захоплення – симпатична, навіть вродлива сільська дівчина, яких без ліку.

Спочатку йому взагалі було не до дівчат. Робота з організації побуту, розподіл на проживання та безліч дрібних негараздів не давали змоги сумувати – він був у постійному русі й тримав руку на пульсі життя ввіреного йому колективу.

Поселяв студентів він демократично – кожен проживав, з ким хотів, але була сувора умова – хлопці ночують у себе, а дівчата – у себе. З часом цю умову порушували, але це були поодинокі випадки, а не суцільний "дім розпусти".

...До Романа йшли з усіма побутовими питаннями: комусь забракло ковдри, іншому простирадла чи миски для прання. Він сміявся, бо не раз доходило до абсурду – зверталися просто через дурниці. Чого не бракувало всім – то це подушок і посуду. У кожній хаті на ліжках були складені величезні гори з подушок різного розміру та калібру. Сільські господині полюбляли мати багато нових подушок і перин, які, здебільшого, були лише для показу (спали на старих та збитих), а також серванти, заставлені до краю новими сервізами (а їли зі старих потрісканих і надбитих черепків)...

Але для міських дітей їх не шкодували. Студенти гонорово спали у своїх ліжках напівсидячи, бо мали величезні подушки, які були такі важелезні, що дівчата не могли їх зрушити з місця, особливо після тяжкої та незвичної роботи на полі.

Попри всі невеликі негаразди та незручності, як от холодний напівпрозорий туалет (через розсохлі дошки можна було спостерігати, що робиться в сусідній хаті, так само, як із вікна тої ж хати сільський парубок міг бачити білісіньку гарненьку дупцю міської панянки), усі були веселі та щасливі: і студенти, і мешканці села. Молодь внесла в одноманітне і сумне життя села нову веселу хвилю.

...Кінець тижня, субота, для всіх мешканців села, як для новоприбулих, так і постійних, – подія. Студенти з нетерпінням чекали його і сміючись називали "банно-клубним".

Робочий день був коротким, ранній обід і недовгий відпочинок, а потім – баня. Що в цьому селі добротно зроблено, то це – баня і клуб. Для дівчат була споруджена одна половина банного приміщення, а для хлопців – друга. В суботу баня працювала тільки для студентів, і що вже реготу там було – веселі верещання та галас люди чули у другому кінці села. Після бані всі наводили красу і йшли на танці до клубу, там уже не було різниці, хто сільський, а хто міський – усі виглядали якнайкраще.

Танці, музика, сміх – молодість! Після клубу в повній темряві (один стовп із ліхтарем був біля клубу, другий – біля бані) всі розбивались на пари і навпомацки йшли проводжати дівчат додому, цілування чергувались із сміхом – хтось не добачив і зайшов у калюжу або в дерево, регіт чувся то тут, то там. Або після танців, коли ще дозволяла погода, любили збиратися на "дубках" і співати під баян. "Дубками" в селі називали повалені давним-давно величезні дерева, які від часу та кількості людей, які на них сиділи і відпочивали, були відполіровані до блиску, і навіть дорогі колготи вибагливих дівчат об них не зачіплялись – на деревах не було жодного сучка.

Так проходили суботні дні. В неділю всі снідали у своїх домівках. Голова колгоспу виділив кошти кожній господині на харчування студентів, які в них проживали, але навіть якби він цього не зробив, вони радо частували б їх варениками та домашнім борщем, бо мами є мами – завжди шкодують дітей – як своїх, так і чужих.

За ці місяці люди звикли одне до одного, і студенти приходили після роботи як до себе додому. У неділю любили відіспатися за минулий тиждень, а багато хто – виспатися на місяць вперед. Цілий день валялись у ліжку і вставали тільки, щоб поїсти або вискочити в холоднючий туалет, похід в який відтягали до останнього, а потім бігли за хату, ледь не гублячи свої тілесні надбання.

Похід на холод враз проганяв сон і нагадував про блага міської цивілізації, і студентам, вихідцям із села, вказував, що треба гарно вчитись, щоб не повертатися до первіснообщинного ладу, який панував у селі.

Роман жив на краю села в сім'ї старшої самотньої жінки, невродливої, але характер мала дуже м'який. Якось так Бог поєднав у

ній – красиву і добру душу та абсолютно несимпатичну зовнішність, через яку вона ніколи не була одружена, але, тим не менше, мала гарненьку дочку, яку народила в пізньому віці, і село не знало, від кого. Вона виховала дитину сама, в бідноті, але у великій любові.

У селі ніхто не називав Катерину байстрючкою, бо вона, як і її мама, мала чудову вдачу, і люди навіть поза очі не могли б її так назвати, бо дитина була такою доброзичливою і хорошою, що її змалечку всі любили.

Село було невелике, майже хутір, і всі діти ходили до школи в інше село, де були свій магазин, фельдшерський пункт, церква та автобусна зупинка до району – ядро цивілізації навколишніх населених пунктів. Із часом, коли Катерина вже закінчувала школу, її село зазнало значних змін. Прийшов новий голова колгоспу і побудував їдальню, клуб і баню. До школи діло не дійшло, бо дітей учнівського віку бракувало, і він купив невеличкий автомобіль "бобик", як його називали, щоб відвозити дітей на навчання до сусіднього села.

Катерина та її ровесники такого везіння не мали, але їй пощастило в іншому – вона вже декілька років працювала в новій їдальні поваром. Давно закінчила школу, але не пішла далі вчитись, бо жили тільки вдвох, мали деяку господарку, і мама була вже в такому віці, що Катерина не могла її залишити саму, а брати зі собою також не було куди. Так вони і жили – далеко від міста у глухому селі – дві самотні жінки, стара і молода, негарна і вродлива.

Коли Роман розселяв усіх у хати, для себе він навмисне вибрав цей будиночок, від якого найдальше до центру села, де стояли їдальня, правління колгоспу, баня і клуб. Він не хотів, щоб його звинуватили в тому, що він скористався правом вибору і взяв собі щось краще.

Уже потім, увечері, коли він уперше прийшов до хати і приніс свої речі, побачив дівчину з їдальні. Він познайомився з нею, але жодних бесід не розпочинав, був утомлений. Перший тиждень у хаті вони не бачилися взагалі. Вона йшла з дому вранці-рано. Коли студенти додивлялися останні сновидіння під теплими перинами, вона закінчувала мити в холодній воді картоплю для сніданку цієї молодечої орави.

Увечері приходила втомленою, допомагала матері по господарству і лягала спати майже "із курми", бо вставати їй треба так само

раненько “із першими півнями”. Таке незавидне сільське життя і відомий вислів “Хто рано встає, тому Бог дає” зовсім не підходив до життя цієї вбогої оселі.

Хата була чистесенька і чепурненька, але зовсім бідна. Меблі – лавки та старовинний стіл посередині, шафа в куті та диван, на якому зараз спала Катерина, бо мама спала на черені пічки, яка займала третю частину великої кімнати. Невеличкий коридор – сіни від’єднував меншу кімнату, яку зайняв Роман, від великої кімнати. Із сіней був вхід у таку ж саму маленьку іграшкову кухню, де підтримували “військовий” порядок.

Усі банячки, глечики і горнятка складені так акуратно і рівненько, що було любо глянути. Під маленькою кухонною пічкою мама завжди підтримувала невеликий вогонь, від чого в коридорі та Романовій кімнаті було тепло і затишно. А ще (що Романові дуже подобалось у цих господинь) у хаті стояв ненав’язливий і смачний дух їди. Мама була гарною господинею, чого навчила і Катерину (не дивно, що та пішла працювати в їдальню).

...Першої суботи Роман разом з усіма пішов до клубу. Як для села, там грала гарна музика, але навіть якби це було не так, то всі, засумувавши за розвагами, пішли б танцювати хоч би під бубон, аби тільки ритмічно порухатись.

Початок танців завжди відрізняється від закінчення – коли ніхто не хоче розходитись і всім хочеться продовження вечора, тоді як на початку всі довго роздумують і приглядаються, з ким би піти потанцювати, і гублять дорогоцінні хвилини “єднання музики та тіл”.

Роман також перші танці проговорив із сільськими хлопцями, хоча деякі пари вже кружляли по залу. Він не мав визначеної симпатії серед своїх одногрупниць або інших дівчат із факультету, бо завжди був занадто заклопотаний навчанням та всіма громадськими обов’язками, які були покладені на нього, та, крім того, жив у гуртожитку і не мав вільного часу – і їсти треба приготувати, і випрати, і в бібліотеку сходити повчитись, і почитати щось для душі, а часу – обмаль. На вихідні їздив додому в село до батьків – змучений приїжджав у неділю ввечері, і йому було не до гулянок.

...У залі оголосили білий танець. Заграла гарна лірична музика, і до хлопців, до Романа також, попрямували дівчата. До нього йшло декілька, і йому стало незручно, з ким піде до танцю. Він побачив

навпроти Катерину і, щоб не ставити когось у незручне становище, випереджуючи події, швидко підійшов до неї. Вона не сподівалась отримати запрошення від нього і була приємно здивована.

Пішли танцювати і виявилось, що і Роман, і Катерина дуже гарно вальсують. Коли партнер відчуває музику і такт іншого, то танець подібний на політ птаха – так було в них. Вони легко і гарно кружляли, літаючи по напівпорожньому залу (аматорів вальсу мало – більше було професіоналів "по дригалках"). На їхній красивий танець із заздрістю дивились усі присутні.

Після вальсу був інший, більш спокійний, вони мали змогу краще познайомитись. Наприкінці танцювали, як давні друзі – за весь час він не змінив партнерки. Додому йшли разом, говорили про життя, село, проблеми, які для них були знайомі, бо обоє зростали в однаково важких умовах села. Прийшли додому, її мама вже спала, і вони пішли в його кімнату. Потім Катерина зробила чаю і принесла разом із тістечками, що спекла мама. Чаювали, сіли на диван і не помітили, як почали цілуватись. Нічого дивного в цьому не було – молоді люди з гарним настроєм після танців, які надзвичайно зближують.

Поцілунки були довгими, і він подумав, що тільки ними цей вечір не закінчиться. Він сп'янів від збудження і не знав, як поводитися – до неї він ще не мав жодних статевих стосунків і відчув, що боїться цього першого разу. Катерина це зрозуміла і тихенько сказала: "Не переживай, я тобі допоможу. Я також незаймана. Я хочу, щоб ти був моїм першим чоловіком". Цей пізній вечір і ніч були школою їхнього дорослого життя.

Свідками цієї виняткової для них події були тільки образи на стінах, які дивилися на них без осуду, – все в житті стається вперше, і люди мають право обрати собі гідного партнера для такого вчинку. Перша навчальна ніч не принесла їм задоволення, але вони стали дорослими – чоловіком і жінкою.

Наступного дня, у неділю, вони разом снідали, потім обідали, пізніше він допоміг їй трохи по господарству – наносив води з криниці і дров, щоб розпалити піч. Почувалися трохи ніяково... Після вечері знову пішли до клубу, де зібралась уся молодь села і студенти. Роман танцював із Катериною та іншими дівчатами, але так легко, як із нею, йому не танцювалось ні з ким. І вже всі наступні танці до

кінця практики Катерина була його постійною партнеркою, хіба декілька разів його перехоплювали інші дівчата на білий танець…

...Після танців прийшли додому, її мати не спала, і Катерина лягла у великій кімнаті. Роман перевертався на своєму дивані з боку на бік і не міг знайти зручної пози, йому все муляло і давило, він відчував кожний рубець на грубому льняному полотні, йому було самотньо і холодно, і він розумів, що все це через те, що хотів бачити Катерину та відчувати біля себе її бездоганне тіло.

...Учора вони кохались і оглядали одне одного при невеликому нічному світильнику. Вона була першою жінкою, яку він отак вільно розглядав впритул, і йому це не забороняли, а навпаки, із великим задоволенням дозволяли. Він був у захопленні від такої близькості із жіночим тілом і запам'ятав кожен його згин та опуклість.

Зараз він лежав і прислухався до звуків у сусідній кімнаті. Він не знав, чи вона прийде до нього, як вчора. Катерина нічого не обіцяла, і він із сумом чекав на неї і надіявся. Нарешті, в сусідній кімнаті стало тихо.

– "Напевно, спить", – із жалем подумав він і почув, як легенько рипнули двері в сіни, а потім у його кімнаті.

– Ти не спиш? – тихенько спитала Катерина.

– Ні, чекаю на тебе, – радісно відповів Роман. – Лягай до мене швиденько, бо холодно стояти на підлозі.

Катерина зачинила двері на замок, про існування якого вчора вони забули. Нічничок освітлював лагідним світлом усю кімнату. Катерина підійшла до Романа, і він почав знімати з неї нічну сорочку, просту ситцеву без жодних прикрас, але в молодості і куфайка збуджує, коли під нею тіло, яке ти хочеш попестити. Роман її хотів, як жінку, але не кохав її, бо в той час він ще не знайшов у ній кохання і не відчув його солодкої отрути. Однак він прагнув її плоті.

Катерина піддалась його рукам і дозволила себе роздягнути. Стояла перед ним гола, стрункa і спокуслива, він аж подих затамував від краси її тіла. Став перед нею навколішки і почав цілувати коліна, а потім усе вище і вище. Потім розсунув руками її ноги і вдихнув запах плоті – йому паморочилось у голові від бажання нею оволодіти.

Катерина шепотіла йому збуджувальні слова і знімала з нього одяг, і він також стояв перед нею голий. Вона пестила його ніжно і лагідно, а потім стала перед ним на коліна і почала цілувати його

туди, де ще недавно не лежала жодна жіноча рука. Він навіть і не мріяв про таке блаженство, яке вона дарувала йому своїм поцілунком. Друга ніч, проведена разом, була чудовою, вони кохались, і їм це подобалось. І таких ночей у них було вдосталь, не кохалися тільки тоді, коли Катерина не могла з фізіологічних причин. А в кінці другого місяця, як взнав Роман пізніше (більше ніж через двадцять років), вони викохали собі дитину Галину, про існування якої він і не підозрював.

...Тими холодними осінніми вечорами вони лежали зморені від кохання, міцно притулившись одне до одного, багато говорили про майбутнє. Роман їй нічого не обіцяв, хоча після декількох палких ночей він відчував посилене серцебиття не тільки від фізичного потягу до неї, як до жінки, він відчував і платонічну близькість, але наперед знав, що все закінчиться, як тільки він поїде з цього села.

Він був замолодий для одруження, і в нього не було жодних передумов для створення сім'ї, та і потреби в цьому також. Один у місті, як кажуть, "ні двору ні тину", жив у гуртожитку на стипендію та невеличкі дотації батьків, жодних близьких родичів поруч. Батьки – в іншому кінці області, їхати додому було так само далеко, як і до неї – тільки дорога пролягала в зовсім протилежний бік. У ті давні часи добратись до якогось віддаленого села автобусом чи електричкою було дуже проблематично. Хто цього не спробував – щасливець! Що він міг їй запропонувати, як сам нічогісінько не мав?!

Катерина також була бідна, як "церковна миша", вони з мамою почали трохи краще жити, коли вона пішла працювати в їдальню.

У хвилини відвертості Катерина казала, що була щасливою поруч із Романом і втішена, що красу єднання з першим чоловіком відчула саме з ним. Вона не хотіла належати жодному хлопцеві зі свого села, хоча багато хто на неї заглядався, її душа прагла чогось більшого.

...Коли вона вперше побачила його, її серце затремтіло від захоплення ним. Про такого хлопця можна тільки мріяти!

Вона не сподівалась, що доля приведе його в її дім, а потім подумала, що все це не просто так. У неї було так мало задоволення в житті, і на горизонті не було жодного чоловіка, який би хоч трошки їй подобався. Вона була впевнена, що ще не скоро ця ситуація зміниться на краще, і подарувала собі щастя бути з ним хоч ці декілька тижнів.

Вона з радістю поїхала б із цього села світ за очі і вчитися хотіла б також, але обставини були вище за неї – Катерина не могла залишити немічну і стару маму, а сама вийнутись десь у світи, щоб знайти краще і легше життя. Вона повинна була задовольнятися тим, що мала.

Вона виросла в селі, але мала тонку душу інтелігентної людини, в неї був вроджений такт і благородство. Мама зізналась їй перед смертю (про це Романові розказала дочка Галина), що батьком Катерини був священик із сусіднього села, в якого вона завжди білила хату та часто допомагала по господарству.

Він знав про існування дитини, але не надто допомагав їй, при нагоді давав матері Катерини трохи грошей, бо не міг робити це відкрито – мав свою сім'ю.

Коли померла мама Катерини, він прийшов на відправу за померлою. Усі гроші, які люди кидали на тацю, він віддав Катерині, а потім поспіхом потай дав їй грошей ще й від себе – велику суму, на яку вона пізніше купила собі та своїй дитині хату в районному містечку, де і жила до своєї ранньої смерті (померла зовсім молодою).

У тій хаті зупинялась Уляна, коли приїжджала в те фатальне відрядження! Який тісний цей світ!!!

Уже коли Катерина жила в районі, отець Володимир приїжджав до неї зрідка, давав гроші на виховання позашлюбної внучки Галини і дуже шкодував, що не міг допомагати суттєво незаконнонародженій дочці, коли вона була маленькою і потребувала цього, але так складались обставини його життя та Марії (так звали матір Катерини).

Він не шкодував про свій зв'язок із Марією, хоча знав, якщо цей факт викриють, його позбавлять священицького сану і спаплюжать в очах парафіян.

Коли його дружина часто хворіла і від'їжджала на лікування, мати Катерини допомагала йому в хаті та з дітьми, і так сталось, що за взаємною згодою вони зблизились. Коли Марія завагітніла, то була дуже щаслива, бо зрозуміла, що тепер її життя набирає якогось сенсу. Щоб у селі не було розмов про її вагітність і людський поголос не привів до його порога, він відправив Марію до своєї близької родички, яка мала маленьку дитину і потребувала допомоги. Так Марія опинилась у далекому селі. Спочатку працювала, а коли настав

час народжувати, його родина спершу їй допомагала, пізніше Марія бавила двох дітей, і лише потім поїхала додому із приплодом – гарненькою річною дівчинкою.

Село погуділо, поговорило та й припинило – Марія не перша і не остання, хто народив дитину без чоловіка. Хто ніколи не грішив, хай би кинув у неї каменем – таких навколо не знайшлось, і життя далі пливло рікою часу, а маленька Катерина перетворилась на дорослу дівчину, а потім і жінку.

...Наближення кінця практики Роман і Катерина чекали із різними почуттями. Вона зі страхом, він – із нетерпінням. Хотів поїхати на тиждень до батьків (студентам, хто мав практику в колгоспі, давали відпустку та платили невеликі гроші, які були довгоочікуваними, бо в усіх – повне безгрошів'я), а також скучив за університетом і навчанням.

Однак водночас він звикся із тим ритмом життя, який у нього склався в селі, а найбільше його тут тримало кохання Катерини. Він мучився від того, що має залишити її, але нічого не міг їй запропонувати. У нього боліла душа від безвиході, і що менше часу залишалося до від'їзду, то більше його мучило сумління – він був на роздоріжжі...

Вони не досипали вночі, щовечора допізна він чекав її у своєму ліжку та грів їй місце (в хаті було прохолодно – надворі пізня осінь).

Щойно її мама засинала, Катерина крадькома йшла до нього, і вони майже до півночі зливались. Вони були ідеальною парою коханців і вчили одне одного кохатись, і щоночі це в них виходило краще і краще. Може, від розуміння того, що розлучаються на все життя, вони вкладали в кожний акт свого кохання почуття, які були в їхніх серцях і душах, і від того це кохання було таким солодким і поглинаючим.

Катерина боялась думати, як вона житиме без нього, він був для неї ідеалом усього: мужності, краси, ласки, сексуальності. Вона поважала його чесність, він нічого їй не обіцяв. Вони просто кохались і були щасливі своїм сьогоденням. Ніхто в селі не знав про їхнє кохання, хіба що мама здогадувалась, але нічого не говорила своїй любій дитині, бо бачила, що в Катерини така сама доля прожити своє життя в цьому глухому та затурканому селі, як і в неї. І, можливо, зараз у

дочки – найсолодший період життя, і вона не хотіла їй у цьому заважати, хоча знала, які наслідки бувають після такого кохання.

День його від'їзду був найважчим днем в її житті. Небо, майже чорне від низьких напівснігових хмар, безжалісно поливало людей холодною осінньою зливою, усі бігали і не знали, де від неї заховатись. За студентами приїхав автобус, і вони із криками та галасом кинулись усередину, щоб зайняти найкращі місця і захистити себе від нещадного дощу. Роман пильнував за всіма та не мав часу приділити увагу Катерині, і вона стояла на дощі осторонь, як і півсела людей, які прийшли провести студентів. Вона ледь стримувала сльози розпачу і жалю, ніби хоронила найближчу людину.

Час від'їзду. Роман підійшов до голови колгоспу, той по-батьківськи обняв його і побажав успіху, потім він попрощався з усіма, хто був присутній, і, врешті, підійшов до Катерини, поцілував у щоку і тихенько сказав:

– Не сумуй, я тебе кохаю і думаю, що в тебе все буде добре. Як буду мати нагоду, то колись приїду, або ти приїжджай до міста.

Він сказав це, як кажуть, "для годиться", і вона це добре розуміла. Він міг би з таким же успіхом запросити її в Америку або полетіти на Місяць, тобто завітати "в нікуди". Хоча Катерина від нього нічого не чекала і не вимагала, але з цієї миті їй здалось, що її життя закінчується...

Після того, як він поїхав, вона захворіла. Була хворою і фізично, і морально, в неї боліло все: і душа, і тіло. Лежала на Романовому ліжку і дивилась у стелю, тихенько плакала і нічого не хотіла їсти. Мама не знала, що з нею робити, і також плакала та змахувала сльози зі старого зморщеного лиця спрацьованою рукою з викривленими пальцями.

Катерина дивилася на мамині руки і плакала ще більше, вона не хотіла, щоб її руки так загрубіли і знищились від праці, як руки її мами. Вона мріяла втекти із цього села, тільки не знала, як і коли. Вона сумувала за Романом, його коханням, тілом, пристрастю – без нього їй було не миле життя.

Так тривало два тижні, мама і сварилась із нею, і просила – нічого не допомагало. Катерина була розчавлена розлукою і вставала з ліжка тільки при потребі вийти в туалет. Наприкінці наступного тижня йшла на двір вже похитуючись. Мама була геть перелякана.

У неділю перед самим святом Миколая мама пішла до церкви, а дочка залишилася вдома. Коли мама повернулась, вона не впізнала своєї дитини. Катерина сиділа на кухні і з апетитом наминала квашені огірки. З цього дня почала одужувати, мама приписала цю заслугу молитві, яку вона мовила до святого Миколая. Напевно, мама була права. Але одужанню Катерини посприяло також і те, що вона відчула вагітність.

На диво, Катерина була щасливою від такої новини, знала, що тепер в її житті стануться якісь позитивні зміни. Вона буде мати постійну згадку про своє кохання – їхнє спільне дитя.

...Та зима виявилася важкою, холодною і довгою, сніг у селі лежав майже до середини квітня, а лід у деяких місцях – майже до травня. У селі болото, що ні пройти, ні проїхати, дороги так порозвозило, що до сусіднього села, звідки ходить автобус у район, можна доїхати тільки вантажівкою.

Катерина цілу зиму мріяла, що вибере час і поїде в район, а потім у місто, знайде Романа та розкаже йому про їхню дитину. Але зимою вона не змогла, бо так погано переносила вагітність, що про якусь поїздку не могло бути і мови. Добре, що не працювала, бо їдальня була зачинена та й погодні умови не сприяли жодним виїздам за межі села. Усе навколо так позакурювало снігом, що люди, аби пройти від хати до хати, рили траншеї у снігу.

Узимку колгоспники відпочивали, на роботу ходили тільки ті, хто працював на фермі та в конторі. Катерина з мамою ще літом запасли для своєї худоби сіно, і якби не домашнє господарство – голодували б, виїхати із села було просто неможливо.

Так минула довга зима, Катерина поправилась, але про вагітність знала лише мама, під зимовим одягом нічого не було видно, і ніхто не розгледів її живота. Коли потепліло і вона вийшла на роботу, виявилось, що в селі вона не одна залишилась із приплодом, ще двоє дівчат були вагітні від студентів. Голова колгоспу сміявся, що для збільшення населення в селі буде постійно викликати на допомогу студентів із міста.

Але, на дивину, ніхто із вагітних чи їхніх родичів не розшукував винуватців – поклали провину на своїх дочок, тільки мама Катерини тішилась, що дочекалась онуків. Жартома вона казала: “Чий би бичок не скакав, а телятко наше”.

...Наприкінці липня Катерина народила дівчинку, пологи приймала фельдшер із сусіднього села. Породілля належала до трудівниць, тому швидко і легко привела на білий світ свою красуню – Галинку, яка була дуже схожою на свого тата Романа. Дитина внесла в сім'ю радість і пожвавлення. Марія була на небесах від щастя та задоволення і допомагала своїй дочці в усьому, лише грудьми не могла годувати своє солодке внуча. Розмови про Романа не заводила, бо бачила, що в Катерини відразу псувався настрій при згадці про нього. Мамі було шкода своєї дочки, але вона не могла їй нічим допомогти. Внучку похрестив отець Володимир (тоді Катерина ще не знала, що це її батько і дідусь крихітки Галинки).

Катерина сумувала за Романом і потихеньку забувала його обличчя, бо навіть не мала фотографії, і тільки донечка нагадувала їй коханого.

Коли дитина трошки підросла, Катерина навмисне відлучила її від грудей, щоб поїхати в місто і знайти Романа. Знову була пізня осінь, майже зима, і вона вирішила, що якщо не поїде зараз, то потім знову замете снігами, і вона не вибереться – до автобуса неблизько, до електрички взагалі далечінь.

...Їхала автобусом до міста і з жалем та розпукою думала про те, що її село, як і тисячі інших, відірване від цивілізованого світу і цим псує життя своїм людям. Півдня добиралась до міста, хоча виїхала зі самого ранку. Приїхала, коли вже починало сіріти, рано темніє – скоро зима.

Перекусила ще в автобусі, щоб потім не гаяти часу і знайти університет і роздивитись, де його факультет, – так вона думала дорогою. А коли приїхала до кінцевої зупинки, її взяв розпач. Вона не знала, де перебуває, була в цьому великому місті лише один-єдиний раз, ще школяркою, коли приїжджала із дітьми на екскурсію. Катерину охопила паніка, не такою уявляла собі зустріч із цим містом, а потім і з Романом.

Вийшла з автобуса, люди навколо снують, спішать, не зупиняються, надвечір'я та й холод їх підганяє. Катерині не було зимно – від хвилювання та страху її кинуло в жар.

Вдивилась у натовпі молодих дівчат студентського віку – і потрапила в ціль. Вони пояснили їй, як доїхати трамваєм до університету, і щаслива Катерина поїхала до своєї мети. Вийшла на зупинці та й

пішла, швидко обганяючи пішоходів. Знайшла потрібну будівлю, зупинилась. Біля навчального корпусу – яскравий натовп веселої молоді, одні заходять у широкі двері, інші виходять, чути сміх хлопців і дівчат. Задоволені спішать після занять у своїх справах та по домівках. Катерина перевела дух, подивилась на це яскраве різнобарв'я, і її охопила туга – вона побачила себе збоку, як зовнішньо різко відрізняється від молодих людей, що снували навколо, хоча за віком була майже їхньою ровесницею. Її пальтечко, темно-синє з короткуватими рукавами, стародавнього крою на тлі червоних, блакитних та інших різнокольорових курточок, костюмчиків та плащів виглядало зовсім непривабливо. Може, це було і не зовсім так, але Катерина почувалася приниженою, їй здавалось, що всі на неї дивляться із насмішкою, хоча насправді до неї нікому не було діла...

Катерина пересилила свою ніяковість і зайшла у приміщення. Будинок гудів, як вулик, весела молодь бігала туди-сюди, і лише викладачі поважно пересувались.

Добре, що на дверях були написи, і вона пішла вздовж довгих коридорів, читаючи назви і шукаючи потрібну. Нарешті, на третьому поверсі знайшла те, що потрібно. Постукала в двері і нерішуче їх відчинила. У приміщенні були викладачі та студенти, хтось сидів за столом і щось заповнював, хтось стояв і щось виясняв, не знала, до кого підійти, тому звернулася до молодої викладачки, яка стояла найближче до неї.

– Перепрошую, я шукаю студента третього курсу Бойка Романа. Ви не підкажете, як його знайти?

Викладачка підняла очі на Катерину і глянула на неї якимсь колючим і непривітним поглядом.

– Зараз подивлюся за розкладом. Маєте ручку? Пишіть, – і чітким голосом вона продиктувала номер аудиторії, де зараз він мав пари. Тремтячими руками Катерина записала, подякувала і вийшла з кімнати в пошуках свого щастя. У потрібній аудиторії ще тривали заняття, стала навпроти біля вікна і спостерігала за загальним рухом та життям цього "палацу знань".

Її душу стискав жаль до себе і до таких, як вона, які не можуть тут навчатись, не тому, що зовсім дурні, обмежені чи затуркані. Просто їхні батьки не мають грошей і можливості віддати своїх дітей вчитись.

У школі Катерина була успішною ученицею – відмінницею не була, але й останніх не пасла. Навчання в сільській школі було не з легких, учні постійно наздоганяли програму, вони не встигали вивчати матеріал. Учителі були злі на них, на себе і на керівництво школи, яке дозволяло на довгі терміни забирати дітей на сільськогосподарські роботи, коли в колгоспі був аврал.

Зараз, коли вона стояла в цьому величному приміщенні, а її донечка була зовсім малюсінькою, Катерина присяглась собі, що зробить у житті все, щоб її дитина вчилась в університеті та мала вищу освіту. І цієї обіцянки дотримала.

...Вона втомилася чекати, їй здавалось, що двері аудиторії не відчиняться ніколи. Але ось вони несподівано голосно зарипіли. Катерина прикипіла очима до людей, які покидали приміщення і раз за разом гримали цими дверима. Вони виходили групами, весело перемовляючись чи сперечаючись. Серед них Катерина побачила і знайомі обличчя, зраділа цьому, але чекала, коли вийде він, і тоді вона підійде до нього і...

Катерина не знала, якою буде ця зустріч, але її ноги приросли до підлоги, коли вона побачила його. Роман вийшов з аудиторії останнім, біля дверей на нього чекала дівчина, вона тримала його сумку, поки він зачиняв двері на ключ. Потім він узяв в одну руку обидві торби – її і свою, другою рукою обняв її за стан, вона сміялась і пручалась, а він цілував її в шию і щось говорив на вушко (видно, щось дуже смішне), бо вона заливалася сміхом на весь коридор.

Катерина стояла німа, її ніхто не помічав, вона чомусь не обдумувала наперед, що зустріч може бути і такою, і виявилася зовсім не готовою до розвитку подій у такому напрямі. Вона не могла зрушити з місця від несподіванки. Якби він просто вийшов із приміщення із дівчиною і говорив би з нею, то вона б підійшла чи гукнула його, але коли він ішов, цілуючи іншу, – Катерина не в силах була змусити себе бігти за ним, відволікати його від пестощів.

Вона стояла чужа і нікому не потрібна в напівтемряві пустого коридору, заскочена зненацька зрадою коханого чоловіка, але розуміла, що це не можна назвати зрадою, бо вони розлучилися майже рік тому, не підтримували жодних стосунків, і зараз вона була для нього абсолютно чужою жінкою, з якою він колись спав... Усвідомлення цього її вбивало, вона зрозуміла, що допустила велику і невиправну

помилку, бо не шукала його адреси раніше і не написала йому листа про вагітність або пізніше про народження дитини. Доля від неї відвернулася – ще не знайшовши, вона втратила його назавжди. Трохи постояла в коридорі, і коли вщух галас, рушила до виходу.

На вулиці вже стемніло. Вона попрямувала до тієї ж зупинки, на яку приїхала вдень. Ішла сердита на весь білий світ, а найбільше сама на себе, і сварила подумки, як могла, тільки себе одну.

Приїхала в чуже місто зовсім не підготовленою до несподіванок. Навіть якби вона його сьогодні не зустріла з цією дівчиною – його просто могло б не бути в університеті! Що б вона тоді повинна була робити? Вона не продумала своїх дій у цій ситуації. І от тепер, на вулиці холодний осінній вечір, а в неї жодного знайомого у цілому місті, а автобус додому може бути тільки завтра зранку. На що вона надіялась, коли їхала сюди нежданa і незванa!!! Хоч сядь та й плач!? Вирішила піти на вокзал і пересидіти там до ранку.

Не спала цілу ніч. Який сон може бути, сидячи на твердому і холодному вокзальному кріслі, на ньому навіть і подрімати важко, а тим більше вночі в залах мили підлоги, голосно гриміли залізними відрами та безжально і досить безцеремонно (по-радянськи) піднімали напівсонних пасажирів. Ті спросоння переносили в інше місце свої клунки, звідки їх знову просили відійти, бо прибиральниці починали мити і там. Було повне сум'яття і безлад, як і в душі Катерини.

Однак їй було не до сну, в голові снувало стільки важких думок, які не дозволяли їй ні на хвилину заспокоїтись. Вона сиділа і весь час зітхала, а сумні спогади ворушили в голові всі події останнього року її життя...

– Запізнилась! – довбнею гупало в самому серці. – Запізнилась на цілий рік!!! – Жаль і образа стискали їй груди. Однак що тут зітхати і горювати – ображатись не було на кого – тільки на себе!!!

Вона розуміла, що сама спаплюжила своє життя та не зуміла відстояти щастя, на яке доля давала їй шанс. Він же кохав її!!!

Згадувала, як неодноразово хотіла підійти до голови колгоспу, взяти адресу кафедри Романа та написати до нього листа. Може, він і потрапив би до свого адресата, але боялась, що її лист відкриє хтось чужий і посміється з них обох, не хотіла робити йому кривди і наражати на неприємність. І що вийшло з її делікатності? Дитину позбавила тата, себе – коханого чоловіка.

Із великими зусиллями досиділа на вокзалі до ранку, замерзла і від холоду, і від душевного неспокою. Що ж тут поробиш, треба їхати додому до дитини і до мами, вони, напевно, зачекались її.

Задзеленчали перші трамваї, і Катерина сіла в порожній вагон, який прямував в інший кінець міста до автобусної станції. Поволі його заповнювали ранні пасажири, які роз'їжджали в різні кінці цього красивого і старовинного міста, де на них чекали сім'ї, друзі, робота. І тільки вона, загублена, спустошена і нікому не потрібна в цьому місті, їхала в холодному трамваї з невеселими думками.

Роздивлялася на всі боки, люди йшли сухими тротуарами, вмитими дощем, у чистому взутті, більшість жінок – у чобітках на високих підборах та в капронових панчохах. У неї защеміло серце:

– Чи знають усі ці пані, які важкі кирзові чоботи, коли ідеш сільською дорогою восени? На одному чоботі – по брилі важкого багна, і поки пройдеш до криниці і назад, а потім до стайні чи іще куди-небудь, то не знаєш, де ввечері й ноги покласти від утоми. Тільки й життя в селі – це кінець весни, літо і початок осені, а потім – болото, багнюка, холод та важка і невдячна робота по господарству. – І всі ці сумні думки також не спонукали поліпшення її настрою.

...Приїхала додому під вечір, мама вся зчорніла, поки чекала її повернення, нічого не розпитувала, зрозуміла, що не все гаразд, але сподівалась, що Катерина пізніше все розповість сама. Дитина вже спала, і коли Катерина прийшла і подивилась, як вона скрутилася калачиком і спокійно сопіла, роздивляючись свої солодкі дитячі сни, вирішила для себе, як відрізала:

– Усе! Починаю життя з чистого листка. Я маю для кого жити – дитина і мама. Бог добрий, якось буде. Роман для мене не існує.

Із цієї миті в неї почався новий відлік часу – до того і після того. Вона відкинула від себе минуле і почала жити майбутнім.

...Усе ввійшло у звичну колію, дитина підростала, вона мужніла, а мама, як не прикро, – старіла... Катерина ходила на роботу, мама була вдома з дитиною. Коли Галинці виповнилося п'ять років, бабця злягла, прохворіла цілу зиму. Катерина, як завжди, зимою не працювала, то мала змогу припильнувати і дитину, і маму. Довгими зимовими вечорами мама розказувала свою складну жіночу долю, а потім відкрила перед дочкою таємничу завісу про її народження. Те, що батьком виявився отець Володимир, священик із сусіднього села, Ка-

терину здивувало і збентежило, лише тепер вона зрозуміла, чому так тепло він завжди дивився на неї, коли вони з мамою приходили до церкви. Катерина була вдячна мамі за відвертість і таку важку правду – народити дитину від священика – випадок унікальний і гріховний. Але, напевно, Бог простив мамі її гріх, бо подарував їй чудову дочку, яка завжди була для неї опорою і гордістю. Вмирала Марія легко, бо біля неї були найрідніші люди – її дочка і внучка. Катерина дуже побивалася за мамою, але повернути назад нічого не могла – Бог узяв її маму під свою вічну опіку.

Після того, як отець Володимир дав їй гроші, вона почала шукати хату в районному містечку і невдовзі знайшла – діти продавали батьківський дім і забирали стареньких до міста. Віддавали з усім нехитрим майном і не дуже дорого, бо їм було терміново. Катерина з радістю пристала на цю пропозицію, але ще з більшим задоволенням продала свою сільську хату. Їй було зовсім не шкода, бо з тою хатою в неї пов'язані лише важкі спомини про маму, та і про Романа також. Коли вона забирала останні речі з материнської хати, відчула – тільки зараз вона розпрощалась із своїм минулим, наче зняла ярмо.

Почався щасливий етап її життя – новий дім, інша робота, друзі, оточення. Галинка підросла і пішла до школи. У місті не було жодного гуртка, крім хлоп'ячих, куди б Катерина її не записала і не водила. Вона так багато уваги приділяла дитині, що зовсім забула про себе. Коли Галина стала дорослою, то трохи навернула маму на правильну дорогу і заставляла придбати краще щось собі, ніж їй.

Роки збігали швидко, Галина закінчувала школу, готувалась до навчання в університеті. Це була найзаповітніша мрія мами. Жити вони стали краще, Катерина працювала у великій заводській їдальні і заробляла непогані гроші, та й додому не йшла із порожніми руками – в хаті завжди було сито. Таким чином заощаджувала гроші і збирала то на навчання, то на нові меблі, то на одяг. У ті далекі часи складно було придбати щось гарне, але Катерина докладала багато зусиль, щоб її дитина гарно виглядала.

Із часом змінили обстановку в будинку, зробили ремонт. Катерина повністю жила життям дитини і не підпускала до себе жодного чоловіка – гіршого ніж Роман не хотіла, а кращих не було.

Коли дочка стала дорослою і могла її правильно зрозуміти, Катерина розказала їй свою життєву історію, хотіла, щоб дитина знала

всю правду і щоб між ними не було жодних недомовок. Єдине, чого не могла зробити, це показати фотографію її батька, казала, як хоче його побачити – нехай подивиться на себе в дзеркало, тоді побачить свого тата.

За всі ці довгі роки Катерина нічого про нього не знала – для неї він загубився десь у світах. Вона вже і не надіялась щось почути про нього, як одного дня одразу побачила і почула його по телевізору.

Галина вже закінчувала університет і ходила на переддипломну практику в одну юридичну установу в їхньому районному центрі. Катерина знайшла зв'язки і домовилась, що після закінчення навчання дочка буде там працювати. Для неї не було більшого щастя, що, нарешті, дочка закінчує університет, повертається додому, працюватиме поряд та житиме під її опікою.

Катерина втомилась щонеділі передавати торби з продуктами у місто. Коли дочка мала можливість, то приїжджала додому, і вона готувала їй харчі на цілий тиждень, коли ж ні – то передавала автобусом продукти і випрану білизну, бо в гуртожитку не дуже попереш та й часу обмаль – дочка була відмінницею. Катерина була готова цілодобово прати і готувати для своєї дитини, тільки щоб їй було добре.

...Був ранок вихідного дня, вони сиділи біля телевізора і снідали. Повторювали вечірню передачу про господарство області, вони не прислухались, телевізор був увімкнений більше для створення шумового ефекту, ніж для цікавості. Дочка і мама мали про що поговорити і без нього. Чоловіки з екрана розказували щось зовсім для них нецікаве, і тут Катерина раптово так голосно скрикнула, що Галинка мало не почала затинатись.

– Дивись, дивись – це твій тато!

З екрана телевізора дивився красивий чоловік середніх років і щось розказував. Вони не вловили суті розмови, чекали, коли під зображенням внизу підуть повторні титри – хто це і чим він займається.

Яке ж було здивування їх обох, коли прочитали його посаду. Він виявився заступником керівника обласної структури, в дочірнє відділення якого скерована на роботу Галина. Правду ж кажуть: "Шляхи твої, Господи, незбагненні".

Від несподіваності Катерина заплакала, він зовсім не постарів і виглядав дуже пристойно, недаремно вона його кохала усе життя. На одному подиху додивились передачу, снідати їм уже розхотілося.

– Мамо, який він красивий. Настане час, і я з ним познайомлюсь. Хочу, щоб він знав про моє існування. Я його не знаю, але вже люблю. І скажу тобі, у тебе чудовий смак, у такого чоловіка неможливо не закохатись. Уявляю тільки, яким він красенем був у молодості!

Того дня вони нікуди не пішли, хоча планували. Полягали вдвох на мамине ліжко, і Катерина вже вкотре розповідала деталі свого кохання, вони були на рівних – доросла і любляча дочка чудово її розуміла. Вони все життя були вдвох, і Катерина так побудувала їхні стосунки, що водночас були і подругами, і сестрами, але разом із тим дочка ставилася до мами із великою шаною, бо бачила, що вона самовіддано поклала своє життя до її ніг.

Здавалось би, живи та радій – найбільша мета життя збулась, дитина вивчилась, повертається додому, має роботу, все прекрасно...

Галинка приїхала додому і незабаром мала виходити на роботу, але почала зауважувати, що мама погано виглядає, схудла і якось раптово змінилася на лиці. Коли вони разом обідали, помітила, що Катерина важко ковтає. Це занепокоїло її, і вона змусила матір піти до лікарні, звідти її вже не випустили і терміново скерували на обстеження в обласну онкологічну лікарню, де поставили страшний діагноз – пухлина горла (майже професійне захворювання поварів, які постійно пробують гарячу страву, чим подразнюють горло). У Катерини хвороба проявилась раптово, але була дуже агресивною і швидкоплинною, операцію їй уже не робили, тільки підтримували на знеболювальних препаратах. Померла вона вдома, через два місяці – важка хвороба її сточила, як шашіль дерево. Говорити наприкінці вона вже не могла, тільки писала.

Майже перед смертю написала: “Доцю, познайомся з татом обов’язково, але я не бажаю, щоб він був у мене на похоронах, хочу, щоб згадав, якою я була молодою і гарною, і пам’ятав лише такою”.

...Смерть – це завжди трагедія, а коли помирає зовсім молода людина – це потрійна біда. Галинка пам’ятала смерть своєї бабусі, але тоді вона була ще зовсім малою. Потім уже дорослою була на похоронах свого дідуся – отця Володимира, який помер також нестарим. Парафіяни на похоронах казали, що його щось згризло, і шкодували, бо був справжнім пастирем їхніх душ.

Галинка дуже сумувала за ним, бо він часто приїжджав до них, коли був у справах у районі. Про це знали тільки Катерина і її доньки

ка, вони його завжди радо чекали. Називали його, як усі – отець Володимир, хоча Галинці так кортіло назвати його дідусем, а Катерині – татом. На його похоронах Галина вперше побачила смерть і відчула гіркоту розлуки з рідними людьми.

Смерть мами перенесла надзвичайно важко, тепер вона була абсолютно сама – без родини. Щось у них у родовому дереві було негаразд, бабця була одинокою жінкою і все життя прожила самотньо, а потім народила дочку і таємно кохала тільки одного чоловіка, якого і в думках не варто було підпускати до себе. Мама так само кохала тільки одного чоловіка і прожила своє життя з нею – наслідком незабутнього кохання. Ні, вона, Галина, мусить внести кардинальні зміни в цей сумний родинний шлях – вона хоче вийти заміж за взаємним коханням і мати багато дітей. Так хотіла її мама!!!

Після смерті мами не могла довго бути самотньою, вийшла між люди – на роботу. Це була її перша праця, і щоб заглушити тугу за мамою, вона з головою увійшла у виробничі проблеми. Спеціалістом була молодим, але здібним, і керівництво зауважило, що вона розуміється в тому, що виконує, і намагається навчитися чогось нового. Одне слово, у колективі не пошкодували, що взяли її тільки після закінчення університету – Галина була перспективним працівником.

Але втіха керівника була не довгою – до них приїхав з обласного управління інспектор – новий заступник начальника.

Кожна перевірка вимагає від керівника установи, яку контролюють, зайвих зусиль – і документи підготувати такі, як слід, і лишнього не показати, бо помилки є завжди, і організувати обід, і приставити до інспектора грамотного спеціаліста і водночас зовнішньо приємну особу. Такою людиною була Галина – розумна, молода і дуже гарна...

Керівник покликав її, і коли вона ввійшла в кабінет, була заскочена неочікуваною зустріччю – сидів чоловік, якого вона бачила по телевізору. Це був її невідомий тато.

Вона планувала, якщо буде колись їхати у відрядження в область, то набереться сміливості і зайде до нього в кабінет із таким несподіваним візитом. Хоча розуміла, що це для нього буде, як сніг на голову. Коли вона про це думала, то згадувала бачені давно фільми, де отак дорослі діти знаходили своїх батьків. Раніше вона сміялась із того і не вірила, що так може бути, а тепер їй було не до веселощів – у неї така самісінька ситуація. Уявляла себе в цьому

становищі, і нею оволодівав страх, що він не повірить їй і скаже, що це цілковита дурниця, або просто посміється з неї. Цього вона боялася найбільше.

– Це наша Галина – надія і гордість колективу, молодий, але досить перспективний працівник і дуже приємна людина, – з ласкавими нотками в голосі представив її шеф (мав до неї теплі батьківські почуття, особливо зараз, після такої важкої втрати).

Галина із хвилюванням простягнула тендітну дівочу руку і відрекомендувалась:

– Зарічна Галина Романівна.

Він подав свою міцну чоловічу руку і відповів:

– Бойко Роман Іванович, дуже приємно, думаю, що ми з вами плідно попрацюємо.

Керівник Галини попросив її підготувати папки для розгляду і принести в кабінет. Вийшла ледь жива, серце несамовито билось не в такт, і від хвилювання мурашки поповзли по всьому тілу, боялась, що знепритомніє від таких стрімких подій.

Похапцем виконала прохання шефа і принесла необхідні папери, переглядали їх утрьох. За роботою час минав швидко, незчулись, як настав обід. Галина нічого не відчувала – ні голоду, ні холоду – опалювальний сезон ще не розпочався, і в коридорах було холодно. Вона енергійно раз за разом бігала за новими документами і від хвилювання аж палали щоки.

За кабінетом начальника була невеличка кімната, яку в колективі називали "захристіє". У ній готували невеликі перекуски, коли в шефа були гості. От і сьогодні, поки перевіряли документи, жінки накрили там стіл для невеличкого обіду. Галина подякувала і відмовилася від запрошення, але інспектор наполіг, і вона пройшла туди разом із ними.

– Разом працювали, разом і обідаємо, – з усмішкою сказав він.

Сіли до столу, а вона вся знітилась – від хвилювання їй шматок у горло не лізе. Шеф відкрив пляшку горілки і налив, як годиться, усім по чарці. Галина зовсім не пила, але ця горілка дуже допомогла – випила чарку, і легкий хміль розслабив її. Через деякий час вона вже їла і сміялась разом з усіма, і їй було комфортно сидіти між двома старшими чоловіками, до яких вона відчувала безмежну вдячність, що вони дозволили їй, молодій дівчині, сидіти і спілкуватися із ними

на рівних. Вона виросла в суто жіночій атмосфері, і їй усе життя бракувало такого спілкування.

Частувались. Усе було, як жартував Роман, "за вищим розрядом". Поїли, і шеф вийшов у своїх справах, а їх залишив удвох – трохи відпочити. Пили каву і бесідували, він розпитував її, де вона вчилась, і дуже зрадів, що вона закінчила той же факультет, що і він, питав про родину. Галина відповіла, що мала лише маму, яка померла місяць тому, він щиро поспівчував. Сказав, що мав одну знайому із таким прізвищем – "Зарічна", але це було дуже давно в одному віддаленому селі цього району, і ця жінка, напевно, вже давно забула його і не впізнала би при зустрічі.

Випита горілка далась взнаки, настала мить, коли Галина могла сказати йому правду:

– Ні, вона вас не забула, кохала все життя і заміж не виходила, хоч і траплялось за кого. Вона – моя мама, а я – ваша дочка.

Це була сцена німих акторів – він замовк і прокручував у голові те, що вона сказала, її слова вмить вибили його з колії. А вона мовчала і чекала його подальшої реакції на свій короткий, але такий важливий монолог. Хвилина тиші видалась їй вічністю.

– Я не знав! Чому ж вона нічого мені не сказала? – розгублено спитав він, і його обличчя стало сумним. Ця звістка його приголомшила. Жив собі чоловік на білому світі і не підозрював, що в нього є ще одна дитина. Він ходив вулицями міста в той час, коли вона там вчилась, і міг зустріти її, але він не знав би, що це його дочка. Жахіття!

Він сказав, що хоче після роботи з нею зустрітись і поговорити, та з надією спитав у неї дозволу:

– Чи можу я ввечері заїхати до тебе додому, бо зараз мені треба піти в готель і побути наодинці.

Галина ствердно кивнула головою, він вибачився і вийшов із кімнати.

Через хвилину прибіг червоний від хвилювання шеф:

– Що ти йому наговорила? – зопалу прямо із дверей кинув він. – Він поїхав у готель сам не свій. Він до тебе приставав? – продовжував допит, майже зі стогоном.

– Ні, – тільки і відповіла Галина, і відчула, що вона також погано почувається. – Мені треба піти додому.

Шеф розлючено спитав:

– І де ти, дівко, тільки взялася на мою голову? Який же я дурень! Хотів, як краще, а вийшло, як завжди! – і спересердя ледь не плюнув на підлогу. – Тьху на тебе! Тільки дивись же – нікому нічого не розказуй, ні пари з вуст. Зрозуміла? Горечко ти моє, можеш іти додому. Нахвалився на свою голову! – бурчав він сам до себе. Сів у крісло, налив собі чарчину та й подумав: "Хай самі собі розбираються, вона доросла. Я тут ні до чого".

Після всього цього він уже не міг працювати, не знав, до чого вчепитись, і ледь досидів до кінця дня, щоб нарешті залишити цю кляту установу, "в якій не знаєш на п'ять хвилин вперед, що тебе чекає". Він провів безсонну ніч в очікуванні продовження перевірки.

...Галина не йшла додому, вона летіла мов на крилах і не могла повірити сама собі – вона має тата! Ой, якби тішилась її мама.

– Це, напевно, вона його скерувала до мене, – по-дитячому наївно думала вона.

Роман приїхав, коли вже стемніло, заїхав автомобілем на подвір'я, постукав у двері. Галинка відчинила відразу, бо бачила через вікно, як він прямує до хати і несе із собою велику торбу. Із цією торбою, повною гостинців, він пізніше приїжджав до неї двічі на місяць – через суботу, бо в інші суботи їхав на зустріч з коханою жінкою Уляною.

Коли він вперше переступив поріг дому своєї дитини, до горла підкотився нервовий клубок, і він хриплувато-тривожним голосом спитав:

– Доцю, можна ввійти?

– Так, татку, – вона сказала це так щиро, що в нього на очах з'явилася скупа чоловіча сльоза.

Він обняв і притулив її до своїх грудей, і так вони стояли одне біля одного – найрідніші люди, які загубились у цьому великому світі і знайшлися зовсім випадково. Сьогодні Галинка неодноразово подумала, що якби мама тоді не ввімкнула телевізор і не побачила його на екрані, то в подальшому, через безглуздий збіг обставин, він приїжджав би до неї на роботу і не знав, що поруч працює його дочка. Від цього може заплакати і чоловік, а не тільки вона. Галинка плакала, а він гладив її по голові, і в ці сльози вона вклала все: і жаль за мамою, і за маминим важким самотнім життям, і за своїм життям, коли вона росла без тата, а їй так хотілося чоловічої підтримки.

Потім у них був довгий вечір, коли він розпитував її про мамине життя в селі, про бабцю. Вони сиділи майже до півночі, але за декілька годин не розкажеш про все. Він залишив її і поїхав у готель. Попросив нікому і нічого не розповідати – у нього сім'я, діти та робота відповідальна, він не хотів виносити на людський осуд своє особисте життя. Однак пообіцяв, що обов'язково познайомить її зі своєю сім'єю і офіційно оприлюднить те, що вона його дочка. Він хотів спокутувати перед нею і Катериною свою провину, але йому потрібен час, щоб він звик до цього факту і підготував своїх близьких до таких надзвичайних новин.

Наступного дня шеф Галини прийшов на роботу, як кажуть, "ні світ, ні зоря". Відчинив свій кабінет і почав чекати інспектора і Галину. Вона не забарилась і так само прийшла швидше, привіталась із шефом, сказала, що з нею все добре і спитала, чи вона буде йому потрібна при перевірці. Що він міг їй відповісти, він би із радістю її взагалі спекався, але тут вирішальним мало бути слово керівництва.

– Іди на своє робоче місце і посклади вчорашні папки на місця, а там побачимо, – дав вказівку наймиролюбнішим тоном, на який тільки міг сьогодні спромогтись.

Трохи пізніше прийшов Роман та попросив і на сьогодні приставити до нього Галину. До обіду він переглядав документи, які його цікавили, потім удвох із шефом склали та підписали довідку про перевірку – вона була дуже позитивною, що значно послабило злість на дівчину. А потім Роман запросив на обід і керівника, і Галину, але той подякував і вирішив залишити їх наодинці. І з цього дня він запідозрив Галину у зв'язку з Романом, про що через декілька місяців "люб'язно" доповів Іванові Петровичу, колезі та Уляниному шефу.

І саме тоді, в суботу, коли Уляна була у відрядженні, вона побачила Романа у Галини, що стало причиною її нервового зриву та серцевого нападу.

...Про все це розказував Роман їй у своїй столичній квартирі. Уляна слухала сповідь коханого чоловіка, майже не дихаючи. Вона бачила в ньому всі недоліки, людську недосконалість і звичайну чоловічу байдужість, якою, в той далекий час, він зіпсував життя жінці, яка його кохала і носила його дитину.

Найбільше Роман боявся, що Уляна засудить його вчинок. Однак він хотів, щоб вона знала про нього всю правду і щоб їхнє майбутнє не захмарилося недовірою і напівправдою.

...Після повернення з практики його стрімко закрутила течія бурхливого студентського життя та родинні справи – батьки не бачили його два місяці. Це був найдовший термін, на який вони розлучались, і мама не знала, як вже йому догодити, коли він приїхав у відпустку. Тоді він час від часу думав про Катерину і відчував, що недобре із нею розстався, непорядно – треба було хоч адресу гуртожитку дати, може, колись би вона і приїхала, але в той же час лихий нашіптував і намовляв: "А вона тобі потрібна? Де ти її приймеш, якщо вона приїде? На своєму вузькому залізному ліжку поруч з одногрупником? Чого ти з нею досягнеш – самих проблем! Скільки ще таких захоплень попереду!" І так він приспав своє сумління, що вже через місяць і не згадував про неї. Тільки згодом, після майже десятилітнього сімейного життя, Катерина не раз виринала в його пам'яті, коли він розчарувався у своїй дружині.

...Час відвідин батьків добігав кінця, розпочалися будні – він легко та весело вчився і жив в атмосфері молодості та цікавого спілкування. Потім була зимова сесія, яку він успішно склав, а пізніше він разом із товаришами поїхав у Карпати, де в нього з'явилося нове захоплення, яке через рік закінчилось одруженням, і коли Катерина приїжджала до міста (маючи дитину), то та дівчина, яку він обнімав, була вже його дружиною.

Її звали Леся, народилась і виросла в місті, була одиначкою у своїх, досить забезпечених на той час батьків. Вчилась у паралельній групі, і під час навчань він не дуже до неї приглядався, була гарненькою, але завжди занадто стриманою і гоноровою, і з нею було складно спілкуватись. Коли ж поїхали на відпочинок у Карпати – відкрилась з іншого боку – була веселою і компанійською. Усі каталися на санках, бо з лижами не кожен "товаришував" – це було надто дороге задоволення для бідних студентів, а санки – те, що треба. Катулялись у снігу, і в неї відсиріли чоботи, вона сиділа біля вогнища і сушила своє взуття. А він, як справжній джентльмен, розтирав їй ноги, щоб вона не захворіла, і цей дотик до жіночого тіла знову розбудив у ньому чоловіка, і в кінці поїздки вони вже спали на одному ліжку. У місті вона приходила до нього в гуртожиток, а пізніше вони вирішили одружитись – чого мучитись йому в гуртожитку, коли в батьків великий приватний будинок. До того ж, до одруження його спонукав і той факт, що її тато працював викладачем на кафедрі, де Роман, як

успішний студент, працював лаборантом. Одружилися вони влітку наприкінці серпня.

Після того як Галина сповістила Романові факт про його несподіване батьківство, він порахував, що на час весілля в нього вже була місячна донька, і подумав, якби Катерина тоді його знайшла, то він не одружився б і щось вирішив би з нею. Однак так він думав більше ніж через двадцять років, маючи за плечима величезний життєвий досвід, але невідомо, як би він вчинив тоді.

Він пригадав, що в той час Катерина неодноразово снилася йому, і перед одруженням у його душі вирувало безліч думок. А Леся саме та жінка, яка йому потрібна? Однак батьки переконували, а він розумів, що це був шлюб більше з корисливості, ніж з кохання. Хоча він отримував задоволення від спілкування з нею і від статевої близькості, та, напевно, кохав її також, але не так сильно, щоб побратись. Однак Леся була енергійним ініціатором термінового одруження – і він з легкістю пристав на її вимоги.

Одруження кардинально полегшило його життя, він переїхав із гуртожитку в її батьківський дім і, як кажуть, пішов у прийми.

Спочатку все було пречудово – вирішилося багато проблем побутового характеру, теща допомагала дочці випрати і зварити. Молоді ходили на навчання, а Роман ще й на роботу. Він зовсім не мав часу для якихось роздумів, тим більше про Катерину – він увійшов у щасливу і вигідну течію і радів своєму життю та молодій дружині. Романові батьки, щоб "не вдарити лицем у бруд", годували худобу та птицю і передавали дітям та міським сватам. Старались, як могли, хотіли показати, що вони бідні, але гонорові. Їм було радісно сказати своїм сусідам і родині, що син так вдало одружився. Ох, що вже і заздрощів було в селі, а в родині!!!

Лесині батьки ставилися до сватів дуже тепло і своїм автомобілем їздили із зятем та дочкою в село. Назад поверталися завантажені так, що авто ледь не зачіплялося за нерівності на дорозі. Тесть завжди бурчав, що цими "картоплями та капустами порве в автомобілі підвіски", а теща тішилась, бо мала "фронт робіт" для випікання та виварювання пирогів, налисників та іншої всячини з екологічно чистих сільських продуктів. Сільський сват завжди приберігав для міського "сулійку первачка", як казав тесть Романа – "оковитої". Цю самогоночку під смачну вечерю всі пили із задоволенням. Одне слово, Роман ідеально вписався в жінчину родину.

Після третього і четвертого курсів Роман разом із дружиною їздили на студентську виробничу практику, а після п'ятого курсу Леся подарувала йому первістка. Дитина була пречудова, гарний хлопчик, подібний на маму і тата. Назвали Павлом, бо народився в липні перед самими іменинами. Радості в родині не було меж – Роман разом із тестем виставляли на кафедрі за сина і за внука, і колектив разом із ними святкував таку гарну подію. Леся була в декретній відпустці, а Роман працював на кафедрі уже викладачем, під невидимою опікою тестя-професора. Через півтора року народилась і дівчинка. Хоча молоді батьки не планували одну дитину за другою, але Леся годувала сина грудьми і не зауважила, коли завагітніла, тому про вагітність дізналася на пізньому терміні. Родинний консиліум вирішив, що це добре мати дітей майже одноліток – разом підуть до школи, батькам буде менше проблем.

Час стікав швидкою хвилею, і коли дочці Наталочці виповнилося три роки, Леся також пішла на роботу – на ту ж саму кафедру, де працював тато і чоловік, і цим вони зробили велику помилку – заклали фундамент розпаду родини. Уже пізніше Роман аналізував причини розладу в його сім'ї і зробив висновок, що багато в чому на їхні стосунки вплинула сумісна робота. Він і десятому заповів би – не варто працювати разом із дружиною і бачитись із нею цілодобово, бути під постійним її наглядом і прицілом.

Коли Леся прийшла на кафедру, то вона відчула велику різницю між своїми професійними даними і чоловіковими – це було перше місце її праці після університету, і в цьому не було нічого дивного. Вона відвикла вчитись (минуло п'ять років після закінчення університету) і не навчилася працювати, бо немала жодного досвіду. Натомість Роман був викладачем зі стажем і закінчував працю над дисертацією, і Леся відчула себе ущербною. Замість того, щоб працювати над собою, вчитись у товаришів і пишатися своїм вродливим і розумним чоловіком, вона почала за ним підглядати, нишпорити, хотіла бути в курсі щохвилинного його існування на роботі і ревнувала до всіх і всього. А в той час він і на гадці не мав жодного гуляння – їм обом було по тридцять років. Для навколишніх – чудова сім'я, забезпечена житлом, автомобілем, гарною роботою...

Частина третя

І ТАКА ЛЮБОВ...

У родині почалися конфлікти. Раніше він приходив із роботи і не міг натішитись дітьми і дружиною. Теща готувала різні смакоти та з нетерпінням чекала годувальників – чоловіка та зятя. У них були теплі стосунки і гарні родинні вечори. Бувало, і сперечались, але через дрібниці, що одразу ж забувалось.

Тепер же, коли Роман приходив додому – в хаті відчувалася смуга відчуження. Леся, як той підступний змій-спокусник, приходила додому першою (не була надто завантажена) і невгамовно нашіптувала допитливій мамусі про все побачене на роботі, але в дещо спотвореному варіанті. Таким чином вона впевнено калічила стосунки, спочатку лише між собою і Романом, а потім цими нікому непотрібними балачками, можливо, і не хотячи, але досить ретельно вбивала клин між ним і батьками. Вони, як люблячі тато і мама, прислухалися до її слів, хоча тесть спочатку втихомирював дочку, але навіть "і крапля камінь точить", так і вона.

Професор починав пригадувати сумісні посиденьки із зятем у товаристві викладачок університету і згадував якісь випадки, аналізував і бачив уже в них щось підозріле, хоча це могло бути і п'ять років тому. Романа дивувало, як його слова, вимовлені давним-давно, можна аналізувати тепер, через такий проміжок часу, коли вони були сказані в якомусь товаристві просто так, між іншим, жартуючи за чаркою чи кавою. Це вже була звичайна дурість! Нездорова атмосфера поступово запанувала в родині і тривала понад десять років, поки вони разом працювали. У домі через дурниці виникали "цунамі та виверження вулкана", потім стихія помалу вщухала, але через якийсь проміжок часу все починалося знову, і злагода випаровувалась "як роса на сонці".

Лесине щоденне мимрення на роботі було нестерпним: "Куди ти пішов і чому? З ким говорив і про що? Кому телефонував і нащо?".

Це вже межувало з параноєю! Якби питання вона ставила у звичайній формі, то він би із радістю відповідав і ділився своїми враженнями про те або інше, бо не відчував за собою жодної провини, але вона все вивідувала із "ментівською" допитливістю і підозрілістю до найменших деталей, що для сторонніх людей виглядало до ідіотизму смішно, а для нього – принизливо і огидно. Вона пригнічувала його надмірною цікавістю та опікою. Коли була незадоволена його відповіддю, то спочатку дулась та ігнорувала, а вже вдома давала вихід негативним емоціям з цього приводу. Співвідношення між періодами мирного співіснування та літочисленням неспокійного сімейного життя було нерівноцінним. Мир значно програвав, і ця циклічність постійно звужувалась.

У часи затишшя і зміни гніву на милість вони спали разом, щойно між ними пробігала чорна кішка – Леся зчиняла гвалт і майже з ненавистю викидала його подушку. Він, як побитий пес, йшов ночувати до іншої кімнати. Пробував поговорити з тестем, як чоловік із чоловіком, той інколи приймав його сторону і пробував вплинути на дочку, але перемога здебільшого була на її боці. Вона ніколи не піднімала "білий стяг перемир'я", не визнавала своєї неправоти і не робила першою крок до встановлення нормальних стосунків. Могла не говорити з ним тижнями, а не спати місяцями.

Навіть у кращі часи їхнього подружнього життя вона не виділялася підвищеною сексуальністю, хіба що до народження дітей. А вже потім усю свою любов та ласку зосереджувала на них. Романа вона використовувала, як апарат для створення дітей, який можна вже й викинути. Він не розумів її, вона патологічно-хворобливо ревнувала його до інших жінок і в той же час була незацікавленою в ньому як у чоловікові. Він завжди був ініціатором їхньої близькості, а вона стримано відбувала повинність. Коли він починав із нею якісь цікаві сексуально-грайливі експерименти, то її запитання: "Із ким це ти встиг випробувати цю позу?" – вбивало наповал весь інтерес до неї, як до партнерки, і він залишив ці забави… На його погляд, у неї почалися негаразди із психікою.

У періоди їхніх сварок у його думках виринала сільська дівчина з далекого минулого – темпераментна та спокуслива, мила і лагідна. Здавалось, ніби все це було не з ним, так йому тоді було добре з нею. Це була Катерина – його перша жінка, яка з нього так красиво і ніжно

зробила чоловіка. Вона й снилася йому, але ці видіння були такими оманливими, що він прокидався і не знав, що з ним є, а потім згадував дійсність, і все ставало на свої місця.

Але найсмішніше було те, що він на життєвому шляху майже сорокарічного чоловіка мав зовсім скупий сексуальний досвід – спав лише із двома жінками – Катериною та своєю дружиною. Він рано одружився, і його ніхто із жінок не цікавив, бо в нього було все – дружина, діти, перспективна робота, яка чоловікові замінює всіх жінок на світі... А тепер у нього немає нічого. Ті часи, коли Леся була в декретній відпустці, а він ходив на роботу в університет без неї, він згадував із розчуленням як найкращі часи свого подружнього життя.

Діти, поки були малі, – плакали, коли батьки сварились, а як підросли, вже не звертали уваги на їхні непорозуміння, йшли до іншої кімнати і спокійнісінько займалися своїми справами. Постійні сварки через дрібниці в матеріально забезпеченій сім'ї призвели до повної духовної бідності, і кожна наступна сварка була новою цеглиною в стіні негараздів, яка відгороджувала дітей від батьків, які ворогували між собою.

Спочатку образи були на ґрунті ревнощів, а потім сварки переросли в матеріальну площину, і тут Роман згадав вислів "знайся віл з волом, а пес із псом". Він не мав жодного права голосу! Розлючена теща кричала, що він прийшов у їхню хату на все готове, і вони його стільки років поїли, годували і автомобіль допомогли купити, і з роботою посприяли, а він невдячний негідник. І так до нескінченності. Він спочатку сперечався, що вони швидко забули щотижневі передачі його батьків, які давали стільки продуктів, ніби в хаті харчувалося не четверо дорослих і двоє дітей, а рота солдатів, і на автомобіль батьки також гроші дали, та і він достатньо заробляв, але його слова були "як голос волаючого в пустелі"... Кричуща несправедливість. Але він опановував себе і зводив усе частково на жарти, а здебільшого розвертався та йшов мовчки готуватися до занять чи читати, або дивитися телевізор, бо йому до чортів набридли ці розмови і прискіпування. Він не міг дозволити собі підняти руку на дружину чи, боронь Боже, на тещу, хоча вони не раз цього заслуговували.

Він нікому не розповідав про баталії вдома, але друзі це бачили, коли приходили до них у гості. Жінки колег, навіть вітаючи його

з днем народження, обходилися легенькими потискуваннями руки, про якісь поцілунки в щоку не могло бути і мови, бо в Лесі одразу псувався настрій. На роботі всі звикли до "її мух у носі" і не звертали уваги – їм до неї було байдуже. Жінки-викладачки ставилися до Романа з великою симпатією, а з Лесі (за її плечима) підсміювались, і якби не її тато-професор, то, напевно, сміялись би відкрито у вічі, бо вона всіх замучила. Рідко яка забава в колективі закінчувалася гарним настроєм – вона завжди вміла на когось образитись, бо якась жінка зайвий раз звернулася до Романа з проханням щось передати або розказати. Він мав гарне почуття гумору і чудово вмів розповідати анекдоти, а останнім часом особливо на тему про тещу, що Лесю дуже нервувало, бо багато що з народного фольклору цілковито підходило до її мамунці (як її всі жартома називали в колективі поза очі). Усі колеги: і чоловіки, і жінки – йому не заздрили.

Роман навіть з мамою не ділився своїми проблемами. Йому було соромно розповідати їй, через які дрібниці Леся псує життя собі і всій родині, але мамі цього і не треба було – вона бачила, з яким настроєм син та невістка приїжджають у село, та й онуки трохи вводили сільську бабцю в курс домашніх подій. Мама з татом уже не вихвалялися синовою родиною перед своїми близькими, бо не мали чим. Тато, простий, але мудрий селянин, бачив синове митарство та казав йому, коли вони були наодинці, що "жінка не бита, мов коса не клепана". А "немудрий" доцент, викладач із досвідом і просто чоловік, якого всі поважали в колективі, а жінки навіть любили (не одна мріяла бути з ним), відповідав: "Якось буде…", – і переводив розмову в інше русло.

Мама одного разу сказала:

– Не хочу бажати їй зла, але Лесі надто добре живеться, ти її розпестив. Їй би проблем побільше, то дурницями не займалась би. Щоб раненько встати та з теплого ліжка по холоду піти в стайню, та корову подоїти, та худобі їсти дати, та дров і води в хату принести, та піч протопити і їсти зварити, та на городі все зробити і ввечері гарною в ліжко до чоловіка лягти, як усі сільські жінки. Від доброго і ситого життя, як кажуть у народі, "вона не знає, на якій грушці повіситись". Синку, не бери собі цього до голови, а до серця – тим паче". Мудро закінчила свою пораду і усміхнулась. Ця сумна мамина усмішка часто виринала в його пам'яті.

Якось зопалу, коли домашні довели його майже до ручки, він сказав тещі зі злістю, але напівжартома, як у старому "бородатому" анекдоті: "Якби я знав, що ви разом зі своєю донькою будете так пити мені кров і мордувати, то вбив би вас на початку і вже б відсидів свій термін, та вийшов би на волю".

Що вже в хаті зчинилось!!! Він уже був і не радий, що так пожартував. Стара верещала: "Дивись! Він мені погрожує! У моїй хаті! Дожилась!" І що вже розмов було довколо цього...

Тепер він і кожному заповів би, що найкраще чоловікові починати своє сімейне життя з рівним собі і не купуватися на чуже майно, яким тобі обов'язково дорікнуть, хоч би ти був "золотим" зятем, або одружуватись, коли маєш куди привести дружину, – тоді будеш відчувати себе королем, а дружина – королевою, яка з радістю та задоволенням господарюватиме у царстві злагоди і миру. Зараз для Романа це було зі світу фантастики.

Він би вже і пішов від них, але не мав куди, а найголовніше з чим. Роман, як порядний сім'янин, усі зароблені гроші віддавав дружині на домашні потреби і мав завжди зовсім символічні суми на каву та якісь побутові дрібнички. Впродовж подружнього життя він облаштував будинок дружини до невпізнання – і ремонти робив, і меблі купив, і сучасно технічно оснастив, а тепер виявилось, що він нічого немає і що все в домі не його. Це було нестерпно і так його дістало, що він вирішив терміново змінити роботу, а потім думати про отримання якогось власного житла, бо у величезному приватному будинку він вже нажився:

– Хай вона працює з татунцем, а я підшукаю щось пристойне.

Хоча в душі він мав надію, що зміна роботи покращить мікроклімат у родинному колі і річка життя повернеться у старе спокійне русло сімейної злагоди, але сподівання його були марними. Як кажуть у народі, чим горщик накипів, тим він і смердить. Зліпити докупи зруйноване виявилось важко, як він не намагався – рубці залишались однаково. Леся і далі була войовничо невгамовною, але він для себе вирішив – поки дітей не поставить на ноги, не покине сім'ї.

…Невдовзі знайшов роботу в обласному управлінні юстиції, а пізніше, вже працюючи в цій установі, познайомився з Уляною.

На початках їхнього позашлюбного кохання вони були так захоплені одне одним, що при зустрічах їм було не до розмов про свої

сімейні справи. Ці теми вони залишили за бортом їхнього любовного корабля, а потім це вже ввійшло у звичку, і про домашні проблеми вони не говорили. Із плином часу Уляна хотіла, щоб він у хвилі блаженства сказав їй, що вона краща за його дружину. У ній говорило жіноче егоїстичне прагнення володіти чоловіком цілковито і ні з ким його не ділити, але вона вчасно себе осмикувала і приборкувала це бажання, бо він також ділив її з іншим – її чоловіком.

Романові ж завжди хотілося сказати, що вона незрівнянно краща в сексі, ніж його "холодна риба" – дружина, яку після Уляни він зачіпав лише для того, щоб не викликати жодної підозри. Для нього було достатньо і тих незаслужених та безпідставних сцен шалених ревнощів, які він великими дозами отримував упродовж довгих років спільного життя.

Він не міг бути настільки відвертим з Уляною, щоб виносити сміття зі свого дому і скаржитися на свою дружину, бо це просто принижувало його чоловічу гідність. Він зневажав би себе, якби виставив "брудні сімейні простирадла" на огляд навколишніх, навіть найрідніших, якою для нього стала Уляна через три роки їхніх зустрічей. Роман не міг показати коханій жінці, що він настільки безправний у своєму домі, який для нього виявився чужим, бо в ньому, крім дітей і обов'язків заробляти гроші, не було нічого особистого, там все було в тимчасовому використанні – місце проживання, майно і, як не прикро, дружина. Йому було нестерпно боляче і неприємно чути, що він бідний приймак і "має хату, як пес – буду". Ця приказка його тещі миттєво виводила Романа з рівноваги, але в той же час усе більше підштовхувала до того, щоб він, здоровий і розумний чоловік, зробив усе, аби якимось чином заробити собі гроші на квартиру.

Сума мала бути значною, яку на державній роботі заробити неможливо (а красти він не умів), та й накопичених грошей у нього не було і бути не могло, бо все отримане на роботі клав у загальну сімейну скарбничку.

Ці сварки, зрештою, зробили свою справу – і з часом він став незламним і мудрим чоловіком, який зміг дати собі раду із жінкою та двома старими маразматиками, але це було пізніше, коли він пішов на нову роботу та змінив фінансову політику в сім'ї – віддавав лише частину грошей, а решту відкладав для себе (майже як на "чорний день").

Робота відкрила перед ним нові горизонти. Висока посада дозволяла мати у своєму розпорядженні службовий автомобіль і повну волю, дружина "не дихала йому майже в потилицю" впродовж робочого дня. Він із задоволенням працював, їздив у райони, а в одному з відряджень познайомився з Уляною і пропав...

Тепер дружина мала повне право його ревнувати, але Романові це вже було зовсім нецікаво. Він жив у сім'ї, виховував дітей, час від часу виконував подружній обов'язок, але у хвилини близькості мріяв про іншу жінку – Уляну і його абсолютно не мучило сумління, бо Леся своїми безпідставними ревнощами стільки років його постійно штовхала до зради, що, нарешті, досягнула бажаної мети – він завів коханку.

Раніше, коли вони сварились і вона "точила його, як іржа залізо", у нього не раз виникало бажання переспати з ким-небудь, тільки щоб знати, що вона пиляє його недаремно, але Романові було нецікаво з ким-небудь, тоді йому взагалі нічого не хотілось. Коли вдома не все гаразд, то порядній людині не в голові дурниці. А зараз він був щасливий, що настала мить, і доля подарувала йому справжнє кохання. Але дивно буває в житті. Роман не один раз хотів залишити сім'ю. Діти підросли, і його вже нічого не тримало. Однак щойно в нього починали з'являтися такі думки, як Лесюня, наче щось відчувала, ставала, мов ніжний шовк, і він відганяв їх до наступного скандалу.

Утримувало його від розлучення й те, що в Уляни була нормальна сім'я, дім, а що він путнє міг їй запропонувати – він навіть не мав свого власного кутка, хіба, як не парадоксально смішно, – сімейний гуртожиток, який міг отримати на роботі. Роман сам із себе сміявся – це звучало майже, як "із землі прийшли і в землю підемо", так і в нього – "з гуртожитку прийшли і в гуртожиток підемо".

На його життєвому шляху випадали доленосні поїздки чи відрядження – і це було наче фатум. У молодості – поїздка в далеке село на практику, де познайомився з Катериною, поїздка в Карпати – зійшовся з майбутньою дружиною Лесею, відрядження на перевірку – знайшов вимріяне кохання – Уляну і вражаюче відрядження – відкриття та випадково дивне знайомство із власною дорослою і невідомою дочкою – Галиною, майже, як у кіно в смішно-наївних сюжетах "мексикансько-бразильських мильних опер". Але Романові було не до сміху, він шукав слушної нагоди, щоб сміливо розказати

сім'ї про свою позашлюбну дочку, а потім – Уляні, але так само не знав, із чого почати. Улянина хвороба підштовхнула його до рішучих кроків. Коли вона на тиждень зникла, і він не чув від неї жодної звістки і не знав, що й думати, він зрозумів, що має щось вирішити, і почав із легшого – розповів правду про дочку дружині. Якщо б Леся правильно зреагувала на цей факт і мудро розсудила, що ця дитина була зачата до їхнього знайомства і вступу в подружнє життя, і прийняла Галину, як його дочку, він би був вдячний і втішений і ніколи б її не залишив, попри страшенно складний характер. Він був би впевнений, що в нього є повноцінна родина, в серці якої є місце для всіх його дітей.

Але цивілізованої розмови з дружиною не вийшло, вона вчинила такий рейвах, неначе за хвилину мала розпочатися світова війна – поскликала дітей і своїх батьків та виставила його на посміховисько – це було останньою краплею в його терпінні. Він остаточно вирішив піти із сім'ї негайно, про що того ж вечора повідомив своєму "святому" сімейству. Його не зрозумів ніхто: ні дружина, ні діти, ні "улюблені" тесть із тещею. Наступного дня він зібрав скромні пожитки, завантажив усе у свій автомобіль і на сімейному вічі сказав, що все спільне майно залишає дітям, а сам іде в гуртожиток, чим дуже розсмішив Лесю та тещу з тестем. Діти не бачили картини розставання батьків – вони були на навчанні, але навіть якби вони були вдома, то б не дуже цим перейнялись, у них вже було своє доросле життя із коханням та захопленнями, і він їм був більше потрібен як матеріально-грошовий донор. Купюри великого номіналу значно краще піднімали настрій дітей, ніж коли в батьків та в родині було перемир'я – їм було байдуже, їх хвилювало, аби тільки батьки були здорові, побільше працювали і давали грошові дотації. Така сумна проза життя!!!

Роман разом з усією родиною пестив та виховував своїх дітей у розкоші, а виплекав лише пустоцвіт, а Катерина в бідності та нестатках зуміла виростити справжню людину.

Романові було над чим задуматись: чи все правильно він зробив у своєму житті?!

…Коли він пішов з дому і оселився в гуртожитку, йому, на диво, стало легше, він відчув себе вільним, і навіть дихалося йому краще. Того тижня (який за часом збігався з Улянином фатальним відря-

дженням) одного вечора він повертався з роботи і проходив біля великого собору, де правили вечірню. Було релігійне свято, яке випало на робочий день, і парафіян у церкві було зовсім мало. Роман зайшов лише на декілька хвилин помолитись і почув частину проповіді старенького священика. Він казав ніби тільки для нього, це були саме ті слова, які в цей час потребувала його душа. Про те, що сучасна людина не має багато часу, щоб ходити до церкви, і він може це зрозуміти, але кожна людина повинна щодня заглядати в храм своєї душі і робити собі іспит совісті: чи вона добре чинить із тими людьми, які є навколо неї. Казав, що люди повинні ставити моральні та духовні цінності над матеріальними, бо всі приходять у цей світ із порожніми руками і йдуть до Бога також ні з чим, маючи лише звіт про свої добрі вчинки. Казав, що люди повинні бути добрішими, мудрішими і пам'ятати, що кожен день життя, який подарував їм Всевишній, дорогоцінний. Він не повернеться, і вони повинні дякувати Богові за цей щедрий дарунок і робити своє життя та життя близьких щасливим, і пам'ятати, що воно дуже швидкоплинне, і що більше людина встигне зробити добрих справ навколишнім, то більше хтось зробить добра для неї, що це дуже взаємопов'язані речі, треба не боятись показувати людям свою любов і повагу і чинити вселенське добро, і не соромитись казати: "Я тебе люблю, я тебе кохаю".

Роман не сподівався почути настільки легкі й повчальні слова у такому короткому контексті. Отець говорив прописні істини, які Роман знав і сам, але проповідь сивого і мудрого пастиря була сказана такою заворожливою інтонацією і звучала з його вуст, як нагадування і заклик людині схаменутись, що Роман прийняв усе це на свою адресу. Вийшов із церкви з легкою душею та піднесеним настроєм. Адже це було саме те, що він мав почути і був вдячний цій старшій людині, яка внесла в його душу рівновагу.

Він знав, що має великий моральний та матеріальний борг перед своєю дитиною Галиною, і вирішив знайти шляхи, щоб компенсувати його і допомагати їй, та бути поруч, бо найрідніша людина, яка була в неї на цілому світі, – це він.

Наступного дня він відкрив рахунок у банку на її ім'я, щоб накопичити гроші на весілля, яке в майбутньому неодмінно мало відбутись. Коли він це зробив – у нього наче крила за спиною виросли.

Вирішив сповістити їй про це в суботу і не міг дочекатися кінця цього довгого тижня, в який з ним сталося стільки подій, ніби він прожив за цей проміжок півжиття. Пішов від дружини. Поміняв великий приватний "замок" на невелику кімнату в гуртожитку із спільною кухнею, де спершу він ще не міг ані харчуватись, ані готувати. Не хотів, щоб колеги, які проживали тут, бачили його. Він ще не звик до цієї кардинальної зміни і почувався незручно.

Однак мав багато часу для роздумів, вечорами сидів у маленькій кімнатці, а почувався так, ніби мав цілий всесвіт, його ніщо і ніхто морально не гнітив. Діти за цілий тиждень жодного разу не зателефонували йому ні на роботу, ні на мобільний – він іншого і не сподівався. Зателефонують, напевно, тоді, коли він отримає платню.

Цього тижня хотів побути на самоті, нікому зі своїх друзів не телефонував, а сімейним колегам, він був упевнений, дружина не поспішатиме розповсюджувати таку важливу подію. Коли в них на сімейному фронті була запекла війна, всі приймали його бік, і для неї це не було новиною, тому сповіщати весь білий світ, що він залишив її з усіма маєтками, для неї було принизливо. І, як з'ясувалося пізніше, вона була впевнена, що він повернеться, але вона помилилась…

Роман ледве дочекався суботи і в піднесеному настрої з безліччю різних делікатесів та смакот поїхав у район до дочки. Він планував розказати їй про всі важливі зміни, які стались у його житті, про відкриття рахунку на її ім'я, а в неділю разом із нею поїхати в село до його батьків. Тепер настав час, коли він може відкритися перед ними, бо вже немає жодних секретів ні перед дружиною, ні перед старенькими, крім одного, – так само надзвичайно важливого для нього, – це Уляна.

Для батьків звістка про ще одну доньку Романа була цілковитою несподіванкою. Шок потроху перейшов у захоплення, нова внучка їм дуже сподобалась, але до такої новини їм треба звикати ще довго. Наступне повідомлення, що він пішов із сім'ї, зустріли досить стримано. Мама давно чекала, коли в нього увірветься терпець, а тато сказав, що за це треба випити чарку, бо невістка останнім часом його так нервувала своїм зухвальством, що він ледве стримувався, щоб не послати її під три чорти. А потім сказали, щоб за маєтками не шкодував, що краще спати на простій перині, ніж на холодному та

твердому золотому ліжку. А мама взагалі його здивувала: “Ти молодий і гарний, ще знайдеш свою долю. Тільки, щоб ми дочекались”, – і важко зітхнула.

У неділю ввечері він їхав від батьків, які надавали йому і Галинці гостинців, а потім від дочки у свій новий гуртожитський дім. З голови не виходило, що через тиждень він усе розповість Уляні і запропонує внести зміни в їхнє життя. Йому вже бракувало терпцю дочекатися запланованого на суботу побачення...

У понеділок зранку після наради він пробував набрати її мобільний телефон, але ніхто не відповідав. Упродовж робочого дня він повторно телефонував, але безуспішно. Із надією, що в неї зламався мобільний телефон, тому вона минулого тижня йому не телефонувала, він увечері набрав її домашній номер. Він уперше порушив їхню домовленість не телефонувати додому. Слухавку взяв її чоловік, і коли Андрій знервовано втретє гукнув у слухавку: “Ну говоріть вже!”, Роман схвильовано поклав її на місце, ніби чоловік на другому кінці міг щось запідозрити. Вночі не міг заснути і наступного дня з самого ранку набрав номер Дарці, вірної подруги Уляни. Те, що вона в лікарні, приголомшило його, він не міг знайти собі місця від хвилювання за її життя і навіть не підозрював, що став головною причиною її серцевого нападу. Наступного дня він поїхав до лікарні, попередньо домовившись із Дарцею, що вона проведе його до хворої… І сталось те, що їй знову стало погано через нього…

…Про все це Роман через п’ять років довгої розлуки розповідав Уляні у своїй новій столичній квартирі.

Коли їхав до неї в лікарню, молив Бога, щоб він не забрав її до себе. Які тільки думки не приходили йому в голову: “У нього вже все склалось, тільки б із нею поговорити і розказати правду, а там далі… Вона ж дуже кохає його, він у цьому впевнений, і вони повинні бути разом. Тільки щоб вона одужала!”

Він приїхав до лікарні зі своєю новиною і знову ледь не довів її до інфаркту. Вона не прийняла його правди, він запізнився з нею рівно на тиждень, і її рішення було остаточним – вона залишається в сім’ї і пориває з ним стосунки. Коли він покинув стіни лікарні, де залишив смертельно хвору Уляну, він не знав, що й робити. Їй стало погано після того, як вона звинуватила його в зраді, він переляканий покликав лікаря. Потім, коли її накололи різними заспокійливими,

лікар сповістив Андрію про погіршення її стану і терміново викликав його на чергування до хворої. Коли вона вдосвіта отямилася, то побачила свого чоловіка, який плакав і пошепки просив Бога подарувати їй здоров'я. Вона утвердилася на думці, що біля неї є місце тільки для її чоловіка.

Через місяць вийшла з лікарні і згодом пішла на роботу, ріка життя увійшла у старі береги і про шторми кохання нагадували лише її сни та розмови з Дарцею. Тільки їй вона могла відкрити свою душу і вилити все наболіле на поверхню дружби і підтримки. Так тривало її життя.

Роман приїхав до міста, і все йому було немиле. Думка про те, що вона так серйозно хвора через нього, не давала йому спокою, і він зателефонував до Івана Петровича з проханням приїхати. Шеф Уляни їхав, як на ешафот – він не переживав за свою посаду і не хвилювався, що їде до керівництва "на килим", він знав, що Романові зараз дуже важко, але розуміння того, що він нічим не може йому допомогти, – гнітило найбільше.

Роман зустрів його як найріднішу людину – йому треба було виговоритись і поговорити про Уляну, але навіть задушевна розмова не могла нічого змінити – треба чекати її одужання. І тоді… Іван пообіцяв поговорити з Дарцею, щоб вона вплинула на подругу, коли та буде здоровою. Однак Уляна, як не дивно, не змінила свого рішення.

Минув час, вона вийшла на роботу і не відповідала на його телефонні дзвінки, і згодом він перестав її турбувати…

Потім вона почула, що Роман звільнився і виїхав із міста, і більше нічого не знала про нього. Аж тепер, через п'ять років, він її здивував.

Після того, як вони розстались, Роман почав шукати шляхи, де б заробити гроші, щоб забезпечити себе квартирою, йому було соромно жити в такому віці в гуртожитку. Він дивувався тим інфантильним людям, які все своє життя прожили в одній кімнатці, купою на купі спали, потім виховували одних дітей і народжували наступних, а пізніше їхні діти одружувались і приводили своїх чоловіків чи жінок на ту ж житлову площу, яку не можна назвати житловою, бо там стояли ліжко біля ліжка і диван біля дивана, і всі лягали спати і чули, як поряд мама з татом не спить, а через півметра нова сім'я молодих займається тим самим, і таким чином вони виховували три покоління в одній безрадісній конурі. Йому було шкода цих людей,

бо таких у гуртожитку проживало більшість, але він зневажав їх за це. Могли б по ряду цегли викладати на рік, у них би вже була побудована хата – таким людям вигідно, щоб їх жаліли, значить, таке життя їх влаштовує.

Він шкодував за своїми минулими роками, що не затіяв якоїсь, хоч невеличкої, будови на дачі, мав би вже давно свій котедж, а він заспокоївся – бо дружина має будинок! Тепер він зрозумів, що твоїм є тільки те, що ти особисто заробив чи зробив. Роман підняв на ноги всіх своїх друзів у пошуках заробітку, і йому, на диво, пощастило – набирали викладачів у Лівію. Він знав, що це небезпечно, але підписав контракт на чотири роки.

Відлітали на роботу під плачі дружин і дітей, Романа прийшли провести його друзі, а з рідних була тільки дочка Галинка. Вона пообіцяла, що не вийде заміж без тата і буде чекати на його благословення. Через два роки він приїхав у коротку відпустку, а потім поїхав знову. І тільки півроку тому він повернувся. Купив квартиру в столиці, влаштувався на роботу в міністерство і має додатковий заробіток – викладає в університеті. Тепер він наречений із приданим, забезпечений і просить Уляну виходити за нього заміж. А про те, що Уляна вільна і як вона жила впродовж цих років, він знає від Івана, якому телефонував із Лівії, коли приїжджав у відпустку, і зараз, коли назовсім повернувся в Україну.

Для Уляни все це було відкриттям, вона була і сердита на Івана, що він нічого їй не розповідав, і водночас була йому вдячна, бо не знала б, як реагувати на вчинки Романа – такі божевільні й приємні. Уляна поцілувала його міцно-міцно і сказала:

– Я найщасливіша жінка на цілому світі, я вийду за тебе заміж, але тільки після весілля своєї доньки. Ти мене почекаєш?

Щасливий Роман відповів:

– Якби ти тільки знала, скільки я думав у Лівії про тебе і писав подумки тобі листи. Щовечора і щоночі ти була зі мною, і я тебе кохав, як колись давно в Карпатах.

І тільки тепер вона зрозуміла, чому її сни були на межі з реальністю, і згадала старий красивий фільм про романтичне кохання "Джейн Ейр", де головний герой кликав свою кохану, і вона почула його поклик за сотні миль. Навіть тисячі кілометрів не можуть заважати людині кохати, і всі заборони безсилі – кохання або є, або його немає.

Ця перша ніч після довгої розлуки була часом великої правди, вони розповідали одне одному всі дрібниці, які тільки сталися в їхньому житті, нічого не прикрашали і не приховували.

Уляну цікавили його стосунки з колишньою дружиною.

Перед його поїздкою до Лівії вони зустрілись, він хотів піти разом у суд, подати заяву, щоб розлучитися цивілізовано, без обливань брудом одне одного і домовитися про подальші стосунки, бо в них є спільні діти.

Леся не погодилася на розлучення і хотіла йти на примирення, але виставляла йому вимоги. Для Романа ж про повернення в сім'ю не могло бути і мови. Питання про матеріальне забезпечення дітей – це вже його добра воля. Вони дорослі. Аліменти він уже не платить, і якщо в нього буде можливість, а діти будуть заслуговувати, він їм час від часу фінансово допомагатиме. А поки що він не відчув від них кроку наближення до нього, як до тата, який усе життя їх виховував, пестив і утримував, а коли в нього сталося лихо (він вважав розрив у сім'ї загальною трагедією), і він пішов з дому, то вони не прагли із ним спілкуватись і підтримувати стосунки. І попросив Лесю передати дітям, що його серце відкрите для них, бо він їхній тато, і він чекає від них підтримки і любові. Але, як виявилося пізніше, його сподівання були марними…

Потім Роман найняв адвоката, який зайнявся розлученням (коли він уже працював у Лівії). Справа тривала довго – майже рік, але адвокат був досвідчений і подолав Лесюню, а пізніше сказав Романові, що це дуже "твердий горішок", та поспівчував йому, як той об таку дружину "не поламав собі зуби".

Після повернення Романа в Україну вона від спільних знайомих взнала, що він "став на ноги" – придбав квартиру в столиці, обмеблював її, купив новий автомобіль. Телефонувала йому, але він поспішав і сказав, що не має часу з нею говорити і, якщо вона має якісь термінові питання, то хай пошле йому електронною поштою, у дітей є його адреса, і поклав слухавку. Більше нею не цікавився, вона для нього перестала існувати.

Роман із задоволенням засміявся:

– Що хотів би побачити, то це заздрісну пику своєї тещі, як вона зреагувала на поліпшення мого фінансового стану, але вони ще не знають, що я купив невеличку дачу – хатку із садом на березі Київського моря,

недалеко є гарний пляж. Тому нашим майбутнім внукам буде куди приїжджати на фрукти і поплавати, там пречудово – тобі сподобається.

Уляна була в захопленні від нього і не знала, як його вже і пестити. Вона прочитала вірша (який любили слухати її подруги і просили його переписати, бо такий вірш належить читати тільки коханому чоловікові в ліжку). Вона не пам'ятала, чий це вірш, а її дівчата жартома називали його "Про тіло":

Не знаю, банально чи сміло
Звучать ці одверті рядки.
Я буду любить твоє тіло,
Так просто, як люблять жінки.

Не кожен, хто щастям голодний,
У власної долі жебрак.
По праву життя і природи
Цілунки солодкі на смак.

Бажання на грами не важать,
Бажання, як небо земне,
І хто мені мудрий підкаже,
Коли моя юність мине.

Чи може, як вернеться осінь
І листя надій опаде,
Чи може, як я уже просто
Не буду любити тебе.

Наївно про мене не думай,
Словами мене не суди.
Розумний не завжди розумний,
Без плоду сади не сади,

Допоки цей світ не старіє,
"Люблю" не звучить як "гріши".
Я буду любить твоє тіло
В догоду високій душі.

Вона прочитала цей вірш із такою пристрастю, ніби він ішов у неї зі самої душі, так може виражати свої почуття лише надзвичайно закохана жінка. Роман був щасливий. Заснули майже під ранок. Але спали зовсім мало – їх розбудило сонечко. Квартира Романа вікнами виходила на схід, і воно раненько по-господарськи впевнено заполонило всю кімнату яскравим світлом. Хоча за вікном була зима, але в кімнаті сонце здавалося дуже лагідним і теплим.

Уляна встала до вікна роздивитись на краєвид, бо вчора пізно ввечері бачила лише вогні з висоти десятого поверху. Від побаченого зранку вона була в захопленні. Внизу чудова панорама – Дніпро, уздовж – набережна з деревами, покритими красивим покривалом інею, а на другому боці ріки – золоті куполи церков та величні будівлі Києво-Печерської лаври. Цей краєвид своєю красою заполонив її всю. Вона тільки уявила, як приємно дивитися через вікно влітку, коли все в зелені та квітах. Це неймовірно – вона може жити в цій квартирі. Уляна була на небесах від задоволення!!!

Поки Роман приймав душ, пішла оглядати свої майбутні володіння. Із кухні був вихід на просторий засклений балкон, краєвид із нього також був гарним, але захоплював частково ріку і будівлі мікрорайону. Вона уявила, як вони поставлять тут невеличкий стіл і крісла та будуть пити каву чи снідати. Вона була ладна заплакати від радості в передчутті щастя такого несподіваного, але довгоочікуваного, простого жіночого щастя. Вона замріяно заплющила очі, незчулась, як він підійшов до неї і ніжно обняв за стан, притулився до неї всім тілом, поцілував у шию та вдихнув запах коханої:

– Моя королево, на вас чекають кава і сніданок! Ви розгледіли свої царські палати?

Уляна щасливо засміялась:

– Так, мій володарю. А ви знаєте, що короля прикрашає його свита, чи вас влаштовує така бідна провінційна безприданниця?

І Роман вже зовсім без посмішки відповів:

– Ти – найкращий скарб на цілому світі, і я взяв би тебе за жінку босу і в одній кофтинці, бо твоя душа і твоє кохання – це найбільше багатство, яке мріє мати кожен чоловік. Але не кожному доля дає шанс випити чашу великого кохання. Моє серце починає частіше битись і мало не вискакує з грудей від одного спомину про тебе – значить, я недаремно живу на білому світі. Я тебе ви-

мріяв довгими самотніми ночами і ніколи тебе вже не відпущу, буду кохати вічно, поки не помру.

Уляна була романтичною жінкою, але відчула серцем, що ці слова він вимовив не для красномовності, він довго виношував їх у своїй душі і не мав кому сказати. Вона знала, що мову кохання розуміє не кожен. Бачила не один раз на своєму життєвому шляху, як люди, не кохаючи одне одного, шукали в коханні матеріальну вигоду чи притулку від самотності або дозволяли себе кохати, також зовсім не кохаючи того, хто їх обожнював. Із цих зв'язків нічого доброго не виходило – люди однаково розлучались і часто ставали найзапеклішими ворогами. Вона була щаслива, що має кохання взаємне і палке, і була вдячна своїй долі за цей дорогоцінний дарунок небес.

Вони разом поснідали і поїхали на курси. День минув швидко і в чудовому настрої в обох. Після занять Роман відвіз Уляну в готель за її речами, а потім поїхали додому.

Господарювали удвох, Уляна готувала вечерю, а він із задоволенням допомагав їй, і в них була така ідилія і гармонія рухів, почуттів, що, якби хтось із боку подивився, то не повірив, що так буває в житті, це виглядало як забавка двох дорослих людей. Він почистив одну картоплину – вона мала його за це поцілувати один раз. Він нарізав цибулю – отримував ще один поцілунок. Уляна сміялась, що ще не приготувавши вечерю, їй уже хочеться йти з ним у ліжко. Він прийняв це за чисту монету, взяв Уляну на руки і поніс до спальні. Вона сміялась та вивалась із його обіймів, але даремно… Потім утомлені, щасливі й страшенно голодні удвох закінчували приготування страв і накривали на стіл у великій кімнаті. Уляна хотіла в кухні, проте Роман відповів:

– У мене сьогодні велике свято – початок нового сімейного життя, і я вперше вечеряю в нашому домі зі своєю коханою господинею.

Вони пили вино, а пізніше він вимкнув світло, запалив свічки, і вони танцювали, а потім кохались… І про все це згадувала щаслива Уляна, коли поверталась із курсів додому. Місяць пролетів, як одна мить. Він провів її на поїзд, посадив у купе, накупив подарунків від нього її дітям і своїй дочці Галині.

Уляна лежала на полиці у вагоні і думала, як швидко минає все гарне. Він зробив їй цікаві екскурсії по визначних місцях Києва, і вона була в захопленні від історичних та архітектурних цінностей,

релігійних святинь, соборів та церков, а в Андріївський узвіз вона була просто закохана. Там Роман познайомив її із відомим столичним малярем, який виставляв свої картини, і попросив написати Уляни портрет, але оскільки на вулиці було холодно, то домовилися зробити це в художника у майстерні, яка була розташована недалеко від вернісажу.

Уляна ніколи раніше не була в товаристві людей мистецтва, і коли вони ввечері прийшли до нього, у його "храм мистців та мисткинь", як жартома цей маляр називав свою майстерню, на Уляну напав тремор – захват перед художником. Вона завжди захоплювалася людьми, які вміли щось створювати своїми руками, і казала, що це люди, обрані Богом, і додавала улюблену фразу, якою відзначала всіх людей, які були визначними в тій чи іншій ділянці культури чи мистецтва: "Це люди, яких Всевишній поцілував у чоло". І зараз перед нею була саме така людина – художник.

На стінах напівпідвального приміщення було розвішано без ліку готових картин і різних ескізів, недокінчених замальовок та епізодів із його полотен. Вона розглядалась і зітхала, як шкода, що в неї немає такого таланту! Він створював шедеври у цій двокімнатній темній квартирі, яка не опалювалась. У кутку стояв лише старовинний камін, обкладений червоною цеглою, і в ньому весело тріскотіло вогнище і обігрівало майстерню. Недалеко від тепла стояв мольберт, на якому було натягнуто полотнище з розпочатою новою роботою.

Уляна була щаслива, що потрапила в цей храм мистецтва і познайомилась із чарівним дійством – народження картин. Усі полотна, виставлені тут, їй здавалися витворами найвищого ґатунку, якщо можна так оцінити чи назвати ці роботи. Можливо, воно було і не зовсім так, але вона вважала, якщо їй сподобалися його картини, значить, вони були чогось варті. Коли вони залишили стіни майстерні, Уляна всі вуха коханого затріскотіла словами захоплення.

Упродовж наступного тижня після занять вони йшли в ресторан перекусити, а потім вирушали до майстерні, де Уляна позувала художникові. Портрет вийшов чудовий. На картині вона була мов жива – сиділа в красивому старовинному кріслі в чорній вечірній сукні з гордо піднятою головою і лукаво посміхалась, а на оголені спокусливі плечі була накинута яскраво-бузкова прозора шаль.

Маляр під час роботи не показував їм картину, і вони побачили її лише потім, коли прийшли забирати додому. Роман і Уляна не сподівалися побачити таку красу – вона позувала на старому кріслі, яких у майстерні було багато, і вони були абсолютно різними за зовнішнім виглядом і давно непридатними для використання в міській квартирі. Майстер розповідав, коли йому дали цю майстерню, друзі зробили ревізію домашнім речам і звезли сюди все, що їм було не шкода віддати, тому тут усе було збірне, старовинне, різнокольорове і цікаве.

При позуванні Уляна була одягнена у простий одяг – светрики чи блузки, в яких ходила на навчання. На картині ж вона була майже в королівському одязі – вечірня сукня, в яку її одягнула багата на уяву фантазія художника, була чудова – довга і з легким оксамитовим переливом із рясними складками, які спадали красивими хвилями на підлогу.

Картина була оформлена в багату позолочену рамку. Роман віддячив своєму товаришеві, і всі залишилися задоволеними – художник заробив чималі гроші, Роман і Уляна отримали красиву річ. Але найбільше тішився Роман – він прикріпив картину на стіні в кімнаті і сказав, що це чільне місце буде займати лише її королівський портрет і що це тільки початок, він зробить на цій стіні цілу експозицію з її зображеннями. Уляна тільки радісно сміялась, а він тішився, як дитина, що вона буде біля нього кожен вечір, коли він повертатиметься додому.

…Під стукіт коліс поїзда Уляна згадала цей вечір і серце забилося хвилююче – вона була щаслива, що потрібна коханому чоловікові. І як добре, що це був саме той лицар, якого кохала вона і який кохав її понад усе на світі.

Під час розставання домовились, що він за два тижня приїде, і вона відчула, що ще не приїхавши додому, вже скучила за ним – за цей місяць спільного проживання вони звикли одне до одного. Вона знала, що він буде їй ідеальним чоловіком. Жодного разу за весь час він її навіть не роздратував, не було чогось такого, що їй у ньому не подобалось.

У них кожен вечір був по-своєму святковий, це не означає, що вони постійно танцювали чи пили спиртні напої. Навпаки, вони майже не додавали до свого вечірнього раціону чогось міцного, хіба що трохи легенького вина. Роман сміявся:

– Нам потрібна здорова нація: може, ми з тобою ще викохаємо дитину?

Уляна жартома відповідала:

– Коханий, не лякай мене. Я не хочу, щоб із нас сміялися діти!

Їм було добре і без спиртного. Вони мали про що поговорити, до того ж Роман щоденно був за кермом, хотів мати ясну голову для безпечної їзди і свіжо виглядати на роботі. Уляна цим фактором тверезого способу життя була втішена надзвичайно, терпіти не могла пияків.

Пригадала, як одного вечора вони вирішували, де будуть робити собі невелике прийняття в честь їхнього одруження, і він спитав у неї:

– Пам'ятаєш, як я тобі читав вірші в тому нашому далекому минулому? Коли я був у Лівії, то, щоб заглушити тугу за тобою, батьками, дітьми та за всім минулим життям, читав вірші, взяв зі собою декілька збірок, – продовжував далі Роман. – Якби мені десять років тому сказали, що я буду плакати під враженням віршів, я б не повірив. Але час змінює людину, і з плином років усвідомлюєш, що є прекрасне, а що ні, і радієш цьому – значить, ти порозумнішав і не засоромився своїх сліз від того, що зачепило твою душу, притрушену порохом буденності.

І Роман продекламував напам'ять чудовий вірш.

Духмяний мед загус
В серпневім дикім зіллі,
Останній віщий птах
За море одлетів.
Нікого не було
На нашому весіллі –
Ні дружок, ні дружбів,
Ні мудрих старостів.

І гості не прийшли, хоча
Ми день при дневі
Чекали їх продовж
Дванадцяти років.
Неторкані стоять чарки,
Мов дні серпневі,
Нам "гірко" не кричать,
А в нас уста гіркі.

Кохана, не сумуй, прийдуть
Ще наші гості.
Зголосяться до нас
Статечні старости.
Розгорне крила птах
У вищій високості,
Мов щастя знак
Над нами пролетить.

А може, ми смішні
В своєму сподіванні?
Поглянь, отой скрипаль,
Що так самотнього гра, –
Можливо, це наш гість,
Єдиний і останній,
З-поміж усіх – один,
Що хоче нам добра?

Духмяний мед загус
В серпневім дикім зіллі,
Останній віщий птах
За море одлетів.
Нікого не було
На нашому весіллі –
Лише один скрипаль
В порозі самотів.

Коли він прочитав цей вірш, вона ледь не заплакала. Відчула, скільки він вклав душі і свого емоційного змісту у вірш, який написав хтось інший. Уляна запитала:

– А чий це вірш?

– Чудового сучасного поета Богдана Стельмаха, – відповів Роман. Їй стало соромно, вона чула ім'я цієї людини неодноразово і жодного разу не взяла в руки його книги. Ганьба і сором! Вирішила обов'язково прочитати.

Про що Уляні було не дуже приємно говорити з Романом, то це про свого колишнього чоловіка, з яким прожила під одним дахом майже тридцять років.

Коли вона після лікарні прийшла додому, він опікав її, не дозволяв перевантажуватися і боявся повернення її хвороби. Спочатку він і півсловом не проговорився, що знає про її зраду. Вона жила, як і колись, не розуміючи, що Андрієву душу точить хробачок ревнощів і образи на неї. Уже пізніше вона взнала, що, як тільки Роман приїхав із Дарцею до неї в лікарню, одна із медсестер (так вона себе відрекомендувала) одразу зателефонувала йому додому і сповістила "приємну для нього новину", що до Уляни приїхав коханець із квітами та пакунками, на що Андрій різко щось відповів та поклав слухавку. А коли через якусь годину передзвонив лікар, сповістив, що дружині погано, і попросив, щоб Андрій біля неї почергував, то він уже сам поцікавився, внаслідок чого в неї стався повторний напад. І лікар відповів, що її відвідував чоловік, і вони посперечались, а після цього Уляна майже знепритомніла.

Андрій плакав уночі, сидячи біля неї, і це були сльози страху її втратити як дружину, він боявся, що вона його залишить і піде до іншого, коли одужає, а ще більше боявся її фізичної втрати, боявся, щоб Уляна не померла.

Але, Слава Богу, вона одужала і не залишила його.

Вони й далі жили разом і для сторонніх здавалися щасливими.

Частина четверта

ЗАГУБЛЕНА ВЛАСНІСТЬ

...Життя тривало, дні спливали за днями, тижні за тижнями, і що далі, то більше Андрія точив неспокій за свою дружину. Так, Уляна була біля нього, і фізично він відчував її присутність, але бачив, що душею вона не з ним.

Він завжди любив дивитися на неї, коли вона поралася на кухні, – це було чаклунське дійство над продуктами, внаслідок чого виходив "витвір мистецтва", який потім навіть різати шкода було, не те, щоб їсти. Уляна дозволяла їй допомагати, але чоловіка використовувала здебільшого як фізичну силу, а делікатні роботи залишала "пензлю митця-кухаря", як вона себе називала і ким насправді була.

Після лікарні Андрій бачив разючі зміни між дружиною до серцевого нападу і після лікування. Він, як і раніше, любив спостерігати за нею, коли вона "ворожила" біля плити, він милувався нею. Колись вона все робила співаючи, а тепер рилась у старих рецептах, вигадувала щось нове, але погляд її був відсутній. Готувала чудово, але робила це без колишнього душевного піднесення – була якась надломлена, дивилася ніби через продукти, і думки її були далеко від цих салатів, борщів та пиріжків. Очі видавали неспокійний стан її душі. Андрій це бачив, але сказати їй нічого не міг.

Звинувачувати, що вона про когось думає, – це дурниця. Він ніколи її ні з ким не заставав, ніхто із сторонніх чоловіків до них не телефонував, із роботи вона відразу йшла додому, в гості або на якісь імпрези вони завжди ходили вдвох. Які претензії він міг їй виставити? Відчував, що вона з ним нещаслива, хоча він, як і колись, був і ніжний, і ласкавий, і сексуальний. Але Уляна була вже не тою...

Андрій намагався викинути зі своєї пам'яті "доброзичливий" телефонний дзвінок, коли йому "по-дружньому" сповістили з лікарні:

– А до вашої дружини прийшов чоловік із величезним букетом квітів і кошиком продуктів.

Він незчувся, звідкіля в нього взялася різкість у голосі, і зміг миттєво відповісти:

– А вас, напевно, жаба задавила, що він прийшов не до вас? – і зблефував: – Це мій брат. Ви втішені?

Поклав слухавку. Йому стало неприємно.

– Мало який знайомий чи співробітник міг прийти її відвідати, – крутилась у його голові заспокійлива думка.

Добре, що так відповів, – не хотів, щоб інформація з невеликої районної лікарні поширилась містом і щоб за його плечима пліткували.

Однак коли через якусь годину передзвонив лікар і сказав про погіршення її стану і необхідність біля неї чергувати, і потім уже в лікарні повідомив, що Уляну рознервував відвідувач. В Андрія не залишилося жодних сумнівів і був упевнений, що цей чоловік приходив до неї не просто так, що це були відвідини "з кохання".

Цю ніч, коли він плакав, сидячи прямо на підлозі біля непритомної від уколів Уляни, Андрій запам'ятав надовго. Тоді перед ним промайнули картини їхнього спільного подружнього життя, в якому в них здебільшого все було добре. Вони майже не сварились, хіба що ображалися через дурниці, але це буває в усіх сім'ях. Дітей виховували вдвох, без допомоги батьків, яких обоє рано поховали. Уляна ніколи не виставляла йому претензій щодо грошей, хоча вони ніколи не розкошували. Жили, як усі – спокійним життям провінціалів: без театрів і вистав, бо в них у місті, крім будинку культури з місцевою самодіяльністю, артистів не було. У кіно не ходили – вдома в усіх телевізори. Сіре буденне життя. Які розваги він міг їй запропонувати? Хіба що в неділю після церкви піти на каву або в гості до друзів чи родини.

– Напевно, їй було сумно зі мною, – думав він, – і вона знайшла собі когось для розради.

Йому не хотілося вірити, що він може ділити із чужим чоловіком свою красуню-дружину і що Уляна може комусь належати, крім нього, її чоловіка. У ці дні йому випала нелегка чаша випробувань – він не міг знайти собі місця від переживання за її життя, а пізніше додалась "моральна бомба" – викриття зради дружини. Не міг же сторонній чоловік про щось із нею сперечатись у лікарні – із хворою чужою жінкою. Між ними мали бути більш близькі стосунки...

Коли після нічної кризи вона вдосвіта опритомніла, вони нічого не сказали одне одному, а тільки плакали – він і вона. Він готовий був усе пробачити і забути – лише б вона була живою і з ним.

І Бог почув його прохання. Уляна одужала, залишилася з ним у сім'ї, і тільки її душа дуже часто була відсутньою. Але він надіявся, що незабаром усе ввійде у звичну колію...

...Його сподівання не збулись.

...Минуло два роки після її хвороби. Усі забули, що вона колись була майже на порозі смерті, і Уляна, як й інші жінки, вправно тягнула віз із сімейними обов'язками. Минуле кохання ворушилося лише у спогадах та снах, душу займали повсякденні побутові проблеми, робота, життя.

Останнім часом побачила зміни в зовнішності свого чоловіка – він наче помолодшав, хоча навантаження на роботі мав дедалі більше і, за ідеєю, усе мало б бути навпаки. Уляна раділа таким змінам та поліпшенню його настрою, бо відчувала перед ним свою провину і їй здавалось, що він був у курсі її сердечних мук. Але Андрій ніколи і нічого їй не говорив, тому стосунків вони не вияснювали. Однак він постійно бурчав на неї, що вона занадто опікає дітей і не залучає їх до роботи по дому. Уляна по-материнськи нерозумно відповідала:

– Ще встигнуть, у них усе попереду!

Пізніше вона зрозуміла, що він мав рацію щодо цього, але тоді...

Справи на роботі в Андрія пішли дуже добре, вони мали вигідне замовлення – здійснити реконструкцію великого моста у другій області, і він із задоволенням займався цим. Спочатку підготували проект і порахували вартість робіт, виявилось, що це дуже прибуткова пропозиція, за яку організація і, відповідно, Андрій отримають великі гроші.

Він працював головним конструктором бюро і вже декілька місяців поспіль їздив у відрядження на місце будови. Приїжджав із чудовим настроєм на декілька днів додому і їхав знову. Уляна зауважила в нього зниження сексуальної активності, але спочатку не надала цьому великого значення, бо і сама не дуже прагнула сексу з ним, а пізніше факт того, що за тиждень відвідин сім'ї він не спромігся бодай притулитися до неї уночі, хоча і спав із нею в одному ліжку, її насторожив. Він і раніше їздив у відрядження на якісь об'єкти, правда, на не такі довгі терміни, але приїжджав додому зголоднілий за

тілом дружини, а тут – він різко змінився. Приїжджав додому, давав гроші, міняв одяг, готував нову валізу і швиденько їхав назад, ледве встигнувши зайти до себе в контору та побути трохи із дітьми.

Через чотири місяці його короткотермінових приїздів вона відчула, що в їхніх стосунках є глибока тріщина, хоча зовнішньо – нічого не змінилось, він був уважний, веселий, не бурчав через дрібниці – ідеальний чоловік і тато. Єдине, чого не знав ніхто, крім Дарці, що за цей період Уляна була з ним близькою лише декілька разів. Подруга "без огляду пацієнта" поставила швидкий діагноз захворювання:

– Я впевнена, що там у нього хтось є!

Уляна задумалась над сказаним, вона це підозрювала і без підказки подруги, але їй так не хотілося бути обдуреною і собі зізнатися в цьому. І якось вона спитала в Андрія про це, а він відповів:

– Ти колись під час кохання назвала мене Романом, я не хочу назвати тебе ім'ям Мирослава. Ти можеш мені щось заперечити?

Добре, що це було вночі, і він не бачив, як від несподіванки обличчя дружини зашарілося. Він віддав їй тією ж монетою, і вона, нічого не відповівши, відвернулась від нього. Уляна на нього не образилась, він мав рацію, але своїми словами він закинув у її душу насіння ревнощів, які виникають завжди, навіть без шаленого кохання в тихій сімейній гавані. Ревність підживлювала почуття загубленої власності. Так було і в Уляни, вона страждала. Однак його слова розворушили спомин про її минуле кохання і надало ще більше підстав для суму, вона втратила двічі – кохання Романа, подружній спокій і кохання свого чоловіка до неї. Вона була впевнена, що він має дуже серйозне захоплення, і не помилилась.

Так він їздив цілий рік і поступово вивозив із шафи одяг – спочатку сезонний, потім перестав привозити прати, а влітку під час своєї відпустки, коли Уляна надіялась на спільну з ним поїздку і їхнє зближення, він сказав, що йде від неї назовсім і у відпустку їде зі своєю коханою жінкою. Вона отримала те, чого боялась, – залишилася сама, і дала такий привід співпрацівницям для обговорення своєї покинутої персони, що Іван Петрович мусив провести загальні збори в колективі і навести на них такий страх, що не приведи, Господи! Але чужого рота не закриєш – вони однаково її обговорювали і з таким завзяттям, ніби вона була першою жінкою на всьому білому світі, від якої пішов чоловік. Перемивали кістки довго, поки не

втомились, але її позиція на роботі залишилася незмінною – Уляна і далі була обличчям і розумом відділу, тому її відрядження на курси нікого не здивувало.

І тепер, коли вона їхала зі столиці, запакована подарунками для неї та дітей, вона мала повну моральну сатисфакцію, що її страждання не були марними. Майже, як у приказці "через терни – до зірок". Уляна подумала, що зараз усі щасливі – вона із Романом, його жінка Леся (яка після розлучення знайшла собі багатого вдівця і має ще одну хату – що її колишнього чоловіка, себто Романа, тільки потішило), і новим життям свого колишнього – Андрія, вона задоволена також. Він приїжджає до дітей, допомагає їм фінансово. Обіцяв оплатити видатки на весілля Іринці, по-людськи, без злоби і "концертів", цивілізовано і, як жартує Дарця, по-сучасному.

...Коли в бюро Андрія надійшло таке важливе і вигідне замовлення, він дуже зрадів – і фінансово добре, і зможе трохи змінити обстановку, його втомило сімейне життя. Він прагнув якихось змін.

...Приїхали на об'єкт великою командою, він був головним виконавцем, представником від фірми і вирішував усі питання: як виробничі, так і побутові. Їм виділили для проживання гуртожиток, в якому йому перепала окрема кімната, як керівникові.

Перші дні вивчали об'єкт, звикали до нових умов. Хлопці в бригаді здебільшого були неодруженими і вони "давали собі волі" – змінювали коханок, як рукавиці. Андрій із ними проводив виховну роботу, переживав не так за їхній моральний облік, як за те, щоб не підхопили собі якоїсь зарази. Однак щоб оберегти їх, йому треба було б обходити усі кімнати і чергувати вночі біля їхніх ліжок. Зрештою, ця боротьба із вітряками йому набридла, і він залишив їх у спокої.

Одружені хлопці також час від часу бавились із чужими жінками, і це його не дивувало, бо всі були молоді та завзяті. Він спочатку і не думав мати якусь симпатію, його ще боліла душа за Уляною. А потім усе вийшло випадково і закрутило його у вир пристрасті, а далі – шаленство нового кохання, якому він і не пручався і яке в середньому віці є дуже небезпечним. Воно було останнім, тому таким сильним, і руйнувало все те, що було в нього колись. Нове почуття швидко забрало його душу в суцільний полон давно забутих емоцій, солодких і п'янких, від яких неможливо відмовитись.

Мирослава працювала головним бухгалтером будівельного управління, і Андрій спілкувався з нею майже щодня, через неї вирішував усі фінансові питання. Вона була приємною особою середнього віку, приязною і доброзичливою, що в бухгалтерів буває рідко, і пізніше вони вдвох мали вдосталь часу посміятися над цим фактом, бо Андрій через декілька днів знайомства з нею сказав:

– Вам не пасує роль головного бухгалтера.

Мирося здивовано підняла очі, а він продовжив:

– Ви маєте надміру інтелігентні манери і приємну зовнішність, як на головного бухгалтера, адже загальновідомо – усі головні бухгалтери рідкісні, вибачте мені за грубе слово, стерви.

Мирося голосно засміялась – у неї був гарний дзвінкий сміх і чудове почуття гумору. Уже після цього вона звернула на нього свою увагу, і почалось...

Через якийсь час він запросив її на каву. Йшли після роботи і почувалися неначе школярі, які щось вкрали. Він боявся, щоб його не побачили підлеглі, вона – щоб не зустріла своїх знайомих, яких у неї в рідному місті було вдосталь.

Зайшли в кафе, що неподалік від роботи, замовили смачну вечерю і так засиділись, що вийшли, коли уже було темно. Він провів її додому, і кінець зустрічі був так само дитячий, як і початок. Вона подала йому руку, він легенько потиснув, і Мирося зайшла у свій під'їзд, а він залишився і, задерши голову, дивився, коли в неї на п'ятому поверсі загорить світло. Тоді розвернувся і пішов до себе в гуртожиток.

Ліг у ліжко і не вмикав телевізор, йому не хотілося чути нудних новин, дивитися немудрі серіали із постійними стрільбами і вбивствами. Хотілося прокрутити у своїй пам'яті цей приємний вечір із чудовою і розумною жінкою, яка була дуже миловидною, красунею – ні, але в неї було стільки жіночого шарму, що межував із легким кокетством, яке не переходило рамки дозволеного, що він замилувався нею і не зводив із неї очей цілий вечір. Вона аж зашарілась від його проникливого погляду. Про особисте не говорили, лише про щось стороннє – її колег, яких він уже знав, житейські проблеми. Вона знала, що він одружений, він же не посмів спитати про її сімейний статус, хоча йому дуже кортіло...

Через тиждень вони знову пішли на вечерю. Андрій щодня телефонував їй у справах, і були такі моменти, що зовсім і не було такої

потреби, та і питання, які він піднімав, були цілком дріб'язковими. Він просто шукав привід, щоб почути її приємний голос, і вона, розуміючи його ніяковість і цю потребу, настільки детально і докладно відповідала на поставлені запитання, ніби вони вирішували долю країни. Це була гра дорослих людей, які хотіли спілкуватися щодня і боялися виглядати по-дитячому наївними. Мирося чекала його наступного запрошення, і він відчував її симпатію до нього, а вона бачила його захоплення нею. Повечеряли і пішли гуляти містом, був теплий літній вечір.

Довго бродили вулицями, говорили про всяку всячину і знову не торкалися сімейних справ. Коли він проводив її додому, лагідний літній вечір перетворився на стихійне лихо. Ні з того ні з сього здійнявся вітер, нагнав темні грозові хмари, і почалася така злива, що коли вони підбігали до її дому – обоє змокли наскрізь. Заскочили захекані в під'їзд і сміялись одне з одного – з її гарної пишної зачіски набіло пофарбованого волосся залишилося "мокре сіно", яке тільки що скинули в копицю, а гарний блакитний костюм виглядав жалюгідно – спідниця, яка ледь прикривала коліна, прилипла до тіла, і він бачив обриси її звабливої фігури. Він також виглядав не зовсім естетично, але досить сексуально – біла футболка прилипла до торса, і через неї просвічувався цілий ліс чорного волосся на грудях.

Вона його запросила зайти, щоб перечекати грозу та висушити одяг, і це був початок їхнього кохання.

Миросин чоловік три роки тому поїхав на заробітки в Іспанію, хоча в них не було такої скрутної фінансової потреби, і вона була проти його від'їзду, але йому закортіло мати новий автомобіль. На думку дружини, і старого авто було для них достатньо – в них не було дітей і бути не могло, бо чоловік служив в армії і потрапив під якесь випромінювання, яке потім позбавило її блаженства зазнати із ним радості материнства.

І так три роки вона була сама. На початках чоловік передавав їй гроші, щоб якось виправдати свою відсутність, а потім обмежився тільки телефонними дзвінками – раз на тиждень, а потім рідше – раз на місяць, а через рік "ощасливив" її звісткою, що хоче зробити собі постійні документи на проживання, тому подаватиме заяву на розлучення. Вона розуміла, що розлучення фіктивне, але матиме цілком реальну юридичну силу – йому була потрібна свобода. Хоча Іспанія

далеко від її дому, але "сорока на хвості" дуже швидко принесла їй про нього звістку, що він там має нову дружину – одиноку іспанку, що Миросю абсолютно не здивувало. Вона не вірила йому, що він ці роки залишався "незайманим". Андрій, на відміну від нього, був першим чоловіком, з яким вона зрадила свого колишнього, хоча це не можна назвати зрадою, бо на цей період вона вже була розлучена, і ніколи потім за цим не шкодувала.

Уперше, коли вони мокрі зайшли в приміщення, почувалися незручно – Андрій не був волоцюгою і не опинявся раніше в домі чужої жінки сам, до того ж зараз йому треба роздягнутись і привести себе в порядок.

Мирося заспокоїла його:

– Не хвилюйтесь, я вам дам великий банний халат і рушник, поспішіть, будь ласка, у душ, бо в нас вода, як і скрізь, за графіком – до одинадцятої, – і сміючись пішла за обіцяними речами.

Андрій стояв, роззираючись по кімнаті, яка вражала величезною кількістю книг та ідеальною чистотою і порядком.

– Кожна річ має своє чітке місце, як цифри в її бухгалтерських звітах, – зробив підсумок і почув, як вона запрошує його у ванну.

– Не соромтесь, почувайтеся, як удома. Потім посушимо одяг феном та праскою, – продовжувала лагідним тоном, і Андрій замилувано дивився на неї, яка вона була по-домашньому тепла у блакитненькому домашньому халатику, в який вона встигла переодягнутись. Уже пізніше він дізнався, що блакитний та рожевий – її улюблені кольори.

Коли він вийшов із душу, ніяково почуваючись, із босими ногами в білому махровому халаті, вбраному на голе тіло, який ледь досягав йому до середини литки, вона зайшлась веселим сміхом, такий кумедний вигляд був у нього, і він засміявся також. Вони мало не плакали від заразливого реготу, потім вона взяла його за руку і повела в кухню. Вона поклала на стіл смачні тістечка, вони пили гарячий чай і, вмостившись на невеличких кріслах, залюбки спілкувались. Затишок, який відчувався у всьому, вплинув на них однаково, йому захотілося світлої домашньої атмосфери, а їй міцного чоловічого тепла і ласки.

Вони сиділи так близько одне від одного, що Андрій не встояв – підійшов і вимкнув світло, боявся, що вона побачить його надмірне

хвилювання. Приміщення освітлювало світло з будинків, розташованих навпроти, та з магазину, який працював цілодобово. У цій напівтемряві він підійшов до неї і подав руку, вона слухняно встала та притулилась до нього, чула, як схвильовано б'ється його серце.

– Як добре, що сьогодні була ця злива, віднині я буду ходити під дощем і думати про тебе, – промовила Мирося, а він обняв її ніжно і відчув, що тепла хвиля кохання підійшла до нього, і він повів її в спальню, а вона не пручалась і була щасливою, бо хотіла бути близькою із ним.

Ніч кохання була чудовою, вона так пристрасно віддавалася йому і шепотіла красиві й ніжні слова, що він втратив голову.

Пізніше він приходив до неї майже щодня, і вона його радо зустрічала, втомленого та голодного. Він йшов у душ, а вона мила його мочалкою, він соромився і закривав своє "багатство", а вона сміючись відтягала його руки і милила там. Андрія ніхто і ніколи так не пестив, хіба що рідна мама в дитинстві, і він почувався, наче улюблена дитина. Мирося ж усе накопичене та невитрачене материнське почуття віддавала йому, і воно було перемішано із пристрасним коханням та сексуальним потягом і було як божевілля. Вони хотіли бачитися щодня, і він переїхав до неї. Кімнату в гуртожитку залишив за собою, щоб проводити загальні збори бригади та для інтимних зустрічей одружених товаришів, які просили в нього ключі від кімнати. Він із радістю їх давав, бо хотів, щоб біля нього всі люди були щасливими. Докорів сумління відносно дружини вже не відчував, він знав про її провину перед ним, але він був із Миросею не тому, що хотів відімстити Уляні, – він закохався і планував кардинально змінити своє подальше життя. Через рік після їхніх зустрічей вони вирішили одружитись, про що він і сповістив Уляну.

Подали документи на розлучення удвох, пішли до знайомого судді і заповнили всі необхідні документи, а через місяць за сумісною згодою розірвали свої шлюбні узи – залишилися від десятків прожитих років тільки діти та надбане майно. Андрій зі собою, крім одягу та професійних книжок, нічого не взяв.

У день отримання свідоцтва про розлучення пішли разом на вечерю в невеликий ресторанчик, замовили вечерю, вино. Грала спокійна музика, вони вечеряли і розмовляли, згадували, як їздили відпочивати, як росли діти, як хоронили своїх батьків і

намагалися зводити кінці з кінцями, як і всі товариші навкруги. Зараз би жити і жити, а кохання вже немає. Їм обом було сумно, вони не мали одне до одного якоїсь неприязні чи злоби – просто знали: щоб зберегти людське обличчя і в подальшому не озвіріти без кохання, то краще завчасно розстатись, залишитися друзями і згадувати лише все хороше.

Того вечора вони навіть танцювали разом, а коли наступного дня Уляна сповідалася своїй Дарусі, то плакали обидві. Уляна виплакувала дві величезні втрати – чоловіка і коханця, Дарця від жалю, що доля підкидає такі жорстокі випробування. Уляна розповідала, коли вони танцювали, люди, які були в залі, усміхались до них, бо збоку можна було б сказати, що це побачення двох закоханих або коханців, насправді ж то були сумні проводи кохання.

Тієї ночі Андрій востаннє ночував удома, узяв подушку і ліг на балконі – не хотів зраджувати Миросі навіть своєю присутністю в одній кімнаті з колишньою дружиною.

Уляна лежала сама в подружньому ліжку і гірко плакала, але ніхто не бачив її пекучих сліз, а в той же час Андрій засинав за стіною з усмішкою на вустах – завтра він їде до Миросі, і після вихідних вони йдуть подавати заяву. Він зовсім не хвилювався, що з одних сімейних пут потрапляє в інші – він відчував у собі силу-силенну молодечої енергії, до нього несподівано прийшла друга молодість, і він надіявся на щасливе подружнє життя.

Діти сприйняли новину про розлучення батьків не із здивуванням, бо давно не чули їхнього сумісного сміху, а з жалем. Уляна і Андрій покликали їх і розказали, що це їхнє спільне рішення, запевнили дітей, що горшків бити і ділити нічого не будуть – так буде краще для всіх. До того ж тато ще має роботу на будівництві на два роки, тому він однаково був би відсутнім, але хоче, щоб дорослі діти зрозуміли батьків.

Андрій запевнив, що буде допомагати дітям, і навіть якщо вони розійдуться із мамою, він їх любитиме. Андрій говорив усе це і від хвилювання ледь не плакав, доросла дочка тихенько витирала сльози, притулившись до мами, яка також опустила голову і не хотіла, щоб присутні бачили її очі, повні невиплаканих сліз – вона відчувала провину за те, що сталося в її сім'ї, але вороття назад уже не було. Син встав і обняв тата, такий високий та дорослий, і також був не в захваті

від усього, але вони із сестрою передбачали таке сумне закінчення спільного життя батьків. Тато просив дітей допомагати мамі в усьому, телефонувати йому та приїжджати, якщо буде можливість. Що вони потім і робили, бо грошові питання в них вирішував тато, який був для них основним "кредитором", як вони його жартома називали.

Через місяць Андрій зареєстрував свій новий шлюб, а перед тим вони поїхали разом відпочити, і це були найщасливіші тижні за останні десятки років, кохання возвеличує людей і підносить над усім. Їм нікого не було потрібно, вони лежали на гарячому морському піску, плавали і сміялись, а загалом раділи життю. У них був солодкий медовий місяць.

...Швидко промайнуло півтора року, і настав час підготовки до весілля старшої дочки Андрія та Уляни.

Що вже розмов було в місті, вистачило б на обговорення десятьох весіль.

Весілля призначили на другий тиждень після Великодня. Заздалегідь батьки молодих зібралися на обговорення всіх деталей, гостей мало бути багато, і тому підготовчих робіт не бракувало. Тато нареченої, як і обіцяв, оплатив усі витрати на весілля, Уляна витратилась тільки на подарунки нареченому та майбутнім свекрам своєї дочки, вона була вдячна Андрію за це і оцінила його шляхетність.

На свята приїхав Роман і зупинився в Івана Петровича і Дарці, на саму Пасху вони всім гуртом пішли до Уляни на Великодній сніданок. Він був уперше в її домі, і вона завчасно підготувала своїх дітей до його відвідин. Усі хвилювались, але сніданок вийшов по-родинному теплим, вона і не сподівалась на таку підтримку дітей, які виявились її справжніми друзями.

Роман сповістив, що після Іринчиного весілля в них буде важлива подія, і мама виходить заміж за нього, і спитав, чи вони не проти. Після татового одруження, яке було майже два роки тому, вони вже нічому не дивувалися – докупи розбите ніхто вже не пробував зліпити.

До весілля Роман гостював у своєї дочки Галини, потім поїхав у село до батьків, перепросити маму, що не приїхав на Великдень, батьки все зрозуміли і почали готуватися до сина на розписку, бо весіллям назвати його одруження в них не повертався язик, але вони були щасливими, що дочекалися змін у його житті, і хоча були зовсім старенькими, але пообіцяли поїхати з ним у столицю, щоб подиви-

тися на його квартиру. Роман планував у подальшому купити їм невеличку хатинку поблизу столиці або забрати їх до себе на дачу, але батьки категорично відмовились, сказали, що доживати вік хочуть у своєму селі і серед рідних людей. Він не розпочинав більше цієї теми, бо їхнє рішення було остаточним. Може, так для них і краще!

Настав день весілля Іринки, на якому була присутня вся "нова рідня" – мама з Романом, тато зі своєю білявою дружиною, в якої добряче було видно вагітність, і жодна сукня зі складочками не могла приховати її округлого живота, а також дочка Романа і син Уляни. Дарця з Іваном були старостами, і в церкві він ледве тримав величезний коровай, але з гідністю доніс його до весільного столу. Син Івана і Дарці був дружбою в нареченого і весь весільний обряд бігав від першої дружки до дочки Романа – Галини.

Усі гості мали що споглядати, і навіть найближчі друзі підсміювались: "Як, цікаво, закінчиться весілля, де зібралося стільки "антагоністичних" родин?" Але їхню цікавість ніхто не задовольнив, наприкінці весілля тато і мама молодої разом танцювали, Роман, обережно підтримуючи, танцював декілька танців із вагітною Миросею, а потім зі своєю дочкою Галиною, і ніхто нікому пики не набив. "Любі" і допитливі гості, які спочатку намірилися піти додому швидше, чекали закінчення весілля та апогею бурхливих емоцій і пішли додому майже під ранок із весільними пляцками та короваєм, розчаровані браком негативних емоцій.

У місті ще такого весілля не було – інтелігентного, веселого і цікавого, яке провела "майже на одному диханні" дуже талановита жінка – тамада. Вона була хорошою подругою Уляни і знала про всі її сімейні пригоди. Під ранок вся родина в новому складі, прибираючи із столів і забираючи дещо із продуктів додому на поправини, сміялась: "Як це вони не дали поживи допитливим гостям?"

P. S. Улітку Уляна звільнилася з роботи і переїхала жити до свого чоловіка у столицю, її діти із задоволенням поїхали до них у гості, де відгуляли мамине невеличке весілля.

Дарця і Іван приїхали також і були свідками на церемонії розписки. З ними приїхав їхній син, який тут же при всіх попросив руки Галини, і вийшло так, як вона і обіцяла татові, – без його благословення дочка заміж не вийшла. Довго чекала свого щастя, і таки доче-

калася. Усі сміялись – бракувало тільки Андрія, але в цей час кохана дружина ощасливила його і подарувала доньку (від чого він вмить помолодшав, як роповідали його старші діти, коли приїжджали на хрестини до своєї сестрички).

Ця неймовірна реальна історія трапилась із родиною моїх друзів і розказана тільки для того, щоб показати гідні вчинки мудрих людей і по-доброму позаздрити їхньому щастю... Але сказати краще, ніж сказано у вірші В. Іваненка, просто неможливо – прочитайте і задумайтеся над ним, може, він стосується і вас.

Немає гіршої образи,
Немає більшої біди,
Коли любов руйнує зрада.
Кричать? Кому? Тікать? Куди?

І тільки виплакавши очі,
Якщо душа іще жива,
Ти розумієш: це не злочин,
В коханні зради не бува.

Любов – це птах. Де схоче – сяде.
Кому захоче – заспіва.
Знявсь, полетів… Яка ж це зрада?
Птахів безкрилих не бува.

Тому не плачте, а моліться,
Щоб птах кохання прилітав,
Щоби душею відігрітись,
Забути болі і літа.

Чари тольфарки

А я люблю тебе, люблю.
Можливо, це тобі не треба,
Не ми вирішуєм, а небо,
Кому зустрітися в раю.

Та випустіть мене уже на волю!

Таким насиченим був останній робочий тиждень, наче усі справи за цілий рік треба було доробити саме впродовж цих нещасних кількох днів. І ось – ура! – я їду на відпочинок. У гори! На природу!

Ледь встигла на потяг, заскочивши на ходу в останній вагон. Нікого не побачила зі своїх знайомих і не знала, чи розчаровуватись, чи, навпаки, радіти з цього. Отримала в подарунок кілька вільних годин для споглядання краси бабиного літа і різнобарв'я лісу за вікном. А найголовніше – я мала змогу мріяти і мовчати.

У полоні солодкої уяви час промайнув швидко. Нарешті поїзд зупинився. Рейсовий автобус за якусь годину доставив мене до омріяного раю.

Осіннє сонце, яке вже втомилося зігрівати навколишній світ, повільно-поважно ховалося за високу гору. Під нею – мальовниче карпатське село, на яке просто дивитись – надзвичайно велике задоволення, а жити в ньому – мрія кожного відпочивальника. Будинки – красиві, яскраві, побудовані в гуцульському стилі – у вигляді старовинних колиб, але із сучасним оздобленням.

Одразу було видно – село заможне. Біля кожного будинку – невеличка стоянка для автомашин. На дахах пихато виблискують круглобокі тарілки супутникового телебачення.

Неподалік села – біля підніжжя гори, височать металеві кріплення підйомника, під яким довгою стрічкою розтягнулася траса для спуску на лещатах та санках.

Підйомник працює упродовж року – взимку для шанувальників та фанатів зимових видів спорту. В інший час найактивніші піднімаються на ньому в гори і досліджують місцевість на наявність грибів та ягід. Ті, хто полюбляє пасивний відпочинок, просто гуляють і дихають цілющим повітрям.

Повітря в горах прозоре і таке чисте, що влітку ніби п'єш терпкувато-смоляний запах смерек та ялиць. А взимку, без звички,

можна задихнутися від свіжого морозного запаху дівочо-білосніжного покривала. Усі, хто бував тут, не могли надивитися на неймовірно гарні краєвиди, які нагадують якісні світлини наймодніших журналів і туристичних проспектів.

У такому казковому куточку, здається, немає місця для журби чи туги – ні взимку, ні влітку.

Так воно і було. З року в рік в селі гостювали туристи. Мешканцям не доводилося сумувати. Веселий сміх лунав удень і вночі. Відпочивальники не сплять і нікому не дають заснути. Життя в них вирує, не марнується жодна хвилина. В кожному подвір'ї господарі прилаштували власні будинки під невеличкі готелі. Самі ж – мешкали у прибудовах, які тісно тулилися до головної господи. Ці помешкання тут називали літньою кухнею. Хоча правильніше було б сказати, що ця кухня є і "осіння", і "зимова", і "весняна" також.

Місцеві жителі навчилися заробляти гроші на туристах і жили у прибудовах круглий рік, здаючи свої хороми гостям.

Так жила і молода сім'я, для якої я стала випадковим свідком розбитого кохання, спокою та руйнування добробуту й усіх надій.

...Їхній будинок для свого відпочинку я вибрала декілька років тому.

Мені припало до душі все: і село з його неймовірною красою, і молода пара цікавих, але трохи дивних людей.

Чоловік та дружина купили цей будинок п'ять років тому. До того вона мешкала в сусідньому селі, а він – в обласному центрі. Чого він переїхав із великого міста – для всіх залишалося загадкою. Якби він приїхав тільки на відпочинок, то це нікого б не здивувало, але залишити місто, навчання в аспірантурі і переїхати сюди!!!

Він був диваком в очах односельців. Але найбільше вражало, що і рідна мати не могла зрозуміти синового вчинку.

...Я познайомилась із нею в перший рік моєї "гірської" відпустки. Для неї ж це село, таке гарне і казково-мальовниче, стало найбільшим ворогом, який нахабно вкрав у неї єдиного сина.

Час від часу вона приїздила відвідати синову родину та побавити внучку. Невістку ж не сприймала, хоча нічого тій не виказувала – не хотіла перетворити родину сина у "кайдашеву сім'ю".

Невістка і син були настільки різними, що важко було збагнути, як вони побрались.

Красивими були обоє. Галина – вродлива сільська дівчина-горянка, справжня дочка цього земного раю – висока, стрункa. Волосся мала густе і чорне, як крило ворона. Краса її була яскраво-гуцульською.

Олекса також був гарним мужчиною, але, на відміну від дружини, світловолосим. Коли чорноволоса Галина стояла поруч з ним, то колір його волосся видавався білим снігом проти її волосся, кольору чорнозему восени.

Але зовнішня відмінність – дрібниця. Незадоволення в матері викликало те, що невістка не мала освіти. Закінчила лише школу. Знань у неї було більше на папері, ніж насправді.

Свекруха не зневажала невістку за це, бо та була від природи розумною, дотепною, гарною господинею. Але, на відміну від її вченого сина, була малограмотною! Брак освіти відчувався в усьому – поведінці, побуті, мові. Це Олексиній матері видавалося трагедією.

…Дитиною Галина ходила в школу в сусіднє село, яке було дуже далеко – на іншому боці гори. У шкільні роки, коли взимку гори закурювало великим снігом, Галина лишалась у тому селі ночувати. Невістка розповідала, що жила там самотня жінка – знахарка, яка лікувала людей та худобу. В неї в люту негоду і знаходила притулок. Свекруха погоджувалась, що міському жителю, не призвичаєному пішки долати такі відстані, – не зрозуміти, як може дитина щодня ходити до школи в таку далечінь або й доросла людина до склепу, чи навіть просто – по гриби.

Для селян же, особливо гірських, такі відстані звичні. На питання, де вони так багато назбирали білих грибів, відповідали: “Йой, панусю, та то тут-ка близенько. Лишень минути тутейшу та єншу гору та й будуть гриби”. І так гарно ставили наголос на перший склад, як роблять це тільки в Карпатах.

Але, прорахувавши відстань, де назбирані ті гриби, більшість гостей уже й не хотіли за ними йти та власноруч їх збирати. Краще вже купити.

Я відпочивала в горах досить часто і так сталося, що ми з Олексиною мамою потоваришували. У місті ми телефонували одна одній і домовлялися планувати відвідини гірського села одночасно. Це нам майже завжди вдавалося.

Наші сумісні подорожі були суцільним обговоренням життя Зініного сина (так її звали). Важкий тягар, який лежав у жінки на серці, – це дивовижні та абсолютно для неї незрозумілі стосунки між сином і невісткою та разюча несхожість між ними в усьому.

Він виріс у місті, закінчив із відзнакою школу, потім інститут, навчався в аспірантурі. Колись був спортсменом, фанатично закоханим у лещата, приїздив узимку на вихідні в гори і от, як говорила з болем у голосі його мама:

– Доїздився та й залишився тут.

Зіна не йняла віри, що син назавжди покинув рідний дім. Плакала при мені, що втратила сина. Бо відтоді, як він переїхав жити до Галини, змінився кардинально в усьому.

У тому далекому житті був успішним програмістом, веселим хлопцем, товариським.

Тут, ставши господарем, чоловіком, а потім і татом своєї донечки, був стриманим, не виявляв своїх емоцій та почуттів до оточення, окрім своєї дружини та дитини. У цьому його поведінку можна було прирівняти до ставлення головної героїні казки "Снігова королева" до всіх, окрім Кая.

Мама тішилася своїм сином, любила його як і раніше, але не впізнавала. Це була її доросла дитина і в той же час – ніби й не її. У неї щеміло серце і туга ятрила душу – щезла його життєрадісність. Тільки в колі своєї сім'ї засвічувалися в його очах зірки щастя та безжурності, до болю знайомі їй. Для всіх решта – він бездоганний господар, виважений, інтелігентний, але із сумною усмішкою. Також мама бачила, яким байдужим він став до книжок та нових знань. У нього згас потяг до науки. І це найбільше не давало спокою материнській душі.

Стільки років успішно навчатись, щоб безжально в одну мить кинути все і так різко змінити своє життя!!!

Олекса покинув у батьківському домі і комп'ютер, і сучасну апаратуру – взяв у нове життя лише частину одягу та лещата. Любові до лещат він не зраджував і зараз, хоча ходив у гори все рідше і рідше. Більше займався з дружиною господарськими справами, бо відпочивальники приїжджали постійно.

У господарів час ніби застиг. Усе відбувалось, як у дивному сні – кожен день ішов по визначеному шляху – робота задля комфорту

гостей, отримання грошей, знову нові люди і далі теж саме. Чорна і нудна щоденна рутина, яка Олексу напрочуд не гнітила.

Щовечора його сім'я збиралася разом, вечеряла, дивилася телевізор. Олекса любив проводити час зі своїм трирічним чорнооким янголом – донечкою Гафійкою.

Його мама також любила свою внучку, з радістю слухала її солодке щебетання, вчила всього. Але із собою у місто не брала ніколи – невістка не дозволяла, оправдовуючись, що дитина ще мала. Свекруха і не наполягала, бо Олекса також був майже невиїзним, і мама хотіла більше часу провести із своїм сином. Він їздив тільки в район – щось купити для господарства і з одягу для свого сімейства.

У селі часто відбувалися фестивалі та виїзна торгівля різним крамом, так що в селян не було нагальної потреби їздити кудись далеко – усе необхідне привозили в село.

У місто своєї юності Олекса майже не їздив. Усіх друзів розгубив. Ніхто не міг збагнути причини його зречення від того, що він колись досягнув у навчанні та праці. Спершу приїздили до нього товариші, просили подумати і повернутись.

Мама плакала і говорила: "Добре, що тато не дожив до цього!"

Але вмовляння були марними, і його залишили у спокої. Хай проживає своє життя, як хоче. Мама приїздила до сина, але не змирилась із його рішенням і часто заводила бесіду про переїзд сім'ї в місто. Пропонувала залишитись у селі разом зі мною, щоб вести їхній готельний бізнес та приглядати за домом.

Олекса і слухати не хотів про будь-які зміни в житті його сім'ї. Галина ж узагалі виходила з кімнати, ніби це питання було дріб'язковим і зовсім її не стосувалось.

Удвох ми довгими вечорами намагалися розв'язати цей складний життєвий ребус, але нічого не могли придумати. Для мене також багато що було незрозумілим в їхньому сімейному укладі.

Це була якась нереальна, видумана сім'я – у житті так не буває. У людській долі немає суцільного суму чи печалі, або безперервного щастя та благополуччя. Між людьми обов'язково виникають якісь суперечки та непорозуміння, хоча б невеликі, суто побутові.

Стосунки ж між Галиною та Олексою після п'яти років подружнього життя були палкими, як у закоханої пари, яка ніби

вчора побралась. Зіна, як любляча і розумна мама, була задоволена із цього. Проте така чистота взаємин між сином та невісткою просто лякала її своєю неприродністю. Між ними ніколи не виникало жодних суперечок.

…Але в житті трапляються несподівано дивовижні та доленосні події. Таке сталось і з ними.

Тієї осені в їхньому селі проводили фестиваль гуцульської бринзи. Погода видалася чудовою. За селом, на великій полонині, де завжди відбувалися всі заходи, – розмістили намети з прилавками. Різного люду з'їхалось з усіх навколишніх сіл та з цілого району. Хто приїхав чимось торгувати, хто – щось придбати. А багато хто – просто розважитись. Для дітей привезли пересувні гойдалки. Грають швидкі гуцульські музики. Трохи далі перебирає струни кобзар і веде своєї сумної пісні. Неподалік від нього веселої коломийки завзято тне скрипаль. А ще далі свою журливу пісню про кохання співає бандура.

Усе так, як у житті, – один плаче, інший скаче! У людей паморочиться в голові від навколишнього шуму та смокче в животі від аромату смачних страв і запашного диму.

Тільки на відкритому повітрі на дровах можна приготувати такий смачний куліш. Запах печеного м'яса та бульби, кулішу та різновидів бринзи не дав і нам усидіти вдома. Ми пішли на фестиваль.

Олекса з Галиною попереду, ми з Гафійкою позаду. Народу наїхало – хмара! Не проштовхнутись. Грає музика. Гамірно! Весело! Цікаво! Хтось торгує! Хтось співає чи танцює! Хтось ворожить чи шахрує!

Галина розглядає прилавки з одягом, Олекса – із господарськими речами, а ми – де б посидіти і щось смачненьке з'їсти та випити. А мала, як на гріх, усе тягне нас за мамою. І так ми просуваємося поміж людей у пошуках того, що цікавить нас, але не випускаємо з поля зору Галину, щоби наздогнати її та залишити з нею Гафійку. В кінці торговельних рядів на яскравому кольоровому килимі розклала зілля, насіння та скляночки з якимись напоями стара гуцулка. Вбрана так цікаво і небуденно, що її було видно здалеку. Старовинні гуцульські строї – довга кольорова спідниця, підперезана яскравою крайкою, вишита великим хрестиком чорно-біла сорочка, зав'язана під старою зморщеною шиєю кутасиками чорного кольору. На

сорочці – червоний сердак, який за кольором не пасував до її віку. І що найбільше кидалось у вічі – це намисто із великої кількості коралів, що лежало на її пласких грудях маленькою червоною плахтиною, закриваючи вишивку сорочки. На вказівному пальці була каблучка з великим чорним каменем. На голові червоно-чорна хустка, зав'язана назад косинкою. І ще один виразний елемент її гардеробу – яскраво-червоні чоботи. Гуцулка побачила Галину і аж скрикнула від несподіванки, зраділа і покликала її. Галина ж, навпаки, з переляком озирнулася назад, але в тому людському збіговиську нас не побачила.

Ми очима припеклись до тої старої дивачки із зіллям. Галина якось змінилася на лиці, щось відповіла тій і хутко відійшла, ніби не знаючи її. Ми наздогнали Галину та з великою радістю віддали їй кохану дитину, а самі пішли роздивлятися все, що нас цікавило.

Але найбільше нас заінтригувала гуцулка. Коли ми підійшли до неї, вона перебувала в оточенні охочих оздоровитись дарами природи. Жінки жваво розпитували у старої про дію різних трав. Цікавились, як використовувати різні зілля, натирання та настої. Ми не поспішали та й слухали її поради.

Поступово зав'язалася бесіда про погану сучасну медицину та про повернення лікування травами, зіллям і народними нетрадиційними методами. До жіночого гурту підійшли дівчата і активно долучилися до розмови. Але те зілля, яке цікавило їх, змусило нас глянути одна на одну з німим запитанням.

А цікавило дівчат приворотне зілля і навпаки! О! Це інтригує!

Серед жіноцтва посилилася жвава дискусія: існує така трава чи ні? На що стара впевнено відповіла: "Так!" І вона може їм допомогти, але не тут, а в неї вдома. І виявляється, що живе вона в тому селі, де наша Галина ходила у школу. Тут ми вступаємо у бесіду, не віримо в силу приворотних чар, твердимо, що це все вигадки, казки та дурниці. Не знаю, що нас завело – ми так затято з нею сперечались, навмисне втягуючи її в цю словесну баталію, що вивели стару з рівноваги. Але те, що вона відповіла нам, змусило нас замовкнути і відібрало в нас дар мови.

Існує чар-зілля, і вона вміє приворожити людину до людини, і навіть сьогодні зустріла свою давню знайому, якій допомогла причарувати хлопця. Він став їй чоловіком, і вони живуть щасливо

багато років. Ці слова були рівносильні розголошенню тайни сповіді священиком або оприлюдненню лікарем таємниці про важку недугу хворого.

Не знаю, що ми хотіли від неї почути, але спровокували її до суперечки і тепер від почутого самі зніяковіли і, здається, надовго.

Ми ще трохи постояли. Купили для годиться якихось заспокійливих трав і попросили дозволу прийти до неї через якийсь тиждень. Збентежені і схвильовані вирушили додому, впевнені, що вона розказала нам про Галину.

Першого разу стара знахарка зробила їй шкоду, коли допомогла заволодіти чужою душею без згоди самої людини. Сьогодні, сама не відаючи, вона повторно зробила помилку – внесла неспокій у наші душі та поставила під загрозу життя цілої родини. Заспокійливий чай із зілля, купленого у старої гуцулки, нам знадобився і того вечора, і в наступні.

Усе таємне, і хороше, і погане, рано чи пізно стає явним.

– Оце і є пояснення того, що сталось із моїм сином, – із сумом у голосі сказала Зіна. І я абсолютно погодилася з нею.

До півночі вона розказувала, як він одружувався, і я все більше переконувалась у тому, що ворожка сказала правду про Галину.

...Щосуботи взимку Олекса з друзями їздив у гори кататися на лещатах. Зупинялися в одних і тих же людей, залишали їм спортивне спорядження та одяг, щоб не возити із собою.

У ту зиму, п'ять років тому, він не пропустив жодних вихідних. Його друзі, такі затяті, як і він, уже сміялися з нього – це захоплення лещатами переросло в нього у хворобу. У місті він нікуди не ходив, не брав участі в жодних розвагах. З нетерпінням чекав суботи, щоб раненько на електричці поїхати в гори.

Мама втомилась із ним боротися – хотіла, щоб він хоч трохи тримався дому, але не перемогла його.

До кінця робочого тижня він був такий виснажений, що на нього було лячно дивитись. З гір він повертався з чудовим настроєм і чекав наступних вихідних. Так тривало цілу зиму. Мама не могла дочекатися весни і закінчення зимового сезону. Але те, що сталося пізніше, її просто вбило.

Одного разу вона прийшла з роботи і застала Олексу за пакуванням валізи. Для неї це була повна несподіванка. Про від'їзд його з дому

досі не було й мови. Син поставив її перед прикрим фактом. Він звільнився з роботи, написав заяву на академвідпустку в аспірантурі і їде жити в село до тих людей, в яких він зупинявся взимку. Він хоче одружитись з їхньою донькою і жити там.

Зіна від такої звістки мало не зомліла.

– Та чи тобі там щось поробили? Чи ти з глузду з'їхав? Хочеш одружуватись – одружуйся, але привози сюди свою дружину, живи тут. Не руйнуй те, що ти так довго створював і над чим працював усе своє життя! – Але ці слова пішли, як вода у сухий пісок.

Він усе зробив, як говорив. Залишив маму у сльозах і повному розпачі. Пізніше в селі зробили невеличку забаву з приводу одруження молодят. Скільки наплакалася Зіна, знає тільки Господь.

Усі мрії про світле майбутнє єдиного сина були поховані під гуцульськими піснями весільних музик. На весіллі не було жодного його друга, і навіть дружба був із родини Галини. З боку молодого була лише його мама. Вона, як вірний страж, переживала всі радощі та невдачі сина.

…Минуло п'ять років із того найнещасливішого дня в її житті та, як вона впевнено вважала, і в житті її сина. Після весілля молоді зібрали всі гроші, які мали, і купили будинок у сусідньому селі, де і живуть окремо від всіх і, на перший погляд, є щасливими на нинішній день.

Усе це вкотре вже розповідала мені Зіна. Ми майже до ранку проговорили, не знаючи, як поводитися після неймовірно правдивого і шокового відкриття. Серце матері шматували сумніви. Неспокійні думки розривали душу. Невеселий та важкий настрій узяв у полон усе її єство. Але вона таки плекала надію, що пітьма, яка, можливо, була напущена на її сина, має розвіятись. Якщо кохання Олекси та Галини є справжнім, то хай вони удвох долають свій життєвий шлях. Але якщо цей шлюб – фарс, то хай вийде назовні вся брехливість навіяних йому почуттів. Такий підсумок після всіх важких дум став остаточним вердиктом, який вона винесла синовій родині.

Наступного тижня ми поїхали в місто, щоб уже пізніше навідатися до старої гуцулки не з дому Олекси.

З хвилюванням ми їхали в чуже село. Не знали, чи відвідини знахарки змінять життя цілої родини у кращий, а чи гірший спосіб. Необхідність здійснити вибір нас пригнічувала. Ми

знали, що діємо недобре згідно зі всіма релігійними канонами, але стриматися вже не могли.

Приїхали в село майже під обід і з легкістю знайшли хату, яка нас цікавила. Ворожку знали всі. До неї приїздили люди з навколишніх і дальніх сіл, тож селяни звикли, що нею постійно хтось цікавиться. Для власного задоволення та внесення якихось, хоч незначних змін у своє нудне сільське життя, вони із радістю розказували про неї новоприбулим. Наша цікавість була підігріта новими знаннями про неї.

Старий напівзігнутий роками та болячками дід виявився нашим добровільним гідом і дріботів поряд до самісінького її подвір'я. Беззубо усміхаючись, він із гордістю розповідав нам, що ще її дід був мольфаром. Умів розганяти хмари на небі, зашіптувати людей, відганяючи від них біди та напасті, приговорювати худобу, знімати вроки та спалювати рожу. Тобто він володів знанням для позбавлення людей та тварин від біди, але водночас знав, як допомогти чи нашкодити людині. Своїми знаннями він поділився з дочкою. А та всіх премудростей чаклунства навчила свою доньку – нашу стару гуцулку, яка тепер володіла величезним багатством – знаннями попередніх трьох поколінь. Непосвячена у знахарство людина і уявити собі не може, який великий арсенал дій та навичок є в таких людей – чаклунів і ворожок.

...Ми з острахом переступили поріг хати ворожки. На превелике щастя, вона була вдома. Хата дерев'яна, світла, гарно і чистенько вибілена. Але білизни стін майже не було видно – скрізь прибиті дерев'яні полички різних розмірів і фасонів, на яких безліч пакуночків, пляшечок, баночок, а в проміжках між полицями висіли різноманітні суцвіття квітів, трав та гілочок, корінців і зілля.

На покуті була стара ікона, по краях якої старанно і рівненько накинуто невеликий вигаптуваний рушничок. Нижче від ікони на мідному ланцюжку висіла гарна лампадка з ладаном. Тут же в куті стояв маленький напівкруглий стіл з приставленими до стіни маленькими образками і посередині – важкий старовинний мідний підсвічник, з темно-зеленими від давності розводами. У підсвічнику горіла свічка, від якої поширювався приємний дух.

Від побаченого ми завмерли біля порога. Підлогу вкривали гуцульські картаті хідники. Біля вікна – канапа, накрита пухнастим

сіро-чорним ліжником, далі стояла велика чорна скриня, прикрита зверху вишитою серветкою. Посеред кімнати – дерев'яний стіл, наполовину заставлений різними каламарчиками, скляночками та пляшечками. У другому кутку – велика піч з накладеними травами, зв'язаними в невеличкі вінички. А в черіні печі між комином та стіною стояло якесь начиння, чи із приготовленими стравами, чи із якимись відварами. Від усього цього в хаті був такий духмяний чад, що дурманив свідомість, і навіяв на нас дивний стан, близький до забуття. Гуцулка подивилася на нас, махнула головою, припрошуючи сісти на крісла, а сама продовжувала сидіти на низькому ослінчику і чавити руками якісь ягоди. Потім стала проціджувати їх і сік стікав червоною цівкою в миску. Ми були заворожені і хатою, і старою жінкою, і чомусь не могли відвести погляду від цього тоненького полум'яного струмка, який стікав з рук старої, неначе її кров.

Нарешті вона закінчила його цідити, помила руки і підійшла до нас так хутенько і жваво, що ми і не сподівались. Нам здавалося, що від старості вона розсиплеться, а виявилося, що вона ще повна сил і наснаги.

Вона впізнала нас і спитала, що привело до неї. Ми не знали, з чого почати нашу розмову, а старенька так лукаво посміхалась, ніби розуміла, про що ми будемо говорити і просити.

Зіна затинаючись почала розказувати про свою біду, не називаючи імен головних героїв та їхні місця проживання. Вона трохи опанувала себе, але все ж таки хвилюючись, розповіла і про чоловіка, який помер, і про єдиного сина, який так гарно вчився і все лишив та поїхав жити в село, і про його сім'ю, і про те, яким він став замкнутим і невеселим. Зіна виговорилась і замовкла, стримуючи в очах сльози, які от-от мали хлинути.

Ворожка слухала уважно, не перебиваючи, і що довше розповідала Зіна, то сумнішими ставали її очі, і вона чомусь, просто на наших очах, різко постаріла.

Ворожка спитала, чи сина часом не звуть Олекса, а невістку Галина. Зіна отетеріло махнула головою. Гуцулка присіла біля нас і запитала Зіну:

– Чи бачила ти, щоб чоловік і жінка так любилися, як твій син і невістка після стількох років сімейного життя?

Що могла відповісти на це вона, я чи будь-хто інший із моїх знайомих?

– Ні не бачила, – тільки і спромоглася відповісти Зіна.

– Правильно. У моєму домі двері не зачиняються від відвідин батьків, матерів та жінок, які просять повернути чоловіків у сім'ю. Тільки поберуться молоді, відгуляють гучні та багаті весілля, як зразу починають ділити весільні гроші та батьківські маєтки. Б'ються, сваряться і розходяться майже через місяць. Добре, коли проживуть рік у мирі та спокої, – вела своєї стара. – Ти хотіла, щоб він вчився і жив у місті, але тоді там він не любив би Галину такою, як вона є, бо його оточення заклювало б її, неосвічену сільську дівчину. Перед весіллям Галина кохала його понад усе на світі, марила ним, і він до неї також не був байдужим. Але його потяг до неї порівняно з її коханням був як вогонь сірника з полум'ям блискавки.

Гуцулка продовжувала говорити енергійно і з таким жаром, ніби боялась, що хтось буде сперечатися і не дасть їй змоги пояснити все до кінця:

– Я допомогла їй, бо любила її як рідну дитину. Але насамперед я хотіла ощасливити їх обох. Таке кохання виплекати важко. Спочатку це було вимушене їхнє постійне спілкування та його запаморочення. Потім постійні зустрічі стали звичкою, пізніше – його вільною покорою, і насамкінець майже інстинктом, і лише тоді воно перетворилося в палке кохання. І воно, як усе звичне і природне, стало його життям. Олекса пізнав велике і всепоглинаюче кохання, яке буває рідко, і це велике щастя – перехворіти цим почуттям. Воно захопило його цілковито на довгі роки. Галина ж стала його ідеалом жінки. Я не хочу псувати їхнього щастя. Хай собі живуть. Не приходьте до мене більше – я вам не допоможу. Іще хочу вас попередити, якщо будете ходити до ворожок – наробите біди. З його очей спаде пелена і від прозріння нікому не стане краще. Запам'ятайте це! – грізно закінчила стара. Потім встала і, не дивлячись на нас, пішла відчиняти нам двері. Ми, як школярки, слухняно вийшли і мовчки, наче загіпнотизовані, не оглядаючись, рушили до автобусної зупинки. Наш беззубий та зігнутий гід дріботів нам назустріч і посміхався. Ми не мали настрою з ним спілкуватися, тож оминули його мовчки, що викликало в нього німе запитання, яке ми прочитали в його безбарвних, вицвілих від віку очах.

Поїздку нашу можна вважати як вдалою, так і ні. Ми взнали, що кохання в сім'ї є штучним – навіяним. Але вирішили, попри попередження ворожки, за Олексу поборотись.

Після повернення додому почали шукати засобів проти отрути коханням. Зіна щодня доповідала мені, куди ходила і що робила. А перелік засобів був надзвичайно великий: астрологи, екстрасенси, ворожки... Після …енного ходіння на зливання воску та знімання чар повезла до сина додому пляшку з водою, яку йому потихеньку треба випити.

Уже була зима, і гори заполонила атмосфера святковості та молодості. Влітку та восени приїздять на відпочинок люди поважного віку із сім'ями, а зараз чути лементи, крики, сміх дітей та молоді – усі поспішають із лещатами в гори. Лиця рожеві від морозу, щасливі очі горять азартом.

Боже! Як добре бути молодим і безтурботним.

Ми із Зіною зійшли з автобуса та заздрісно дивились на молодь, яка йшла нам назустріч.

Прийшли до хати. Нас радо зустріла Гафійка. Завжди привітна Галина була не в настрої і, як нам здалося, вона не відчувала великого щастя від нашого приїзду. Пізніше прийшов Олекса, він займався розселенням туристів. Ми не бачили його з часу того зловісного фестивалю. Тон, яким він привітався до нас, був таким холодним, що нас забили дрижаки. Та й вигляд у нього був не найкращий, якийсь втомлений, запухлий – ніби з перепою. Обличчя заросло щетиною – неголений декілька днів.

Таким ми його ще не бачили. З гнітючим настроєм мовчки пішли ми у свою кімнату розкладати речі та пакунки з подарунками. Щось сталося між ними.

Зіна не знаходила собі місця від неспокою, а я вже і не рада була, що допомагала їй у розв'язанні такого делікатного питання, і хвилювалась також.

Як би довго ми не розкладали речі, а виходити на люди однаково треба. У нас було таке відчуття, ніби ми щось вкрали.

Прийшли до їдальні, де й ділася та атмосфера затишку, спокою, доброти і любові.

Сіли до вечері – Гафійка не злізала із бабиних колін, усе тулилася до щоки і допитливо розпитувала, чому бабця так довго не приїздила до них у гості. Зіна ніяково відповідала, що нездужала і була хворою.

Вона не знала, як їй приступити до бесіди і спитати, що в них сталося. Нарешті видушила із себе: – Ви що, посварились?

Галина із гіркою посмішкою відповіла, що після фестивалю і нашого від'їзду в хаті якби нечистий вселився. Ніколи вони не сварились, а тут почались якісь незрозумілі сперечання ні з сього, ні з того. І, дивлячись просто у вічі своїй свекрусі, запитала:

– Мамо, а чи не з вашої легкої руки в нашій сім'ї чвари?

Зіна зашарілась і нічого не відповіла. Повечеряли, вона підсіла до сина на диван і ніжно стала розпитувати, що з ним трапилось? Чому він неголений і взагалі, що діється?

Олекса відповів, що в нього така апатія до всього, що нічого не хочеться робити, тільки б лягти і дивитись у стелю.

Ми знали, звідки вітер віє, але пояснювати нікому і нічого не стали. Пізніше, коли ми лишилися наодинці, то зізнались одна одній, що перелякалися таких разючих змін у сім'ї і боялись, що в Олекси почнеться депресія.

Поки ми сиділи в кімнаті, Галина вийшла помити посуд, а Зіна подавала синові після вечері пити зі своєї пляшки. Вона довела до кінця все те, що мала здійснити. Чи добре вона зробила це, чи зле, ХАЙ ДІЄТЬСЯ НА ТЕ ВОЛЯ БОЖА! Над цією водою не один раз мовила "ОТЧЕ НАШ" жінка, яка зливала віск на сорочку Олекси.

Пославшись на те, що ми втомлені з дороги, – пішли у свою кімнату і говорили, говорили...

Наступний ранок приніс нам такий сюрприз, до якого навіть ми були морально не готові!

Потім ми не раз згадували застереження старої гуцулки – ми зіпсували життя Галині і Олексі, та й зрештою, і їхній ні в чому не винній дитині. А сталось от що.

Ми встали вдосвіта і гуляли по морозцю, бо в місті була вода під ногами, а тут рипіння твердого снігу додавало настрою, крім того, хотіли забути неприємний осад від вчорашнього вечора. Але ми не знали, що той вечір буде здаватись нам тихою гаванню порівняно із сьогоднішнім штормом, який розгулявся в Олексиній хаті в нашу відсутність.

Ми йшли додому і за декілька будинків почули голосну сварку, плач Галини і Гафійки. Ми побігли до хати і хутко увійшли, нам

здавалось, що ось-ось розпочнеться бійка. Таким злим Олексу за все життя не бачила рідна мама, тим паче я та й Галина також. Вона сиділа в кріслі зіщулившись, плакала і тремтіла всім тілом, дитина також плакала біля неї, нічого не розуміючи.

Олекса стояв посеред кімнати і так голосно говорив, мало не волаючи, що це наводило на всіх присутніх страх. Він питав такі речі, ніби зійшов з розуму. Питання, що він робить у цьому домі з Галиною і як він тут опинився, викликало в нас усіх просто переляк. Він сказав, що прокинувся сьогодні зранку в чужому домі і відчув, що з ним не все гаразд. Він знав Галину, але зрозуміти, чому вони разом, не міг, з ним сталося якесь запаморочення, він не знає, що з ним коїться. Йому здається, що він втрачає розум.

Усі присутні жінки, крім малої Гафійки, добре знали, що сталось. Як говорила стара гуцулка, з його очей спала пелена, старанно створена нею на прохання Галини.

Вона попереджала нас, що буде лихо, але такого наслідку не сподівався ніхто. Напевно, і сама стара ворожка не могла передбачити, яка може бути реакція в людини після навіювання, а потім – після припинення дії приворотних чар. Ми не знали, як йому допомогти отямитися, йому мало бракувало, щоб не заревіти, як дикий звір.

Немає на світі більшої сили, ніж материнська любов та мудрість! Зіна виплакала стільки сліз від моральної втрати свого сина, що вирішила в ту ж хвилину все розповісти синові та й Галині і нарешті розставити всі крапки.

Хвилюючись, вона почала свою розповідь, але не з часу одруження сина, а з кінця – від фестивалю, бесіди ворожки на ньому і про її одкровення. Потім розказала детально про наш візит до старої гуцулки. Далі докладно розповіла про Галину та її кохання до Олекси. Закінчила розповіддю, як син їздив у гори і як ці поїздки перетворили його захоплення у хворобу.

У всіх подробицях пригадала гуцульське весілля, відцурання сина від своїх друзів. Відкрила йому очі на відмову від навчання і роботи та, зрештою, від попереднього міського життя.

Мати відверто розповіла про всі свої вчинки після відвідин ворожки. Хай син свариться з нею, а Галина ображається, їм треба обсудити те, що сталось із ними, і вирішити, як жити далі. А можливо, усвідомлення того, що син проживає чуже життя, прийшло б до нього

пізніше, коли йому ніхто не міг би розповісти, що із ним трапилось, і коли вже нічого не можна було б змінити.

– Нема зле, щоб не вийшло на добре. Усе в руках Всевишнього, – закінчила свою сповідь напівжива Зіна.

Мені було шкода її, але Галину було жаль ще більше. Вона сиділа в кріслі, розчавлена цими подіями, на її лице і очі без сліз не можна було дивитись. Вона загубила найдорожче, що в неї було, – своє придумане і створене кохання, шалене і жагуче.

В кріслі сиділа майже покинута жінка. Весь її вигляд говорив – навіщо цей дім, гроші, як не буде біля неї її білявого красеня-чоловіка. Вона не знала, чи знайдеться місце для неї у його серці після цього відкриття.

У душі Галини не було ненависті до свекрухи. Вона завжди переживала, що настане мить його прозріння, і боялась цього. Усі ці роки вона була такою відданою дружиною, господинею, коханкою і чудовою матір'ю його дитини. І навіть зараз вона зовсім не шкодувала, що звернулася до старої знахарки. Вона нікому не збиралась нашкодити – хотіла лише бути щасливою, коханою лише з ним і робила все, щоб він усі ці роки був щасливий і належав їй одній. Це таке природне бажання закоханої душі!

Олекса сидів на дивані в стані напівпритомності і дурману. Він був шокований і не міг повірити, як його, людину з вищою освітою, майбутнього вченого, могла приворожити якась стара баба-знахарка.

Так, Галина йому подобалась, але не настільки, щоб кинути все і на ній одружитись. Він не міг осягнути, як він жив у цьому домі більше ніж п'ять років, створював у ньому щось, господарював, любив цю жінку, але це був не він, це була задавлена його особистість, можна назвати це зомбуванням чи іще якимось словом, але те, що сталось із ним, не було справжнім його "я".

Він не міг зрозуміти, повірити, що все, про що тут говорилося, відбувалося з ним. Йому нагадувало це фільм жахів, і лише дитина вивела його зі знетями. Коли її коханий татусько заспокоївся і мама перестала плакати, Гафійка простягнула до нього свої рученята і він узяв її до себе, притиснув міцно, поцілував солодку щічку і вгамував її сльози.

Усі сиділи мовчки. Галина встала і пішла готувати сніданок, бо був майже полудень, а ніхто в домі не мав і ріски в роті – усім було не

до їжі. Я пішла на кухню допомогти Галині. Ми працювали мовчки. Також мовчки снідали – щебетала лише дитина.

Після сніданку Олекса взяв лещата і поїхав у гори. Сказав нам, що йому треба подумати і побути на самоті. Зіна з дитиною пішли подрімати, Галина лишилася в хаті. У такій раніше веселій хаті зараз була гнітюча тиша, і я з радістю вийшла на мороз. Мені було лячно думати про внутрішній стан усієї родини, я – стороння людина – була хворою від усього, що трапилось, а що вже говорити про них. Жах!!!

Олекса прийшов додому майже під вечір, утомлений, мокрий, але із живим блиском в очах. Переодягнувся і зайшов у велику кімнату. Всі зібрались за столом до вечері і чекали тільки на нього. Хвилювались. Його слова мали бути важливими, бо вирішували майбутню долю всіх присутніх, крім мене, звичайно. Зараз він був верховним суддею для всієї своєї родини. Він вирішив чинити так: завтра він збере свої речі і їде із мамою додому в місто. Попробує влаштувати своє життя, підшукає собі роботу. Заяву на розлучення подавати поки що не буде. Гроші на прожиття Галині з дитиною залишить. Майнові питання поки що чіпати не збирається. Поживе в місті один, а там далі Бог покаже.

По ньому було видно – це рішення далося йому дуже важко. Видно, він ще не втямив, що з ним було і що його чекає попереду.

Олекса попросив мене побути з Галиною і допомогти їй із малою. Я із задоволенням погодилась, надіялась, що Зіна також скоро приєднається до мене, окрім того, я дуже хотіла допомогти їм вийти з цієї кризи.

Через тиждень Зіна повернулася з радісною звісткою – Олексу взяли на попереднє місце праці, обіцяли допомогти ввійти в колію. Як добре, що світ не без добрих людей.

...Настала весна. Ми втрьох вели готельне господарство. Не було такої хвилини, щоб хтось із нас не згадав Олексу, особливо мала Гафійка – усе чекала від тата телефонного дзвоника.

Зіна заспокоїлась – у сина справи йдуть усе краще, працює. Розпочав самостійно вчити ті дисципліни, які колись вивчав в аспірантурі. З Галиною говорить тільки про справи, які стосуються дитини або якихось господарських речей. Галина працює вдома, на

свекруху зла не тримає – знає, що багато в чому завинила сама. За Олексою дуже сумує, але нічого йому не говорить.

Настали Великодні свята. Господарюючи втрьох, ми приготували все швидко і гарно. На свята мав приїхати Олекса – перший раз відтоді, як поїхав від Галини на початку зими.

Ми спекли паски, зварили яйця. Із задоволенням їх розмальовували. Усім хотілося Світлого свята, бо так багато накопичилося темного в нас на душі протягом цього півроку. Святити паски пішли всі разом, як одна родина. Святково вбрані, кожна несла свій кошик, навіть мала Гафійка.

Коли піднесені й урочисті повернулися додому – Олекса вже був у хаті. Як може присутність однієї людини змінити все навколо. Очі Галини засяяли щастям – приїхав, значить не зовсім розлюбив. Гафійка не могла натішитися своїм татком. Ну і ми із Зіною так само не могли не радіти нашому господарю.

Увечері швидко повкладалися спати, бо раненько треба до церкви. Олекса спав окремо від Галини, не забув своєї образи.

Ми із Зіною були щасливі, що він приїхав, бо думали, що він ніколи не приїде сюди, і нам було байдуже, де він спатиме – добре, що приїхав.

Зранку молоді із Зіною пішли до церкви, а я залишилась із малою і клопотала біля Великоднього сніданку. Прийшли із церкви, я накрила на стіл. Стали до спільної молитви, яку провадив Олекса, як правдивий господар. Після сніданку Олекса встав і сказав таке, чим усіх неймовірно здивував і водночас потішив:

– Я хочу, щоб після свят Галина поїхала зі мною в місто. Ми одружені, і я хочу знову розпочати спільне життя: “Мені тебе бракує, і я не обіцяю, що в нас все одразу стане на свої місця. Але я б хотів спробувати. Нам потрібен ще один шанс. Ти погоджуєшся? – спитав він у Галини.

– Так, – із радістю відповіла вона. – Я тебе так кохаю, що пішла б за тобою і боса по каменях на край світу.

P. S. На які тільки вчинки кохання не штовхає людей! Наступного року Олекса підготував Галину до вступу в технікум, а сам поновив навчання в аспірантурі. Ми, пенсіонери, господарюємо із Зіною в селі. Гафійка підростає, через рік тато і мама планують забрати її

до себе в місто. Купили машину і тепер щонеділі відвідують нас. Усі щасливі! У житті завжди потрібно шукати розв'язку будь-якої моральної колізії. Адже ми відповідальні за тих, з ким колись жили поруч. Ця відповідальність закликає нас чинити порядно навіть тоді, коли розстаємося. Наші вчинки мусять бути гідними навіть тоді, коли образа на тих людей, які були з нами, не швидко втихає. Навіть тоді, коли ми вважаємо, що не було кохання... Інакше ми ризикуємо втратити людське обличчя і повагу до себе...

Останній притулок

Все в світі з часом одцвіта.
Коли квітує, повнить щастям.
Та тільки сильним душам вдасться
Жить щастям тим літа й літа.

Холодний осінній вітер безжально роздягав дерева. Міський парк, такий гомінкий улітку, зараз сумував за дитячим вереском, тихо зітхав за сміхом та поцілунками молоді.

Ох! Ох! Голосно рипіли старі клени та берези і з острахом чекали осінньої сльоти та холодних затяжних дощів.

Роздягнуті, без єдиного листочка дерева були такими незахищеними перед низькими чорними хмарами, які темною плахтою нависли над парком, містом і, здавалось, над усією планетою.

Під старою кремезною березою на боковій алеї парку на півзламаній зашкарублій лавці сиділа стара жінка. Вона наче дрімала. Очі заплющені. Але на її обличчі була така туга і журба, що поодинокі люди, які проходили, а точніше сказати, пробігали повз неї, ще довго повертали голови і дивилися на цю непорушну застиглу муку. А потім тікали від холодного пронизливого вітру до сімейної теплоти своїх домівок.

Стара, чужа, одинока людина була нікому непотрібна.

Одяг жінки був акуратний, чистенький, але видно, що куплений нею багато років тому.

Вона нікуди не поспішала, ніщо в житті вже не могло її злякати. Навіть цей неприємний і підступний осінній вітер не міг зігнати її з холодної мокрої лавки парку. Їй не було куди йти, і вона мовчки просила Всевишнього і Всіх Святих забрати її до себе в цю ж хвилину. Але туди дорога не така вже й близька. Іти довго і важко! Почекай!

...Колись була вона красивою й успішною жінкою, коханою дружиною. Потім люблячою і ласкавою мамою. Мала єдиного сина. Красеня і розумника, що одночасно трапляється рідко. Поєднання краси і розуму в чоловіка часто є запорукою того, що він буде не найкращим сім'янином.

Так і сталось. Одружився він рано, в армії не служив, бо був одинаком у своїх батьків. Дружину взяв собі зі заможної сім'ї. Теща не знала, де й посадити красеня-зятя, мало порошинки із нього не

здувала. Приємно їй дивитись – іде дочка поруч із таким гарним чоловіком.

Пролетіли роки – вони вже йдуть утрьох із донечкою. Але не довго тішилась теща!

Зять при тещі вивчився, закінчив інститут та й зробив собі успішну кар'єру – став керівником великого відділу на підприємстві. Там бурхливо вирувало життя – робота перспективна, відповідальна, цікава. Поряд працює молодь, в якої немає сімейних проблем та відповідальності. І так йому захотілося волі, що він забув про обіцянки, які давав при взятті шлюбу, знехтував своєю сім'єю та зрадив її.

Навколо стільки гарних чужих жінок, які на нього спокусливо задивлялись, що одну з них йому захотілося скуштувати.

Спочатку це була гра у свободу, яка з часом переросла в любов. А пізніше це захоплення непомітно перейшло в шал кохання, який, порівняно з пригаслим почуттям до дружини, був усепоглинаючим і таким бажаним. Уперше він одружувався майже за розрахунком, у чому не хотів зізнатися навіть сам собі.

Він не був негідником, і душа страждала від докорів сумління перед дружиною, дочкою та й перед тещею, якій він так підло віддячив за її любов та доброту до нього. Проте він відчував, що шлюб його перетворився на щось штучне.

Йому не давало спокою відчуття роздвоєного життя, і, врешті, він вирішив розірвати сімейні узи і віддатися всім своїм єством у полон вимріяного нового кохання, якого раніше ніколи не зазнавав. Розлучився зі своєю дружиною та зробив нещасними всіх, навіть свою маму. Сам же, успішний, щасливий та закоханий, вирішив удруге випробувати свою долю і з часом створив нову сім'ю.

За невипадковим збігом обставин, друга дружина також була не з бідного інженерського роду – нова теща працювала на продовольчій базі.

Це слово колись мало магічну силу, бо в той час на прилавках магазинів і вареної ковбаси не було вдосталь. У холодильнику ж новоствореної сім'ї бракувало тільки печених раків та пташиного молока. Одне слово, сім'я не бідувала. Нова теща любила зятя, як рідного сина, пригріла його і придбала для дочки окрему квартиру. Народився в них син. У сім'ї спокій і благополуччя, зятева кар'єра

надто успішна. Всі щасливі: і дочка з дитиною, і високопосадовий зять, і гонорова теща.

Дуже шкода, що не зазнав він у житті жодних матеріальних скрут і не загартувало його життя до великих випробувань – усе дивився зверхньо – хто там унизу?! Звеличував тільки свою працю та зневажав і недооцінював чужу. Смакував життя і не відчував, що так солодко і просто не може тривати завжди.

У житті плине все: і час, і обставини, і політична ситуація. Так і в них – вітер успіху та везіння повіяв у інший бік. Зять пішов у бізнес, але вмів тільки керувати – робити не вмів нічого – у нього дві руки були ліві. Він забув, що в житті треба щось створювати, а не тільки споживати та роздавати вказівки.

У сім'ї почався безлад. Мав посаду – дружина була забезпечена і гонорова, тепер же всьому настав кінець. Господар він виявився нікудишній – і на роботі нічого не складається, і в хаті немає кому цвяха забити.

Сім'я розпалася. Фортуна відвернулась, і він опинився там, звідки починав свій життєвий шлях, – у маминій невеличкій двокімнатній квартирі.

Удосталь невеселих вечорів і сумних ночей провів він на самоті та в роздумах. Що досягнув у цьому житті? Кому зробив добро, а кому кривду? Підсумок невеселий – зробив нещасними двох жінок, дочку та сина. Розбив серце двом тещам, які його любили і поважали. І ціле життя випробував на міцність нервову систему своєї люблячої мами. Озирнувся навколо – а він сам, немає поряд надійного плеча друга чи просто товариша.

Пройшов повз тисячі людей і не знайшов жодної близької споріднеої душі. Яким треба було бути черствим і сліпим, зверхнім і бездушним, щоб на схилі літ лишитися без сім'ї та без підтримки друзів? Він шукав відповідь на ці питання і не знаходив.

...У бізнесі справи йшли все гірше та гірше. Він боровся як міг, одинокий, без допомоги друзів та родини – узяв один кредит у банку, потім другий – під заставу маминої квартири.

Потім назичив великі суми під відсотки в різних пройдисвітів та й заліз у таке багно і кабалу, з яких важко вирватись.

Мама зі своєю сліпою любов'ю на все погоджувалася, щоб тільки допомогти сину, і підписала всі папери, які він приніс. І цим винесла собі вирок.

Бізнес пішов прахом – кредит у банку погасити немає чим. І він продав мамину квартиру.

Треба було тільки заглянути в душу восьмидесятилітній жінці і відчути весь розпач – її виселяє із власної квартири єдиний син – опора і надія на старість років.

Це неможливо описати – як плакала вона, коли старечими руками зв'язувала в пакунки свої речі. Не бачила за гіркими сльозами, як перевозять усе нажите правдою та важкою працею в чужу найману квартиру.

Але це був не весь біль, який вона повинна була ще перетерпіти у своєму складному житті.

Сина обсіли кредитори, і це жорстоке коло все звужувалось. Грошей узяти ніде – кредитів більше жодний банк не дає. І сталось те, що повинно було статись у кримінальному світі, – кредитори його просто... вбили.

Ніщо в житті не минає безслідно – усі кривди, заподіяні людиною, повертаються бідою для його родини і близьких. Перша і друга дружини зібрали гроші і поховали його без сліз, почесті та шани.

Лишилася на чужій квартирі престаріла і нікому не потрібна квартирантка, яка не має грошей платити за квартиру і не має сили жити ні під чужим дахом, ні загалом на цьому білому світі. Крах її життя. Повна трагедія почуттів. Їй жаль свого сина, яким вона колись так пишалась, але немає на землі такої людини, яка б пожаліла і зрозуміла її.

...Перші промені скупого осіннього сонця крадькома проглядали між пишнотілими сірими хмарами. Сонце хотіло зігріти все навколо, але вже не мало літньої сміливості та сили.

Ранішні промені діамантами засвітили дощові калюжі в парку, запалили барвами купи осіннього листя на алеях і намагалися розбудити стару жінку.

Але це було їм не під силу. Вона вже була на тій далекій дорозі. Лице її було спокійне і гарне. Зараз вона щаслива – там її останній притулок і швидка зустріч із люблячим сином.

До... і після

Нарешті всі зібрались, і господиня дому – струнка білявка Ярослава – весело розпочала забаву:

– Дівчата, якби ми сходилися не до мене додому, я б вам наговорила багато дурниць. Щоразу одне й теж. Домовимося на одну годину, ви прийдете бозна-коли. Такі вже не пунктуальні, що годі витримати!!! Я прибігла з роботи голодна, як вовк і була змушена так довго на вас чекати. Знаєте, скільки ми б вже випили? Щось у вас дуже хворий вигляд. Це, мабуть, від початку здорового способу життя! Ми не збиралися вже майже два тижні, а сьогодні ще й такий день. Як каже одна моя колега, курити – це шкідливо, пити – гидко, а вмирати здоровим – ой, як не хочеться! Так, що до Бозі всі підемо хворими, і не говоріть мені, будь ласка, що хтось хоче вина. Я знаю, що у вині – мудрість, у пиві – сила, а у воді – мікроби, але вино потрібне лише для здоров'я, а наше здоров'я потрібне для того, щоб пити горілку, – і вона сміючись вправною рукою та дуже звичним жестом розлила по чарках оковиту. Ніхто з присутніх і не сперечався. Усі мали гарний настрій і з радістю почали частуватись.

За столом сиділо четверо – вродливі жінки майже одного віку. Їм було трохи більше за п'ятдесят. Сьогодні вони святкували ювілей своєї дружби.

Десять років тому...

Людське життя мов у калейдоскопі, на різних етапах стає відмінним, інакшим, змішуються кольори і обставини, думки і знайомі, проблеми і радощі. Так і в них. Вони зустрілись, сумно і водночас смішно сказати, на зупинці маршрутного таксі, яке возило пасажирів на міський цвинтар.

Пункт останнього притулку небожителів обласного центру був розташований у місці, далекому від усіх благ цивілізації. Добратись до нього простій смертній, але поки що живій людині громадським транспортом було надзвичайно важко. Того дня їхні шляхи випадково перетнулись... і наступні довгі роки йшли у близькій паралелі.

Ярослава прийшла сюди з віддаленого кінця міста. Була неділя, і вона вийшла з дому рано, щоб не їхати на цвинтар у полуденну спеку. На зупинці вже стояла темна людська смуга, яка встигла прийти перед нею. Черга була така довга і чорна, що їй аж лячно було дивитись.

Стояв гарний літній ранок, а сумна людська стіна, вбрана у траурний одяг, у цій сонячній ейфорії була зовсім недоречною. Декілька світлих вкраплень, які розбавляли чорний колір іншими барвами життя, не змінювали загальної гнітючої цвинтарної атмосфери цієї людської маси, яка виглядала як жалобна колона.

Ярослава підійшла і стала за молодою симпатичною жінкою, яка також була вбрана в чорний одяг. На обличчі жінки була маска туги і жалю. За Ярославою швидко вишикувалась черга бажаючих їхати на невеселу зустріч зі своїми небіжчиками.

Маршрутного таксі все не було. Сонце на небі починало припікати по-літньому безжально, а чорний одяг ще більше притягував його веселі гарячі промені. Ярослава зрозуміла, що посеред її спини знайшла нове русло ріка соленого поту. Вона відчула себе липкою і жалюгідною. Їй здалось, що тут і саме зараз вона отримає сонячний удар. Після півгодинного очікування приїхав невеликий маршрутний автобус, в який увіпхалися перші двадцять пасажирів. Ярослава порахувала, якщо вона потрапить у третій автобус, то це буде велике щастя, але за умови, що вона на цьому сонячному тротуарі не віддасть свою грішну душу Богові або в кращому разі не зомліє.

Через декілька хвилин за своєю спиною вона почула:

– Беру четверо пасажирів до цвинтаря. Хто бажає?

До водія вмить підійшли охочі врятуватися від сонячного пекла, але враз повернулися на свої місця. Мабуть, їм не сподобалася ціна за пропоновану послугу. Підійшла і Ярослава:

– Скільки ви просите?

– Шістдесят гривень, – відповів підприємливий водій.

– Та ви що! Це ж величезні гроші!

– Не бажаєте, то не їдьте! Але краще знайдіть собі попутників. Вийде на кожного лише по п’ятнадцять гривень.

– Добре, я іду когось пошукаю, а ви поки що нікого не беріть, – і Ярослава підійшла до молодички із сумним обличчям, за якою вона стояла в черзі, і вивела ту зі стану забуття своїм запитанням:

– Шановна, ви не складете мені компанію, щоб доїхати швидше до цвинтаря, бо я відчуваю, що помру на цій спеці, а не дочекаюся маршрутки.

– А скільки він просить? – Відповіла “маска туги й жалю”.

– На чотирьох виходить не так вже й багато – по п’ятнадцять гривень.

– Добре. Щоправда, “маршрутка” коштує лише одну гривню, але якщо ви пропонуєте, то я не відмовлюсь.

– Тоді сідайте в той автомобіль, а я знайду ще когось, – і рішуче пішла вздовж черги, упевнено минаючи бідних старих, вишукуючи молоді обличчя, які спроможні заплатити. У самому кінці стояли дві молоді жінки. Ярослава проаналізувала: якщо вони хочуть дочекатися своєї черги на громадську маршрутку, то їм треба на цій зупинці зустріти обід.

– Дівчата, не складете мені компанію в “приємній подорожі” на цвинтар автомобілем, бо навряд чи при доброму здоров’ї дочекаєтеся маршрутки? Я вже годину спливаю потом на сонці й не знаю, коли в неї сяду, не кажучи вже про вас.

Ті переглянулись та й поспішили за Ярославою, залишивши своє місце в черзі наступним “щасливчикам”.

Ярослава сіла попереду, три молодиці позаду, і ескорт вирушив за місто. Коли вітер продув салон автомобіля і обличчя жінок посвіжіли, вона повернулася до них і з усмішкою спитала:

– Ожили? Я також! Думала, що там помру від спеки.

Під’їхали до цвинтаря, і водій поспішив назад у пошуках нових клієнтів, а жіночки вже гуртом пішли по цьому “місту мерців”. Цвинтар був величезний і все розростався вширину, пролягаючи щоразу на нових просторах. Вони прямували до його нової частини, яка раніше належала дачному товариству, а зараз покійникам. Вона була розташована так далеко, що їм знадобилось би ще добрих півгодини, аби дістатися туди.

За одягом людей, які приїжджають на цвинтар відвідати своїх близьких, можна визначити, як давно ті покинули цей тлінний світ і перейшли в незнайоме потойбіччя. У світлому вбранні відвідати могили йшли люди, які вже перетужили і переплакали, а в чорному пересувалися зажурені тіні, які ще не мислили свого життя без тих, хто їх залишив.

Ця четвірка належала саме до тої сумної когорти. Жінки йшли поряд та говорили про те, кого йдуть провідати. “Жмуток печалі й розпачу”, який стояв в автобусній черзі перед Ярославою, зі сльозами в голосі розповідав про трагічну смерть свого чоловіка:

– Він помер два тижні тому – раптово, вдома. Уявляєте? Здоровий чоловік вранці йшов митись і помер просто біля ліжка.

Уже пізніше, при тісному знайомстві, вона детальніше розповіла про цей випадок: перед тим він палко з нею кохався, потім встав із ліжка і впав, як дерево від буревію, тільки зітхнув. Вона не могла пережити такої трагічної втрати, бо вважала себе винною в його смерті. Він ніколи не хворів, ні на що не скаржився і раптом помер. Вона не могла в це повірити. Її звали Катерина – вродлива шатенка із миловидним лицем.

Довга подорож цвинтарними алеями була не з приємних. З густого лісу надмогильних пам'ятників на жінок з усіх боків дивилися портрети небіжчиків, і від їхніх численних мертвих поглядів на душі в них було моторошно. Жінки блудили цвинтарем у пошуках могил своїх близьких. Погост, тісно заселений своїми вічними мешканцями, заводив їх, тимчасових прибульців сьогодення, у складні могильні лабіринти. Доріжки між цвинтарними алеями були однакові, і вони ледве знайшли потрібне поле. Воно лежало у колись закинутому далекому колгоспному саду, який потім окупували захланні та енергійні дачники. Пізніше ця щедра земля потрапила у власність небожителів, а зараз між яблунями, які вже рясніли зеленими плодами і де-не-де спілими жовтобокими паперівками, та кущами малини із щедрими червоними китицями солодких ягід чорніли свіжі могили, прикриті вінками з яскравими штучними квітами. Жінки розійшлись у різних напрямках, щоб поплакати і посумувати на самоті біля могил своїх близьких, але домовилися зустрітись за якийсь час і повертатись також разом.

Чоловік Ярослави помер місяць тому, скоро мав бути сороковий день. Вона планувала приїхати на цвинтар пізніше автомобілем із дітьми, які зараз відпочивали зі своїми сім'ями на морі. Сьогодні вона прийшла до могили чоловіка лише тому, що він їй приснився і кликав до себе. Вона не палала великим коханням до нього, бо він так залив їй "сала за шкіру" при житті, що вона вже не могла дочекатися сорока днів, щоб зняти свій траурний одяг. Хоча він, на її думку, був недостойний такої уваги і почесті, але Бог з ним. Вона помолилась і сіла на лавку, що неподалік, де, мабуть, колись була садиба. Це вона визначила за розкиданими навколо залишками розваленого будинку, на місці якого зараз насипали свіжі могили.

Роздивлялася навкруги. Їй було незатишно, що посеред цього розкішного саду із грушами, рясними різнокольоровими черешнями – червоними, жовтими, білими та іншими деревами, які десятки років тому посадили, щоб милуватися ними весною, а літом ласувати їхніми плодами, тепер були могили. Ніхто не смів зірвати та з'їсти бодай одну ягідку, бо на цвинтарі це не прийнято. А під ногами в неї був килим зелених кущиків зі суничками, щедро вкритих білим цвітом та червоними ягідками, і вона була змушена безжально топтати ці ніжні та запашні суцвіття. Мабуть, цим багатством ласували тільки працівники цвинтаря, які звикли до щоденної рутинної та важкої роботи, – копати ями та засипати могили під голосні та розпачливі родинні тужіння, які абсолютно не зачіпали їхню душу, зашкарублу та закриту до чужих бід. На цвинтарі можуть працювали тільки люди з міцною нервовою системою, для яких покійники – лише сміття, яке слід швидко закопати в землю і закидати товстим шаром ґрунту. Сумний, але водночас правдивий кінець, бо всі там будуть, тільки в різний час. Про все це думала Ярослава, розглядаючи могили навколо неї, над якими вітер розвівав чорні прапори траурних стрічок.

Через годину, як домовились, вона попрямувала до зазначеного місця. Звідти всі мали вирушити до автобуса. Шукала потрібне місце за датами смерті на хрестах. Це був єдиний дороговказ, щоб знайти потрібну могилу на цвинтарі.

Ярослава минала свіжонасипані горби, щедро прикрашені штучними квітами, або пусті та закинуті, на яких було написано "Невідомий приблизно 30 років, 40 років, 50 років...". І нікому не було жодного діла до цих захоронень, де в забутті вічним сном спали люди. Після споглядання трагічної дійсності закінчення життя людини в Ярослави аж мурахи пробігли по спині від єдиної, але такої безжальної правди. Коли вона наблизилася до гурту жінок, які її вже чекали, у неї від здивування ледь очі не вилізли з орбіт. Жінки, подруги з цвинтарної екскурсії, сиділи під вишнями в якійсь закинутій альтанці, посеред якої стояв садовий стіл, а навколо нього були лавки. Все було в гарному стані, напевно, ще не знайшлось руки, яка б це зруйнувала. Альтанка стояла в центрі вишневої діброви, де дерева були старі та грубезні і, напевно, працівники кладовища вирішили поки що зачекати із заселенням мерцями цього острівка минулого щастя. Стіл був накритий одноразовою скатертиною,

посеред нього ґонорово височіла літрова пляшка горілки, навколо – паперові стакани, мінеральна вода та канапки в закритих пластикових контейнерах – усе цивілізовано, просто і гарно. Від такого розвитку подій Ярослава аж затнулась. Як у казці із золотою рибкою! Лише хвилину тому вона подумала: щоб зняти стрес, слід випити горілки. Але в її торбі була лише мінеральна вода.

– Сідайте до нашого гурту, – запросила Вікторія. Так звали ту жінку, яка їхала на цвинтар не до свого чоловіка, а, як вона запевняла, до близького шкільного товариша. Мабуть, це було не зовсім правдою, на що при знайомстві Ярослава подумки звернула увагу.

– Дякую, це так несподівано, але дуже доречно. Дорогою сюди мені було дуже важко на душі, і я подумала, що від такої сумної прози життя можна і випити. І тут ваше застілля, як на замовлення.

Вікторія хотіла виговоритись і продовжила:

– Вчора були дев'ятини від дня смерті мого друга, і я не могла не приїхати до нього. Як добре, що я вас сьогодні зустріла, бо сиділа б за цим столом сама, як минулого тижня. Це жахіття – прожити довге життя, і щоб не було кому за тобою потужити і навіть провести в останню дорогу. Пом'янімо всіх, до кого ми прийшли, та посидимо тут трохи, бо в таку спеку однаково не підемо назад, мусимо перечекати.

– Так, сьогодні на сонці можна просто збожеволіти, – сказала Катерина. – А як подумаю про таку далеку зворотну дорогу, то взагалі стає невесело. Нам сам Бог велів пересидіти тут, у холодку.

– І випити горілочки та поговорити, – продовжила далі Вікторія. – Може, нам стане легше на душі, і покійним біля нас буде добре. Кажуть, що вони нас чують.

– Я дуже хочу, щоб мій благовірний мене почув, – сказала Леся, – бо стільки хочу йому розповісти, що душа переливається через край від невисказаного болю.

– Дівчата, а де ви мили руки? – спитала Ярослава, яка була страшенною чистюлею. Їй уже здавалось, що бактерії на її руках скоро почнуть стрибати.

– А тут метрів за двадцять є закинута криниця, така глибоченна, що аж чорна внизу, і ми вже принесли води, – Вікторія приязно запропонувала пластикову пляшку з водою. Це було дивно і водночас цікаво. Всі почувалися ніби на пікніку, і від незвичності

його місця проведення та новизни присутньої аудиторії ці жіночі посиденьки мали пікантний присмак занадто відвертої бесіди. У цьому вишневому острові серед океану могил ніхто не фальшував, а говорив всю правду, не приховуючи, в надії, що все розказане залишиться тут. Сповідь за чаркою виявилася приємною та легкою. Це стало міцним фундаментом для подальшої дружби.

Вікторія першою почала розповідати про своє життя:

– Микола був моїм коханням ще зі школи. Однак, як завжди буває, дівчата більше зосереджуються на своєму захопленні, яке закриває перед ними весь білий світ, а хлопцям потрібне щось інше. Так і в нього. Спорт, різні факультативи перед вступом до інституту він ставив вище за мене, і я образилась на нього. А потім моя образа переросла в почуття заздрості, бо він вступив до інституту одразу після школи, а я цілий рік змушена була працювати. У нього почалося студентське життя, нові друзі, і ми зустрічалися дедалі рідше, поки не перестали зовсім. У його оточенні для мене не було місця.

Я вступила до університету наступного року і також відчула захопленість від нового оточення, у мене з'явилось своє коло товаришів. Ми з Миколою зустрічалися лише іноді, зазвичай, випадково в транспорті. Потім його заполонили студентські кохання, а я на третьому курсі вискочила заміж, а потім народила дитину. Мій шлюб зазнав повного краху через п'ятнадцять років, коли мені було лише тридцять шість, а наш син перейшов у сьомий клас. Уявляєте ситуацію? Хлопцеві такого віку потрібен більше тато, ніж мама. А в мого чоловіка, бачте, нове кохання – донька моєї приятельки. Це було нестерпно. Моя "правдива" коліжанка розповіла мені про все це відверто та й ще додала інформацію для роздумів: – "Я ціле життя прожила із чоловіком-гульвісою і завжди пробачала його походеньки, бо мала від нього трьох дочок, а він, негідник такий, хотів мати ще й сина. Після народження третьої дочки я пішла до лікаря і поставила собі спіраль ку. Однак моє життя від цього не поліпшилось. Я могла уникнути небажаної вагітності, але врятуватися від нещасливого сімейного життя не вдалося. Він приходив додому, коли хотів, і на мої зауваження казав: "Ходи і ти собі на здоров'я, хіба я тебе контролюю, чи я тобі заважаю?" А куди, до біса, я могла йти, коли вдома малі діти, яких немає на кого залишити. І куди можна було піти, коли в мене роботи без кінця і краю, та й всі подруги також

мають свої проблеми і сімейні клопоти. Отак і жила, як безправна мурашка – робота, дім і очікування чоловіка.

І що я мудрого зробила? Спаскудила собі життя, бо постійно пантрувала, коли він прийде, та чи від нього не пахне чужими жінками – усе винюхувала його сорочки та майки, щоб діти не бачили, та нервувалась, коли він з роботи приходив у дванадцятій годині ночі, веселий та вилюблений, і говорив мені, що був у гаражі. За вікном зима, десять градусів морозу, який, до чортової матері, може бути гараж. Більшої дурниці він придумати вже не міг, а я змушена була все терпіла. І так я проциндрила своє життя. І тепер я з ним, а він уже старий. Замолоду він налазився по бабах, а тепер пильнує мене, ще й з такою завзятістю і люттю, що я на десять хвилин не можу довше затриматися ніде, навіть у поліклініці. Скажіть мені, чи я зазнала з ним добра і що хорошого зробила особисто для себе? Усе життя прала, варила, перевіряла уроки, ще й бігала на роботу, а потяг мого життя просвистів повз мене. Жив тільки він, а я була лише його фоном і забезпечувала цьому паскуднику комфортне проживання в сім'ї і поза домом також, без скандалів і сварок. Не мала ж я кричати та голосити на весь білий світ, що він пройдисвіт, і робити своїм дітям погану славу.

А твій шлюбний теж добрий! Закрутив голову моїй доньці, а вона готова руки на себе накласти, якщо він її покине. Я і говорила з нею, і сварилась, а вона не слухає. Вікторіє, залиши його в спокої. Якщо він не буде з моєю дочкою, то ще якусь спідницю знайде, а може, перебіситься і повернеться до тебе. Не роби моєї помилки. Якщо він так один раз вчинив, то зробить ще і ще, хіба що постаріє.

А взагалі... Хто його знає, що в нього зараз на душі? Може, і справді кохання, якщо досі не зраджував тобі. Тому не знаю, що маю сказати?!. Але, на мою думку, тобі слід шукати іншу долю, і не ображайся на мене за жорстоку правду. Я кажу тобі це як коліжанці, від мене нічого не залежить. Не битиму ж я свою вісімнадцятирічну дитину за те, що дорослий одружений чоловік заморочив їй голову.

Вікторія глибоко зітхнула, набравши повні груди повітря, щоб не заплакати, і важко видихнула:

– Дівчата, а вип'ємо ще по чарці, а я продовжу далі, бо так хочеться вилити весь свій біль з душі. Зараз велика рідкість, щоб

хтось пожалів іншого, зрозумів чи щиро поспівчував, усі якісь фальшиві та заздрісні.

– Так, усі ніби озвіріли, може, від бідності, може, від ницості душі, а може, у нас генетично так закладено – не поважати ближнього, я вже не говорю про те, щоб любити, бо це було б вже щось неймовірне. Хоча зараз мали б бути добрішими. Дивіться, як тепер люди біжать до церкви, майже, як на роботу – чітко за графіком, не пропускають жодної неділі. Якби ще тільки добре чули, про що говорить у храмі священик, і дивилися на образи, а не роздивлялись, хто в чому вбраний і з ким прийшов. Недільні походи в церкву почали прирівнювати до демонстрації моди і показу свого гардероба, бо більше не мають де його продемонструвати – тільки на роботі та в церкві. У театрах та музеях вони не знають, де й двері відчиняються, – почала розвивати важливу тему Леся, яка перед тим лише мовчала і слухала. – Про яку мораль можна говорити, коли всі мають коханців, і сестра в сестри відбиває нареченого, а мама в дочки чоловіка. І ніхто не вважає це гріхом. Та не раз рідні сестри не можуть поділити якоїсь маминої хустки та майже розривають надвоє, а що вже говорити про чужих!!!

– Так, бесіда в нас не з легких. Але я вважаю, що ви дещо перебільшуєте, коли кажете, що мама відбиває чоловіка в дочки. Це вже щось неймовірне, – продовжила Ярослава, підносячи свій стакан до Вікторії, яка розливала горілку в усі чарки. Ніхто не відмовлявся, бо в усіх на душі був власний камінь, який хотілося скинути, спілкуючись із такими ж нещасними.

– Нічого фантастичного в цьому немає, – апелювала схвильована Леся. – У мене є знайомі, в яких по сусідству самотньо жили мама і дочка. Так от, дочка вийшла заміж і народила дитину. Їй у всьому допомагала мама, яка згодом закохалась у зятя. Він був удвічі молодшим за неї і відповів їй взаємністю. Вони спали разом на доньчиному широкому подружньому ліжку, поки одного разу та їх випадково не застала. Оце є трагічна картина падіння моралі! І що ви думаєте? Дочка розлучається з чоловіком, залишає їм дитину і їде геть із міста, а мама повноцінним шлюбним життям живе зі своїм зятем, виховуючи свого внука, як сина. Дитина називає бабцю “мама”. І лише згодом, коли дитина підросла і мала йти в школу, мама почала розшукувати свою зниклу доньку і знайшла її в якомусь невеличкому

районному містечку, де та вийшла знову заміж і народила дочку. Так мама поїхала із внуком-сином до неї на перемир'я, а та їх вигнала під три чорти. Цей випадок можна вписати до книги рекордів Гіннесса. Однак я думаю, що таких історій безліч, тільки ми в мільйонному людському натовпі не знаємо всіх перекреслених людських доль.

Жіночки перехилили по чарчині, і Вікторія продовжила розповідь про свого чоловіка:

– Я таки відпустила свого шлюбного, подумала, що не зможу йому пробачити зраду і все подальше життя буду пам'ятати про це. Нікому не буде добре: ні йому, ні мені із сином. Не робила скандалів. Хіба можна когось змусити тебе кохати, якщо в душі згас вогонь? Зібрала весь його одяг і запропонувала взяти все, що хоче. Але він молодець, більше нічого не взяв, подякував мені й пішов. Переплакала я ніч, другу та ґонорово подала заяву на розлучення, надіялась, може він повернеться. Але ні – не злякався, і після розлучення вони одружились. Я в той час поїхала із сином у відпустку, щоб не зірватись і не піти влаштовувати скандалів, бо все-таки не з каменю, та й прожили стільки разом. П'ятнадцять років – це не рік. А потім почула від знайомих, що вони знімають квартиру і дуже щасливі. Пізніше він зник на якийсь час з мого горизонту і виявилось, що вони поїхали на роботу в Грецію та й залишилися там, а я нашого сина виховувала сама. Мій колишній, правда, висилав гроші для сина, не можу пожалітися на це, але своїми доларами вину перед сином не викупив. Олег йому не пробачив. Коли батько телефонує, то він відразу передає слухавку мені. Отаке в мене сімейне життя. Не знаю, правда, що вона пізніше буде робити з ним, бо він майже вдвічі старший за неї, але то вже її проблеми.

А далі стався трафунок, який повернув мене до першого кохання, але воно виявилося тільки об'їдками та залишками із чужого столу.

Я працювала в бухгалтерії, як кажуть, при самій верхівці нашої обласної влади, а Микола прийшов туди працювати головою. Краще бути заступником, ніж начальником. Може, він був би зараз живий і радісний. Але розповім про все за чергою...

Вікторія продовжувала, її ніхто не перебивав, і вона була щасливою, що могла виговоритись:

– Як я вже казала, вчора було дев'ять днів, як Микола помер. Я замовила службу Божу в церкві неподалік від мого дому. Її

побудували недавно, вона малесенька, але така ошатна, що навіть при сумній події побути в ній – це щось надзвичайне. Усі образи цьому храму подарував старий священик, який зараз править у ньому. Образи написані вправною рукою справжнього художника-віртуоза. У мене давно не було такого дивного відчуття в церкві, як учора. Мені здавалось, що святі, зображені на іконах, дивилися мені в самісіньку душу. Мали такі очі, як живі, й споглядали так, мов спонукали до глибоких роздумів. Служба була дуже ранньою, але людей зібралося багато, і біля престолу за якісь півгодини височіла величезна гора хліба і цукру, які принесли віруючі. Мені було дуже прикро, бо за Миколу, крім мене, прийшло помолитися лише четверо осіб. Після церкви я запросила всіх до себе, і ми пом'янули його за християнським звичаєм.

Микола серед нас був найуспішнішим, закінчив будівельний факультет політехнічного інституту, створив собі невеличку фірму, яка з часом розрослась і стала провідною будівельною організацією в нашій області. Ви пам'ятаєте, був такий період, що люди раптово збагатіли, відкрили кордони, і найпрудкіші майнули туди і продали за долари все те, що роззяви дозволили їм поцупити на народних заводах і фабриках. Для тих, хто збагатився, настав час інтенсивних будов. Цілі замки виростали навколо міста, усі потребували послуг Миколи і таких, як він. Для нього настав золотий час розквіту бізнесу та збагачення гаманця. Одружився він із жінкою, яка працювала в нього креслярем, вродлива була, нічого не можу сказати, але врода – це ще не все, за що варто кохати людину, але про це трохи пізніше. З часом Микола розширив сферу своєї діяльності, крім будівельників, у нього працювали архітектори, юристи, нотаріуси. Усі замовники потребували комплексних послуг його фахівців. А пізніше, наслідуючи модні тенденції того часу, він пішов у політику і досить вдало. Досяг апогею кар'єрного зростання і з висоти свого чиновницько-політичного крісла паралельно таємно керував і власним бізнесом, в якому заступником був його найближчий друг, бо Микола, за законом, не мав права цим займатись. Але так робили всі. І він не був ні кращий, ні гірший за інших.

Політичну кар'єру мав блискавичну – це не жарт: керівник перших осіб обласного істеблішменту. В той час друзів мав багато, усім хотілося шматочок ласого пиріжка зі столу вищих персон. Так

тривало роки… Робота прекрасна, сімейне життя також. Де тільки не відпочивала його Оксана. На роботі про це ходили легенди, які чула і я. Ну що гріха таїти – я їй заздрила, а більше нервувалась, бо він із нею практично не відпочивав, був на роботі з ранку до ночі, я з ним у коридорі тільки віталась. Він приязно махав мені головою і не більше, завжди був в оточенні людей і заклопотаний виробничими проблемами.

Оксана не працювала, як пішла з дитиною в декретну відпустку, так більше і не вийшла на роботу, все по салонах та масажних залах, важче від манікюрної пилочки, нічого у руках і не тримала, а навіщо їй – удома кухарка і прибиральниця. Це в той час, як ми за пачкою масла півгодини в черзі стояли. Ходила така ґонорова, що під собою не чула ніг. Але в цьому житті немає нічого стабільного. І як би ми не хотіли, але за підйомом настає спуск. Так і в нього. Різко змінилася політична ситуація, і він швидко втратив посаду та прихильність нових можновладців, вітер успіху кардинально змінив напрямок. Для нього настала чорна криза в усьому. Правильно кажуть, що одна біда не приходить – відчиняй ворота. Поки займався політикою, не мав часу ретельно контролювати свій бізнес, і його "кращий друг"-заступник дуже грамотно все майно переоформив на себе – мав під руками всіх фахівців, необхідних для цього, – і нотаріусів, і юристів.

"Вірна дружина" також часу даремно не гаяла. Поки чоловік був при владі, побудувала за його кошти, але на своє ім'я, величезний будинок. Коли грошей без ліку – будувати легко. З фантазією і розмахом думки в неї проблеми не було, бо за фахом вона архітектор. Коли закінчила будову, чоловік ще був при владі, але крісло під ним вже похитувалось. Вона, ділова жінка, постійно збирала із чоловіка грошову дань і накопичувала свою калитку. А оскільки влада вимагала його постійної уваги, ретельного виконання своїх обов'язків і пильнування "метереологічної ситуації" навколо свого чиновницького крісла, то на сім'ю в Миколи часу було все менше і менше, і молода дружина почала шукати собі пригод. Автомобіль в її руках, немалі гроші в гаманці, дитина при няньці, можна приділити час і собі та отримати "заслужене задоволення", що вона успішно і робила. Вона стала коханкою друга-заступника, а той був неодружений, то чому б мав від неї відмовитись. Хоча Оксану також можна зрозуміти – її чоловіка ніколи не було вдома,

часто і ночами. То наради, то прийоми. Тож Микола дозасідався і лишився без посади, без майна і без дружини. Оксана подала заяву на розлучення, але він не дожив до процесу – прийшла смертельна хвороба, що частіше досягає найуспішніших людей, яких спіткала раптова біда. І не дивно, бути на такій висоті й так низько впасти – не кожне серце витримає цей момент. Він потрапив до лікарні. До нього не було кому прийти, крім друзів дитинства, про яких він забув, коли був на гордому п'єдесталі.

Ми ходили до Миколи та чергували біля нього, допомагали, як могли. Коли він виписався з лікарні, я забрала його до себе додому. Він просто не мав до кого іти і прожив у мене півроку, шукав роботу, але не знайшов. Витратив усі гроші, які наскладав на лікування та потім на життя, гонор не дозволив йому повернутись додому, де його так підло зрадили і обікрали. Але навіть якби він і хотів, то просто не міг потрапити за височенний паркан, побудований навколо його замку. Вона скрізь змінила замки. Одного разу ми поїхали туди. Він хотів узяти дещо з одягу, але його ключі не підходили до нових замків. Не міг же він серцево-хворий дряпатися по власних парканах під погляди сусідів та вибивати вікна і двері, які перед ним зачинили назавжди. Кажуть, що людська підлість не має межі. Ми поїхали до мене, і йому дорогою стало так погано, що я викликала швидку допомогу, ледь його заспокоїли уколами. Він, великий красивий і абсолютно безсилий і безправний чоловік, плакав навзрид, як дитина. Пошуки роботи також виявились марними, йому було важко знайти щось, бо він занадто довго був "нависоті". До кого зі знайомих він не звертався з цього приводу, всі йому відмовляли, не хотіли брати до себе "опального відставника", щоб не накликати на себе біди. Йому було нестерпно боляче від цього, не міг же він іти працювати на будову прорабом чи інженером у ЖЕК, де всі знали, ким він був, не хотів, щоб йому тикали пальцем у спину і насміхались. І так він морально страждав, що мені було нестерпно на нього дивитись, хоч бери та виїжджай із ним десь у глушину, де його ніхто не знає. Отак ми і жили: я бігала на роботу, а він займався даремними пошуками робити, а жити: на щось треба, та, крім того, були потрібні гроші на ліки. Він продав єдине, що в нього залишилося від минулих маєтків, – автомобіль і дав гроші мені на прожиття, і собі на похорони. Так і сказав: "Поховай мене, як помру, і зроби хоч якийсь невеличкий

пам'ятник, щоб син знав, де я спочиваю, і доглядай за моєю могилою. А як син підросте, розкажи йому всю правду про мене і приведи на мою могилу".

Я так плакала, коли він це мені говорив, що і сама думала – зляжу з інфарктом. А потім він знову потрапив до лікарні, звідки вже не вийшов. Його серце не витримало такої наруги. І помер мій Микола молодий, у розквіті сил. Я ніколи з ним не спала, коли ми були молодими, а в цей період ми були близькі. Я відразу зрозуміла, що ми упустили своє щастя, бо нам було так добре і затишно вдвох, що я готова була злетіти з ним у небеса. Він також сказав мені про це, але було вже пізно, за дурницями ми прогледіли своє щастя. Він був настільки близький мені по духу, ніби ми справді були половиною одне одного, бо кожен відчував іншого на рівні інтуїції. Я аж сміялась, коли він читав мої думки та вгадував бажання. І це був найщасливіший час мого життя, хоча він виявився бідним і пограбованим найріднішими йому людьми. Однак я б із ним жила навіть, якби він був лише в одній майці й трусах. Усе продала б, щоб захистити його від бід, і здоров'ям із ним би поділилась. Та й моїй дитині він так припав до душі. В мене серце розривалось від жалю – син плакав гіркими сльозами за практично чужим для нього чоловіком. Та, мабуть, не судилось! Поховати його практично не було кому. Дружина була вже майже чужою нареченою, і всі проблеми переклала на мої плечі. Аргумент? Він жив у мене після лікарні, а я не була його дружиною, я "заграбастала" його гроші за проданий автомобіль! А тепер вона "акуратно вмила руки" від неприємних проблем із таким підтекстом, ніби я його у неї відбила. І так сказала, наче він був валізою чи якоюсь бездушною річчю! Так треба вміти зробити! Перекинути все з хворої голови на здорову. Я організувала похорони за його гроші, потім ще собез повернув мені витрати. Батьки його повмирали давно. Я не знаю, чи Оксана розповіла синові про смерть батька, але на похороні його не було. Вона взяла собі важкий гріх на душу, не знаю, чи й спокутує – так використати людину, а потім покинути! На роботу я сповістила, що він помер, а звідти лише телефонували мені зі співчуттям, а щоб прийти, то ні – не хотіли світитися перед новим керівником, боялися репресій і переживали за свої крісла. Це зрозуміло, бо при владі тільки найнижчі клерки, які тягнуть на собі тяжкий паперовий віз нікому непотрібних

інформацій та звітів, залишаються надовго і беззмінно, а всі вищі, як тільки трошки нахапаються народного добра, то тікають. Хтось до столиці, а когось змусять нижче, а хто не витримує, то йде до Бозі, як мій Микола.

Він виявився самотньою дорослою сиротою у вируючому житті. Ховали його з каплички, яка була при лікарні, і на похороні була лише далека родина, яка не поїхала навіть на цвинтар, бо спішила на автобус у село. І їх також можна зрозуміти, бо коли він був на вершині слави, то не дуже часто згадував своїх бідних родичів із села. Він усе більше віддавав свій час і пошану фальшивим друзям, які товклись біля його високого державницького крісла.

Скільки разів він допоміг розв'язувати їм різні "шкурні питання", від яких вони збагатились! Як бухгалтер, я це добре знаю, бо бачила, і через мої руки проходило безліч паперів, за якими стояли гроші, і немалі. А тепер, як він помер, у тих "друзів" не було й гривні, щоб кинути на тацю при погребінні. Душа Миколи, напевно, плакала гіркими сльозами, коли споглядала ті сумні одинокі проводи в далеку дорогу. На цвинтар в автобус-катафалк сіли дев'ятеро людей. Священика в легковому автомобілі привезли на цвинтар мої друзі. Я заплатила і копачам, бо вони допомогли нести Миколу з автобуса до могили.

Дуже сумна історія. Він усе залишив фактично чужим людям. Рідний – лише єдиний син, але поки він підросте, ще невідомо, що його мама зробить з усім майном. Але хай собі живуть. Я щаслива, що останні місяці свого життя Микола провів зі мною, ми разом багато що переосмислили. І я дякую йому за це, бо по-новому подивилася на своє життя. Дівчата, коли буде сорок днів, я прошу, щоб ви прийшли в мою церкву і помолилися за нього, а потім поїдемо сюди на цвинтар і посидимо тут. Тоді ще не буде холодів і, надіюся, ніхто ще не знищить цю тиху альтанку під вишнями.

Ярослава відізвалася першою:

– Це гірка правда! Коли був багатим і при владі – всі потребували його допомоги, став хворим і без роботи – нікому не потрібний.

Продовжила малослівна Леся:

– Точно, народжуємося на світ Божий без нічого, накопичуємо ціле життя, наполегливо працюємо, голову не маємо часу підняти та подивитися навколо – на людей, сонце, небо. Мучимось, думаючи,

що всі гроші заробимо і всю роботу переробимо. А ні! Життя коротке, і незчуєшся, як в одну хвилину, без підготовки – часом лише одна мить – і до Бога на сповідь, як пішов мій Вадим. І потрапляємо туди з брудною душею, але без нічого – з порожніми руками, бо зі собою на той світ ще ніхто і нічого не взяв – ні багатий, ні бідний. І залишаємо після себе маєтки, за які всі б'ються, не розуміючи, що все воно нічого не вартує.

Жінки мовчали, і Леся продовжила далі:

– Це прописні істини, які ми добре знаємо, але згадуємо їх лише біля фатальної лінії та в екстремальних ситуаціях або коли стоїмо біля узголів'я покійника.

– Святий Боже, то як же жити зовсім без гріха? От навіть зараз ми сидимо і обмовляємо когось, а це вже є гріхом. Не варто думати про таке щохвилини, тоді жити не захочеться! Щоб не накопичувати гріхів, треба вже із самого дитинства лягати в могилу, – сказала Ярослава. – Я думаю, треба жити повноцінним життям, але з оглядкою, щоб найменше грішити. Інакше треба бути святим, але і вони мали гріхи, поки їх не канонізували у святий образ. Знаєш, Вікторіє, у твоїй ситуації дуже шкода Миколу, бо все-таки багато чого досягнув у своєму житті, а талановита людина не може бути "чистенькою" у всьому. Його падіння вниз говорить лише про те, що він був порядною людиною, бо підлий би по трупах поповз далі та найняв кілерів, щоб убити і дружину, і друга-зрадника. А він перехворів своїм серцем усі втрати – духовні та матеріальні, та й гонорово все залишив їй. Таких чоловіків, як він, – одиниці. Ти справді упустила своє щастя. Шкода, бо в нас чомусь найбільше люблять мертвих!

– А ось мій, негідник такий! Господи, прости мені грішній, хай він там спочиває! Він усе життя пив, ховав від мене гроші і помер, бо напився якоїсь гидоти. От скажіть, можна йому пробачити за це? Молодий бугай, яким орати можна, помирає від якоїсь бурди просто в під'їзді на очах у таких же "недоколиханих у дитинстві", як він. А коли він віддав кінці, то ті алкоголіки вмить повтікали, щоб їх не забрали до міліції. Він, дурний, пив першим, бо мали лише одну склянку. Фактично врятував їх від смерті, бо після нього вже ніхто не встиг випити. От скажіть, яким недалеким треба бути, щоб занапастити своє життя і так по-дурному померти? Та хай би вже

краще його якийсь автомобіль на дорозі збив на смерть, то була б трагедія, але не такий сором, який він нам заподіяв. Господи, прости мені немудрій, що таке верзу! Тоді він іще життя того водія занапастив би. Тьху ти! Що тільки людині не стукне в голову від горя і лихої долі! Матір Божа, а скільки ж він мені прикрощів додав із тим похороном. Його ж забрали в морг, робили розтин та дивились, чи я його часом не отруїла. Міліція приходила до нас додому. То ж такий сором перед сусідами, що не приведи, Господи. Але ж додав клопоту і мені, і дочкам. Добре, що я маю добрих зятів, то допомогли мені, бо не знаю, щоб сама і робила б.

Усе життя мала з ним мороку. Був пияком, ще й в ліжку нікудишній, із самісінького початку. Я замолоду була така порядна, чи швидше дурна, що не переспала із ним до весілля. Якби знала, що воно так буде, то б не вийшла за нього заміж! На обличчі був таки непоганий, не красень, але інші дівчата на нього заглядались, то я думала, що вхопила Бога за ноги. Моя мама була ще порядніша. Вона втовкмачувала мені зі самого малечку, що все можна тільки після весілля. То зараз я своїм донькам сказала:

– Діти мої, попробуйте все до шлюбу, бо ваша цнота нікому не буде потрібна, якщо вийдете заміж за якогось бурмилу, ні на що не здатного. Я не кажу вам спати з усіма підряд, але з тим, за кого плануєте виходити заміж, – обов'язково. Скільки дівчат повиходили заміж та й розлучаються через рік, тільки дітей сиротять.

А мій, не приведи, Господи, нікому, тільки й шукав де випити, а потім прилазив додому смердючий, ледь на ногах стояв, ще й пхався до ліжка, вважав, що він секс-гігант, а там… Тьху! І плюнути немає на що, бо нічого не видно, таке все мізерне. Ой, скільки ж він мені крові випив, а я не мала від нього де подітись, бо жила в його квартирі, та й діти народились. Це тільки і є його єдина заслуга, бо, незважаючи на поганий секс і маленький зріст його батога, діти в нього виходили добре. Я навіть аборти робила, про що зараз дуже шкодую.

А сьогодні він мені приснився і просить мене: "Прийди до мене, Славочко, я так скучив за тобою і хочу тобі щось сказати". Я прокинулась, приїхала на цвинтар, посиділа біля могили, але він нічого мені не сказав, – і Ярослава гірко заплакала. – Його раптова смерть була гіркою розплатою за те, як він ганебно прожив своє життя, – трохи помовчала, задумалась і раптом додала: – А може, він

був і не такий уже поганий, може, це я до нього не знайшла ключика і сама була не такою, як треба, – і тут вже заплакали всі. Вони плакали за собою, за своїм життям, більшу половину якого прожили не надто щасливо.

Коли всі голосно відшморгали носами і трохи заспокоїлись, Леся додала:

– На цвинтарі всі рівні, який би величезний і багатий пам'ятник не був. У призначений час і ми будемо тут, із пам'ятником, чи без – це вже дрібниці. Худа смерть ходить поміж нас і вибирає наступну жертву, і її худорбу легко пояснити – вона не бере хабарів, і від неї ще ніхто не відкупився. Але найгірше в нашому суспільстві те, що люди живуть за страшним принципом: "Краще панувати в пеклі, ніж служити в раю".

А взагалі, дівчата, це така сумна і безконечна тема. У мене є цікава пропозиція – доп'ємо цю пляшку, шкода, що маємо лише одну. Потім підемо потихеньку до виходу, добре, що спека вже трохи спала. Може, спіймаємо авто і поїдемо до мене додому. Я сама – дітей немає, відправила в село, маю смачну їжу, та й випити трохи є. Тоді й продовжимо нашу бесіду.

Як не дивно, але всі радо пристали на її пропозицію. Додому розійшлись пізно, майже вночі. Того вечора вони стали подругами і наступного разу зустрілися в Ярослави на сорок днів з дня смерті її чоловіка, а потім у Катерини… і так по колу, шукаючи привід побачитися, відігрітись душею і втекти від холодної самотності.

Це все було до.., а після...

Минуло декілька років...

Жодна з них не підозрювала, що після смерті чоловіка, хорошого чи поганого, це вже інше питання, вона з часом втратить і багатьох сімейних друзів. Подружні пари спочатку запрошували їх до себе, співчували і розуміли, але потім для самотньої жінки-вдови неминуче наставав несподіваний переломний момент. Виявлялось, що вона органічно не вписувалась у компанії, де всі були по парах. Дуже дивна тенденція – чоловіка-вдівця чи самотнього приймали в сім'ях товаришів, шкодували і розуміли, а жінку-вдову або самотню – зась!

...Одного разу влітку подруги домовилися зустрітися в Лесі вдома. Біля її будинку був невеликий сад, і в холодку після спекотного дня та проблем на роботі вони неодноразово приємно проводили час. Цього

дня в них знову була така нагода розслабитись та поскаржитись одна одній на життя. Коли вони прийшли, то застали завжди стриману Лесю майже в сльозах.

– Що сталось? – спитали в один голос. За ці роки їхня дружба зміцніла і вони стали настільки близькими, що знали всі щоденні новини та проблеми кожної і були щасливі, що є кому все це розповісти. Хоча вони мали вже дорослих дітей, але те, що мала почути подруга, ніяк не могло задовольнити цікавість власної дитини.

Жінки виклали зі своїх торб те, що вони купили для пікніка. Усі бачили, що настрій у господині препаскудний. Ярослава, як завжди, впевнено взяла керування ситуацією у свої руки:

– Дівчата, приготуємо все, а коли розсядемося за стіл, то почнемо нашу жіночу конференцію. Голод – поганий порадник! Лесюню, ти ще витримаєш ці десять хвилин? Треба, щоб ми акліматизувались у твоєму садку і прийшли до необхідної кондиції, як казали в якомусь фільмі. А потім почнемо нашу нараду з детальним обговорення всіх пунктів і осіб, – жартуючи, збила температуру поганого настрою господині до нульової позначки.

– Славо, ти, як завжди, права. Я потерплю, бо і сама хочу їсти і навіть напитись із вами, – відповіла Леся.

– Ого, ти ж у нас ніби непитуща. Дівчата, ми вже з вами, як якісь пиячки, без горілки і поговорити не можемо, – сміючись зауважила "найцнотливіша" із них Катерина, розставляючи чарки біля тарілок.

– Катерино, я тебе прошу, не будь святішою за Папу Римського, – додала Вікторія, допомагаючи нарізати сало і чорний хліб.

Нарешті все зробили і приступили до вечері.

– Лесю, яке щастя, що ти маєш цей шматочок землі, далекий від людських поглядів, і можна так посидіти на свіжому повітрі, – додала задоволена Ярослава, зручніше вмощуючись на лавці біля столу.

...За першою, другою і третьою чарками ніхто не розпитував господиню про причину її поганого настрою. Трохи наївшись та втамувавши спрагу міцним сорокаградусним "життєдайним напоєм", узялися розслідувати моральне самопочуття товаришки.

Ярослава почала:

– Не знаю, як ви, дівчата, але я натще не можу ні думати, ні говорити. От зараз тут у саду, після чарки й смачної вечері не вистачає

лише гамака. Ніхто не бачив їх у продажу? Може, купимо? А щоб не було шкода грошей, то подаруємо одна одній, я – Лесі, а вона – мені, а Вікторія з Катериною обміняються презентами між собою.

– А може, тобі ще чоловіка в сад привести? – спитала жартома Вікторія.

– Сюди – ні, але в гарний ресторан, а потім у шикарний готель із величезним ліжком – я не проти, – перекидалася жартами Ярослава.

– Оце так сказала! Та ти зі своїм скнарою з качиним носом ніде не можеш піти, хіба що будеш з ним сидіти в автомобілі або під кущем. Я не знаю, як ти його терпиш? Краще вже купити собі якусь забавку в секс-шопі, ніж мати такого чоловіка. І тоді будеш себе поважати за те, що тебе ніхто безплатно не використовує. Як на мене, то він просто "чмо болотне". Іти до нього на побачення і все самій організовувати, ще й частувати його, а він тільки використає тебе і навіть не задовольнить, а потім втече на своїй іномарці, а ти пішки маєш шкандибати на свою роботу чи в дощ, чи в спеку, чи в сніг... Ти маєш ангельське терпіння і золотий характер або просто немудра, вибирай, що тобі пасує більше. Та ти собі ціни не знаєш, подивись у дзеркало, – Вікторія вела рішучий наступ на Ярославу. – Дівчата, скажіть, чи я не права?

Завжди смілива і рішуча Ярослава відбивалась:

– Та знаю я, знаю, але про мене потім. У нас на порядку денному в перших рядах Леся. Розкажи, що сталось?

– Пам'ятаєте, я вам розповідала, як помер мій чоловік. Тоді в міліції мені сказали, що він загинув при виконанні службового обов'язку, щось розслідував у якихось підвалах та отруївся чадним газом. Тоді мені було не до деталей. Їхав на роботу здоровим, а наступного дня сказали, що загинув. Я думала, що збожеволію. Мені було байдуже, від чого він помер. Я кожен день переживала, коли він ішов на службу. Ви ж розумієте, що міліція – це щоденна небезпека. Я так за ним тужила, що моя свідомість була як у тумані. Добре, що працівники з його відділу допомогли організувати похорон і матеріально нас не образили. Раптова смерть завжди страшна. Я розумію Катерину, як їй було важко, коли її чоловік помер у неї на очах. А сьогодні я мала два удари в самісіньке серце, про які не можу розповісти навіть і дітям своїм, тільки вам, – і Леся гірко заплакала.

– Ну, не плач, розповідай уже. Як виговоришся, стане легше, – погладила її по плечі Ярослава.

Леся продовжила:

– Ви ж знаєте, що в мене з чоловіками після смерті Вадима нічого не було. Я їх не хочу. А сьогодні зранку телефонує мені дружина товариша мого чоловіка, з яким вони служили в одному відділенні міліції. Він і зараз там працює та обіймає високу посаду. Так от… Вчора я ходила в паспортний стіл і випадково його там побачила. Ми розговорилися, а потім він запросив мене на каву, у бар навпроти їхнього відділення. Ми трохи посиділи там, поговорили, він відвіз мене додому, суто по-дружньому. Напевно, хтось бачив нас удвох, бо він є відомою особою. Та й мене там знають, бо на всіх вечірках ми з Вадимом були разом. Зателефонували його дружині, а вона – така ревнивиця, що до кожного стовпа його ревнує, а тут я – самотня жінка. Я вчора ніби відчувала, так не хотіла іти з ним на каву і сідати в автомобіль біля відділення, де стільки великих вікон і цікавих очей. Та він мене вмовив. Сьогодні вранці телефонує його дружина мені на роботу, а я їй і відповісти нічого не можу, бо навкруги люди. А вона й каже: "Ти, повіє, чого це ти роз'їжджаєш із моїм чоловіком? Хочеш померти з ним у гаражі, як твій Вадим? Ще раз почую, що ви були разом, то потім на мене не ображайся. Ну, бувай здорова, вдова!" – Леся гірко заплакала. – Щоб ви на це відповіли? Я сиділа, як обпльована, мене облили багнюкою ні за що, але найбільше мене зачепили за живе її слова про смерть Вадима. Я відпросилась із роботи, взяла таксі та поїхала до цього товариша у відділення. Він не посмів мені збрехати у вічі і зізнався, що розповів своїй дружині під великим секретом у ліжку. Виявляється, мій Вадим був із коханкою в гаражі їхнього друга, ввімкнув музику і опалення в автомобілі, мабуть, думав, що витяжки у дверях буде достатньо, і не розрахував, та й задихнулись обоє.

А знайшли їх наступного дня, а щоб не роздувати скандал і не відкривати кримінальну справу, вигадали таку версію, що він загинув десь у підвалі. Це міліція!!! Зробити якийсь підставний документ – раз плюнути. Я вже й не питала, з ким він був і що зробили з тою жінкою. Ця новина мене вбила. А потім він спитав мене: "А ти що, хотіла б слави та розголосу, що він так безглуздо помер! Та це ж пляма на все відділення, бо сталось у робочий день під час

патрулювання району, та й твоїй сім'ї менше сорому. Я думаю, така причина смерті – найкраща для всіх. А на мою Марію не ображайся, я з нею поговорю, вона тобі не буде більше докучати. Вибач їй, має такий дурний характер. Я час від часу проводжу з нею профілактичні роботи по боротьбі з ревнощами".

Я вже й не питала, у чому полягає ця робота, мені було не до жартів.

– Оце так новина, – видихнула Ярослава. – Знаєш, що я тобі скажу, чоловік – завжди є чоловіком, немає таких, які б не зрадили хоч один раз свою дружину. Є такий вираз, що гола баба навіть мертвому хлопові баньки не стулить, а тут молодий. Дуже добре, що вони тобі не розповіли правди. Діти пам'ятають тата, як героя, який загинув при виконанні. Ти на могилі пам'ятник зробила, а якби знала правду, то, напевно, порубала би сокирою свого мертвого Вадима на маленькі шматки, а так усе зробила по-людськи. Той товариш – мудрий чоловік. Але відкриття цієї таємниці має й інший бік. Послухай, якби твій чоловік був повним волоцюгою, то, напевно, б знав, що в гаражах гине десятки людей, які хочуть покуштувати плотських утіх на колесах. Я думаю, Вадим це зробив уперше, і його спроба виявилася смертельною, пробач його дурість. Знаєш, скільки є на світі пройдисвітів, і їм після смерті все прощається. Он я свого пияка пробачила, і Вікторія свого шлюбного також. Що вже тут вдієш? Помер – і баста. Але є і позитивний момент у відкритті завіси над його сумним кінцем. І це тобі уже третій рік втлумачую. Дозволь собі забути чоловіка та закохайся в когось, і хай тебе хтось покохає. Це також стосується і праведниці Катерини. Правильно я кажу, Вікторіє?

– Я цілковито підтримую Славу і вважаю, що консиліум із двох лікарів-психотерапевтів вищої категорії в моїй та твоїй особах поставив вам правильний діагноз: "недозакоханість і сексуальний голод". Призначено термінове лікування – оперативне втручання в усі ерогенні зони на ваших прекрасних тілах. А якщо серйозно, то перестань плакати! Хай він там спочиває, назад однаково нічого не повернеш. І, мабуть, у вашому житті було більше позитивних моментів, якщо ти за ним побивалася до вчорашнього дня. Не страждай і не турбуй його своєю образою. Якби він знав, що так трагічно обійдеться йому той сексуальний експеримент, то ніколи б на те не пішов. Забудь і пробач.

А тепер про ревнощі. Після розлучення з чоловіком багато наших сімейних друзів почали мене уникати, після смерті Миколи було те саме. Коли йду в гості до сімейних пар, то почуваюся некомфортно. Не бери собі до голови. Завжди так: поки вдова в жалобі, нею ніхто не цікавиться, коли ж закінчується цей сумний період і вона стає вільною, до неї прилипають хтиві погляди колишніх товаришів чоловіка, вони роздягають її очима, вважаючи, що цього ніхто не бачить, і думають, що вона мріє, щоб цей чи інший сучий син закинув на неї свою волосату ногу. Вдова, щоб не псувати стосунки із дружинами тих ловеласів, тікає від них у гавань жіночої дружби, де немає жодних підозр і безпідставних звинувачень.

– Ну сказала, так сказала!!! Краще вже не можна, – з усмішкою сказала Ярослава, а Леся і Катерина задумалися...

...Рікою часу спливли наступні два роки. Був лагідний літній вечір. Подруги сиділи в гарному кафе на відкритому майданчику над великим озером. Грала музика, і ці вродливі жінки, яким було трохи більше за сорок, відчували себе зовсім молодими. Кожна з них була по-жіночому звабливою. Вишукано вбрані, вони зручно розташувалися за багатим столом і почувалися королевами. Місце в цьому елітному кафе оплатили завчасно, бо потрапити сюди без попереднього замовлення просто неможливо. Вони були горді, що їм це вдалось. Зустріч у своєму тісному жіночому клубі спланували давно, бо ця дата була точкою відліку нового життя після смерті чоловіків та їхнього випадкового знайомства п'ять років тому. Вони мали свої родини, шкільних та інститутських товаришів, але таких теплих стосунків, як у цій лагідній жіночій лагуні, у них не було ні з ким. Вони розуміли одна одну з півслова і єдиного погляду, бо витримали однаково важкі випробування долі та з гідністю пережили ці катаклізми, коли втратили своїх близьких. Тепер їхнє подальше життя протікало в цілковито іншому ритмі. Спочатку вони страждали, потім заспокоїлись і змирились, а пізніше відчули свободу в усьому – у виборі друзів, вирішенні різних побутових справ. Але настав час, коли їм набридла ця воля і захотілось захисту і притулку біля чоловічого плеча. І цього святкового для них вечора вони говорили саме про це.

...Декілька років тому Вікторія познайомилась із чоловіком, який заполонив її серце. Вона просто вмлівала за ним. Він прийшов працювати до них у відділ з іншої установи. Її ідеал – це чоловік

високого зросту, міцний, як дуб, веселий. А цей був саме таким, він відповідав усім її вимогам, але мав "зовсім маленькі недоліки". По-перше – був одруженим, а по-друге – зовсім не звертав на неї увагу, як на жінку, дивився тільки, як на колегу, не більше. Вікторія колись була великою моралісткою: у неї, крім чоловіка, який її залишив, а пізніше Миколи, який помер, ніколи і нікого не було. Вона ставилася до позашлюбних стосунків із пересторогою. Не те, щоб когось засуджувала, але вважала, що кожен сам собі мостить дорогу до раю. І тепер сталось так, що вона зраджувала свої життєві принципи і, м'яко кажучи, хотіла цього чоловіка. Вона йшла на роботу не те що з радістю, вона просто летіла на крилах, щоб відчинити двері в кабінет, відчути запах його парфумів і почути його сміх чи цікавий анекдот. Він мав чудове почуття гумору, і вона потай від нього занотовувала його смішні вирази й уривки з його оповідок. Вона мріяла притулитися до його білосніжної сорочки і вдихнути його аромат, і часто сиділа за своїм робочим столом у стані сп'яніння від присутності цього чоловіка. Вона розповіла про свою пристрасть "клубу чотирьох", як вони жартома себе називали, і ініціативна група на чолі з Ярославою винесла вердикт:

– Ну вигадай щось і спокуси його! Якщо захочеш це зробити, завжди знайдеш можливість, було б тільки бажання!

– Ну, ти і смішна! При всьому моєму бажанні, де я це зроблю, в кабінеті? Я так не вмію, а потім – найголовніше – він зовсім не звертає на мене жодної уваги.

І так було довго, майже півроку, поки не стався трафунок.

Колеги святкували Новий рік. Вікторія пішла в ресторан тільки заради нього. Це був прекрасний вечір із танцями, сміхом і різними конкурсами, в яких вона із задоволенням брала участь, але лише для того, щоб Сергій побачив, яка вона гарна, весела та кмітлива. І він таки звернув на неї свою увагу. Вона це відчула серцем. Коли він запросив її танцювати, вона готова була не те що кружляти з ним по залу під звуки вальсу. Якби могла, то злетіла б під зірки, танцювала і не чула під собою ніг, уявляла себе на королівському балу і пливла під музику із заплющеними очима. Він був чудовим партнером і так легко водив її по залу, що їй від щастя хотілося плакати. Відчути таке задоволення від танцю з тим, хто тобі заполонив серце і душу, – це щось неймовірне!!! Вони танцювали ще декілька разів, але час

невпинно збігав, і настав момент розходитися по домівках. Він, як справжній кавалер, допоміг їй одягнути шубу та пішов провести. Спершу запропонував узяти таксі, але вечір був настільки гарний, що вона відмовилась. Вони із задоволенням неспішно минали веселих нічних зустрічних, які так само раділи життю, зимі, святам. Усе навколо було в білосніжних морозних шатах, передріздвяні вогні на ялинці в центрі міста були просто чудовими. Від цієї краси та відчуття Сергія поруч її душа співала.

Вікторія жила далеченько від центру, і якби їй довелося йти додому самій, то вона б вважала, що це дуже важка і небезпечна дорога. А з ним вона б йшла і йшла, незважаючи на великі кучугури снігу на тротуарах та підступно зрадливу льодову ковзанку під сніжним покривалом. Вона відчула себе вісімнадцятилітньою, серце її схвильовано калатало, як у давні молоді роки. Він виявився зовсім не таким, яким вона знала його на роботі, – завжди веселий із почуттям гумору. Сергій постав перед нею ніжним та романтичним, говорив такі речі, які вона і не сподівалася почути з його вуст. Вони йшли, було слизько, і він лагідно взяв її руку і вів, як тендітну юну дівчинку. Доторкнувшись до його теплої та сильної чоловічої руки, вона відчула, що він також хвилюється. Падали лапаті сніжинки. Двом дорослим людям було тепло і затишно в цій зимовій заметілі. А потім він зупинився, ніжно обняв Вікторію та нахилився над нею. І вона була такою маленькою біля нього, що він подивився на неї з теплотою та розчуленням, а потім підняв її голову і, заглядаючи в очі, сказав несподівані для неї слова:

– Дівчинко моя, ти б тільки знала, як я мріяв про такий момент – коли ми будемо лише вдвох, і я зможу тобі сказати, що я тебе кохаю! Давно, як тільки прийшов у ваш відділ і побачив тебе, у мене щось йойкнуло в серці. Але на роботі при всіх я не хотів і не міг показувати свою симпатію і кохання до тебе, бо ти ж знаєш наших людей. Я знав про твій трагічний зв'язок із колишнім головою. Мені дуже шкода, бо він був порядною людиною, я був знайомий з ним іще з молодих літ. А сьогодні я побачив, що і ти до мене не байдужа. Я не помиляюсь?

Вікторія була приголомшена його словами і від щастя, яке переповнило все її єство, тільки і змогла відповісти:

– Ні, ти зовсім не помиляєшся, – і далі він уже нічого не дав їй сказати і закрив її уста своїм палким поцілунком. Вони стояли посеред

снігової бурі та цілувались. Він був таким солодким і бажаним, що Вікторія майже задихалась, але не відпускала губи Сергія. Цей поцілунок був просто нескінченним. Вони трохи перепочили, посміялись і знову злились вустами. Це тривало доти, доки не підійшли до її будинку. Ця зимова дорога, засолоджена коханням, відняла їй десятки років. На новорічний вечір вона йшла солідною сорокарічною жінкою, а додому повернулась юною дівчиною. Що кохання робить із людиною!!!

Вікторія не могла дочекатися ранку і майже вдосвіта зателефонувала Ярославі, яка в їхній четвірці була "лакмусовим папірцем" усіх питань, що стосувались сексу і кохання. Леся і Катерина були більш виваженими і дивилися на все це через затемнене скло порядності, яка межувала з дурістю, у них "зайвий крок вліво" – майже злочин.

Ярослава перелякано взяла слухавку:

– Що трапилось?

– Нічого, я просто хотіла тобі розповісти, що я вчора цілувалась із Сергієм, і він мені освідчився в коханні! – радісно сповістила Вікторія. – Я цілу ніч не спала від щастя!

– Вітко, ти божевільна, подивись, котра година. Надворі ніч, темно, хоч око вибий. Я від переляку мало не померла, коли почула на визначнику твій номер телефону в таку годину. Ти що, вже не могла ранку дочекатись? Ще одне таке термінове повідомлення, і ти будеш телефонувати мені на цвинтар. Ну, ти і скажена! Я досі не можу отямитися. Я так боюсь нічних дзвінків, бо вони жодного позитиву не несуть, ще й так раптово з просоння. Ну добре, дай хвилинку, я трохи заспокоюсь, і ти мені все розкажеш. Вітко, ти зачекаєш, поки я сходжу в туалет і вмиюсь, бо сну мені вже однаково не побачити, або краще через хвильку я тобі передзвоню.

– Славусю, вибач мені немудрій, але я вся переповнена емоціями, а взагалі будь мені вдячною, що я тобі не зателефонувала о другій ночі, коли повернулася додому. Добре, передзвони мені пізніше, а я також зварю собі каву, посидимо водночас з тобою за кавуською. Я іду на кухню.

– Ну гаразд, – відповіла Ярослава. – Я також зроблю собі каву і приведу себе в порядок. Не можу ж я слухати оповіді про високе кохання в байковій сорочці і з розкуйовдженою копицею на голові.

Потерпи п'ять хвилин, – засміялась і подибала тихенько в туалет, щоб не розбудити своїх сімейних.

Через десять хвилин у них почалась "селекторна нарада". Кожна з них сиділа на своїй кухні з горнятком запашної кави в одній руці, а в другій тримала телефонну слухавку. Двері кухні були щільно зачиненими, бо інформація була суто конфіденційна і доступна тільки двом особам – Вікторії, яка сповідалась, і Ярославі, яка аналізувала прослухане. А потім під розписку про нерозголошення таємниці під грифом "Секретно" її мали обговорити фахівці "братства чотирьох". Нарада розтягнулась у конференцію на добрих дві години. Коли вони закінчили розмову, за вікном уже був світлий зимовий ранок.

...Минуло півроку, і тепер, сидячи у своєму жіночому товаристві в кафе на березі озера, вони обговорювали свої жіночі перемоги, захоплення і ділилися найпотаємнішим...

– Вікторіє, ти все вмієш прихорошити і показати з гарного боку, навіть щось неприваблиме, а я – ні, – говорила Ярослава. – От, наприклад, може, у Сергія і є якісь недоліки, але він для тебе святий, бо ти вмієш із простого чоловіка зробити білосніжного ангела і бути для нього постійним святом, і пригладжувати всі гострі кути. Правильно я кажу, дівчата?

– Знаєш, Славо, життя таке коротке, що я не хочу бачити нічого чорного, для мене достатньо того, що було зі мною раніше. Ну, дивись, навіть мій син пробачив своєму татові, хоча той покинув його маленьким. І коли було весілля, то син запросив тата з його жінкою та їхньою дочкою. Ви б бачили, як він тішився тій сестричці, хоча в них різниця майже десять років. І мала до нього тягнулась. Я подумала: який же він молодець, що наполіг на тому, щоб тато був на його святі. І добре, у сина своя молода сім'я, а наша родина на половину розпалася. Він зліпив усе докупи, бо подорослішав і порозумнішав, та й свекруха моя не могла натішитись, що вони всі разом. Я навіть не почувалася обділеною. Все стало на свої місця, – апелювала Вікторія. – А про Сергія скажу одне – він зараз ставиться до своєї жінки, як колись мій шлюбний до мене, і я знаю, що це недобре, але не хочу і не можу позбавляти його і себе цього свята. Він рано одружився, прожили довге життя разом, мабуть, щось перегоріло в їхніх стосунках, що він ходить до мене, і я не засуджую його. Якби він міняв жінок раз у квартал, я б ніколи не була з ним,

але в нього не було великих захоплень під час свого сімейного життя, може, якісь спортивні зальоти під хмелем і були, але це вже не моя справа, я не лізу в сутінки його душі. Зараз він зі мною, і я – щаслива! От що мені бракує, то його присутності у свята, а іще я дуже тішусь, що він пішов із мого відділу на підвищення, бо я не могла б довго фальшувати перед колективом і приховувати своє кохання. А коли він приходить до мене додому, то, яка б я не була втомлена, все роблю, щоб налаштувати його на романтичний лад – і музику підберу відповідну, і свічечки, і скатертинку на стіл! Ну скажіть, яка людина відмовиться від задоволення і святкового настрою.

– Вікторіє, я все хочу запитати тебе, як там син Миколи і його Оксана? – спитала Леся.

– Ой! Ну там довга історія. Напевно, справи в неї йдуть кепсько, бо я колись їхала зі Сергієм у село до родичів, то ми навмисне повернули, щоб проїхати повз їхню хату. Від величі минулого замку залишилися частково облуплені стіни, повідлітала штукатурка, і ніхто не ремонтує. Мабуть, той будівельник її покинув, бо якби був із нею, то помалював би й браму. Її позмивали дощі, і стоїть вона напівіржава. І вся огорожа місцями пооббивана. Скажу відверто, коли я все це побачила, мені стало шкода праці Миколи та його сина також, бо поки він стане дорослим, усе геть розвалиться. А моя совість чиста, я зробила мармуровий пам'ятник, як Микола і просив. Щоправда, зараз вже рідко буваю на цвинтарі, бо біля могили однаково жодної роботи немає. А декілька тисяч я поклала під відсотки. Коли його син закінчить школу, то я зустрінусь із ним і все розповім про тата, та передам йому ті гроші. Дівчата, а чому говоримо лише про мене? Лесюнько, розкажи, що в тебе новенького з твоїм Грицьком?

– Вітко, я сто разів просила, не називай його Грицьком, – сміючись сказала Леся, але вимовила його ім'я з такою ніжною інтонацією, що дівчата пирснули. Вона була закохана у свого "Гришу", і дівчата завжди брали її на кпини. Його повне ім'я – Григорій звучало гарно, а скорочене для п'ятдесятлітнього чоловіка – смішно. Але як би вона його не називала, зараз у неї був "любовний запій". Леся познайомилась із ним у санаторії. Він був розлучений, але також мав значний недолік: жив у селі, трохи далеко від міста, і приїжджав до неї на два дні – суботу і неділю, бо в будні ходив на роботу, працював у правлінні колишнього колгоспу головним бухгалтером, яке зараз

гордо йменували сільськогосподарським товариством. Він зовсім не був схожий на капосних і зверхніх бухгалтерів, був спокійний і доброзичливий. Леся жартома називала його "моя м'якушечка". Її чоловік-небіжчик працював у міліції, мав складний і суворий характер. Можливо, тому вона була такою врівноваженою, бо за довгі роки спільного життя не говорила йому під руку те, що не треба, знала, що він може зірватись і матюкнутись. Якби вона попискувала до нього, то, можливо, і вдарив би, але вона знала приказку "мент завжди мент" і старалась бути біля Вадима ніжною кішкою, щоб не будити в ньому грізного тигра. Завдяки її мудрості в них удома ніколи не було жодних сварок. Вона вела розумну політику берегині свого сімейного вогнища. А зараз їй зустрівся такий тихенький і ніжний Гриць, що вона дивувалася його дружині, не розуміла, чому вони розлучились. Вони мали троє дітей – два сина і дочку, і діти жили із нею в новій хаті, яку він побудував, а він жив у старій хатині своїх батьків. Леся зустрічалась із ним, як вона казала, "для душі й тіла". Під словом "тіло" вона мала на увазі секс. З Грицьком вона зійшлася на четвертому році після смерті чоловіка. Перед тим їй щось не щастило з чоловіками, і тепер вона вчепилась у нього мертвою хваткою левиці, в надії, можливо, в майбутньому вийти заміж.

За розмовою і сміхом час у кафе спливав миттєво, незчулись, як потемніло. Майданчик освітили яскравими вогнями, навкруги лунала голосна швидка музика, і подруги пішли танцювати під цю мелодію. На танцмайданчику переважали жінки, і тільки декілька закоханих пар кружляли у швидкому темпі української польки. А от що було дивним… За іншими столиками сиділи компанії чоловіків. Вони пили горілку, їли. Усі мали такі відгодовані лиця і животи, ніби змагались із кнурами в сільській свинофермі – хто більше відгодує свою пику і пузо. У них не виникало ні думки, ні бажання вийти на танцмайданчик і потанцювати з красивими жінками. Вони ще не все випили і не все з'їли.

Подруги в тісному колі потанцювали декілька швидких танців і вирішили більше не кружляти в жіночому товаристві, як на оглядинах перед недостойними оцінювачами їхньої краси. Адже гідних кавалерів для них тут однаково не було, а притулятись у танці до цих жирних та спітнілих чоловічоподібних клунків не хотіли.

Щоправда, великого попиту на них із боку чоловічого товариства також не було. Ярослава запропонувала смішну забавку, яка дуже розвеселила їхнє маленьке товариство.

– Дівчата, а подивімося на кожного чоловіка, присутнього в залі, дамо йому характеристику і виберемо тих, хто підійшов би нам.

І вони із реготом та жартами почали:

– Цей товстий і лисий, а цей має випуклі очі і величезні вуха, а цей незграбний, а цей пузатий і клишоногий, малий і опецькуватий.., – і пересіювали присутніх чоловіків та вибирали достойних їхньої "королівської" уваги. Зупинились, нарешті, на декількох молодих офіціантах.

Ярослава сміялась:

– І як так буває, як є молодими хлопцями, то виглядають непогано, а потім старіють і деякі стають майже потворами, а жінки – ні. От ми, колись були молодими принцесами, а з віком стали поважними королевами, а вони… Тьху на них! Але ж ми, дівки, пристаркуваті збоченки, старих не беремо, а на молодих потягнуло, – і далі кепкували з чоловіків, які не відповідають їхнім вимогам і стандартам. Зрештою, Катерина виклала свою точку зору:

– Як жити з такою потворою, то вже краще одній. От ви хотіли б хоч із одним із них сексу? Я точно ні. Мій чоловік був красенем, розумником, сексуальним. Ви знаєте, що більше часу минає від дня його смерті, то більше я за ним сумую, хоча й маю зараз захоплення, але це все не те.

– Знаєш, Катю, давай трохи веселішу тему. Просто тоді ми були молодими і пам'ятаємо своїх чоловіків також молодими. Якби вони були живі, і пройшов би час, у них так само б з'являлися животи і повиростали грижі, і випало б волосся і зуби, а найголовніше – зменшувалась би потенція, і жодна віагра та пиво зі сметаною їм би вже не стали у пригоді. Ми ж також не молодіємо, хоч ми, безперечно, красуні, але подивись, на кого дивиться отой лисий старий кнур із вусами. Та він ту довгоногу офіціантку майже очами з'їв, тільки цікаво, що б він із нею робив, хіба що лизав би.

– А знаєте анекдот: "Нахаба" зовсім не означає "припинити"? – засміялась Леся. – Або про нас: "Слухняні жіночки ідуть в Рай, а неслухняні – куди захочуть".

Вони сміялись, піднімаючи одна одній настрій.

...І знову подальше життя закрутило їх у хурделиці проблем, радості, сліз і сміху. Минуло ще п'ять років, і вони святкували десятиріччя їхньої дружби.

Вони все ще були гарними жіночками, проте як не старались, але життя наклало на них свій незмивний відбиток. Сімейні проблеми, внуки, недоспані ночі, коли в дітей ріжуться зуби, – все це додало зморшок, хоча загалом на свої п'ятдесят із невеликим "гачечком" вони виглядали не погано, належали до елітних жінок, тримали себе у спортивній формі, в надії, що життя їм ще всміхнеться. Всі ці роки вони тримались разом, і дружба допомагала їм залишатися в тонусі. Вони змушували одна одну займатись у спортзалі, ходити в басейн і навіть відвідували секцію східних танців, вивчили деякі елементи танцю живота, але потім залишили цю затію, бо однаково не мали кого спокушати своїми сексуальними животами – на сьогодні вони були без чоловіків.

...Качконосий коханець Ярослави та її шеф в одній особі покинув її і захопився молодшими. Вона перехворіла його зрадою, але зрозуміла, що немає за чим шкодувати. Жаль лише витраченого дорогоцінного часу її життя на таке "спермове сміття"...

...Вікторія залишила Сергія, бо зрозуміла, що кохання з одруженим чоловіком ні до чого доброго не приведе, не хотіла, щоб її кляли чужі діти та його дружина. Їхня розлука була дуже сумною, розставались зі сльозами на очах: і він, і вона. Вона вирішила, якщо він має бути її, значить, можливо, колись і буде. Це залежить тільки від Всевишнього, а зараз вона відпустила його і звільнила з полону взаємного кохання.

...Лесю покинув її бухгалтер Григорій. Дружина забрала його назад, під родинне крило. Мабуть, їй також набридла самотність – діти повиростали і розлетілись зі села, а "хороші чоловіки на вулиці не валяються".

...Катерина всі ці роки не мала постійного коханця. Спочатку вона ставила дуже високу планку для претендентів на свою руку і серце, бо порівнювала їх зі своїм великим коханням, яким для неї був її покійний чоловік. Потім були якісь поодинокі випадки, що мали суто сексуальний характер, платонічним коханням ці перелюби навіть і не пахли. Її хотіли, але вона – ні, прагла чогось високого і не знайшла, а розмінюватись на дрібну монету їй не хотілось. Вона

поважала себе, цінувала свою репутацію і не відступала від своїх принципів.

І от на десятій річниці своєї дружби вони були в Ярослави вдома і говорили, говорили, говорили...

Вони були задоволені своїми родинами – діти вивчені, прилаштовані, одружені. Однак у дітей своє життя, в якому для них немає місця. І це не дивно, так створений світ. Сімейні друзі також живуть своїми турботами і проблемами, а їм, одиноким, залишилося тільки щире жіноче товариство. Сьогодні вони зробили висновок: як би вони не цінували свою свободу, але їм хотілося щастя і кохання чоловіків, бо немає на білому світі жодної жінки, яка б не бажала пережити взаємного кохання і забутись у палких обіймах коханого, серце прагне кохання і в двадцять, і в сорок, і в п'ятдесят... Своїм спілкуванням вони створювали собі штучний гарний настрій і ховалися від самотності.

– Дівчата, як добре, що ми можемо зібратись, пожалітись, – Ярослава розчулилась і ледь не заплакала. – Я так сьогодні довго чекала на вас, вчора до півночі розливала холодець та робила салати. Невже, думаю, даремно вистоювала біля плити. Щось у мене почали різні недуги вилазити, а ноги болять – сил більше немає.

– Ой, і в мене також, – підтримала розмову Вікторія. – Раніше мені говорили: "Тобі не даси твоїх літ", а тепер мені кажуть: "Як ти гарно виглядаєш у свої роки". Вони і не підозрюють, що я мучусь із болячками, одного дня мені краще, наступного – гірше. Але мене так просто не здолати, я ще довго буду молодою і красивою!

– Ну, бабоньки, як ми вже заговорили про болячки, тоді нам непереливки. Раніше все про секс, а тепер про артрит. Не хочу того чути! Ми молоді й вродливі, говорімо краще про кохання, – Леся мрійливо заплющила очі і додала: – Шкода, що ми з Грицем розсталися, нам було добре вдвох. Ви знаєте, я була з ним щаслива…

– Щасливою можна бути по-різному. От я сьогодні була щаслива, що півдня була вдома сама, діти десь завіялись, а тепер я щаслива, що є з вами, здорова і з гарним настроєм, – вставила свою репліку в нескінченний потік жіночих балачок Катерина. – Життя прекрасне, треба вміти створювати собі настрій і свято навколишнім...

...І знову швидкою рікою часу спливали дні, місяці. Вони вкотре мріяли про взаємне кохання та щастя, але забували, що тільки на

небесах – сама радість, а в пеклі – лише горе, а в нашому світі все те, що є посередині, бо ми живемо між двома крайнощами. Доля зрадлива: не може бути суцільного щастя або такого ж безмірного жалю, і не раз людське життя зав'язується у трагічно смішний сюжет, як у комедії, і тільки в кінці настає цікава розв'язка. І часто, хто входить у коло Фортуни через ворота радості, виходить з нього через браму скорботи, а часом і навпаки. Треба тільки вміти чекати і піклуватись, щоб щасливо вийти, а не лише гарно і радісно ввійти, не забути зробити собі іспит совісті та спитати у свого сумління: а чи ми гідні таких щедрих і виняткових дарунків, як щастя й кохання?

Цікаво, чи вони дочекаються його...

Макіяж

У кожного своє життя інтимне,
По ньому суть людську приймати слід.
Банальне, романтичне чи противне –
Яка душа, такий інтимний світ.

Я солодко спала, коли нестерпно голосно задзвонив телефон. Металевий голос визначника назвав мені номер моєї найкращої подруги Вірки. Я розлютилася. Ненавиджу ранішні телефонні дзвінки, навіть від тих людей, яких люблю. Усі це ж знають і телефонують зранку!

Із заплющеними очима, в надії не відігнати сон, протягнула руку за телефонною слухавкою. Від того, що почула, сон зняло як рукою. Я різко сіла:

– Та ти що! Ну й новина! Та він негідник! Це те, що я тобі тисячу разів повторювала! – зопалу я вигукнула цілу тираду. – Лови таксі і їдь до мене.

Встала з ліжка і аж здригнулася, згадуючи те, що мені розповіла Вірка. Увімкнула веселу ритмічну музику і пішла в душ. "Як добре, що я сама, і жоден негідник мені не набридає! – із превеликим задоволенням подумала я. – Лягаю спати, коли хочу і з ким хочу. Встаю, коли заманеться, – але тут я скривилась. – Сьогодні з вини цього чужого блазня і брехуна я встала з ліжка так рано".

Вода додала мені бадьорого настрою, і я пішла до кухні варити каву. Незабаром пролунав дзвінок, і я відчинила двері.

Вірка стояла з таким сумним виглядом, що в мене защеміло серце. В кімнаті я вимкнула програвач, бо музика була геть недоречною в цій ситуації, звучала як насмішка над станом подруги.

Я принесла каву і поставила чашки на журнальний столик. Вірка глянула на мене таким спопеляючим поглядом, що я все одразу зрозуміла. Вона нахилилась і вийняла зі своєї невеликої дамської сумочки величезну пляшку горілки. І як втиснулася сімсотграмова "бомба" в таку маленьку торбинку? Треба бути віртуозом або дуже злою. Вірці більше пасувало друге. Вона була, як вулкан перед виверженням.

– Неси щось закусити, – мало не плачучи вимовила Вірка. Я слухняно пішла до кухні. Зрозуміла, що сьогодні день змарновано, і все заплановане вчора треба перенести на завтра. Мені було прикро, але подруга в стані "SOS" – важливіша за всі справи.

Звечора я ретельно продумала черговість усіх справ на сьогодні, аж приємно було подивитись у свій робочий записник. Він лежав у мене вдома на почесному місці – на журнальному столику. Записник був ворогом моїх друзів і викликав у них ненависть і сміх одночасно. У ньому було детально викладено почерговість усіх моїх справ на день, тиждень, а то й місяць. Інколи в ці записи я вносила якісь зміни. І коли хтось зі знайомих телефонував до мене з якоїсь причини, то сміючись питав, чи можу я зробити виправлення в моєму вже спланованому розпорядку дня чи тижня. Знали, що я дуже цього не люблю – має бути щось надзвичайно важливе, щоб я внесла корективи у свої плани. У цьому я була непохитною.

Не раз Вірка телефонувала до мене і просила, щоб я їй щось зробила або приїхала до неї в незручний для мене час. Я їй зазвичай у цьому відмовляла, а вона відразу нападала: "Найбільше ненавиджу твоє вперте слово "ні" і планування справ".

Вона називала це пережитком соціалізму. А потім починала впливати на мою психіку: "От колись захочеш прийти до мене і не зможеш, будеш старою хворою дриндою".

Після таких веселих прогнозів на моє щасливе пристаркувате майбутнє я покидала всі свої справи, купувала випивку і їхала до Вірки. Якщо хотіла прийти без пляшки, то моя подруга глузувала з мене і казала: "Ну хіба на тверезу голову можна так висловитися про чоловіків, як "під градусом". Я маю стільки тобі розповісти і порадитись. Приходь, мій Назар у відрядженні", – і я слухняно йшла до неї.

Купувала оковиту, під яку ми "чудову" характеризували весь чоловічий рід. І скажу відверто, що все-таки було за що...

...За професією я художник, як кажуть мистецтвознавці, маляр, маю свою майстерню. Тож приходжу туди, коли захочу і коли пташок натхнення сяде мені на плече. Дуже часто ці важливі чинники збігаються – з чого я, безумовно, тішусь. Люблю працювати допізна і вставати з ліжка, коли мені заманеться. Я – вільний митець за покликанням і за станом душі.

...Віра працює кореспондентом у міській газеті, веде мистецьку сторінку. Ми з нею завжди маємо про що поговорити. Натуру має творчу. Її репортажі на злобу дня читати легко і цікаво, але часто вони є гострими, критичними, що не всім подобається. У нас є багато спільних знайомих у мистецьких колах.

Однак сьогоднішня зустріч була присвячена не богемі, а несправедливому влаштуванню світу й підлому ставленню чоловіків до жінок. Та про все за чергою.

...Я поставила на стіл усе те, що мала в холодильнику, але подумала, що цієї закуски, мабуть, буде недостатньо для такої порції горілочки, яку, судячи з рішучого вигляду Вірки, ми мали випити. Цього напою нам вистачить, щоби засудити весь чоловічий рід до термінової страти, особливо це сьогодні стосувалось її благовірного. Йому ми присудили б гільйотину!!! Хай знає наше добре серце! Помре без мук, а якщо дуже розсердимось, то дамо важчу кару – електричний стілець!

Зі зменшенням напою у пляшці ми захотіли скасувати такий суворий вирок і вирішили зі всієї чоловічої нечисті все-таки залишити декого в живих, щоб пізніше скористатись їхньою любов'ю і приязню. Потім вчасно подумали про всю планету та людство і, якщо вже так сталося, дозволили залишити ще особливо ефектних на розплід, щоб не позбавити людський рід нащадків. Чоловіки! Знайте нашу милість! Вірка наполягала, якщо все-таки будуть народжуватися хлопчики, то через одного душити просто в колисці.

Ну, це вже Вірка перебрала!!! Нехай ті хлопці живуть, а може, вони виростуть порядними, і наші, колись пізніше народжені дочки використають їх і зроблять із них нормальних чоловіків. Не будуть же всі такими дурепами, як ми з нею! Я засміялась із Вірки, а вона… Вона заплакала так, наче усе наболіле за час її заміжжя вийшло з цими сльозами назовні.

...Віра вийшла заміж сім років тому, з кохання. Зустрічалися два роки. Здається, за цей термін можна було б вивчити обраний об'єкт досконало. Їй так здавалося...

Назар був старшим за неї на п'ять років. Коли зустрічались, не міг нею натішитись. Вона завжди зі смаком одягнена, з гарним макіяжем, розумниця, скромна, з хорошими манерами... Ну, що ще потрібно чоловікові – така наречена, а потім дружина не засоромить.

У них на весіллі я була дружкою. Забава вдалася на славу. Усі задоволені – молодята, батьки, гості.

Почалися сімейні будні. Молоді живуть окремо у квартирі Віриної бабусі, яка декілька років тому пішла у вічність до Всевишнього. Сім'я формується, молоді звикають одне до одного і щасливо подо-

рожують життям. Матеріально все чудово – молодята мають цікаву роботу, що є дуже важливо. Тобто є надійний фундамент для спокійного сімейного життя.

І раптом починається таке, що спочатку Віра сприймала як жарт. Потім воно перейшло в стадію знервованості та роздратування, згодом переродилось у майже ненависть, а тоді – апогей поганих сімейних стосунків, який стався вчора, – зрада...

...У медовий місяць молодята поїхали на море. Гарно відпочили. Засмаглі та задоволені повернулися додому.

Віра вперше після весілля та відпочинку збирається в редакцію. Назар вже пішов на роботу, вона виходить трохи пізніше. Одягнулася, хотіла зробити макіяж, але не знайшла косметики – зникла. Обшукала всю квартиру – безрезультатно. Якась нісенітниця – куди поділись її пудри, тіні, помади?! Заледве знайшла якусь стару помаду, намалювала губи та пішла на роботу. Ввечері зайшла в магазин купити нову косметику. Повернулась додому, чоловік уже був. Поцілувала його ніжно, скучила. Перше, що спитала, чи не бачив він її косметички. Те, що він відповів, її просто спантеличило: "Я викинув!"

Вона не повірила, ця відповідь викликала в неї приступ сміху.

Вірка по-дитячому набридала йому: "Скажи правду".

"Я тобі вже сказав, – відповів сухо і продовжував далі: – Я тебе кохаю з макіяжем і без нього, але я не хочу, щоб на тебе заглядалися чужі чоловіки і щоб ти провокувала їх своїм виглядом. Ти моя і тільки моя! Я хочу, щоб ти не малювалась і одягалась трохи скромніше. Я розпочав би цю розмову і сам, бо бачив, коли ми з тобою відпочивали, як на тебе дивляться чоловіки, і хочу, щоб таких голодних поглядів було менше".

Увесь вечір Вірка проплакала, зателефонувала його мамі і пожалілась на нього.

Свекруха із розумінням відповіла: "Дитино, я пройшла таку велику школу виживання при ревнивому чоловікові, що не приведи Господь. Якщо ти його кохаєш і хочеш зберегти сім'ю, будь мудрішою. Зроби так, як він хоче, а малюйся, коли вийдеш з дому і він не бачить".

Це було дико! Принизливо! Але ніч мирить і зближує всіх. Їх також. Спільне ліжко та його слова про безмежне і палке кохання, яке він відчуває до неї, відсунули на другий план її вечірню образу. Яка була першою із сотень майбутніх...

Якби ж вона була досвідченою і наполягала на своєму від самого початку, можливо, вона була б досі коханою і кохала б сама... Хтозна...

Наступного дня Вірка із розпачем звітувала мені про свої перші сімейні катаклізми, які почалися трохи зарано в її тільки-но створеній сім'ї. Це був лише початок спільного життя!!!

...Перед одруженням із ним вона впевнено запевняла: "Попрошу його, і він буде рипати дверима цілісінький день".

А вийшло навпаки: змусив її робити те, що він вважав за потрібне – відмовитись від косметики і дотримуватись його численних немудрих вимог.

Вона виходила зранку і була схожою на "білу міль" – бліда без штучного рум'янцю, очі не підмальовані, губи синюшного кольору. Щоб не псувати собі настрій і зберегти такий ефемерний сімейний спокій, заходила в сусідній напівтемний під'їзд і так-сяк накладала на обличчя рум'яна, підпудрювалась, підштукатурювалась і виходила на люди зовсім іншою жінкою – сучасною і красивою. На роботі підправляла нашвидкуруч макіяж і працювала з чудовим настроєм цілий день. Вона пішла шляхом найменшого опору. Не буде ж вона розлучатися з ним через губну помаду чи туш до очей? Тим паче тепер – щойно одружилися! Перед поверненням додому стирала губну помаду, рум'яна та тіні з очей. Одне слово, поводилася як хамелеон.

Спочатку вона час від часу сперечалась із ним, потім зрозуміла, що це даремна справа. Із його вуст звучали категоричні слова: "Я тебе кохаю і такою. Для кого тобі малюватися? Для твоїх недоумкуватих журналістів?"

...Вона звикла до щоденного ритуалу приховування косметики, бо хотіла спокою в сім'ї. Коли ж забувала це зробити, то вдома вислуховувала цілу драму в декількох діях.

Із часом у Назара почався прогрес комплексу ревнощів і дедалі більший... Коли Вірка була вдома, він був чудовим і ніжним чоловіком, у ліжку – сексуальним коханцем. Але тільки вона виходила на люди, за стіни їхньої квартири, він перетворювався на згусток нервів та негативних емоцій. Він телефонував їй на роботу десятки разів на день.

Із неї всі сміялися, що могло таке важливе трапитись за півдня? Які справи та її новини він має обов'язково і терміново знати? Але їй було не до сміху!

Ці пусті й нецікаві розмови ні про що впродовж дня дратували Вірку. Вона мала багато роботи, а повинна була з делікатності говорити із ним про щось зовсім неважливе. Він не давав їй вільно дихати! Коли вона планувала зі своїми колегами відсвяткувати в кафе або ресторані якусь подію колективу, то повинна була приховувати від нього цей факт, бо сказати йому правду – це означало зіпсувати собі гарний настрій не тільки після забави, а й на весь наступний місяць. Тоді він неодноразово згадував цю подію та її головних героїв – Вірчиних співпрацівників. І так тривало до наступного разу. А далі було повторення вистави зі зміною імен дійових осіб... Щоб таке витримати – треба мати сталеві нерви. Я не заздрила!!!

Коли Вірка поверталась додому, він ніби жартома розглядав її, чи, бува, не одягнула щось навиворіт, припускаючи, що десь роздягалася, а на довершення контролю любив понюхати, чи не пахне від неї чоловічими парфумами. Потім сміючись казав: "Контроль здійснено" і цілував її в щоку або губи. Я їй з цього приводу говорила, що в нього золота дружина, бо я б йому дулю під ніс підставила за такі "невинні" жарти.

Одного разу, коли я проводила Вірку додому, аби забезпечити "алібі", він посмів при мені зробити їй зауваження: "Що це в тебе замок на джинсах розстібнутий? Ти що, перед кимось роздягалася?".

За таке зауваження, тим паче при сторонній людині, інша "розумна" жінка тієї ж хвилини дала б йому ляпасу. А моя Вірка почала виправдовуватися, майже заїкаючись, що замок у неї тільки сьогодні поламався і його треба відремонтувати. Коли вона проводжала мене до зупинки автобуса, я їй сказала, що це в її курячій голові треба мозок відремонтувати!!!

Але Вірка його кохала і заплющувала очі на значні недоліки, пов'язані з нищівними нападами ревнощів.

Вона прикривала його сварки переді мною, бо я їй не потурала, а завжди казала те, що думаю. Вона зі мною погоджувалась, але вже через хвилину починала його хвалити, який він хороший господар і таке інше. Вона не тягала додому торби з картоплею чи іншими продуктами, як це робили інші жінки. Він усе купував сам, і холодильник завжди був заставлений усім необхідним.

Дурна Вірка! Він усе привозив! А хто мав це робити? Автомобіль, який купили її батьки, був у його повному розпорядженні. Якщо їй треба було кудись поїхати, то вона заздалегідь мала його попередити

і попросити відвезти її у справах, хоча мала водійські права і могла керувати автомобілем і без нього.

Я не могла спокійно слухати її теревені про нього. Через те, що я бачила Назара наскрізь, відчувала його неприховану неприязнь до мене. Тому ми з Віркою зідзвонювались, щоб він не чув, а зустрічалися, коли він був у відрядженні. Добре, що останнім часом він дуже часто відлучався з дому. Але вона цим тільки тішилась – він почав їй серйозно набридати.

Назар мав невеликий бізнес – ремонт і постачання комп'ютерів, тож з виробничої потреби був у роз'їздах по місту і поза його межами.

Час його відсутності ми використовували активно і весело. Ми збирались у мене в майстерні, у Вірки або в когось із наших спільних товаришок. Про що вже не наговорилися за цей час!!!

Ці декілька годин, які Вірка була поза його пильною візуальною увагою, він надолужував телефонними дзвінками. І який дурень вигадав мобільний телефон? Це ж смерть для жінки, в якої чоловік патологічно хворий ревнивець.

У разі ж, коли він позбавляв її свого контролю, до якого вона вже звикла за стільки років, Вірка починала хвилюватись – чи з ним нічого не трапилось? На що ми в один голос відповідали: "Не хвилюйся, шляк його не трафить і чорти не схоплять, буде як шовковий біля тебе. Молись, щоб якнайдовше його не було – це тільки і є твій час відпочинку". Вона погоджувалась, а ми сміялись із його немудрих нападів ревнощів.

Для нас було дивно!!! Як він, коханий, кмітливий, дотепний та ерудований чоловік, із вищою освітою, не розуміє, що цим він постійно принижує її, позбавляє свободи спілкування із людьми і, врешті-решт, поступово охолоджує її кохання до себе.

Після його кожної детальної критики Вірчиної "ганебної поведінки ", вона, щоб заспокоїтись, починала вишукувати в ньому позитив, але з кожним місяцем, а потім і роком робити їй це було дедалі важче...

...Він доходив до цілковитих дурниць – лежав у ліжку й уважно спостерігав, яку вона одягає спідню білизну. Його коментарі могли залишити спокійною хіба що святу або глухоніму жінку: "Чому ти одягаєш сьогодні чорний (червоний) бюстгалтер? Це дуже сексуаль-

на і спокуслива білизна. Ти що збираєшся на бл...ки? А ці трусики! Ти хочеш сказати, що вони щось прикривають? Ти доводиш мені, що цей тоненький шнурочок на резинці – це труси? Ти що, хочеш свій зад комусь показати?" Ці його дикі тлумачення та зауваження злили її та доводили до сказу.

Щоб не псувати собі нерви, вона почала одягатись у ванній кімнаті. Це його ще більше дратувало, бо йому було ніяково зазирати у ванну, тим паче, що вона зачиняла двері зсередини. Крім того, мав жахливу звичку: коли вона приймала душ, він заходив і підглядав за нею. Вірка ображалась на нього, а він пояснював, що кохає її і хоче нею помилуватись.

Для нього думка, що людина повинна інколи залишатися сама зі собою, здавалась абсурдною. Він цього не розумів – бо вона його дружина. Знервована Вірка пояснювала йому такі речі, які для інших людей були зрозумілими: "Якщо я з тобою сплю, то це не дає тобі право підглядати за мною, коли тобі заманеться. Для всього є свій час і місце".

Їй було неприємно і соромно виставляти перед ним своє оголене тіло серед білого дня. Можливо, якби вона тільки що приїхала з курорту – засмагла і відпочила, то вона із задоволенням показала б різницю в засмазі. Однак у повсякденному житті, у крутих віражах між домом і роботою, їй було не до пестощів і розваг отак зранку чи посеред дня. Тим паче, після його безпідставних прискіпувань і ревнощів.

Коли вона хотіла кудись піти, то мала настільки детально пояснити, куди йде, що в неї зникало бажання виходити з дому. У неї був тільки один щоденний маршрут, який він ухвалив, – дім, робота, дім. Крок уліво або крок управо – розстріл, як в анекдоті. Тільки з однією різницею, там – смішно, а тут – слізно.

Аналізуючи її сімейне життя, я дійшла висновку: краще вже з пияком жити, ніж із ревнивцем, той хоч інколи буває тверезий. Ревнивий – це постійні підозри, безпідставні звинувачення, випитування, підглядання і ще низка негативних емоцій, від яких тоскно.

...Пригадую один прикрий випадок ще на початку їхнього сімейного життя.

Зустрічали Новий рік. Усі прийшли до Вірки по парах – хто із чоловіком, хто з кавалером. Як зараз модно говорити, із бой-френдом.

Назар купив пишну ялиночку, прикрасив її іграшками, святково прибрав у квартирі. Була новорічна піднесена атмосфера.

Надворі – лютий мороз, холодно, і ми прийшли до них не в розцяцькованих прозорих сукнях, а тепло одягнені – нарядно, але не у вечірньому оголеному варіанті.

Крім того, несли зі собою закуску і випивку. Добиратися нелегко – перед Новим роком ні автомобіля, ні таксі не спіймаєш. Ми, навіть якби і хотіли, то не могли б принести зі собою вечірній одяг.

Вірка ж була вдома і мала змогу одягнутися відповідно до такої нагоди. Коли вона ввійшла до кімнати, всіх охопив шок: жінок – хвиля заздрощів, чоловіків – океан захоплення від її жіночності та вроди, Вірчиного благовірного – майже конвульсія і задуха від ревнощів. Ми думали, він вибухне від того, що на його дружину дивляться стільки захоплених очей.

На Вірці була блискуча чорно-золота оксамитова сукня, яку вона купила без відома Назара. Ця вечірня довга сукня була просто чудовою – напівоголена спина, глибоке декольте, а спереду і ззаду красиві спокусливі розрізи. Доповнювали цей святковий наряд модельні туфлі – чорні лаковані на високих підборах із золотим оздобленням. Багата біжутерія – кольє і сережки з довгими золотими ніжними ланцюжками, які візуально видовжували її, і без того красиву шию. Гарний макіяж. Вона перевершувала всіх жінок. У чоловіках пробудила "джентльменів", а в Назара – ревнивого дикого тигра.

Інший чоловік від гордощів, що живе і володіє такою богинею, був би щасливим. Він же цілий новорічний вечір і ніч сидів набундючений і недобрий, як старий індик, бо всі присутні чоловіки мали змогу оцінити за вищим балом її кругленькі коліна, помилуватись її чарівною усмішкою, послухати запальний сміх і скуштувати страви, які приготувала вправна господиня.

О! Цього для нього було забагато!!!

Того вечора вона була на вершині слави – в апогеї щастя. Як мало жінці потрібно! Вона таки була найгарнішою серед нас, своїх подруг.

Танцювали всі, але до Вірки наперебій вишикувалися чужі чоловіки. Усім було за честь потанцювати з нею, хоч один танець. Вона виглядала, як східна принцеса – прекрасна, молода, весела. Але що кращий настрій був у неї, то гіршим у Назара. Її радість і задоволення від гарної забави навели на нього сум, заздрість і нестерпну ревність.

Ми фотографувались, цілувались, обнімалися. Загальний святковий новорічний настрій заполонив усі душі, крім його. Там не було місця для світлої радості: у його душі – суцільна темрява з хворобливими ревнощами.

Уже тоді – від самого початку їхнього спільного життя – вона звикла до перепадів його настрою і намагалася не звертати на це уваги. Це був другий рік подружнього життя. Для нас, їхніх гостей, така поведінка господаря здалась дикою. Це виглядало нечемно щодо всіх нас.

Назар ледь дочекався закінчення новорічної забави. І, як потім розповідала мені Вірка, тільки за нами зачинилися двері, він почав їй дорікати: як вона погано і розпусно поводилася.

Це були такі безпідставні та дурні звинувачування, що з них можна було тільки посміятись, але не в її ситуації. Він так верещав, що вона думала, він збожеволіє, а її приб'є: "Чому ти не показала мені цю сукню, я б не дозволив тобі її купити, в ній тільки в бордель ходити!!! Ти в ній виглядала, як повія – груди повиставляла напоказ! А ці розрізи? Та через них було видно все твоє тіло". Вона розказувала це мені, трохи скрашуючи його брутальні вислови стосовно неї. Він говорив, як тракторист із забутого Богом хутора, а не людина з вищою освітою, яка вважала себе інтелігентною. "А як ти фотографувалась? Та на твоєму тілі не було місця, якого б чоловіки цих бл... не торкалися", – нервово продовжував він.

Це годі було витримати!!!

Вірка розповідала мені про все це, і я готова була його знищити – він був несправедливий упертий бик! Бо насправді – всі присутні взялися за руки, хтось когось обняв, хтось притулився, щоб поміститись в об'єктив до спільного фото. Були нормальні людські прояви симпатії та дружніх почуттів і стосунків.

Присутні були давні знайомі, але такого спалаху безпідставних ревнощів від нього ніхто не сподівався. Якби це не була новорічна ніч і надворі не було сильного морозу, то всі б давно покинули їхній дім. До ранку гості зрозуміли, з яким недоумком мають справу. Вірці подумки поспівчували.

На такі великі імпрези в них більше не збирались: ніхто не хотів бачити його незадоволеного обличчя і підтримувати із ним бесіду, коли він її навмисне уникав.

Такою поведінкою – ревнивого впертого самця – він втрачав її прихильність і поступово знищував кохання. Його також покидали друзі. Позбавляв свою дружину змоги жити повноцінним життям в оточенні нормальних людей, яким вона симпатизувала і від яких відчувала дружнє тепло і любов…

Минали роки. Вірка не вагітніла і дуже переживала з цього приводу.

Я заспокоювала її: "А може, це і на добре. Зараз ти в постійному русі, серед людей. А народиш дитину і будеш ув'язненою з нею та ревнивцем-тираном".

Вона погоджувалась, бо бачила, що подружнє життя в них не складалось. Жила як на вулкані. То все спокійно, то раптом за одну мить – гаряча лава образливих несправедливих слів змітала і спалювала на своєму шляху все добре, накопичене в душі за попередній період сімейного затишку.

Вірка не мала до кого апелювати. Якось пожалілася своїй мамі, яка її так розрадила, що вже наступного разу в дочки не виникало бажання чекати на співчуття: "Очі бачили, що вибирали, тепер – хоч повилазьте. Ти не бита, не клята, не м'ята! Ви біситесь із жиру. Живете окремо, забезпечені. Не знаєте, як живуть інші".

Що Вірка могла на це відповісти? Справді, ніхто ж не чує і не бачить, як він зустрічає її, коли вона приходить із роботи, або як він реагує, коли їй треба кудись піти.

Вартувало їй запізнитись на якісь півгодини, і вже на порозі на неї чекали десятки питань: "Де? Чому? Коли? З ким? Навіщо?"

Їй хотілось вити вовком і затуляти вуха, щоб не чути і не виправдовуватись невідомо в чому і за що. Це було нестерпно!

Щоб не бути під постійною підозрою, вона так летіла додому, ніби там на неї чекав цілий виводок дітей, а не одне доросле одоробло, яке могло приготувати їсти і собі, і їй.

У неї ніколи не було часу, бо Назар був на постійній варті її свободи. Він зв'язав її тісним обручем своєї опіки і уваги, які Вірку гнобили і принижували. У нього було не кохання, а якийсь дикий анахронізм почуттів, який межує зі збоченням.

Вірка втомилась боротися та сперечатися і робила, як у тому анекдоті, коли зануді краще одразу віддатись, ніж намагатись пояснити, чому ти його не хочеш.

Вона приходила додому, виконувала хатню роботу, була домашньою ручною, ніжною і ласкавою кішкою. Ковтнути повітря свободи в робочому колективі або з подругами вона могла лише тоді, коли він був у відрядженні.

Їй інколи хотілось наодинці походити між стелажами та прилавками крамниць, нікуди не поспішаючи, але це для неї була занадто велика розкіш – на закупи вони ходили майже завжди вдвох. Можливо, для когось це нездійсненна мрія, весь час бути удвох із чоловіком, – їй же хотілося звільнитися від нього.

Чого тільки не наслухались мої вуха про нього, я могла би написати книгу під назвою "Боротьба з бісами в сімейному житті".

У ньому таки сидів якийсь брехливий підступний біс. Я не одноразово аналізувала його поведінку і доводила Вірці, що не може порядна людина бути такою недовірливою. Тільки коли людина сама нечесна і брехлива, вона підозрює всіх у неправді. Це аксіома. Але Вірка була сліпа і глуха до моїх висновків.

І те, з чим зараз прийшла до мене вранці моя подруга, виявилося підтвердженням моїх підозр щодо його персони.

...Вірка була в місті, а він поїхав у відрядження на декілька днів, вона не цікавилась куди. Була щасливою, що зможе трохи часу провести зі мною. Ми планували після роботи посидіти в кафе. Літо, погода чудова. Я вже налаштувалася на спільний відпочинок, коли вона зателефонувала мені і сповістила, що все переноситься на інший день, бо терміново їде з оператором у район на якусь конференцію. Має взяти інтерв'ю та написати репортаж про цю подію.

Зараз зранку вона із хвилюванням розповідала мені про цю поїздку. Плакала і казала, яке це щастя мати друга, якому можна без замовчувань і прикрас розказати все, що в тебе наболіло на душі, порадитись і просто поплакати та пожалітись.

Я уважно слухала кожне її слово про те, що з нею сталось і яке відкриття вона зробила.

...Вірка зупинилась у готелі, оператор мав у цьому районі родину, тож поїхав до них – економив гроші, виділені на відрядження. Вони з самого ранку повинні бути на відкритті конференції, а зараз вона мала вільний вечір і чекала, коли спаде спека, щоб прогулятись.

Містечко було невелике і розгулювати в ньому не було де. Якби мала компанію, то посиділа б у невеличкому літньому ресторанчику, та самій не хотілось. Купила щось поїсти та й повернулася назад.

Цей готель був єдиним у провінційному місті, в якому туристам не було що роздивлятись – буденність і сірість. У готелі зупинялися тільки ті, хто приїхав у справах, і якісь випадкові люди, яких доля занесла в цю периферію.

Вірка прийняла душ, зняла із себе втому від спеки і вийшла на маленький балкон, відгороджений від сусідніх балконів пластиковими перегородками неприємного темно-сірого кольору. На балконі був невеликий стіл і два крісла. З цікавості заглянула за перегородки сусідніх балконів. З одного боку – балконні двері зачинені, а з другого – хтось живе: двері відчинені і чути якусь розмову. Голосно засміялась жінка, чоловік напівпошепки щось відповів.

Вірка зайшла в кімнату, хотіла ввімкнути телевізор. Раптом згадала, що чоловік сьогодні, на диво, її не турбував. Вона вирішила йому передзвонити і сказати, що у відрядженні і буде вдома завтра, щоб він не турбувався. Назар їй казав, що його не буде декілька днів, тож вона повернеться додому першою, але для спокою в сім'ї краще зателефонувати.

Вона набрала його номер і раптом почула, як у сусідній кімнаті задзвонив телефон із такою ж мелодією, як у Назара, і у відповідь голос свого чоловіка з двох джерел – у телефонній слухавці й на балконі. Він голосно кричав "Алло", а Вірка оніміла і нічого не могла відповісти. Вийшла на балкон і тихенько присіла на крісло.

Їх відділяла тоненька непрозора пластмаса, але вона спиною відчувала його присутність. Чула його дихання. Вірка вимкнула свій мобільний, щоб він їй не передзвонив і не почув її мелодію в себе за спиною. Вона заціпеніла і сиділа дуже здивована. Не знала, як себе поводити, але те, що вона почула згодом, її зовсім спантеличило. Вона майже не дихала. Тонкі стіни готелю були створені для розголошення чужих таємниць.

Він був у кімнаті поруч з якоюсь жінкою і сперечався із нею: "Ні, це не я дзвонив, вона мені зателефонувала сама". Жінка знову йому щось сказала, а він відповідав їй уже із роздратуванням у голосі, таким знайомим Вірці за довгі роки спільного життя.

Потім Вірка вже не могла розібрати, про що там говорять, бо вони були вглибині кімнати.

Ще десять хвилин тому Вірка шкодувала, що вона сама в цьому номері, і коли набирала номер чоловіка, то думала йому про це сказати. Вона хотіла перекусити на балконі, помилуватись із висоти п'ятого поверху на захід сонця. А зараз їй вмить розхотілось їсти і дивитися на весь навколишній світ. Вірка ковтнула води, очікуючи розв'язки цієї дивної випадкової зустрічі.

Присіла на теплу цементовану підлогу і почала видивлятись, чи немає якоїсь невеличкої шпаринки, щоб вона могла бачити, що буде відбуватись на сусідньому балконі. Знайшла дуже низько від підлоги зовсім невелику – розміром із десять копійок. Вмостилась, майже лежачи на підлозі, у незручній позі. Вірка не розглядала чи чиста була ця підлога, чи ні, їй важливо було не пропустити жодної хвилини їхнього спілкування.

Вірка побачила, як Назар знову вийшов на балкон. Спочатку, коли вона його почула, її це здивувало. Тепер, коли вона його побачила, сльози беззвучні й гіркі защипали її очі, і текли, обпікаючи лице.

Він сів на крісло. Був роздягнений, в одних плавках, які Вірка два тижні тому купила йому за свої кровні зароблені гроші. Плавки були не із дешевих, але вона подарувала йому їх із задоволенням. Планувала з ним якось поїхати на озеро – засмагати, але в нього завжди не було часу або бажання.

Жінка із глибини кімнати щось йому говорила, Вірка не розібрала, що саме. Він відповів їй: "Автомобіль внизу – хочеш поїдемо десь на природу, тут недалеко є гарне озеро". І тут вийшла на балкон вона, Вірка очима прилипла до тої шпарини в перегородці, але бачила тільки босі жіночі ноги.

Жінка підійшла до нього, він встав із крісла і, мабуть, обняв її, бо Вірка побачила дві пари ніг. Вони цілувались і в перерві між поцілунками вона йому сказала: "Не хочу нікуди їхати, хочу бути тут. Хочу кохатись із тобою, я так скучила за тобою".

"У нас ще ціла ніч попереду", – сміючись відповів він і потім додав: "Але ж ти в мене й розбещена, я з тобою частіше кохаюсь, ніж із нею".

Вірка думала, що в неї станеться інфаркт або інсульт просто тут, на балконній підлозі цього провінційного готелю, у Богом забутому

районному містечку. Вона не могла заспокоїтись, як він сказав про неї, жінку з якою прожив стільки років. Сказав як про якесь сміття, навіть імені не назвав.

Потім Назар сів у крісло, і Вірка вже могла споглядати його цілком. Жінка нахилилась над ним, і Вірка побачила, що вона також роздягнена – тільки в нижній білизні, в трусиках такого ненависного для її зрадливого та ревнивого чоловіка фасону – білий тоненький шнурочок, який мало що прикривав.

Вона спостерігала за цією картиною, ніби це було дивне чуже кіно.

Не знала чи їй відзиватись, чи сміятись із цього фарсу, чи радіти і дякувати Богу, що він привів її сюди і розплющив їй очі на свого чоловіка. Вірка вірила у вищу Божу силу, бо тільки провидіння могло привести її сюди, щоб вона могла його тут застати і змінити свою долю. Оператор хотів, щоб вона поїхала з ним до його родичів, і от якби вона скористалася тим запрошенням, була б сліпою далі.

Підлий блазень! Фальшивий артист!

...Це ж треба, так щодня їсти її поїдом стільки років за якесь зайве спілкування. Точити, як іржа стару миску. Перевіряти, яка в неї білизна, і прискіпливо оглядати кожен прищик чи подряпину на її грішному тілі і годинами аналізувати, звідки він взявся. Видзвонювати до неї на роботу безперестану, залишати повідомлення і чекати термінової відповіді на них.

Влаштовувати їй сцени, драми і скандали, коли хтось на неї подивився або вона зайвий раз глянула на когось. Він неодноразово робив їй зауваження: як вона дивиться на чужих чоловіків, то просто роздягає їх очима.

Вмить у ній завирувала суміш складних, здавалось, несумісних почуттів. Злість межувала з радістю! Вона може звільнитися від його ревнивих пут!

Якби вона його кохала, як колись, і потрапила б у таку ситуацію, то із розпачу сплакалась би і збожеволіла. А зараз вона несподівано втішилась і хотіла дочекатися вершини цієї сценки на сусідньому балконі. А потім зайти до них у кімнату і зробити кульмінацію всієї вистави та підвести підсумок їхньому побаченню. Вірка вже майже відчула солодкий подих волі. Але найбільше їй хотілося застати цих

двох коханців у ліжку і зазирнути у зрадливі очі свого чоловіка, щоб він не міг відбрехатись.

Вірка пововтузилась на підлозі і лягла зручніше. Шпарка в перегородці була замалою, але цього вистачило, щоб побачити основне.

Це була Ірина, його співпрацівниця. Колись давно Вірка мала щодо неї якісь сумніви і підозри. Він неодноразово говорив із нею занадто теплим голосом, і Вірка відчувала, що він щось не договорює, бо відповідав дуже односкладово: "Так! Ні! Добре!"

Нитку розмови завжди вела вона. Ірина мала хорошого чоловіка, двох дітей – дівчинку і хлопчика. Хлопчик був зовсім маленький – мав тільки два рочки. Працює вона в Назара чотири роки.

Вірка згадала, коли в неї зародилися підозри. Десь три роки тому. Точно! Ірина зовсім не була в декретній відпустці для догляду за дитиною. Швидко вийшла на роботу. Назар постійно робив їй різні послуги, звертав на неї посилену увагу та розумів її потреби. Вона мала значні привілеї порівняно з іншими жінками на його фірмі. Тепер до Вірки дійшло, чому він ніколи не хотів брати її на фірму – боявся, що жінки розкажуть їй про його службовий роман.

Назар вчився з Іриною в одній школі. Вона була молодшою за нього на декілька років і жила по сусідству біля його батьків. Незадовго після школи вийшла заміж, більше не вчилась, освіти не мала жодної і виконувала в його офісі роботу секретаря, на інше вона не була здатна.

Назар тримав свою дружину в шорах, щоб вона була сліпою і обмеженою у спілкуванні та не підозрювала його в походеньках по чужих ліжках.

Безсоромний скромник! У Вірки затерпла спина від незручної пози, бо була змушена низько згинатись, майже лежати, але ці муки вартували того, що вона побачила – панорама любовної сцени проходила в неї перед очима. Ірина сиділа в нього на колінах. Була товстою коровою.

Назар часто розглядав кожну складку на плоскому животі Вірки, вишукував підшкірний запас жиру. Знаходив і ніжнесеньким голоском казав: "Щось ти, кохана, втрачаєш форму! Попрацюй трохи над собою. Покачай прес, не лінуйся". І таки слухала, вставала зранку і до потемніння в очах піднімала ноги та робила зарядку. А тут йому,

негіднику, засліпило очі – не бачив у неї ні широких сідниць, ні живота, ні обвислих грудей.

Вірка відчула себе порівняно з нею фотомоделлю та кінозіркою неписаної вроди.

Але якби хтось побачив її в такому вигляді, в якому вона була зараз, то мав б привід для насмішок до кінця життя: фотомодель і кінозірка лежала поперек балкона на брудній цементній підлозі, зігнута в неймовірно незручній позі, щільно притулившись обличчям до дірки в міжбалконній перегородці. Картина – анекдотична!!!

Стежила за розвитком подій не дихаючи. Оце так вистава! Вона навіть передбачити не могла, що буде споглядати зраду свого чоловіка мовчки і майже насолоджуватись цим.

...Він розстебнув Ірині бюстгалтер і почав пестити її груди. Ірка цілувала його у вуха і шию та муркотіла від задоволення, як кішка на сонці.

Вірчина радість перетворилася на злість, образу і сором. Сльози то починали рясно текти з очей, перешкоджаючи їй спостерігати за цією сценою, то враз висихали, залежно від того, які думки були в її голові тієї хвилини. Вона вже не шкодувала за ним, як за чоловіком. Їй було жаль своїх років, змарнованих на нього.

Два роки до весілля вона не враховувала, тоді їй було добре з ним. А потім… Це було постійне випробування її нервової системи на витривалість. Тих років не повернеш. Як шкода, що осяяння та розуміння настає так пізно!

Останнім часом їй так важко з ним жилось! З ним було нелегко спілкуватися. Вона відчувала неабиякий тягар на своїй шиї, який згинав її і тягнув донизу. Світлих хвилин було зовсім мало. Не життя, а мука. Якби не робота та друзі – можна було просто занепасти.

Вірка неодноразово задумувалась над тим, чи варто тягнути цей подружній віз? Може, скинути це ярмо і попрощатись із Назаром?

Проте коли він відчував перепади її настрою, то був терплячим і не таким прискіпливим. Вона відганяла від себе погані думки і знову все рухалося розбитою сімейною колією. Сценарій був однаковим – робота, дім, безпідставні докори та сцени ревнощів. Потім він присипляв її незадоволення – солодив якоюсь незначною дурничкою та

своїм показним коханням. І все залишалось по-старому. Вона вже відчувала його, як велику стару валізу: і нести годі, і кинути шкода. Добре, що сьогодні в тій валізі нарешті відірвалась ручка, і вона з полегшенням гепне нею об землю.

Вірка спостерігала за гарячими подіями на сусідньому балконі... Вони пестили один одного як подружня пара, яка давно живе разом і знає кожну клітинку тіла партнера.

Апогей любовної гри був на фінішній прямій. Не відриваючись одне від одного, коханці пішли до кімнати. Із кімнати було чути вовтуження на ліжку.

Вірка подумала: "Напевно, таке широке ліжко, як у мене в кімнаті". Сама зі себе засміялась!

"Скільки ж дати їм часу?" – більшої дурниці Вірка придумати вже не могла. Останнім часом чоловік її був не у формі. Вдавалися до порнофільмів або еротичної літератури перед коханням. Вірка все картала себе. Думала, що це вона фригідна і не відчуває повної гами почуттів кохання, а це він, козел блудливий, волочиться і на сім'ю вже пороху не вистачає!!!

А тут дивись, який молодець. Вірці здавалося, що минуло хвилин двадцять, але то все була її схвильована уява. Вона вже не могла перебувати у своїй кімнаті і слухати звуки за стіною. Їй стало прикро, що він не з нею. Вона його все-таки колись кохала, бо тільки жінка, яка кохає, пробачає стільки, скільки пробачала вона впродовж складного сімейного життя…

Вона зачинила двері своєї кімнати і вийшла в коридор. Стала перед сусідніми дверима, де її ревнивий невірний чоловік кохався з іншою жінкою. Такої ситуації вона не могла б передбачити навіть у найхимернішому та дурному сні. Добре, що в коридорі було темно.

Вірка постукала у двері ключем, чула, як стихло в кімнаті. Подивилась, чи нікого немає в коридорі, попри свою ярість, вирішила скандал не влаштовувати – завтра конференція, можливо, на ній буде присутній хтось, хто живе в цьому готелі.

Почула кроки босих ніг по підлозі. Назар повернув ключ і відчинив двері. Стояв на порозі в одних плавках. Вірка різко зайшла в кімнату. Він аж відсахнувся від несподіванки.

Ти? – тільки й спромігся вимовити. Його горло перехопив спазм. Вірка, минаючи його, пройшла всередину.

Ірка лежала в ліжку оголеною, із заплющеними очима від задоволення. “Ну, хто там?” – спитала вона і повернула голову...

Вірка із сарказмом мовила: “Це я, може, ляжемо втрьох і закінчимо разом?”

Коли вона розповідала мені вдесяте, які в них були вирази обличчя, то я реготала з такою силою, що думаю, мій сміх було чути навіть на вулиці.

Вірка не кричала і не рвала волосся суперниці чи своєму блудливому чоловікові. Подякувала їм за виставу, яку вона випадково підглянула на балконі через дірку в перегородці. Попросила в Назара ключі від автомобіля і квартири. Добре, що вони лежали на столі і Вірка взяла їх безперешкодно. Ірка від переляку і несподіванки сиділа в ліжку з витріщеними очима і лише подушкою встигла прикрити свою наготу.

– Назаре, забудь дорогу до мого дому. Речі я перевезу до твоїх батьків наприкінці тижня. На розлучення подам післязавтра. Ти не хвилюйся – свій автомобіль віджену додому сама – він тобі вже не знадобиться. Веселися тут, а я пішла, у мене немає часу. Завтра тут буде конференція. І дуже важливо – не смій ніколи до мене телефонувати. Я для тебе не існую. Зрозумів? Ну, не буду вам заважати. Відпочивайте, – закінчила свою промову Вірка і вийшла із кімнати.

Цей монолог їй дався дуже важко. Вона хотіла бути гордою і не подібною на нього, коли він влаштовував їй сцени. Можливо, якби вона кричала на нього, він би почав висувати свої аргументи, виникла би сварка, яка нікому не потрібна. Після всього, що вона побачила, вони ніколи б не могли бути разом. А так її слово було останнім, і вона хотіла залишити за собою право вирішувати свою долю.

Вірка вийшла на вулицю, знайшла свій автомобіль, який стояв недалеко від готелю. На душі було паскудно, гидко. Єдине задоволення – згадувала вираз очей чоловіка: переляк. Боягуз, якого вона раніше боялась, коли бігла додому і трохи затримувалась, вигадувала причини, як пояснити своє запізнення. Яка вона була немудра, що дозволяла себе принижувати.

Тепер ніхто її не буде контролювати. Вона сама собі господиня!

Передзвонила операторові і сказала, що хоче ночувати в його родичів. У цьому готелі вона більше не могла навіть дихати, не те щоб залишатися на ніч.

Після конференції приїхала додому, поставила автомобіль у гаражі. Покликала слюсаря і замінила всі замки в гаражі та квартирі.

Зранку приїхала до мене. Удвох ми зробимо все, щоб в її серці також був новий замок, але щоб ключі до нього міг підібрати гідний чоловік, який її вартує.

На хвилі

Ніхто не дасть ні втіхи, ні розради,
Перетерпіти треба тугу й біль.
Той не мужчина, хто не відав зради,
Жорстокий жереб випав і тобі.

Скільки вона себе пам'ятала – це велике трюмо із дзеркалом стояло в її кімнаті й займало майже півстіни. Воно завжди дратувало Оленку своїми габаритами та старомодним дизайном. Дівчина мріяла про ту мить, коли закінчить навчання в інституті, самостійно заробить грошей та купить нові меблі у свою кімнату, бо батьки так і не спромоглися на новий меблевий гарнітур.

Тепер це ненависне несучасне дзеркальне одоробло залишилось єдиним свідком її щоденного огляду себе у профіль – вона стежила, чи не виріс у неї живіт. Оленка все переносила день щиросердечного зізнання батькам. Знала: для них звістка про її вагітність – гострий ніж у самісіньке серце.

Хлопець, від якого вона завагітніла, був їм абсолютно не до душі. Та й сама вона знала, що він не зовсім годиться для сімейного життя, але помилка вже допущена, і вороття назад немає.

Сергій вчився в інституті, курсом вище за неї, і був старшим за віком. Позирав на неї давно, але вона, як на гріх, більше симпатизувала його другові Юркові, який вчився з ним в одній групі.

Довгий час вони так і зустрічалися втрьох – разом ходили в бібліотеку, на каву. Потім хлопці проводжали Оленку додому. Ці спільні зустрічі тривали декілька років – усі звикли бачити їх утрьох, але тоді їх пов'язували лише дружні студентські стосунки.

Будучи на третьому курсі, Юрко освідчився їй у коханні, і вона відповіла взаємністю. Це кохання в обох було першим – красивим і чистим. Оленка бігала на побачення до Юрка. Дуже часто разом із коханим приходив Сергій. Його присутність дратувала Оленку, та й Юрка також. Хлопці були друзями з дитинства, і Юрко пробував делікатно натякнути Сергію, що хоче побути з коханою дівчиною наодинці, але той наче не розумів цього.

До того ж Юрій бачив, що ставлення Сергія до Оленки було більшим, аніж приязнь і дружні стосунки, і не хотів його травмувати. Був упевнений у коханні Оленки, і мав серйозні наміри щодо спільного майбутнього.

Швидко промайнув час навчання. Оленці залишався ще рік, а хлопці вже закінчували інститут і проходили переддипломну практику. Юрко – на невеликому підприємстві в районному містечку, а Сергій – на інститутській кафедрі. Він не міг натішитись, що залишився в місті: його мрія і фантазія – Оленка – належить тільки йому одному. Так він думав, і робив усе, щоб завоювати її серце, але його намагання виявилися марними.

Оленка залишалася вірною Юркові та переводила неодноразові залицяння Сергія в площину жартів та у старе русло простих товариських взаємин. Час від часу вони передзвонювались, але телефонні розмови були винятково дружніми. Оленка не розповідала коханому про залицяння його товариша – не хотіла сварити друзів між собою, надіючись, що Сергій усе зрозуміє і дасть їй спокій.

Але він за допомогою уяви все більше розпалював у собі чоловічі бажання, такі бурхливі та нестримні в юнацькому віці. Сергій переслідував її подумки, але в реальному житті вона так і залишалася його далекою, незбагненною та нездійсненною еротичною мрією.

Утім, не завоювавши її душі, вирішив заволодіти тілом.

Якось одногрупники запросили Оленку у вихідні на дачу за містом, не забувши й Сергія. Він був цікавим і веселим співбесідником, з гарним почуттям гумору. Його присутність внесла в цю студентську тусовку свій шарм. Сергія стимулювала Оленчина присутність, і дотепні жарти на різні теми не сходили з його вуст.

Весело гуртом готували шашлик, пекли бульбу. М'ясо смачно пахло вишневим димом, розпалюючи апетит. Щаслива молодість! Вечір. Танці під зоряним небом, спів, сміх, вино!

Усе спонукало до зближення. Сергій вирішив будь-що оволодіти нею сьогодні ж, іншої слушної нагоди може і не трапитись.

Оленка була домашньою дитиною. Пити ще не вміла, і Сергій швидко досягнув мети – дівчина сп'яніла, він безперестанку підливав у її горня вино, і, щоб ніхто не бачив, розбавляв його горілкою. Нарешті дочекався того, про що давно мріяв, чого прагнув довгі роки.

Оленка сиділа біля ватри, полум'я обпікало її лице та тіло. Вогонь розморив дівчину, яка випила занадто багато коктейлю з вина та горілки.

Геть сп'янілу Сергій відніс її в кімнату, поклавши на ліжко. Хлопець закохано дивився на неї. Ніжно цілував і пестив. Роздягнув на-

півпритомну, і сталось те, що стається вперше з кожною дівчиною. Він оволодів нею, ставши її першим мужчиною. Зробив велику підлість – кохав дівчину в стані напівсвідомості!

Уночі Оленка отямилась від хмільного полону і зрозуміла, якою сумною виявилася для неї кульмінація пікніка! Біля неї солодко сопів Сергій. За вікном дерев'яного будиночка – глупа ніч.

Вона гірко заплакала від образи і до ранку вже не заснула. Не могла збагнути, як вона роздягнута опинилась у цьому ліжку, поруч з голим Сергієм. Ледь дочекалася світанку.

Озираючись, чи ніхто не бачить її наготи, швиденько одягнулась. Оленка не могла простити собі зради Юркові. Каялась над вчиненим. Не такою уявлялась їй зустріч із дорослим життям жінки! Ніяк не могла собі пробачити, що потонула у хвилі п'яної розчуленості, що не зупинилась пити, що втратила будь-який контроль над собою.

Колись мріяла, що її перша ніч кохання пройде на білосніжних покривалах та мережаних подушках з Юрком, після урочистого вінчання в церкві та пишного весілля з родиною та друзями, серед яких буде і Сергій як дружба молодого. Але все вийшло як у фільмах з розбещеними, пустими та неврівноваженими вуличними дівками.

У тому, що сталось, нікого не винила. Нарікала тільки на себе. Оленка глянула на ліжко, на якому провела першу ніч із нелюбом, який повівся з нею як останній ворог. Він був найгіршим злодієм – вкрав її у свого найкращого товариша та в неї самої.

Їй було гидко дивитися на це ліжко з чужим брудним простирадлом, на сонного Сергія, який по-дитячому скрутився клубочком, та обнімав подушку, на якій недавно лежала її голова. Він навіть не зауважив, що дівчини немає поруч з ним.

Їй хотілося швидше додому, хотілося відмити зі свого тіла бруд цієї постелі та відігнати запах поту Сергія, який вона досі відчувала на собі. Цей запах чужого тіла був для неї просто нестерпним, їй хотілося здерти його разом зі своєю шкірою.

Оленка тихенько вийшла з будинку. Нікого не хотіла бачити. Було рано, ледь сіріло. Усі гості цієї дачі ще додивлялися солодкі сни. Їй було соромно за себе, але найбільше – образливо за негідний вчинок Сергія, який межував з тяжким злочином – ґвалтуванням. Але кому вона може про це розповісти?

Хлопці з її групи спали в спальних мішках біля ватри, в якій ледь тліли величезні поліняки зі зрубаної господарями старої вишні. Дівчата спали десь нагорі в іншій кімнаті будинку. Оленку кинуло в жар – напевно, всі були в курсі її падіння та зради.

З важким осадом на душі вона непомітно покинула цю ненависну дачу. Залишила всіх – вона від них просто накивала п'ятами. Але втекти від свого сорому їй виявилося набагато важче!

Почувалася жахливо від надмірно випитого вина, яке їй учора так підло підливав Сергій. Тіло боліло від поганого сну на чужому ліжку. Боляче нило внизу живота. Вона була в розпачі.

Приїхала додому геть розбитою.

Батьків удома не було, і ніхто не зауважив її передчасного повернення.

Після обіду телефонував Сергій. Сказала, що хвора і не хоче ні бачити його, ні говорити з ним. Він і не наполягав. Оленка не знала, чи чувся він винним перед нею та Юрієм. Вона мусить це з'ясувати, але не сьогодні. Зараз в її душі страшенний морок і відчуття величезного горя.

Увечері дзвонив Юрко, йому також сказала, що хвора і не може розмовляти.

Почувалася морально і фізично розчавленою.

Пройшло декілька днів, але жахливий настрій не зникав. Батьки збиралися у відпустку на море, і вона вирішила поїхати з ними – було спекотливе літо. Сесію склала успішно. Юрія в місті не було. Крім важких думок, її нічого тут не тримало.

Сергій дзвонив щодня. Розмовляти з ним не хотіла, і весь час вимикала свій мобільний телефон. Юрій також телефонував, і не міг зрозуміти, чому немає зв'язку.

Оленка відчула, що втомилася від них обох. Минув час відпочинку, і вона трохи заспокоїлась. Але однаково їхала додому з пусткою в душі і бажанням нікого не бачити зі своїх друзів, приятелів та одногрупників. Дівчині не хотілося чути, як їй перемивають "кістки" і пліткують про неї.

Після відпочинку на світлому морському узбережжі її рідне місто видалося темною ямою з постійними дощами. Так само тоскно та хмарно було і в її неспокійній душі.

Сергій телефонував по декілька разів на день, наполягаючи на побаченні. Вона категорично відмовлялася і ображено клала теле-

фонну слухавку. Їй навіть згадувати про нього було боляче, а побачитись... Вона здригалася від думки, що повинна все ж колись із ним поговорити.

Юрко також постійно телефонував, але відчув, що з його коханою Оленкою щось не так. Не могла вона розказати йому по телефону про все, що з нею трапилось. Намірилася відкритись, коли він приїде додому, і з нетерпінням чекала його приїзду та вироку після своєї сповіді.

Минув місяць, і сталось те, чого так боялась Оленка, – затримка місячних. Цей прикрий факт виявився для неї божевільним випробуванням. Вона знала дівчат з інституту, які жили в гуртожитку і вели нерозбірливе статеве життя ще з першого курсу – і нічого. Вона ж, виважена і обережна у стосунках, навіть у дружніх, вскочила у непоправну халепу.

У дівчини почалася депресія. Як вона про все розповість батькам? А Юрію? У неї було важке випробування!!! Мріяти про коханого хлопця, а завагітніти від іншого!!!

Сумна безвихідь охопила її, давила та пригнічувала невизначеність.

…Час минає – треба щось робити.

Наважилась і пішла в поліклініку. Вердикт лікаря невтішний – вагітність і скерування на діагностику для підтвердження діагнозу.

Чекала ще декілька тижнів на диво, але воно не збулось. З хвилюванням переступила поріг кабінету лікаря-діагноста. І тут-таки трапилося чудо, на яке вона й не сподівалась, – комп'ютер ультразвукової діагностики показав, що в неї двійнята. Ні, їй не причулось.

Лікар повторив двічі: "У вас, шановна пані, двійнята". І, жартуючи, додав: "Щаслива ви мама, збирайте гроші на великий візочок".

Оленці було не до жартів, пішла за порадою до лікаря в поліклініку.

Старша лікарка вислухала її уважно, терпляче, а потім сказала: "Скерування на аборт не дам. Не дозволю тобі вбивати двох діточок. А по-друге, не хочу робити тебе нещасливою. Переривання вагітності – завжди ризиковане, а першої – тим паче. У тебе немає патології, молода здорова жінка, роди собі на радість, а своїм батькам на втіху. А якщо той негідник не захоче одружуватися – наплюй на нього. Народи для себе. Мало таких мужчин, які з великою радіс-

тю сприймають звістку про вагітність нареченої чи дружини. Для них це завжди зайві проблеми. Їм би тільки кататись, а саночки хай возять жінки".

Вона говорила це зі злістю, бо за тривалу лікарську практику наслухалася стільки історій про кинутих жінок та дітей, що їх вистачить на роман. "Ці діти, це твоє щастя, навіть якщо зачаті не в коханні... Ти не перша і не остання – таке життя", – продовжувала вона.

Виписавши скерування на аналізи, усміхнулась і побажала з Божою поміччю виносити дітей і щасливо їх народити. "Не забувай дорогу в мій кабінет", – наостанок додала вона.

Після обстеження та душевної розмови Оленка задумалася над своїм майбутнім – не знала, що їй робити. Кому жалітись і на кого скаржитися? На її долю випали великі труднощі! Вирішила, як їй не було прикро, поговорити із Сергієм, хоча раніше вона весь час йому відмовляла в зустрічі, а сьогодні – миролюбно дозволила. Вони не бачилися з того дня, відколи він зробив її найнещаснішою жінкою на цілому світі.

Високі хвилі відчаю та тривоги, які били в її душі, потрохи згасали і вгамовувались.

...Пройшов час, і вона трохи змилостивилась над ним. Почуття любові до нього не було, розуміла підлість його вчинку, але й ненависті, як раніше, вже не відчувала. Вона все частіше задумувалася над тим, що незабаром стане матір'ю двох його дітей, і він, можливо, буде для них найкращим батьком.

До зустрічі із Сергієм готувалася ретельно – і морально, і фізично.

...Ішла на побачення гарна, з гордо піднятою головою, ніби несла на тій чарівній голівці царську корону з діамантами. Зустрічні хлопці оглядалися на цю засмаглу, зовнішньо спокійну красуню, але ніхто й не здогадувався, які бурхливі почуття вирують в її душі.

При зустрічі хотіла подивитися в Сергієві очі, сказати вже вкотре про те, що він підлий поганець. І потім сповістити йому, чим закінчилося для неї те нічне дачне жахіття.

Від такої новини, почутої з уст коханої і вимріяної жінки, хлопець не тямив себе від радості. Оленка побачила, що почуття його були щирими, і їй здалось, що він чекав від неї такої звістки. На колючі слова відповідав усмішкою, і все намагався затулити її вуста палким поцілунком. Вона пручалась.

“Я тебе кохаю міцно-міцно. Знаю, що здійснив ганебний, негідний вчинок щодо тебе і Юрія, але ти не могла не відчувати мого кохання протягом усіх років нашого навчання! Заради цього кохання прости мені. Перед Юрком покаюсь тоді, коли приїде. Він мені телефонує, і не може зрозуміти причини твого поганого настрою, а я не можу йому все розказати зараз. Хай він спокійно завершить дипломний проект. Тобі ж обіцяю, що зроблю все, щоб ти мене покохала. Ти не пожалкуєш, коли станеш моєю дружиною”, – продовжував із хвилюванням говорити Сергій.

У нього був такий жалісно-серйозний погляд, що Оленка зглянулась над ним... Сиділи в кафе. Перед нею лежали червоні духмяні троянди, які лише влітку мають такий солодкий п’янкий аромат. Він приніс ці квіти, коли прийшов до неї на побачення. Оленка не хотіла від нього їх брати. Зараз вони лежали на столі, і вона вдихала їхній ніжно-збудливий запах. Бачила на червоних пелюстках дощові краплинки і вони виглядали на хвилюючі квіткові сльози, так подібні на ті, які були в її очах і які вона ледь стримувала.

Самотність! Мала вірних друзів і коханого – тепер коханий далеко і вона не знає, як йому подивитись у вічі, коли приїде. А друг став ворогом – ґвалтівником.

Настала мить, коли вона змогла виговорити все те, що в неї наболіло на душі за останні місяці. Спочатку вона дала повну волю своїм гірким словам, які подумки говорила йому десятки разів – і вдень, і вночі в різних інтерпретаціях. Збуджено довела до нього вичерпну характеристику його вчинку і поведінки. Врешті з тремтінням і образою в голосі, переступаючи через свій гонор і сором, вимовила:

– Я вагітна двійнею. Що ти пропонуєш мені робити з цими дітьми?

Сергій, не задумуючись, запропонував їй одружитись, хоч завтра подати заяву і розписатись із нею.

Під важким тягарем своїх думок вона і сама вже зрозуміла – заміжжя буде найкращим виходом із кризи з найменшими втратами. Бо в інакшому випадку – народити дітей і приректи себе на долю самотньої жінки та відчути сором від народження дітей без батька… Та й потім виховувати їх безбатченками майже у злиднях!!! Двоє дітей одночасно – це важко навіть і в повноцінній сім’ї, тим паче зараз для неї – ще студентки. Батьки також не дуже забезпечені. Та й від

такої новини, а потім від подальшого поповнення їхньої сім'ї – вони щасливі не будуть! Це вже для них занадто!!!

Оленка знала їхні консервативні погляди на життя і наперед відчувала, що для неї це буде не життя, а мука. Отже, треба заміж, хай і за нелюбого. Якось звикнеться…

Оленка дала свою згоду. На другий день домовилися віднести заяву в загс. Після кафе він проводжав її додому. Оленка йшла поруч, вдихала запах троянд. На душі її стало спокійно, але не було відчуття радості – хоча зроблено такий важливий крок, який кардинально змінить її життя.

Хіба про такі заручини вона колись мріяла?..

Сьогодні в неї важка розмова з батьками, а згодом найважче – сповідь перед Юрієм.

Оленка довго думала, як розповісти про все своїй мамі. Вирішила розказати тільки про те, що вона вагітна, без деталей. Не хотіла налаштовувати батьків проти Сергія, якому вони і без того не дуже симпатизували.

Бесіда з мамою вийшла важка. Вона так плакала, що Оленці стало навіть трохи смішно. Ніби після втрати нею своєї цноти вона спровокувала початок атомної катастрофи.

Колись це все однаково мало статись!

Оленка погоджувалась, що все в неї вийшло не найкращим чином, але це не кінець світу, тим паче після розмови із Сергієм та прийняттям спільного рішення про одруження.

Мамі до душі припав Юрій, і вона все не могла зрозуміти, чому Оленка виходить заміж за одного, коли кохала раніше іншого. Ну що можна відповісти на це – шлях долі буває незбагненно стрімким і карколомним.

Оленка тільки уявила собі, що було б у неї вдома в разі, коли б вона залишилася вагітною одна, без Сергія!!!

Мама сама жінка, колись також була молодою і, напевно, робила якісь помилки в житті, але зовсім не надавалася на дружню підтримку своїй дитині, і від цього Оленці стало сумно. Мама щодо неї – дочки – була як стороння особа. Таке абсолютне нерозуміння батьками її проблем могло б спричинити трагедію та душевний надлом. Але, на щастя, Оленка була сильною і подумала, коли в неї будуть діти, вона зробить усе, щоб вони були її найближчими друзями, мог-

ли поділитись із нею своїм повсякденним і таємним, розказати все без приховування та прикраси. А вона буде їх розуміти, журитися з ними, давати потрібні поради. Буде допомагати розібратись у собі, в оточенні та житті загалом. Після такого важкого уроку долі вона була абсолютно переконаною в цьому. Її вже не турбували докори сумління. Оленка відчувала відповідальність за своїх ще ненароджених дітей і ніяка сила не змусила б її зараз позбавити їх життя. Вона за один день стала мужньою і дорослою. Відчула, що коли розказала правду Сергію, а потім батькам, у неї стало легко на душі. Вона була годна злетіти в небо від почуття свободи і правди. Вона стала іншою.

Як Оленка і передбачала, захвату від її звістки в батьків не було, але що тут поробиш – стали чекати сватів.

Наступного тижня в обумовлену годину прийшов Сергій із своїми батьками.

Свати хвилювались – прийшли вирішувати долю єдиного сина. Обговорили головне – дату весілля і місце проживання молодят.

Весілля буде через місяць. Молодята будуть жити в Сергієвих батьків, бо в них великий дім. Таке рішення влаштовувало всіх.

Батьки наречених уже були "ощасливлені" звісткою про народження близнят. І, як не дивно, це нове життя, яке визрівало в лоні Оленки, всіх примирило. Після зустрічі із сватами до майбутнього зятя батьки Оленки почали ставитися краще.

Батькам Сергія невістка подобалася завжди.

Усе поволі ставало на свої місця, тривала підготовка до весілля.

...Тільки в серці Оленки ще жила образа на Сергія, але вона надіялась, що в її сім'ї все складеться добре і, можливо, фортуна повернеться до неї лицем...

Наближався день весілля і час приїзду Юрія. В душі Оленки потроху перегорав жаль за коханням до нього, на першому місці в неї вже були її діти.

Коли вони зустрілись, то серце її защеміло від болю за минулим, якого вже не повернути. Вона мало не плакала, але розказала Юрію відверто, що трапилось. Просила, щоб не тримав на неї зла.

Його образа на неї була нічим порівняно з тою моральною травмою та душевним болем, які йому заподіяв Сергій. Він довгі роки був для нього найкращим порадником, майже братом. У серці Юрія

застряла крига образи і жалю за світлим, чесним і щасливим минулим. Він втратив і кохання, і найщирішого друга в одну мить.

На час їхнього весілля Юрій виїхав з міста. Боявся, що не витримає, прийде на забаву та й наробить біди. Він намагався викреслити Оленку та Сергія з пам'яті та свого життя. А час покаже... Однак це йому не дуже вдалось.

Настав серпень – день весілля, яке було невеликим і досить скромним.

Батьки Оленки не були такими заможними, аби влаштовувати розкішну забаву. Тому весь матеріальний тягар упав на плечі Сергія та його батьків, які з великою теплотою ставилися до майбутньої невістки. Бачили, що син її кохає і не знає, як їй догодити.

День одруження видався сонячно-красивим. Запрошені раділи за Оленку та Сергія, бо виглядали вони чудово і так гарно пасували одне одному, що друзі вже й забули, що колись вона зустрічалась із Юрком.

Відшуміло весільне дійство. Свекруха зняла з голови молодої вельон та зав'язала їй красиву білосніжну хустину.

Оленка сміючись кидала за спину букет красивих маленьких білих троянд, хтось із дівчат його впіймав.

...Увечері Оленка від утоми ледь стояла на ногах. Третій місяць вагітності давався взнаки – вона так схудла, що виглядала милою школяркою старших класів, а не студенткою, майже готовим фахівцем, і зовсім не майбутньою мамою.

Шлюбну ніч провели в невеличкому готелі, який був поверхом вище від ресторану, де справляли весілля.

Це була друга близькість Оленки та Сергія. Вона боялась цього і не хотіла. Він горів полум'ям кохання – вона ж була втомлена, перелякана, холодна крига.

У душі вона йому вже майже пробачила. Але її тіло і плоть були байдужими до його ласки. Вона відчула – їй треба ще багато над собою працювати, щоб морально налаштуватись на його любовну хвилю і щоб цей штучно створений сімейний корабель не розбився об рифи її байдужості і не сів на мілину, ще не розпочавши довгого плавання.

Сергій пестив її з такою ніжністю, яку міг виразити тільки палко закоханий чоловік. Цілував її живіт і прислухався, чи не почує там

биття сердець його дітей. Він відчував себе багатієм. Ще два місяці тому він і мріяти не міг про такий скарб – жінку, якої прагнув так довго, і дітей, які зародилися в її лоні так несподівано.

Для нього це був подарунок і знак небес.

Він так старався своїми словами і діями розтопити лід і кригу її тіла та душі, що Оленка не встояла проти любовних чар і віддалася йому та вперше відчула себе жінкою – бажаною, коханою і майже щасливою.

Її страх минув. Усе відбулось так, як відбувається в мільйонах сімейних пар, – вона спокійно лежала на грудях чоловіка з думкою, що спить не з тим, кого кохає, а з тим, хто кохає її. Може, це і добре?

Вона провалилась у солодкий полон ночі, усе міцніше обнімаючи того, кого ще зовсім недавно майже ненавиділа, а тепер – майже кохала. Воістину, від ненависті до кохання – один крок, так само, як і навпаки – від кохання до ненависті відстань іще коротша – одна мить...

Медовий місяць провели вдома. Вдень займались її переїздом у будинок батьків Сергія, вночі – коханням. Вона любила його все більше і більше – він був чудовим коханцем, ніжним, ласкавим. Кохав її ніжно, як принцесу, засипав її вуха солодко-пестливими словами, які будили в ній жагучу жінку. Їй було добре з ним і вдень, і вночі.

Минав час, підростали діти в її животику, і він щоранку ніжно цілував її пупчик, який розтягувався все більше і більше, – вітався зі своїми дітками, а потім грайливо цмокав у щічку і приносив їй у ліжко чаю та булочку з медом. Хотів її пестити, як малу дитину, і не міг нею натішитись.

...В Оленки почалося неспокійне студентське життя, в Сергія – трудові будні. За декілька місяців – захист диплома, а зараз він пішов працювати асистентом на кафедру та ще поза роботою – додатково працював репетитором з математики.

Оленка ходила на навчання і щомісячно міняла суконки для вагітних жінок – вона стала кругленькою, як м'ячик, і на личку погладшала. Дітки змінили її стрункую фігуру і коли вона відчиняла двері, то спочатку в приміщення закочувався її круглий животик, а потім входило тіло.

Настав час народжувати. Оленка завчасно лягла в лікарню, плоди були великими. Лікарі наполягали на постійному нагляді. Сергій

приходив і зранку, і ввечері. Перед пологами взяв відпустку і був біля неї майже цілодобово, віддано піклуючись нею. Медсестри відзначали – таке буває рідко.

Народжувала вона важко. Сергій був присутнім при пологах і, здавалося, сам переносив той біль, за якого з'являлося нове життя. Підтримував і не залишав її ні на хвилину, тримав за руку і тим зменшував її страждання.

Коли одне за одним із її лона вийшли на світ двоє його діточок, червоних від крові і родової піни, він був готовий їх розцілувати – це була їхня сумісна плоть і кров, зачата у гріху, але пізніше виплекана в коханні та ніжності.

Від щастя і вдячності за дарунок він готовий був зняти з небес найбільшу зірку і покласти до її ніг! Океан світлих почуттів переповнював його душу: ми маємо сина і донечку!!!

Вона ж, знесилена і спітніла, щасливо засміялась і поцілувала Сергія в чоло, коли він нахилився над нею після прояву бурхливих емоцій.

Новоспечені бабусі та дідусі разом із щасливим і гордим татом придбали все необхідне для дітей та молодої мами.

Коли породілля повернулася з діточками додому – її чекала гарно обставлена дитяча, яка межувала з їхньою спальною кімнатою. Оленка була щасливою. Вона вдома – бажана, кохана.

Почались сімейні турботи, пеленки, годування, купання, недоспані ночі. Все те, з чим ростуть діти. Батьки, як могли – допомагали. Бачили, як важко мати двох дітей зразу, одне – плаче, за ним зразу ж – друге. Але гуртом і в злагоді все легше.

Сергій був у відпустці і також прийняв на себе рівноцінне навантаження. Батьки з нього кепкували – єдине, в чому не міг допомогти коханій дружині, – годувати дітей грудьми. Але на ці кпини він не звертав уваги – за неї та дітей він готовий був віддати свою душу.

Єдине, що мучило Сергія, – Юрій. Він хотів помиритись із товаришем, якому завдячував своїм скарбом – дружиною і дітьми.

Оленка також була нависоті від почуття повного щастя. Вона не могла натішитися своїми крихітками. Поки запеленає дитину – сто разів поцілує. Кращих за її дітей – годі й шукати на цілій планеті. Материнська любов безмежна! Вона жодного разу не пожалкувала, що вийшла заміж за Сергія. Кращого чоловіка і тата й придумати годі.

На сімейній нараді вирішили ще раз вибачитись перед Юрієм і попросити, щоб він був хрещеним татом їхнім дітям.

Це було складне рішення для них обох, але тверде. Зараз для них усе виглядало по-іншому.

З часу їхньої останньої розмови Оленка ніколи більше Юрію не телефонувала. Їй, вагітній жінці, не пасувало дзвонити до нього. З наміром поговорити Сергій телефонував до Юрія не один раз. Той не відповідав – тримав образу.

Зараз після народження дітей настав гарний час для можливого їхнього примирення. Це була їхня спільна сімейна мрія.

Оленка передзвонила до Юрія. На диво, він не кинув слухавки, а чемно з нею поговорив. Поздоровив з народженням дітей і на її прохання бути хрещеним відповів: "Я вже не маю образи на вас. Напевно, ти не була моєю долею, але я чекав від тебе цих слів. У народі говорять, що від хрещення дітей не відмовляються – я даю свою згоду і хочу прийти до вас. Нам є що згадати і про що поговорити".

Оленка не тямила себе від щастя. Від почуття кохання до нього в неї залишилася тільки повага як до товариша і приязнь до хорошої порядної людини. Тепер в її серці було місце тільки для коханого чоловіка.

Перед візитом Юрія в домі Сергія шалено вирували почуття – вони сиділи з Оленкою і довго згадували в деталях своє студентське життя, зустрічі, походеньки, смішні та сумні історії. Вони були впевнені у вірності свого кроку до примирення. Зараз їм немає кого ділити – доля всіх розставила по своїх місцях.

Прийшов Юрій – вони не бачилися більше ніж рік, але їм здавалось – півстоліття. Стільки змін сталося в їхньому житті...

Сиділи на кухні до півночі. Оленка час від часу бігала годувати дітей, сьогодні біля малюків постійно чергувала Оленчина мама. З часу народження дітей усі в родині змінилися на краще.

...Урочисто і святково відбули хрестини. Вшановуючи хресного тата і хресну маму, дітей назвали Юрчиком та Світланкою. Здавалося, переживання та випробування зміцнили дружбу, і хресний тато став частим гостем у дружній родині товариша. На той час він був неодруженим і теми про зміну його сімейного статусу в родині не порушували з делікатності та враховуючи минулі пережиття.

...Минуло чотири роки. Діти вже гарно говорили, ходили в дитячий садок. Сім'я жила щасливим повноцінним життям. Сергій працював викладачем в інституті. Оленка закінчила інститут і пішла на роботу в школу.

Трохи попрацювала і пішла в літню відпустку. Сергій поїхав зі студентами в будівельний загін. На морі будували санаторій. Оленка планувала поїхати до нього на якийсь тиждень, а дітей залишити з батьками Сергія.

За день до її від'їзду пізно увечері задзвонив телефон. Мама Сергія взяла слухавку, побіліла, сперлась на стіну, зм'якла і поволі опустилася на підлогу. Телефон випав із голосним дзенькотом, а перелякана Оленка підбігла до неї й не знала, що робити. Мама вдихнула повітря, а видихнути не могла і нарешті зайшлася голосним криком. У кімнату вбіг переляканий тато Сергія і Оленчин тато. Свати грали в шахи і одночасно бавили дітей. Мали приязні стосунки. Діти між собою жили дружно, і сватам не було що ділити.

За голосними криками зрозуміли: щось жахливе сталось із Сергієм.

...Уся родина пережила величезну та страшну втрату – сина, чоловіка, тата, друга.

Сталась трагедія...

Студенти вирішили купатись у морі в штормову погоду. Один із них погано плавав, почав тонути. Покликали викладача, і Сергій не роздумуючи кинувся в море рятувати хлопця. Підтягнув його до пірса і студенти витягли горе-плавця наверх. А тим часом величезна хвиля підхопила Сергія і з усією силою вдарила об бетонну поверхню пірса і переламала йому хребет, як сірник.

Стихія страшна!!! Він помер на очах своїх студентів. Його накрило хвилею і ніхто не міг йому допомогти, бо сміливців кинутись у бурхливе хвилями море не знайшлося.

Наступного дня море перестало штормити і понівечене тіло Сергія знайшли за декілька кілометрів від бази. Передзвонили в інститут, а потім до родини.

Така сумна історія – кохання, зради, народження нового життя та втрати життя ще зовсім молодого, повного сил чоловіка.

Доля жартує над людьми. Так жорстоко вона посміялась над Оленкою!!!

Вона прожила красиве сімейне життя. Коротке, але солодке і щасливе.

Воно не зовсім добре починалось, а закінчилося взагалі жахливо.

Який дарунок або випробування принесе їй майбутнє???

P. S. Перше вересня. Оленчині діти йдуть у перший клас. Вона веде їх у школу, де працює вчителем. Їх привіз хресний, який став для них татом. Півроку тому їхня мама вийшла за нього заміж. Живуть поки в будинку Сергієвих батьків. Свекруха із свекром не хочуть відпускати від себе Оленку, яка стала для них рідною дочкою. Та й без онуків вони не уявляють свого життя.

Єдиного сина, якого ніхто їм не поверне, замінили його діти. Змістом життя стареньких стали онуки. Життя триває… Треба жити!

Поради ідеальної жінки

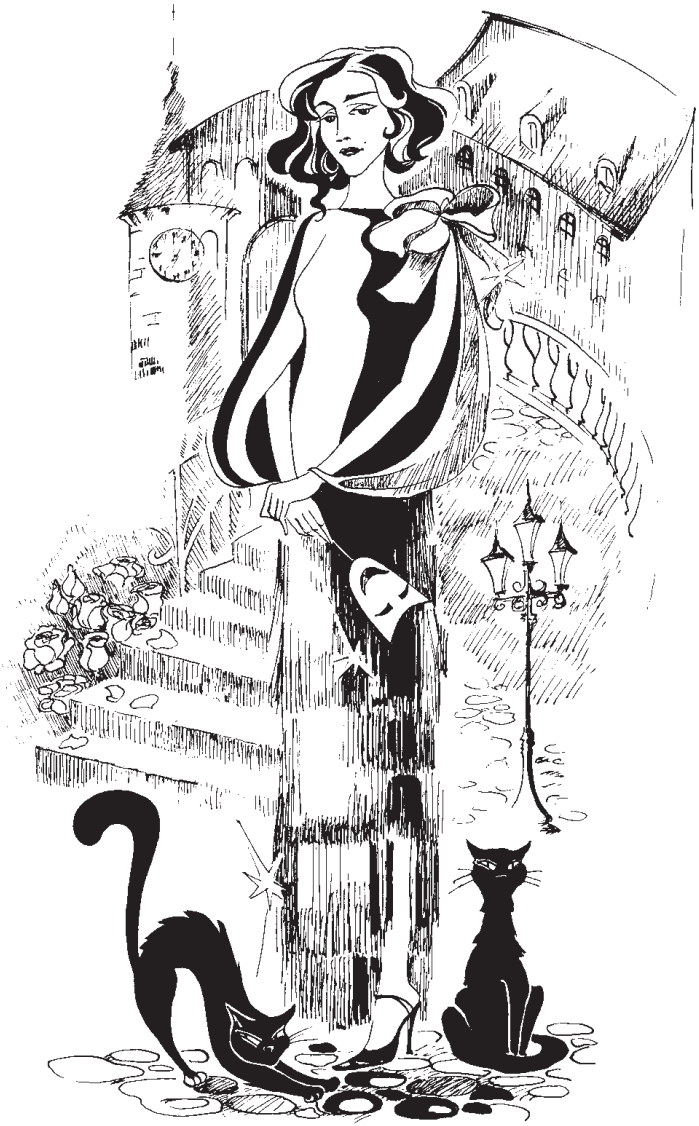

Не всім дано у хаосі буття
Поміж бездушних, сірих і забитих
В собі відкрити ніжні почуття
І радістю цією жити й жити.

Життя таке крихке, ламке й ефемерне – ця думка не покидала Наталчиної голови. Вона проплакала майже всю ніч і лише вдосвіта заснула. Але й ранок не приніс їй жаданого спокою. Встала з ліжка з такою важкою головою, ніби отруїлася смертельною речовиною. Пішла помитись і глянути на себе в дзеркало. Лице, яке дивилося на неї з потойбіччя, ще більше засмутило її – виглядала вона паскудно! Очі мутні, вузькі, як у корейки, підпухлі – що й не дивно, бо її подушка цієї ночі була мокрою від сліз. Волосся розкуйовджене – якась лахудра!

Наталка скривилась і відійшла від дзеркала, не образившись – воно показало реальну картину. Якби Наталка зустріла таку примару на вулиці серед перехожих, то симпатії вона б у неї не викликала.

Учора її скривдили, ошукали і просто знищили. Вона думала, що після цього настане кінець світу. Але ні – сьогодні зранку глянула у вікно і побачила з висоти п'ятого поверху вируюче життя – люди, машини, міський транспорт. Нічого не сталось – хто поспішав на роботу, хто вів дитину за руку в дитячий садок, а хто просто йшов на ринок чи в магазин за покупками.

Життя триває! Світової трагедії не сталось, а цунамі місцевого значення не завдало нікому шкоди, і наслідки стихії залишилися в межах Наталчиної двокімнатної квартири.

...Її сім'я зазнала краху – від неї пішов чоловік.

Коханий та любий чоловік! Вона не могла в це повірити і вкласти такий прикрий факт у свою свідомість. Але нахабно розчинені двері його порожньої шафи підтверджували цей сумний факт.

...Наталка підійшла до телефону і набрала номер свого шефа. Вибачилась, що турбує в таку ранню пору. Сказала, що захворіла і хоче взяти відпуску з нинішнього дня. Планувала піти з наступного понеділка, але як уже так сталось, то піде зараз. Попросила написати за неї заяву, бо не має здоров'я підійти на роботу. На запитання шефа не хотіла нічого відповідати, ґречно вибачилась та й поклала слухавку.

Наталка не знала, з чого почати свій нинішній день, завтрашній і всі наступні. Їй необхідно розгорнути нову сторінку самотнього життя! Їй було кривдно і страшно. Вона не хотіла думати про те, що скажуть родичі, друзі та знайомі. Було так шкода себе, що хотілося плакати.

Одинока! Покинута! Бездітна жінка середнього віку! Вона аж здригнулася від такої думки. Та ні, тридцять – це майже юність. Можливо, не така вже й рання, але... Це вже як хто почувається, можна і в двадцять років бути старою, а в п'ятдесят – юною. Вона зовсім молода і не збирається перетворюватись на стару порхавку!!!

Наталка не знала, як себе розрадити, тож вирішила зробити хоч невелику приємність для тіла – пішла і заварила запашну смачнющу і дуже міцну каву. З горнятком повернулася в кімнату і сіла в глибоке крісло. Потім встала і відчинила бар – роздивлялась, чим би закропити душу. Сама себе корила, заспокоювала та виправдовувала водночас.

Це тільки алкоголіки або якісь моральні виродки можуть пити мало не вдосвіта, але для неї сьогодні виняток – у неї стихійне лихо. Сімейний корабель потонув, і вона, викинута безжальними штормовими хвилями, сидить на дикому чужому березі і не знає, в якому напрямі йти. Може чарочка рому допоможе обрати правильний напрям думкам та розвеселить її скривджену душу?

Умостилась у кріслі і швидко перехилила солодкавий запашний напій, а потім маленькими ковтками пила каву. Через деякий час тепла хвиля розлилася по тілу, і їй, на диво, полегшало.

Сиділа і згадувала, як вони з Олегом полюбляли ранішню міцну каву. Цей ритуал у них був незмінним упродовж багатьох років, і навіть вчора зранку вони ще пили разом цей казковий збудливий напій.

Наталка згадувала вчорашній день...

...Мала дуже багато роботи і в розпал липневої спекоти їздила у різні кінці міста на перевірку підлеглих структур без машини – міським транспортом. Після праці поверталася додому ледь жива. Біля дому вступила в магазин та на невеликий ринок. Піднімалася сходами в босоніжках на високих підборах. Ліфт не працював з кінця травня, бо в їхньому будинку було багато боржників. Несла ті ненависні важкі торби з продуктами і в думках лаяла всіх, хто тільки був причетний до цього хаосу. Це слово було зам'яке для оцінки такого

ганебного явища – позбавити людей елементарного. З цими величезними пакетами ледь виповзла на свій п'ятий поверх. Лиха і недобра на весь білий світ переступила поріг своєї квартири.

Поклала торби на підлогу, втомилась. Поки піднімалася сходами, спітніла, волосся прилипло до чола. Колись давно вибілене, воно на посічених кінцівках зберігало рудо-попелястий колір, а відросле коріння виглядало зовсім темним. Через все це вона здавалася втомленою та негарною жінкою. За роботою і домашніми клопотами ніяк не мала часу для себе, усе відкладала на відпустку.

Сьогоднішня липнева спекота змусила її тіло облитися потом не один раз, і молоду симпатичну жінку перетворила на особу із невизначеним віком і з невиразною зовнішністю. Залишила пакунки в кухні на столі та поплелась у кімнату. Але від побаченого її втому як гіпнозом зняло...

Посеред кімнати стояли дві валізи. Одна закрита, на другій верхи сидів її чоловік Олег і закривав замок, який чомусь не хотів його слухати. Напівпорожня шафа з голими вішаками відкрила свою дерев'яну пащу і з цікавістю прислухалась, що буде далі.

Олег озирнувся і збентежено сказав: "Хотів піти швидше, щоб ти не застала мене вдома, але, як на зло, у цій клятій валізі зіпсувався замок".

Наталка сперлась об одвірок, щоб не впасти з такої несподіванки, і нічого не могла вимовити. Від хвилювання в неї пересохло в роті і язик просто закляк, вона ним не могла навіть поворухнути. Якби Олег щось запитав, то вона б нічого не зуміла відповісти. Вона стояла німа і приголомшена та здивованими очами дивилась, що відбувається.

Але він нічого більше не говорив і продовжував мордувати свою валізу. Їй здалось, що це дикий розіграш і відбувається якась вистава.

Втім, у кожній виставі є кінець і перед глядачем опускається завіса, так і перед нею – нарешті в руках Олега замок заскрипів і слухняно закрив пузату сумку. Чоловік для певності підняв її і перевірив замок на міцність. Глибоко зітхнув і видушив із себе: "Там на столі я тобі залишив листа, з папером говорити легше. Прочитай, може, ти мене зрозумієш. Я взяв свій одяг і комплект постільної білизни та рушники. Ну, прощавай".

Він по-парубоцьки легко підняв свій скарб і, якось дивно посміхаючись, мовчки пройшов повз Наталку до виходу.

Може, тому, що в нього були зайняті обидві руки, а у квартирі відчинені вікна, протяг допоміг йому голосно гримнути дверима. Або з цієї хвилини Наталка почала неадекватно сприймати оточення, але двері зачинились із такою силою і грюкотом, що вона аж зіщулилась – ніби це були не прості дерев'яні двері, а важелезні металеві двері в'язниці.

Цей гуркіт вивів її зі стану закам'яніння та дав вихід емоціям – у Наталки почалась істерика. Вона беззвучно заплакала – тільки рясні сльози текли із її очей. Узяла зі столу його лист і пішла в кухню налити собі склянку води, бо відчувала, якщо не вип'є, то задихнеться – їй не вистачало повітря і вона не могла дихати на повні груди, а в горлі застряг якийсь нервовий важкий клубок.

Повернулась у кімнату і сіла просто на підлогу. Сперлась спиною об стіл і витягнула втомлені за день ноги. З хвилюванням розгорнула конверт. Не могла зрозуміти, навіщо він його заклеював – у квартирі вони живуть лише вдвох, ніхто, крім неї, не міг би його прочитати.

"Наталко, я мріяв не про таке сімейне життя. Я хотів мати ніжну, красиву, темпераментну жінку. А що я маю насправді? Загнану кобилу, яка пильнує тільки свою роботу і мій гаманець. Вимагає від мене нескінченних подарунків, дзвонить без приводу до мене на роботу і контролює кожен мій крок. Але найголовніше – хіба ти господиня? Ми харчуємось тільки напівфабрикатами. А твій зовнішній вигляд? Коли ти дивилась у дзеркало? З мене досить. Документи на розлучення подам сам".

Цей лист – лише несправедливість і неправда, крім зовнішнього вигляду.

Наталка вже плакала навзрид, читаючи і ще раз повторно перечитуючи цей короткий і жорстокий лист. Десять речень. По реченню за кожний прожитий із нею рік. Яким же треба бути черствим, щоб так із нею обійтися. Навіть якби все це було правдою, то невже не можна було б із нею поговорити і розказати, що йому не подобається.

Кожне слово, яке він написав, було як тупий ніж, і боляче встрявало їй у самісіньке серце.

Від раптового нервового потрясіння в неї розболілася голова. Наталка була готова в ту ж хвилину лягти в домовину і померти від роз-

пачу. Вона хотіла відповісти чоловікові на його безпідставні брехливі звинувачення, викладені в листі, але сперечатись із цього приводу вже не було з ким.

Виплакавши гіркі сльози, пішла на кухню розібрати те, що купила. Він звинувачує її в тому, що вона погана господиня. Ні, вона не погана, а дурна! Бо все домашнє господарство взяла на свої жіночі плечі.

Згадувала: коли просила його щось зробити чи відремонтувати, то він не відмовлявся, але майже ніколи відразу не виконував її прохання. У разі нагадування про це мала готовий привід для маленького скандалу. Тоді Наталка спересердя залишала його в спокої і, як вміла, робила сама, а як не могла собі зарадити – наймала майстрів. Вона сама їх знаходила, контролювала роботу, а потім із свого гаманця розраховувалась за виконану роботу – була господарем і господинею в одній особі.

Стільки років Олег прожив у її домі, а все почувався квартирантом – йому нічого не було потрібно. Він ніколи не бачив, що відламалось чи розклеїлось, – усе робила вона. Він був сліпий до домашньої роботи і тішився своїм спокійним подружнім життям – сидів як здоровенна жаба-ропуха на великому листку в теплому болоті на сонці. Ну що ще треба – сиди і грій своє жаб'яче пузо! Прийде з роботи і так чемненько плюхнеться на диванчик! Він втомився! Дивиться новини по телевізору, газетки почитує, книжки. Працює над собою і піднімає свій інтелектуальний рівень! Щоб потім у своєму товаристві кидати перлами своєї обізнаності та ерудованості в усіх сферах життя. Де йому до баняків – чемно чекає на вечерю та ще й бурчить, коли щось не до смаку.

А вона, дурна вареха, все старається зробити сама – догоджає, і так привчила, що він ні до чого не брався – був незграбний до домашньої роботи.

Так, це правда! У будні дні Наталка періодично не встигала приготувати щось смачне, бо на роботі мала велике навантаження, але що вона вже наслухалась із цього приводу: "На роботі ти начальник, а тут удома – ти моя дружина і господиня, мусиш усе встигати".

Зараз він забув, чи може хотів забути, щоб трохи себе виправдати, як вона у вихідні вставала раненько і виварювала йому смакоти, щоб надолужити пропущене за тиждень. Але й у будні часто май-

же з нічого могла швидко і смачно приготувати вечерю чи обід. Він сприймав це як належне – вона ж жінка!

Її не один раз чорти брали від злості, що вона завжди спішила додому і тряґала важкі пакети з продуктами, а він приносив лише хліб. Він пояснював, що не розумівся на тому, що варто купувати. У нього була найкраща хитра політика – моя хата скраю. Даю гроші – і досить. А чи вистачає їй тих копійок на господарство, то це вже проблеми дружини.

У перший вечір, коли він її залишив, Наталка ходила по хаті, щось складала і перекладала з місця на місце – шукала своїм рукам роботу. Хотіла заспокоїтись і відволікти голову іншими думками. Але не могла – цей прикрий випадок різко вибив її з колії і вніс у душу неспокій та почуття великої біди. Сама зі собою щось говорила, доводила комусь невидимому свою правоту та занурювалась у спогади.

...Вони вчились в одній групі. Наталка була старостою групи, виконавчою та дисциплінованою. Занять ніколи не пропускала, була здібною і розумною студенткою.

Одногрупники були залежні від неї – і пропуск у журналі відвідувань не покаже, і до іспиту допоможе підготуватись, і пояснить те, що не зрозуміли. Вона була вигідним об'єктом для товаришування – розумна, красива міська дівчина. Окрім того, мала веселий і легкий характер. Багато хто із хлопців до неї залицявся, вона ж серед усіх обрала Олега – вродливого, завжди усміхненого. Вчився, правда, не дуже успішно. Але йому це нащо? Наталка для чого?

Батьки Наталки господарювали в селі в хаті діда та баби, навідувалися в місто зрідка, хіба щоб привезти своїй дитині свіжих яєць, молока та сиру.

Вона в них була єдиною пізньою дитиною, і батьки намагалися допомогти їй своєю працею, бо вижити в місті без підтримки села було складно. Наталка згадувала ті важкі часи – ні вбратись не мала в що, ні з'їсти до смаку. Добре, що хоч допомагали батьки.

Наталка із жалем подумала – померли батьки, навіть пожалітися немає кому. Є друзі, але сьогодні їй було так важко, що зрозуміти її могли б тільки найрідніші. Згадала, що давно не була на цвинтарі, подумала, що треба поїхати в село.

Тоді, за її студентства, вона була господинею в місті і жила з Олегом у батьківській квартирі. Влітку на канікулах він їхав у своє село

до родини, а протягом навчальних семестрів на двох останніх курсах жив у неї. Наталчині батьки здогадувались, що в неї хтось є, але не доскіпувались – вона доросла і розбереться в усьому сама.

Наталці, як кожній дівчині, хотілось вийти заміж, мати білу весільну сукню, але Олег не поспішав робити пропозицію щодо офіційного одруження. Його цілком влаштовувало вільне життя – і неодружений, і одночасно є кохана жінка під боком – молода, розумна, красива і сексуальна. Завжди був смачно нагодований.

Сільські хлопці товчуться по гуртожитках, а він – у гарній квартирі, де прибрано, випрано, випрасувано і навіть курсову зроблено жінкою – враховані всі меркантильні чоловікові інтереси.

Лише наприкінці навчання він спромігся попросити руку і серце в майже офіційної дружини. Зараз Наталка замислилась, а може, він боявся, що після закінчення інституту його скерують на роботу в якусь глухомань, а тут місто, перспектива росту?

Подумала і відкинула цю думку, вона все-таки кохала його тоді, кохає і зараз, хоча він її і покинув. Та й він її кохав, бо багато що є і приємного згадати, і відпочивати неодноразово їздили, і нікого їм не було потрібно – добре і цікаво вдвох. Завжди мали про що поговорити, що обміркувати. У них були однакові смаки і погляди.

Але найголовніше, що було дуже важливим для неї, – він був чудовим коханцем. Після пристрасного сексу вона із задоволенням вставала з ліжка і приносила йому на підносі сік, воду чи виконувала будь-яку його забаганку – могла серед ночі зробити канапки і принести йому до ліжка. Пестила його, як дитину. Виціловувала скрізь і всюди – він для неї був найсолодшою і найсмачнішою цукеркою, якою вона не могла насититись.

Може, за сексуальну досконалість і майстерність, яку він із задоволенням дарував їй, вона й прощала Олегові негосподарність і лінощі. Коли він мало заробляв грошей, то сміючись казала: "Якби ти працював у будинку розпусти, то ми б вже давно мали будинок на якомусь екзотичному острові". Але то були лише жарти. Вона не хотіла його ніколи і ні з ким ділити. Він належав тільки їй.

З жалем згадала ті гарні часи. Останні ж півроку їхні сімейні стосунки були не найкращими, постійно виникали якісь необгрунтовані й дурні сварки. Ні з того, ні з сього він ставав сумний, потім впадав у легку депресію. Коли вона хотіла вивести його із цього стану, за-

водився з півоберту. Вона вже не знала, чи зачіпати, коли він без настрою, чи залишати його в спокої.

Якщо ж не розпитувала, то він ображався на неї і казав: "Тобі, крім твоєї посади, нічого більше не треба. Я живу з тобою, як на дикому узбережжі, ти нічим не цікавишся".

Після цього вона починала розпитувати в нього, що з ним, а він впадав у нерви: "Я навіть вдома не маю спокою". На що вона сміючись відповідала: "У тебе, напевно, починається клімакс. Твоя поведінка відповідає всім симптомам!".

Той вечір, коли вона залишилася самотньою, став для неї похоронно поминальним. Їй стало відомо, що померло кохання її чоловіка до неї!!! Вона весь час занурювалась думками в минуле – добре і не дуже, бо в житті в них були не тільки приємні та солодкі миті, а й солені сльози, як, наприклад, сьогодні. Були вітри та шквали суперечок, як у кожній нормальній сім'ї. Але це не були сварки з тих причин, які він виклав у скупому і не логічному листі.

Ну не готувала вона йому останнім часом марципанів на обід чи вечерю! Ну і що з того! Бо не мала змоги! Але це зовсім не є приводом для розлучення!!!

Вона собі не знаходила місця від неспокою та нерозуміння того, що трапилось. Губилась у здогадках! Одну за одною відкидала незначні причини їхніх минулих сварок і суперечок, які могли слугувати такому рішучому кроку з його боку і такому несподіваному для неї.

Тут, напевно, причина була зовсім в іншому! Він ніколи не говорив про це, але вона відчувала за його настроєм – він нервувався через її успіхи на роботі.

Вона закінчила інститут, була на виробничій практиці. Її зауважили і відразу ж запропонували роботу. Довго не микалась інженером, швидко стала начальником відділу, а потім заступником вищого начальника. У неї була чудова перспектива кар'єрного росту, що Олега завжди зачіпало за живе.

Він же засидівся в інженерах, і Наталка знала, що це було з його власної вини. Але вона ніколи не докоряла йому цим та не звинувачувала у вічі – фальшувала. Це була неправда або напівправда в ім'я блага їхньої сім'ї. Знала: для збереження душевної рівноваги та спокою – не все можна говорити, що думаєш. З дитинства засвоїла – тільки люди недалекі та несповна розуму валять в очі те, що бачать,

думають чи здогадуються. На висловлювання своїх думок про його виробничі успіхи вона наклала тверде табу мовчання.

Олег не любив брати на себе жодної відповідальності. Йому простіше було розводити мудрі інтелектуальні теревені про політиків, про їхню погану працю та невдалі закони...

Безкінечні розмови: "От як би я там був, то я б..."

Але це були бездарні балачки, які нічого не змінювали навколо нього в суспільстві й не додавали кращих успіхів у його безпосередній роботі, на якій він не викладався, не горів, а тлів. Він у всьому та всіх бачив лише недоліки – тільки не в собі. Йому було нецікаво працювати, та й зарплатня була невелика. Наталка не один раз думала про нього: "Яка праця, така й платня". Але ніколи не порушувала питання про гроші й не дорікала чоловікові, що він недостатньо заробляє.

Олег же любив говорити: "Якщо вони думають, що вони мені платять, то хай думають, що я працюю".

Він із своїми співробітниками, такими ж інтелектуалами та інтелігентами, жив за принципом – краще піти на каву з колегами та жінками, ніж працювати, робота якось буде.

Наталка важко працювала, але й гарно заробляла, майже завжди більше за чоловіка. Вона розмірковувала, що напевно, зараз у нього критична маса прихованої заздрості до її успіхів на роботі та незадоволення лідерством Наталки переважили весь позитив, який був у сім'ї, і через це він покинув її.

Можливо, це і була основна причина!

Але ж маючи відповідальну роботу, вона без нарікань несла на собі тягар усіх домашніх проблем. Що купити і принести – було лише її проблемою. Його турбота – раз на рік привезти бульбу на зиму.

Він ніколи їй не допомагав на кухні – уникав. Вважав, що це жіноча справа. А прибрати порохотягом! Він жартома казав, що це її улюблена робота, яку всі роки виконувала тільки вона. Можливо, від тих навантажень пережила вона п'ять років тому викидень і потім уже не вагітніла.

Щодо зовнішнього вигляду – тут вона згідна, їй слід піти підстригтись і помалювати волосся. Але це не є кримінал, через який розходяться з жінкою.

Це треба було залагодити ще місяць тому, але в неї на роботі був такий аврал, що її зовнішність була на другому плані, на першому ж – робоча криза, з якої необхідно максимально швидко вийти. Вона успішно з цим упоралась і сьогодні завершила цю роботу. Тепер могла спокійно йти у відпустку.

Наталка важко зітхнула. Як вона мріяла, що вони поїдуть разом відпочити! Але зараз вона згадала, що коли заводила з чоловіком розмову про майбутню відпустку, то він відмовчувався. Відповідав: "Поживемо, побачимо". Наталка з болем зрозуміла, що він уже тоді замислив розрив.

Вона була хвора від думок і своїх припущень.

...Настав пізній вечір, коли вона вляглась у своє сімейне ліжко, яке сьогодні здалось їй таким незручним і навіть холодним, хоча за вікном липень. У неї було нервове тремтіння, вона не могла заспокоїтись і все аналізувала чоловікову поведінку.

Кілька місяців тому відчула в ньому різкі зміни, які її не насторожили. Вона вітала перевтілення і милувалась ним, коли він випуцовувався на роботу.

Олег перетворився у повного "нарциса". Виходив із хати, як ялинкова іграшка – у костюмі, при краватці, туфлі так начищені, що в них можна дивитись, як у дзеркало. Виливав на себе цілий фонтан дорогих парфумів і вирушав на службу. Йому обіцяли підвищення, і Наталка тішилась, що нарешті закінчився застійний інженерний період і він буде задоволений своєю працею. Вона раділа з його успіхів і була щаслива за нього. Наталка все шукала правильну відповідь і не могла знайти.

Майже цілу ніч оплакувала свою втрату і оце зранку, хильнувши чарочку за чарочкою рому, вона вирішила, що їй на якийсь час треба виїхати з міста, з квартири, щоб трохи відволіктися – узяти путівку і поїхати відпочивати...

З прийняттям такого важливого рішення їй стало значно легше. Так! Втекти від усіх! З цього міста! Від цих сумних подій! Це наймудріше, що вона може зараз зробити.

Наталка згадала дуже цікавий французький фільм, де головну героїню покинув молодий коханець. Її роль грала чудова акторка Анні Жирардо. І от у фіналі фільму вона в розпачі зачиняється у своїй квартирі, вмикає газову колонку і намагається отруїтись, але в остан-

ню хвилину розбиває вікно і вдихає на повні груди свіже повітря, а потім іде в перукарню, перетворюється на красуню і починає нове життя. Кохання у фільмі було дуже зворушливе – так буває тільки в кіно, а фініш був досить реалістичним.

Наталка подумала, що закінчувати життя самогубством вона не буде, а перукарню відвідає негайно.

Випитий ром додав їй войовничого духу, вона зібралась і пішла в салон, де працювала її приятелька.

...Коли переступила поріг перукарні, відчула легку атмосферу живого жіночого спілкування – тут усі були рівні: і директриси, і бухгалтери, і двірнички, і продавці. Красуні і, м'яко кажучи, несимпатичні жінки спочатку виглядали однаково негарними. Однак під впливом різноманітних маніпуляцій фахівців перетворювалися на кінозірок.

На всіх кріслах, які були в перукарні, сиділи жінки з різним причандаллям чи фарбою на голові і мали не досить привабливий вигляд. Голосно перекрикуючи шум фенів та шипіння сушок, вели жваві дискусії на житейські теми, де значне місце посідали чоловіки. До їх табору долучилась і Наталка. Приятелька дуже зраділа її приходу і висварила, що та довела себе до такого паскудного вигляду.

За тих декілька годин, проведених у суто жіночому товаристві, Наталка багато що почерпнула. Тут було відверте спілкування різних людей про такі речі, які розповідають випадковим людям у надії, що ніколи більше їх не зустрінуть у багатотисячному натовпі міста, і секрети, винесені на людський осуд, залишаться в стінах салону.

Але почуте осіло колючою згадкою в пам'яті Наталки. Сумніви закралися в її душу. Розмови про зради, потаємні зустрічі, шалені приступи кохання наштовхнули Наталку на деякі роздуми, які раніше не спадали їй на гадку: "А може, в Олега є позашлюбний роман?"

…Виходила із салону втішена своєю зовнішністю. Крім гарної сучасної зачіски та стрижки, зробила манікюр та педикюр. Зараз вона така гарна! Тільки шкода, що немає об'єкта, який би це оцінив і якому слід боляче подряпати пику нігтями палаюче-червоного кольору.

Поки сиділа в перукарні, вичитала оголошення, де можна придбати, як кажуть, протерміновану путівку, – вона не могла чекати жодного дня і готова їхати хоч завтра. Наталці нестерпно залишатися

вдома самій, вона з жахом згадувала важку ніч, яка була в неї вчора. Їхати! Терміново!

Прийшла в туристичну компанію і вибрала собі путівку в Гурзуф.

Від'їжджати треба завтра – потягом до Сімферополя. Разом із нею путівки взяли десятеро осіб, яких вона не знає. Завтра за годину до відходу потяга вони повинні зустрітись на вокзалі.

Прийшла додому, переглянула свої речі і взяла найнеобхідніше – нічого зайвого. Наряд для невибагливих – купальник, шорти, декілька футболок, джинси і про всяк випадок – легеньку спортивну курточку.

Увечері пішла до сусідки, не вводила її в курс справи, але попросила подивитися за квартирою і квітами. Дала їй запасного ключа і сказала, що їде відпочити, а Олег поїхав на заробітки. Сусідку це не здивувало, бо в кожній родині зараз хтось відсутній з цієї причини.

На ніч Наталка випила снодійне і швидко заснула, відганяючи сумні спогади, у думках вона була вже на курорті...

Зранку сонечко заглянуло в її спальню і лагідно пригріло своїм промінням. Вона прокинулась, солодко потягнулась, але відчуття повного щастя від майбутньої поїздки не було. У неї перед очима стояли ті величезні валізи, які стали майном її чоловіка. З чим прийшов десять років тому до неї, майже з тим і пішов.

Яку дурницю він зробив! Наталка була впевнена, що він колись дуже пожалкує за вчиненим. Хотіла і надіялась, що це буде саме так. Хто його знає, життя – покаже.

Приїхала на вокзал завчасно. Вийшла на перон. З цікавістю спостерігала за пасажирами. Ось стоїть пара молодих людей – довгі поцілунки, сміх і знову поцілунки і обійми, затискання і майже секс на очах усього вокзалу. Нічого не змінилося в його атмосфері за ті роки, коли вона нікуди не їздила.

Запах вокзалу, такий специфічно збудливий, розбурхав спогади давніх літ...

У те літо Олег поїхав на море перший, а вона, як завжди, мала роботу і їхала до нього тижнем пізніше. На пероні – такі ж пристрасні поцілунки. Кохання було, є і буде завжди (шкода тільки, що не всі можуть випити цього солодко-гіркого і терпкого меду, з жалем подумала Наталка).

Моралісти, старші жінки й чоловіки, кривились: “Ох ця молодь! Куди дивляться батьки? Чого вчать!? Ні, це вже кінець світу, коли таке твориться на очах у всіх! Жах!”

Наталку вимушено проводжали родичі чоловіка, передавали через неї передачу своєму синові, який жив на півдні.

Потяг трохи запізнювався, і вони мали час спостерігати за короткометражними фільмами проводів і зустрічей на вокзалі. Чого вже від них не наслухалась Наталка про невихованість і розбещеність сучасної молоді. Ледь стримувала себе, намагалася не сказати старим, щоб не були такими фарисеями, бо призабули, бідолашні, що вуйко взяв шлюб із своєю майбутньою дружиною, коли їй було шістнадцять років і що наступного дня після весілля вона народила сина. Тепер же вони стали такими праведними.

Наталка усміхнулась від згаданого і почала роздивлятись, чи не збирається її туристична група на пероні. Їй захотілось якнайшвидше сісти в поїзд і відчути запах дороги, свободи і волі. Може, не все так погано в її житті?

За декілька кроків зібралася група людей приблизно її віку. Потім до них приєднались іще декілька, підійшла і Наталка. У красивої жінки, гарно зі смаком вбраної, був один груповий білет на всіх. Вона виявилася керівником групи, хоча була також відпочивальницею.

Перезнайомились і здались приємними і симпатичними людьми, але всіх імен Наталка не запам’ятала. Тільки ім’я керівнички відразу врізалось в її пам’ять – рідкісне і дуже звучне – Аліна.

Підійшов потяг, зайшли в гарний купейний вагон. Розсілися. Наталка опинилась в одному купе з керівничкою і дуже цьому втішилась, бо жінка була приємною. Від неї віяло теплотою, щирістю і мудрістю. Наталка дивилась за вікно. Майже кожного пасажира хтось проводжав, тільки не її. У неї защеміло серце...

Нарешті потяг рушив.

Душу Наталки переповнювали такі різні почуття, які вона не могла втримати в собі. Беззвучно заплакала і, щоб ніхто не бачив, міцно притулилась до віконного скла. Не відриваючись стежила, як потяг набирав швидкість і все більше віддаляв її від біди та переживань. Колючі сльози щипали очі і заважали дивитися на тих людей, які бігли за потягом все швидше і швидше, махали руками і посилали

повітряні поцілунки зовсім не їй. Вона хотіла стримати сльози, але це в неї не виходило.

Їй стало до болю шкода себе. Чи буде хтось у майбутньому бігти за вагоном, в якому вона кудись від'їжджатиме, щоб побачити востаннє її усмішку послати їй останній поцілунок і закоханий погляд?

Вона вже не могла плакати беззвучно і стримувати свої гарячі сльози. Рубець на її серці був ще занадто свіжим і глибоким. Плакала так гірко, що молода сімейна пара, яка сиділа навпроти, вийшла з купе, в надії, що вона зможе швидше опанувати себе, заспокоїтись і не буде комплексувати з нестриманого вияву наболілих почуттів. Наодинці з нею залишилася тільки Аліна.

Вона із розумінням, майже по-материнськи гладила Наталку і заспокоювала: "Все буде добре, погане минеться, не переживай. Надійся і повір, усе вийде на краще. Я не знаю, що в тебе сталось, але обіцяю – ти гарно відпочинеш. Я допоможу тобі забути все погане і розраджу тебе. Заспокойся і не псуй собі настрою. Налаштуйся на гарну і веселу дорогу. З нами їде цікава молодіжна компанія. Зберись із силами і не плач".

Ці дружні примовляння вплинули на Наталку і вже через годину вони весело щебетали, розлігшись зручно на своїх полицях. За вікном потяга пливли мальовничі краєвиди, красиві села, ліси і знову села.

Аліна була делікатною і не розпитувала Наталку про причину її сліз. Відчувала, що ще не настав час для відвертості. Вона щиро хотіла допомогти цій молодій і привабливій жінці, бо знала, що таке гіркота втрати кохання. Сама пережила глибоке розчарування в коханій людині, але вистояла і стала ще міцнішою. Вона могла поділитись із нею своїм життєвим досвідом, бо не один раз себе запитувала: "Що таке кохання?" І сама собі відповідала: "Це ланцюжок із багатьох кохань. Одне закінчується і надходить наступне, і це велике щастя, що нове кохання знову запалює вогонь у душі і в серці. У житті все плине, варто з розумінням приймати зміни і пам'ятати – одні двері зачиняються, щоб відчинились інші – нові*. І щоб не траплялось у житті – сприймати гідно. Так тече ріка життя".

...Разом повечеряли в сусідньому купе, де зібралася вся група. Товариство справді було цікаве і однорідне, жінки всі майже одного віку, крім Аліни, а чоловіки старші від жінок на п'ять – десять років.

---

* Треба уважно дивитись, щоб не пропустити важливу мить.

Сімейних пар не було, всі – чи друзі, чи колеги, чи сусіди. З розмов наперед зрозуміло – сумувати не доведеться.

Наталка заснула міцним і спокійним, майже дитячим сном – її заколисав рівномірний і спокійний стукіт коліс.

Зранку прокинулись пізно, потяг прибуває в Сімферопіль в обід, є час повалятися на полиці.

За вікном виднілися південні краєвиди, рівнинні степи з вигорілою жовтою травою, соковита зелень залишилась у західних теренах. Наталка із цікавістю дивилась на соляні лимани і озера, які пропливали за вікном.

Нарешті потяг прибув на кінцеву зупинку. Задоволені вийшли з вагона, знайшли маршрутне таксі і поїхали в Гурзуф.

Наталка ніколи не була в цих краях і не могла намилуватися природою. З одного боку, прекрасні й величні гори, з іншого – блакитна поверхня моря, здалеку такого спокійного, яке на горизонті зливалось в одне ціле з блакитним небом. Але вже коли звернули із головної дороги і почали спускатися крутим серпантином вниз до моря, то очей від вікна ніхто не міг відірвати. Краса неймовірна!

Приїхали до готелю, який розмістився під самою горою і був побудований у формі пташиного гнізда просто над морем.

День приїзду був веселим, усі сміялись і були щасливі від того, що бачать море, чують його стогін і ласкавий шепіт хвиль.

Увечері вийшли в місто і наче потрапили в дитинство, в кіно. У цьому місті знімали відому кінокомедію радянських часів "Діамантова рука", усі впізнали ці вузенькі вулички. Гарні спогади, хороший початок відпочинку.

Наталка і Аліна за спільним бажанням поселилися в одному номері готелю. Наступного дня ще до сніданку пішли на пляж.

Море! Сонце! Теплий вітерець і задоволення – зараз, і завтра, і через тиждень! Наталка майже муркотіла від приємного дотику руки до гарячого гладенького каміння, відшліфованого сильними хвилями до витончених форм. Вона ходила узбережжям, і ранішні ніжні хвилі обнімали її ноги. Море зранку було таке спокійне і прозоре, що на дні було видно кожен камінець. Наталка пливла і спостерігала, як під нею в прозорій воді бавилися маленькі рибки і від кожного руху її рук розтікались у різні боки. Море було чудове.

Вийшла з води і лягла просто на каміння, гаряче на відчуття після прохолодної морської води, але таке приємне на дотик. Вона на ньому довго вмощувалась, а каміння масажувало її. Заплющила очі і насолоджувалась відпочинком. Зараз вона була вільною від усього: від чоловіка, який її покинув; від роботи, яка її замучила; від друзів, яким вона була потрібна, коли їм було зле, і які таємно заздрили, коли їй було добре.

День за днем минали дні відпочинку, і Наталка була вдячна Богу, що він у важкий період життя послав їй таку чудову людину – Аліну. Декілька тижнів спілкування з нею докорінно змінили її подальше життя. А почалося все так.

...Перший день був призначений для ознайомлення з оточенням, навколишнім середовищем і найголовніше, як наголосила Аліна, – для вивчення заходів культурної програми.

Вона пішла до адміністратора і принесла в кімнату роздрукований перелік запланованих заходів на час їхнього відпочинку. Прикріпила скотчем біля дзеркала і зазначила наполегливо: "Маємо бути активними і не пропускати щось цікаве. Найголовніше – не розклеїтись і не пролежати всю відпустку на пляжі, а потім у ліжку. Маємо встигнути все: і в морі покупатись, і на екскурсії поїхати, і на вечори піти, і спортивну форму підтримати". Наталка не заперечувала. Вона вже поділилася своєю проблемою, на що Аліна без роздумування резюмувала: "Він однозначно пішов до якоїсь жінки. Радій, що він це зробив зараз у твої тридцять, а не в п'ятдесят. І не шкодуй за ним. Хто зрадив один раз, зрадить ще десятки разів".

Цілодобове спілкування з Аліною було для неї великою школою життя. Вони дуже рано вставали і пізно лягали спати, навіть вночі, як випростовували в ліжку свої втомлені тіла, з добру годину ще говорили. Тем для розмов їм не бракувало. Кохання, кохання, ще раз кохання, подружні зради і їхні причини, втрата друзів та близьких людей, житейські та побутові проблеми. Про все це говорилось відверто, по-дружньому, в різних інтерпретаціях.

Вони весь час були разом, навіть снідали і обідали за одним столом. Наталка не могла намилуватися своєю старшою подругою, якій симпатизували всі відпочивальники. Вона була настільки жіночна і артистична, що коли заходила в зал ресторану – не було жодного чоловіка, який би на неї не дивився із захопленням, навіть зовсім

молоді. Наталка біля неї зовнішньо програвала, але це не наводило на неї жодного суму. Вона вчилась у неї бути красивою.

Аліна мала цікаву тезу у своєму "навчальному проекті" і говорила: "Зваблива жінка завжди носить красивий одяг та білизну. Навіть тоді, коли вона сама і її ніхто не збирається роздягати, а особливо тоді, коли вона в оточенні великої кількості людей".

Під керівництвом подруги Наталка збагатила свій гардероб і придбала декілька гарних речей, які їй були надзвичайно необхідні для відпочинку.

Промайнув перший тиждень. Дні не були подібні один до одного, Аліна не давала нікому сумувати. Першу частину дня проводили на морі, в обід вона всіх піднімала на прогулянку в чудовий евкаліптовий парк, який був неподалік. Під вечір всі були знову на пляжі, великим товариством грали у волейбол, купались, по-дитячому дуріли у воді і стрибали на хвилях із криками та писками.

Вечорами під керівництвом Аліни йшли на дискотеку, танцювали всі – навіть вайлуваті та незграбні, вона сама не сиділа і нікому не дала присісти. Йшли в кімнату ледь живі – цілісінький день у русі, та ще в якому. Подрімати дозволяла лише зранку на пляжі, коли сонце було ще не палючим, а ласкавим і ніжним, потім знову рух.

На початку другого тижня вони мали чудову рівномірну засмагу. Такий колір шкіри не гріх показати, одягнувши вечірню сукню. Наталка мріяла, як приїде додому, піде на якусь забаву і буде найкращою серед багатьох. І найгарніші чоловіки, присутні там, будуть говорити їй компліменти, дарувати квіти. І хай її колишній чоловік побачить, який успіх вона має, і хай його замучать ревнощі.

Наталка в думках бачила, як вона відвернеться від нього і зробить вигляд, ніби його не знає і бачить уперше в житті. Вона мріяла про таку мить, і це буде її маленька помста за його велику образу.

Уроки життя, які щохвилинно давала їй Аліна, не були марними. Насіння жіночої мудрості були кинуті в родючий ґрунт.

Ще в перший день Аліна їй сказала: "Запам'ятай, щоб бути щасливою, треба перестати бути нещасною, – і продовжувала подружньому. – Ну подивись – ти молода, гарна жінка, приїхала відпочивати на південь. Який ти взяла із собою одяг? Чи ти маєш у чому вийти між люди? Треба себе любити, слідкувати за собою, ніжити і пам'ятати, що ти така одна єдина на білому світі, і ставитись до себе,

як до найдорожчої коштовності. Любити себе більше, ніж чоловіка, іти на побачення заради власного задоволення, а не для того, щоб усе було, як у людей. Пам'ятай: жінка, яка любить себе понад усе, є загадкою для чоловіків. Вони полюбляють розгадувати такі солодкі таємниці. Ти завжди маєш бути складним кросвордом і цікавою непрочитаною книжкою. Це є перший секрет ідеальної жінки, яка хоче бути коханою".

Розмови про кохання обов'язково торкалися питання про секс. Наталка сміялась з Аліни: "У тебе всі дороги ведуть до ліжка". На що Аліна з усмішкою відповідала у звичній манері фахівця – знавця тілесних утіх: "Секс дуже важливий для здоров'я – приємно тілу і гарно душі. Ним треба займатися для себе, а не для того, щоб втримати партнера".

В Аліни було двоє дорослих дітей, і коли її перший чоловік подав на розлучення, бо закохався в іншу, вона його відпустила мирно. Вирішила, хай він краще живе зі своїм новим коханням, ніж спить біля неї, а мріє і думає про свою любов. Хоч зізналась, що це був важкий крок для неї і випробування для дітей. Але діти не повинні бути стримувальним чинником у сім'ї, в якій не живе кохання.

Зараз усі щасливі. Він зі своєю новою дружиною має спільну дитину, але підтримує тісні стосунки з дітьми Аліни, допомагає їм фінансово і приділяє багато уваги – вони щоденно говорять по телефону, діти приходять до нього додому на обіди і з великим задоволенням спілкуються з маленькою сестричкою. Коли він з новою сім'єю їхав на відпочинок, то завжди брав дітей зі собою.

Наталка була в захопленні від таких інтелігентних стосунків. Вони перестали бути коханцями і сім'єю, але залишилися друзями і зберегли повагу одне до одного. Це були шляхетні стосунки, які можна ставити в приклад.

Аліна продовжувала ділитися своїми думками: "Міцна сім'я – це коли ти живеш із чоловіком не заради його грошей чи маєтків, а тому, що кохаєш його і не уявляєш свого життя без усмішки коханого, його тіла і міцних рук, які тебе так ніжно обнімають!" Аліна говорила і мало не муркотіла від задоволення, бо розповідала про свого другого чоловіка, поволі переходячи на свою хвилю: "Якісний секс – основа міцної сім'ї. Після любовного акту слід прислухатися до своїх власних почуттів, а не ображатись, що він відразу побіг у

душ чи ліг на інший бік і голосно захропів. А ти притулися до нього теплою дупцею, закинь на нього свою ніженьку та й згадуй, який він був темпераментний, а як гарно обнімеш його, то може розбудиш на повтор, якщо захочеш".

Своїми сексуально-провокуючими розмовами Аліна не давала Наталці забути, що вона чарівна молода жінка і обов'язково буде коханою, і буде кохати сама. Тільки цього треба прагнути.

Таких жіночих порад в Аліни протягом дня була незліченна кількість. Наталка сміялась, що хоче піти в магазин та купити зошит для записів. Говорила напівжартома, напівсерйозно, бо таки хотіла запам'ятати мудрі поради старшої подруги...

Попри гарний відпочинок, Наталка часто згадувала про свій прикрий сімейний трафунок і заводила з Аліною бесіду, щоб заглушити біль втрати і ще раз почути пораду чи просто поговорити про те, що її муляло.

Аліна розсудила так: "Чоловік ніколи не піде із сім'ї, де його все влаштовує. Шукай причину в собі. Напевно, якісь його аргументи, викладені ним у листі, все-таки є справедливими. Подумай добре над цим і зроби правильні висновки на майбутнє. Ти молода, і в тебе ще все життя попереду. Ти маєш великі привілеї – досвід сімейного життя і одночасно знаєш свої помилки, яких не допустиш у майбутньому".

...Вечірні прогулянки узбережжям, танці на майданчику біля моря – це все розраджувало Наталку, але водночас вносило в душу сум за минулим, хоча вона твердо знала, що вороття назад у тиху сімейну гавань уже не буде, бо вона стала іншою.

Випробування гартують людину, і вона отримує друге дихання. Так і в неї – раніше вона більше жила своєю роботою, а потім уже сім'єю. Тепер вона знала, що все мало бути навпаки. Вона повинна бути в сім'ї жіночою і слабкою, щоб її чоловік почувався біля неї велетнем, захисником і господарем. Вона не повинна була стільки сімейного часу присвячувати балачкам про свою роботу та вихвалятися своїми успіхами на ній. Треба було зважити на його самолюбство.

Вона з власної волі зробила із себе господаря в домі і весь важкий сімейний тягар узяла на свої слабкі жіночі плечі. Їй потрібно було більше часу проводити із чоловіком, не вистоювати одній біля плити, а робити все разом із ним. Готувати їсти, прибирати в домі, ходити на базар і по магазинах. Але найголовніше – більше бувати

на людях – у кафе, театрі та навіть і в музеї. Робити життя святковим серед сірих буднів. Зваблювати його постійно, щоб він завжди бачив, яка вона цікава, гарна, сексуальна і бажана, навіть удома на кухні біля плити.

Аліна вчила її: "Сідаєш у кімнаті читати, хай він навіть довбнею втупився в телевізор, присядь біля нього. Та вбери на себе домашню кофтинку веселого кольору, легеньку та сексуальну. Холодно – накинь шарф цікавий. Не тримай одяг у шафі мертвим вантажем під грифом "на вихід". А коли в тебе до біса є той вихід – один раз на місяць до когось в гості та два рази на рік у театр. Це ще в кращому випадку! Бо все більше на роботі та в хаті. Живи повноцінно кожним днем. Він дивиться телевізор, а ти читай біля нього, та поміж тим принеси йому і собі щось смачненьке. Він відірветься від того осточортілого футболу та й поспілкуєтесь більше – через шлунок пролягає дорога до гарного сексу".

Наталка згадувала, як крутилась по хаті, мов навіжена, все витріпуючи і витираючи, старалася довести чистоту в домі майже до стерильного стану, якого чоловік здебільшого й не зауважував. У хаті було так чисто, що, як кажуть, і плюнути немає де, хіба що на неї. Бо вона на себе не звертала уваги – бігала перед чоловіком у старій футболці, розтягнутій та вицвілій, із запамороченою від гарячої плити головою.

Ну хіба розумна жінка буде показувати чоловікові себе в такому вигляді? Він і не побачить тієї чистоти, а її образ, такий непривабливий, засяде в його голові надовго. Наступного дня він буде задивлятись на гарно вбраних жінок у своєму офісі чи на тролейбусній зупинці. Очі чоловіка завжди шукають чим помилуватись – це закон природи.

...Швидко минали дні. Навколо Аліни – сміх та гуртування до танців, екскурсій, прогулянок.

До середини відпочинку вже всі були розділені по парах. Аліна також мала галантного кавалера – головного лікаря міської поліклініки. Він приходив за викликом до одної жінки в їхній готель і там випадково познайомився з Аліною. Був вільним і мав велике задоволення від спілкування з Аліною. Ці зустрічі мали суто дружній характер.

Коли вона їхала відпочивати, то її чоловік на вокзалі при всіх, сміючись, сказав: "Я забороняю тобі бути самотньою. Ти в мене най-

гарніша жінка на цілому світі і я хочу, щоб найкращий чоловік на південному узбережжі був твоїм. Щоб ти не сумувала і порівняла його зі мною, і щоб перевага була на моєму боці". Аліна виконувала забаганку свого коханого чоловіка, бо лікар таки був найгарнішим серед тих, кого вони зустрічали в Гурзуфі.

Товариство насолоджувалось морем на закритому пляжі, на який ходили тільки мешканці готелю, але головний лікар – фігура відома в місті і для нього вхід на цей пляж був відкритий. З ним приходив його брат, так само неодружений. Різниця тільки в тому, що лікар був розлучений, а його брат, журналіст, ще був парубком. Він приїхав на відпочинок із Києва, де працював у якомусь видавництві.

Так сталось, що журналіст, як кажуть, "поклав око" на Наталку і зацікавився її персоною.

Багато часу проводили вчотирьох. Лікар у зв'язку з приїздом брата взяв собі відпустку. Разом засмагали на сонці, купались, їздили до лікаря на дачу.

Наталці також сподобався Максим, так звали журналіста, але вона відчувала себе ще не вільною і поводилася стримано, хоча не один раз ловила себе на думці, що їй хотілося близькості з ним. І не дивно, бо відпочинок на морі зближує людей швидше, ніж будь-який інший, – напівоголене чоловіче тіло викликало в неї сексуальні почуття, і вона бачила, що це взаємно. Ситуація була не з легких.

Плин часу на відпочинку не відповідає течії хвилин та годин у повсякденному житті, де є один шлях – робота і дім та інколи якесь відхилення – похід у гості чи якесь товариство. Час у відпустці – нескінченні хвилини цікавих розмов із симпатичними тобі людьми, довгі погляди в очі одне одному і вираження ними всього, що є в серці і душі, товариське спілкування, яке поступово переходить у стан закоханості, а потім і в кохання.

Наприкінці своєї відпустки Наталка відчула, що закохалась у нього. Вечорами вона переказувала Аліні щось цікаве зі своїх бесід з Максимом. Та сміялась, бо вони весь час були вчотирьох, і Аліна чула все, про що говорилось, просто Наталці хотілось іще раз згадати його, хоч у розмові.

Настав останній день відпочинку на морі, і всі закохані розбрелися по темних закамарках і закутках, де вони могли наодинці побути із своїми симпатіями та коханими.

Аліна пішла з лікарем у ресторан, а Наталка і Максим – до моря. Завтра вона від'їжджала, а він ще на два тижні залишався в брата, тобто на морі. Сиділи на пляжі на гарячих великих каменях, невідомо ким викладених у формі великих кам'яних крісел. На ці каміння вдень неможливо було сісти чи встати ногою, так їх нагрівало сонце, а зараз ввечері вони зберігали накопичену теплоту майже до півночі. Штормові хвилі поскидали ці величезні кам'яні брили, як навмисне, у великі купи вздовж цілого пляжу, і таких викладених кам'яних крісел було вдосталь для всіх закоханих.

За ці два тижні, що Наталка була з ним, вони жодного разу навіть не цілувались. Хоча, коли Наталка лежала на сонці із заплющеними очима, їй здавалось, що він дивиться на неї з бажанням поцілувати її і не тільки, але вона була весь час така неприступна, що він не наважився зробити сміливішого кроку.

Але якби він прочитав її думки і вгадав бажання... За її показною цнотливістю ховався страх – за своє жіноче життя вона знала лише свого чоловіка. Він був у неї першим і на даний період – єдиним чоловіком. І поки вона з ним офіційно не розлучилась, вона вважала себе заміжньою. Що в Аліни викликало приступи сміху і безліч жартів із цього приводу.

Сьогоднішній вечір виявився не таким, як усі попередні. Багато говорили, залишились наодинці і розповідали одне одному про все, що було в попередньому житті. Вона розповіла йому про своє сімейне життя, про ті недоліки, які в неї були і які вона лише зараз усвідомила. Про те хороше, що в неї було протягом десяти років подружнього життя, і про погане, зокрема про те, як її покинув чоловік.

Наталка розповіла все, і їй стало так легко, ніби вона говорила про якусь чужу нейтральну особу. В її душі перегоріли всі почуття і залишилося лише незадоволення собою, а не своїм чоловіком – вона не відчувала до нього образи. Зрозуміла, як йому було некомфортно з нею, не кохаючи. Сім'я справжньою є тільки тоді, коли кохання є взаємним і кожний прожитий день є в радість і в задоволення обом. Яке щастя, що вона це зрозуміла ще молодою, коли ціле життя попереду!

Їй було боляче від того, що багато хто з її знайомих і друзів жив у сім'ї за інерцією, бо так треба, а кохання в них ніколи й не було. Одружувались, тому що підходив вік, коли всі товариші вже мали сім'ї, випадало і їм обзаводитись дітьми.

З віком подружній обов'язок уже і не виконувався (бо не було елементарної поваги, а не те що любові), і нудне спільне життя переростало в люту ненависть. Часто люди не могли одне на одного дивитись і навіть чути.

Молоді ще за віком жінки, привабливі та сексуальні, мали біля себе бовдурів-імпотентів. І всі ненавиділи один одного. Жінки – чоловіків за те, що вони їм не підходили фізично. Чоловіки – жінок за те, що біля них була жінка, на яку в них не було жодного сексуального апетиту. Він лежав і мріяв зовсім про іншу, і навіть ті короткі прояви своєї чоловічої сили він віддавав не тій, з ким спав поруч десятки літ, а тій єдиній, про яку він мріяв. Це людська трагедія, і що швидше вони це зрозуміють, то щасливіші будуть вони і всі довкола них. Життя в сім'ї, де немає кохання, нікому не в радість – ні подружжю, ні їхнім дітям.

Про все це говорили закохані на нічному березі моря. Їхня бесіда була як сповідь один перед одним і визначення правильного шляху, який вони повинні пройти. Можливо, і разом.

На небі світив повний місяць, і на спокійному морі довгою срібною скатертиною лежала місячна доріжка. Хвилі на морі були такі спокійні, що не заважали говорити – вони наче хотіли їх заколихати своїм рівномірним утомленим шурхотом.

Поступово бесіда перейшла з героїв різних чужих сімейних пар безпосередньо на них. Наталка незчулась, коли Максим її обняв і почав цілувати, вона і не пручалась, це було те, про що вона потай мріяла останній тиждень. Його поцілунки були такими солодкими!

Десь на підсвідомості вона подумала, що забула, коли останній раз цілувалась зі своїм чоловіком. Напевно, кілька років тому. Черговий поцілунок при виході з хати був, а от пристрасного божевільного поцілунку кохання не було дуже давно. Вона відчула, що скучила за чоловічою ласкою.

Максим був поруч – такий ніжний, темпераментний. Свідками того, як вона віддавалась у полон його кохання на безлюдному нічному березі моря, були тільки повний місяць та південні низько завислі над водою зірки.

Які красиві й ніжні слова він шепотів!!! Це було казкове дійство любові!!! Для таких хвилин вартувало пережити трагедію розлуки з чоловіком, щоб пізнати нове шалене кохання.

Наступного дня в потягу і цілий тиждень після приїзду додому Максим не виходив у неї з голови. Він телефонував їй щодня. Вона чекала тих дзвінків і була щаслива і радісна, коли чула його голос і могла сказати йому божевільні та сокровенні слова кохання.

У неї закінчувалась відпустка. За ці декілька днів, що в неї залишилися до виходу на роботу, вона зайнялась собою. Переглянула всі свої речі – одяг, взуття, біжутерію, косметику. І винесла собі жорстокий вирок – позбавлення звання справжньої жінки! І цей вердикт був навіть зам'який.

Аліна мала рацію, коли робила їй зауваження. Вона себе не те що не любила, а напевно, майже ненавиділа. У шафах – лише старий мотлох, який давно вийшов із моди. Речі, які вона не одягала роками. Взуття так само – майже позавчорашній день. Сама на себе була ображена – і гроші такі непогані заробляла, а себе не тішила обновками! Зовсім дурна! Мусить змінитись і повернутись до себе лицем, а не... З такими думками передивлялась і сортувала свій одяг Наталка.

Аліна дала їй мудру пораду: "Переглянь усе. Якщо ти не одягала якусь річ більше ніж рік – віддай її комусь, навіть якщо вона нова. Може, хтось від неї отримає задоволення. Твоя душа до неї не лежить, бо за довгі триста шістдесят днів ти не проявила ні разу бажання показатися в ній на люди. І не шкодуй". Аліна стала для неї духівником. Наталка щовечора спілкувалась із нею по телефону і відчувала до неї сестринську близькість.

Чоловік не телефонував жодного разу, вона йому також. Поступово викреслювала його зі свого життя. Часом згадувала із сумом, потім у пам'яті спливав його лист і ностальгія за ним враз пропадала.

Наталка вирішила почекати місяць на лист із суду, а за його відсутності брати справу про розлучення у свої руки. А тим часом вона домовилася з Аліною обновити собі одяг, взуття і біжутерію. Що із задоволенням і зробила.

...Перший її робочий день був подібний до приходу на роботу головної героїні фільму "Службовий роман". Вона, як і Аліса Фрейндліх, повернулася з відпустки королевою.

Чудовий літній костюм – ніжного кольору чайної троянди. Спідничка відкривала золотий колір рівномірної засмаги на красивих стрункіх ногах. Жакет сучасного крою – короткий із цікавим оздоб-

ленням і гарними ґудзиками, які гармоніювали з біжутерією. У тон босоніжки і торбинка.

Вона виглядала настільки елегантно, що чоловіки в офісі тільки язиками прицмокували, а жінки, як завжди, від заздрощів зеленіли. Але компліменти все ж таки дехто з них витиснув. На що вона сміючись відповіла, як героїня із вищевказаного фільму: "Запам'ятайте, так я буду виглядати завжди!"

Увечері розказувала Аліні про реакцію колег, та порадила їй одягати труси навиворіт і причепити шпильку до спідниці, бо ще до біса вречуть.

Наталка із задоволенням ходила на роботу, подобалася собі і, напевно, всім навколишнім також. Відчула різкі зміни у своєму колективі, де до неї раніше ставились як до вимогливого шефа, а тепер усі в ній насамперед бачили гарну жінку, а потім розумного керівника.

У неї був чудовий настрій, якого їй ніхто не міг зіпсувати. Хотілось одягатися кожен день у щось інше, в ній пробудилася справжня жінка, ненаситна до нових уборів, косметики, прикрас.

Колеги не могли зрозуміти, що сталось із раніше такою невибагливою до всього жінкою. Ніхто не знав про те, що її покинув чоловік. У неї очі сіяли коханням, і всі думали, що це все від щасливого сімейного життя. Як вони помилялись! Лише зараз вона відчула, як добре бути вільною і коханою водночас, але і кохати самій.

Промайнуло два тижні після відпустки. На тілі – ще міцна південна засмага, а в душі – кохання. Щовечора дві приємні розмови – одна з Аліною, друга – з Максимом з Києва. Він також вийшов на роботу, але обіцяв наступного тижня приїхати до неї на вихідні. Вона із нетерпінням чекала його приїзду.

У вихідні перед його приїздом вона вирішила організувати "дівочі посиденьки" і запросила до себе своїх інститутських товаришок, яких не бачила купу літ, та Аліну, без якої вона вже не уявляла свого життя. В п'ятницю накупила фруктів, солодощів та вина, щоб було чим прийняти своїх гостей.

Зранку в суботу товклась по дому, але з великим задоволенням – прийдуть люди, яких вона любила і хотіла, щоб ця зустріч усім була в радість.

Настав довгожданий в її домі вечір. Зібралися друзі молодості, а потім прийшла й Аліна.

Давно не бачились і тільки встигали дивуватись, як хто роздобрів чи, навпаки, схуд, які в кого зайві зморшки. Зауважували всі зміни після довгої розлуки. Кожен бачив недолік іншого і не бачив себе, хоча колесо часу зачепило однаково всіх. Можливо, до когось фортуна була поблажливою, то й слідів старіння менше, а комусь у житті добряче дісталось, то й наслідки відповідно помітніші. Але все це дурниці, важливо, хто як почувається в душі. З таким висновком погодились усі.

Новину, що Наталку покинув чоловік, сприйняли з хвилюванням. Олега всі знали з часів спільного студентства і ставились до нього здебільшого із симпатією.

Зі співчуттям цікавилися, що вона робитиме, на що Наталка із сміхом відповіла: "Я своє вже переплакала. Тепер буду радіти життю, закохуватись і відчувати, що я щаслива".

Як завжди буває в жіночому товаристві, так і тут, не обійшлося без обмовлення спільних знайомих, у кого життя склалось добре, а в кого і ні. Гуртом шукали рецепт, який би допоміг бути щасливими та коханими. Після випитого в необмеженій кількості вина дійшли спільної думки, що головну роль у сімейному житті відіграє секс. У кожної жінки загорілись очі – усі себе вважали неперевершеними жрицями кохання.

Аліна слухала розмови про те, що чоловіки загалом нездатні зробити жінок щасливими і, врешті, озвучила свою, як завжди, мудру точку зору.

Вона говорила з пафосом, ніби проводила десь навчання на тему "Секс і життя": "От ви стверджуєте, що чоловіки не вміють кохатись, а ви на себе дивилися збоку? Адже в ліжку треба бути грайливою, пустувати та ніжно дражнити партнера. Це так природно! Ця гра переходить у секс, що є продовженням романтичного кохання зі щасливим спільним завершенням."

Аліна продовжувала говорити голосом учителя, так тісно тулячи речення за реченням, щоб ніхто не міг вставити ні звуку в її монолог. Але ніхто й не намагався – Аліна була визнаним авторитетом і, виглядало, знавцем сексуальних наук: "Але про що може йти мова, коли ви на вечірці одягнені в гарний сексуальний одяг, а в ліжко лягаєте в довгій байковій сорочці, накриваєтесь теплим вовняним коцом по самі очі і чогось у темноті чекаєте, а до нього промовляєте

таким голосом, ніби кличете повісити білизну на холодному балконі, а не пестити і кохати вас.

Жінка зазвичай диригент у ліжку, вона повинна бути розкута, говорити хвилюючим приємним голосом. Але найголовнішим є її одяг у ліжку – звабливий та еротичний. Такий одяг тонізує почуття і робить любовну гру цікавою і небуденною. Кожне статеве зближення має бути святом, хоча може відбуватись і щоденно.

Наші жінки не вміють робити кохання цікавим – запалити свічки в спальній кімнаті. Кохатись не в темноті, де й намацати щось важко. Бояться світла та й комплексують, а немає чого – тіло красиве в кожної жінки, яка себе любить, стежить за собою і не переймається дрібницями. Треба навчитись користуватися тим, що маєш, і бути щасливою, а не скиглити і соромитися своєї зовнішності. Такою люблять жінку чоловіки".

Наталка була гордою, що має таку мудру та ерудовану подругу – вона і не сподівалася сьогодні від Аліни почути такі правдиві та життєві поради майже ідеальної жінки.

Після Аліни в усіх розв'язались язики і кожен почав розповідати про якісь випадки зі свого життя чи життя своїх колег.

Одна з Наталчиних подруг пожалілася на свого чоловіка, що він сексуально пасивний. На питання, чи вона його зачіпає першою, відповіла: "Ні, чекаю на нього. Я маю принижуватися перед ним?"

Аліна знову почала: "Смішна жінка! Хоче лежати деревиною і отримувати задоволення. У ліжку не можна бути пасивною і чекати пестощів від чоловіка, не даючи йому нічого взамін. Віддавати більше, ніж отримувати, – золоте правило сексу. Ідеально, коли партнери люблять дарувати приємність одне одному. Треба вміти похвалити партнера і показати, що ти найщасливіша, бо біля тебе найкращий чоловік на білому світі".

Наталка після цих розмов закричала: "Хочу чоловіка, дайте мені Максима!"

За цілий вечір так насміялись, що від сміху боліли всі м'язи на обличчі. Розійшлися пізно вночі. Аліна залишилася ночувати, бо її чоловік поїхав на дачу.

Суботу провели разом, розійшлися, задоволені спілкуванням.

У неділю Наталка поїхала в село на цвинтар до своїх батьків. Відвідини цвинтаря завжди повертали в минуле. Згадувала, як при-

їжджала в село, мама зустрічала біля порога і плакала від щастя, що бачить свою дитину. Наталка тоді не розуміла, що це плачуть не очі, а мамине серце від хвилювання за неї чи від радості – то вже не мало значення. Промайнули роки, а Наталка з болем згадує свої приступи незадоволення маминим плачем.

Їхала додому з ностальгійним настроєм. Стільки часу була заміжня, а ні до чого не доробилась із своїм чоловіком, навіть машини не купили – усе товклися на автобусах чи міському транспорті. Квартира, яку мали, – батьківська, меблі куплені ще за часів студентства. Не придбала жодних коштовностей. Чоловік у листі написав, що вона вимагала від нього подарунків – та за все подружнє життя він подарував їй лише золоту обручку та один невеличкий перстенець.

Але найбільше краяло її серце те, що в неї не було дітей. Хай би навіть Олег її лишив, але в неї в хаті було б мацьопство. Після першого викидня вона не ходила до лікарів і не вагітніла, хоча хотіла дитину. Щось у них з Олегом не складалось. Ну, Бог з ним!

Настрій поліпшив Максим – сказав, що купив квиток і в п'ятницю увечері буде в неї. Весела і задоволена життям лягла спати.

Робочий тиждень був їй у радість. День за днем злітав миттєво. Їй здавалось, що все навкруги світилося. Навіть ті дощові дні, які настали в серпні, не псували їй настрою в передчутті свята.

У п'ятницю не йшла з роботи, а майже летіла на крилах в очікуванні зустрічі з коханим. Прибігла додому, незчулась, як вискочила на п'ятий поверх, без ліфта. Щаслива готувала вечерю.

Нарешті почула дзвінок у двері. З хвилюванням пішла відчиняти. На порозі стояв Максим і протягував їй величезний букет жовтих троянд. Поцілувала коханого так міцно, як тільки вміла, і вклала в цей пристрасний поцілунок усі свої почуття. Яке це щастя кохати!

Максим зайшов у кімнату, почувався трохи ніяково, але Наталка своєю щирою гостинністю розвіяла всю його несміливість. Вона все встигла поставити на стіл і запросила його сісти до вечері, яка була приготовлена з великою любов'ю і виявилася смачнющою, що Максим і відзначив.

Наталці було до вподоби, що він привіз із Києва великий фірмовий торт і вже тут, недалеко від її дому, придбав у супермаркеті безліч різних делікатесів і квіти. Вона любила жовті квіти, але не знала, як він вгадав

це. Уже потім, у ліжку, він пояснив, що чув, як вона говорила про це на морі. Їй було приємно, що він запам'ятав таку дрібничку, сказану нею в загальній розмові, і яка сьогодні зігріла їй серце. Квіти були дуже гарні, як намальовані – великі жовто-яскраві троянди з ніжним ароматом. Вона поставила їх у спальні і весь час чула їхній приємний запах.

Сьогоднішні любощі були в них вдруге. Вони хвилювались і прагли одне одного, як у підлітковому віці.

Там на морі в них усе було природно, а вдома на ліжку, на якому вона майже десять років кохалась із своїм чоловіком, Наталка спочатку почувалася незручно. Але бажання перемогло ніяковість, і вона занурилась у полон чуттєвості і блаженства.

Вони кохалися майже цілу ніч. Почуття солодкої знемоги заполонило їхні спраглі тіла. Заснули в обіймах і, хоча стояли теплі серпневі ночі, до ранку не розімкнули своїх рук. Прокинулись, коли сонце стояло високо в небі і зазирало здивовано у вікно. Розплющила очі з почуттям повного щастя і приємної розслабленості. Радісно усміхнулись одне одному.

Поснідали і пішли гуляти містом. Наталка ходила по старій бруківці і їй хотілося танцювати, дарма, що нерівне каміння псувало взуття. Вона і боса ходила б по своєму місту, щоб тільки показати коханому все, що є найгарнішого, – старовинні будинки, які нагадували палаци, вузенькі вулички, красиві ліхтарі, що вже починали освітлювати старовинне місто.

День минув блискавично, і вони зайшли повечеряти в ресторан у самому центрі міста. Столики стояли на вулиці, під великими кольоровими парасольками від дощу, який був частим гостем у західних теренах. Але сьогодні було напрочуд сонячно і в місті, і в душі Наталки.

У ресторані грав оркестр, і молода солістка виводила жваві гуцульські мелодії, які так і просили ноги до польки. Максим сказав, що не вміє танцювати такі танці. Наталка його не квапила. Смачно повечеряли, а потім Наталка взялась навчати Максима премудростей гуцульських запальних танців.

Що вже насміялась вона, бо учень із нього був не найкращий. Але пізніше зазвучала лірична красива мелодія, і Максим запросив її. Наталці здавалось, що вона не танцювала, а літала високо в не-

бесах, такого чудового партнера в неї в житті ніколи не було. Він настільки легко танцював, що вона не чула під собою землі. Обняла його за шию, і щасливішої людини, здавалось, не було на цілому світі. Вони не зауважували сторонніх поглядів – видно, що це була пара закоханих. Її голова лежала в нього на грудях, вона чула стукіт його серця, яке билося тільки для неї.

Коли після закінчення музики вони йшли до столу, Наталка різко відчула на собі погляд – озирнулась і зустрілась очима з Олегом, який сидів неподалік. Її наче блискавка пронизала.

Він сидів за столом із молодою жінкою. Наталка пригадала, хто це – дочка його шефа. Вона торік року закінчила університет і прийшла до них у відділ. Яка проза! Оце і є розгадка! Аліна знову мала рацію – він пішов до жінки. Але він залишив її у вигляді, як він казав, загнаної кобили. А зараз перед ним була молода і красива жінка, у модній літній коротенькій сукні. Напівоголена спина показувала красиве засмагле тіло, ноги були такі гарні – що хоч на виставку їх віддавай, а в глибокому декольте можна було розгледіти чутливі груди – Наталка була чудова. Закохана усмішка і блиск її очей свідчили, що вона задоволена життям.

Те, про що вона мріяла, – побачити свого чоловіка і виглядати чудово та бути поруч із таким красенем, як Максим, це було щось!!! Вона засміялась весело і голосно – Максим не зрозумів причини її сміху, а вона і не пояснювала. Їй було достатньо побачити очі колишнього, щоб відчути, що в нього робиться в душі. Вона мала сатисфакцію за всі свої сльози і переживання.

Не відаючи, що так станеться, зовсім випадково – вона йому відімстила, і ця помста була для нього повчальною і важкою, а для неї – такою приємною.

Наталка відчула, скільки ревнощів прокинулось у його душі до неї – жінки, яка колись належала тільки йому, а тепер іншому – спортивному, красивому незнайомцю. Віднині світло кохання в її очах не дасть йому спокійно спати із своєю молодою пасією. Наталка була в цьому впевнена і знала, що невдовзі він з'явиться вдома. Але вона вирішила зробити йому сюрприз – наступного тижня вона змінить замки на вхідних дверях і не подарує задоволення заходити в дім, коли заманеться. Та ще й зараз, коли в неї є Максим.

Наталка викликала таксі і щаслива пішла до машини, ніжно тримаючи Максима під руку. Погляд, який супроводжував її, був спантеличений і водночас розгублений, але Наталка вдала, ніби і не знає його і навмисне пройшла біля їхнього столика. Коханка Олега нічого не зауважила, бо сиділа спиною до Наталки і не могла бачити дуельних поглядів колишнього подружжя.

Приїхали додому. Ця ніч була казково прекрасною. Наталка віддавалась із таким завзяттям і задоволенням, що Аліна б поставила їй найвищий бал. Вона підсвідомо виконувала всі поради подруги і все, що знала і відчувала в стані ейфорії від свого кохання, подвоєного любов'ю Максима і підживленого солодкою отрутою помсти своєму колишньому чоловікові.

Щасливі люди прокидаються з усмішкою – такі смішні і дитячі обличчя були в Наталки і Максима, коли вони прокинулись. Максим спитав: "Цікаво, коли ми будемо жити разом, ми будемо так палко кохатися щодня?" Вона сміючись відповіла: "А хіба ми вже вирішили бути разом?"

"Я думаю, що так. Буду шукати роботу у твоєму місті. Або, як хочеш, переїжджай до мене в Київ, будемо тебе працевлаштовувати. Можеш і не працювати, я забезпечу нас обох", – із запитанням у голосі відповів Максим.

Наталка замислилась, вона була не готова до такого повороту долі – ще не надихалась повітрям волі, а вже знову її запрягають у сімейне ярмо! Щоб нічого не відповідати, швиденько встала і побігла на кухню ставити чайник.

Максим прийшов за нею, обняв її ніжно і сказав, що вона даремно втікає від відповіді. Він почекає, коли вона буде готова йому відповісти. А зараз просить її піти помитись або ще поніжитись у ліжку – вранішня кава і сніданок у вихідні – це його обов'язок.

Сміючись, Наталка побігла в душ, а потім слухняно пішла до ліжка. Її ніхто і ніколи не пестив, і вона захотіла відчути себе слабкою і ніжною жінкою. Уявила себе тоненькою стебелинкою, тремтячою і беззахисною, та щасливо усміхнулась, чекаючи свого сніданку.

Максим був чудовим кухарем. Довгі роки парубоцтва виховали в ньому справжнього чоловіка, який уміє собі зарадити. Про це він розказував їй, бо займався ремонтом своєї квартири власноручно і

запрошував її приїхати в Київ на оглядини. Наталка його похвалила за смачний сніданок, але сказала, що "нічна вечеря кохання" була смачнішою, і що він більший віртуоз у коханні, ніж у кулінарії. Але вона погоджується на все.

Сміялись і жартували, а потім знову кохались, поки не настав час Максиму йти на потяг. Наталка хотіла його провести, але він не дозволив, не хотів, щоб вона верталась із вокзалу ввечері одна.

Наталці стало сумно, воля – волею, але коли біля тебе хтось є, то відчуваєш себе захищеною і потрібною. Вона зателефонувала Аліні...

Розказала подрузі про чудово проведений час, про зустріч з Олегом. Аліна підтвердила її передчуття, що він прийде на днях до неї. На цьому розпрощались. У ліжку, яке ще пахло тілом коханого, Наталка обняла подушку і заснула міцним сном щасливої жінки.

Зранку з чудовим настроєм пішла на роботу. Серпневе сонце не було вже таким палючим, наближалась осіння пора, і Наталка, свіжа і красива, милувалась чудовим світом і час від часу собою. Коли проходила повз великі вікна магазинів, дивилась на себе і їй було приємно бачити себе – бадьору і гарну.

Коли підійшла до роботи, від здивування, не могла отямитись. Майже біля самого входу в її офіс стояв Олег. Чекав, видно, давно і хвилювався, бо газета в його рухах була безжально зім'ята.

"Привіт! – весело привіталась Наталка. – Яка пильна справа привела тебе до старої загнаної кобили?"

Він нахмурився і сказав, що її жарт зовсім недоречний.

"То ти мене так жартома назвав у своєму прощальному листі? А я вже встигла і образитися на твій жарт, – і щоб випередити те, що він хотів сказати, Наталка зблефувала і сказала неправду: – Я подала документи на розлучення, чекай виклику в суд, а щоб ти був у курсі – я заручилась і виходжу заміж".

Наталка побачила, що цими словами вбила його. Те, що заслужив, – він отримав! Вона дивилась на нього очима вільної жінки, яка поважає себе і знає собі ціну. Вона багато думала над своїм минулим сімейним життям, переосмислила все і була втішена, що знає, яке подружнє життя вона хоче побудувати в майбутньому.

“Я хочу повернутись і почати наше життя спочатку, – з жалем у голосі сказав Олег. – Я тебе кохаю”.

Ці останні слова змусили її посміхнутись. У ньому прокинулась звичайна ревність самця. Якби він зовсім випадково не побачив її з Максимом – щасливу, красиву і закохану, а зустрів її самотньою, з низько опущеною від горя головою, убогою і нещасною, то він не стояв би зараз тут.

“Ти запізнився рівно на місяць”, – і гордо пройшла повз нього із такою ж загадковою усмішкою, з якою він залишав її.

Прийшла на роботу, але ця ранкова зустріч таки вибила її з колії. Вони з Олегом прожили довгі десять років і було що згадати. Вона тільки почала заспокоюватись і забувати його, як він знову роз’ятрив її душу. В неї розболілась голова і пропав гарний настрій. Колеги зробили їй каву і вона з горнятком у руці пішла в кімнату відпочинку.

Через деякий час зайшли до неї і побачили її на підлозі, кава розлилась і зіпсувала гарну сукню. Викликали швидку допомогу, бо Наталка була непритомною. Усі були налякані, розгублені, не знали, чим їй допомогти. Швидкої не було декілька хвилин, а здавалось, що цілу вічність. Нарешті приїхали лікарі і попросили всіх вийти.

Через декілька хвилин дужі санітари винесли її на ношах до машини. Шеф сів у машину і наказав усім приступати до роботи і чекати на нього.

Він працював із Наталкою довгі роки і мав до неї дружні почуття. Як спеціаліста він цінував її вище за багатьох, а останнім часом вона розбудила в його серці почуття закоханості, яка межували з потаємним коханням.

Наталку забрали на огляд, а він сидів у коридорі, очікуючи відповіді лікарів, і не знаходив місця від хвилювання за неї. Знайшов у записнику телефон Олега і повідомив, що його дружина потрапила до лікарні. Через хвилин двадцять вбіг блідий від переляку Олег, він відчував свою провину.

Сиділи під дверима, Олег уже вп’яте питав, як усе сталось, а шеф слухняно відповідав. Результат обстеження Наталки був для всіх однаково несподіваний, але тільки для однієї особи радісний. Вийшов лікар і, запитавши, хто вони такі, повідомив Олегові: “Ваша дружина вагітна. Термін – чотири тижні”.

Чоловіки змінилися в обличчі. Шефове лице розплилось у приємній усмішці, в Олега витягнулось і здавалось, що очі від здивування вилізуть із зіниць. Він різко повернувся і вийшов із приміщення лікарні. Здивований шеф зайшов до палати. Наталка лежала на ліжку ще трохи бліда, але мала таку чарівну усмішку, що шеф і сам засміявся. Він привітав її, але сказав, що не розуміє поведінки Олега, напевно, той пішов за квітами для неї. Вона ще більше розвеселилась і зізналася, що вони не живуть разом і що Олег не є батьком дитини. Шеф зрозумів, яку дурницю вчинив, але для Наталки це вже не мало жодного значення.

Декілька днів вона пролежала в лікарні під наглядом фахівців і відчула велике задоволення від свого стану. Тепер вона буде слабкою і ніжною жінкою. Буде шкодувати себе, любити і пильнувати свою малесеньку дитинку, яка зародилась у ній під спів моря і шепіт хвиль.

Зателефонувала до Києва і поділилася новиною. Максим терміново почав збиратися в дорогу. Потім дзвонила Аліні. Захоплення, яке висловила подруга, було щирим. Через годину вона примчала до лікарні.

Подруги сиділи, міцно обнявши одна одну. Доля звела їх зовсім випадково, але надовго. Довго говорили про кохання. Як шкода, що є обділені люди, які не знають, як тріпоче в грудях серце і хочеться розчинитись у коханій людині або злитись із нею в одне ціле, щоб чекати найбільшого дива на землі – народження нового життя.

...В очікуваний термін Наталка народила здорову гарну дівчинку. Щасливий тато, Максим, забирав із лікарні свою ніжну “стебелинку” Наталку. До її приходу квартира була відремонтована. Скрізь стояли гарні сучасні меблі, а біля великого нового ліжка у спальні примостилося гарненьке зручне ліжечко для маленької принцеси.

Перед народженням дитини Наталка вийшла за Максима заміж. Аліна та шеф Наталки були свідками на їхньому весіллі.

Спільні знайомі Олега розповідали, що він звільнився з роботи і пішов від своєї коханки. Зараз живе з якоюсь наступною. Аліна підвела риску: “Пропав чоловік, пішов по руках. Шкода, за розповідями, все-таки не був цілковитим негідником”.

Відгуляли гучні хрестини. Дівчинку назвали Зоряною, бо була зачата при південних зорях. Хрещеними батьками були все ті ж особи – Аліна і шеф.

...Як добре, що на життєвому шляху зустрічаються доленосні люди, які допомагають у важку годину, вміють вислухати та порадити.

Можна нецікаво прожити життя в оточенні багатьох людей і випадково зустріти лише одну, яка за декілька тижнів змінить твою долю і скерує її у щасливе русло. Це справжнє щастя!

Хай доля подарує таку людину і тобі...

Країна розбитих сердець... Або все про кохання

Боже! Врятуй, я молю і благаю.
Все, що прошу я – тільки любити!
Нащо життя,
Як живу – й не кохаю,
Нащо кохання,
Якому не жити?
Любов Долик "Молитва".

Борис летів у літаку, і думки кусючим роєм розбуджених джмелів безперервно снували в його гарячій голові. Він повертався додому – в Україну, де не був довгих сім років. Літак приземлився, і після дозволу стюардеси Борис із хвилюванням вийшов на сходинки трапа та вдихнув повітря батьківщини. Його переповнювали суперечливі думки: він і радів зустрічі з близькими людьми – дружиною, дітьми, родиною, друзями, і боявся. Його не було вдома тривалий час і мучило відчуття, що вимушена розлука зробила їх чужими людьми.

Звільнитися від "палких і по-дружньому теплих та гостинних обіймів рідної митниці" було досить клопітно. У ньому сподівалися побачити мільйонера і розчаровано переконалися, що перед ними простий смертний, який після тяжких заробітків повертається в лоно своєї сім'ї майже ні з чим (щомісячно ж висилав гроші в бездонну родинну бочку!).

Отож, Борис із "полегшенням" відчув, що він, нарешті, вдома, на своїй рідній землі, де нічого не змінилося на краще. Йому нестерпно, не виходячи з летовища, закортіло повернутися назад! Із настроєм, збитим до нульової позначки, вийшов із тісних дверей залу для прибулих, а вже на фінішній прямій його перестріла ще одна перепона. Широка дорожня валіза, вщент заповнена заокеанськими подарунками (за які на кордоні він виклав добрячу суму), не могла протиснутися через двері, невідомо навіщо наглухо зачинених на одну половину. Борис з усією силою крутив своєю торбою навколо осі, щоб витягти її з лещат дверей, а другу пхав перед собою ногами і одночасно поправляв невелику ручну сумку, яка висіла в нього на плечі. Нервове пересування з перешкодами вбило в ньому почуття радості від зустрічі з дружиною.

Усе викликало роздратування: і малий аеропорт, і брудні та засмальцьовані робітники митниці зі спухлими від пиятики обличчями, і той щільний збуджений натовп, який перешкоджав руху з багажем.

Нарешті, коли зустрічний потік родини перецілував і щедро обслинив його, а потім заздрісно обдивився з усіх боків, усім гуртом вийшли на волю. Перед ним було місто дитинства і молодості, яке тепер мало стати для нього пристанищем на все подальше життя, бо за далекий океанський кордон його, швидше за все, ніхто не випустить, а в ближні країни виїхати також важко. Хоча йому зараз було і не до того – треба адаптуватися вдома, а вже пізніше поміняти закордонний паспорт. Приїхав додому з довідкою, термін старого документа давно закінчився. Одне слово, він уже наїздився! І не знав, чи радіти цьому, чи навпаки.

Йому здалося, що і його дружина Олена також досить стримано поводилася під час цієї довгоочікуваної зустрічі, що й не дивно – сім років, це ціла епоха для короткого життя людини. Сум і туга від розлуки швидко породжують гіркий розпач, а згодом він змінюється звичкою до одноманітної самотності, а потім – раптово всі почуття може поглинути несподіване і шалене кохання.

...За цей час діти виросли до невпізнання. Їхні фото завжди стояли на його столику біля ліжка, і впродовж довгих років ця колекція поповнювалася. А коли він повертався додому, світлин, на яких вони перетворювались із дітей-школяриків у підлітків, було все більше і більше. Борис любив переглядати сімейні фото, коли йому було самотньо і сумно. Морально він готувався до разючих змін, але не сподівався побачити їх такими – його зустріли дві височенні довгоногі красуні, наступного року вони закінчуватимуть школу. Доньки росли і формувалися без нього, і зараз він відчув, що є для них майже чужим, і знадобиться багато часу, щоб розтало відчуження. Цим він перейнявся уже в перші години перебування вдома – дівчата розібрали подарунки, чемно поцілували його в щоку і пішли в окремі кімнати до своїх справ. У цьому не було нічого несподіваного, але така поведінка дочок зачепила його за самісіньке серце і навіяла сум. Йому хотілось, щоб діти сиділи біля нього, щоб не зводили з нього очей та ловили кожне слово, а їм було вже не до нього – дозовану увагу вони йому приділили.

Родичі ж не поспішали покидати дім, не розуміли, що він з дороги і не спав майже добу. Перед тим також не вдавалося поспати, і на це були важливі причини. Крім того, змінився часовий пояс і за океаном ще була ніч. Зараз він уже не хотів нікого бачити, мріяв впасти

на ліжко та заснути міцним сном. Натомість мусив слухати якісь недоречні запитання та теревені про заокеанське життя і ввічливо на них відповідати, хоча від цього спілкування жодного задоволення не отримував. Вони не дали йому часу оговтатись – він потрапив із зовсім іншого виміру в давно забуте родинне середовище, яке зараз гнітило своєю занадто в'їдливою цікавістю, і він хотів якнайшвидше спекатись їхніх питань і поглядів. Нарешті дружина побачила, що він майже засинає над столом і змилостивилася над ним:

– Шановна родинонько, звільніть, будь ласка, приміщення від своєї присутності і дайте змогу "молодятам" побути на самоті! – жартома попросила вона.

Гості поспіхом почали збиратися, розуміючи, що вчинили не зовсім тактовно, адже в них ще буде достатньо часу для спілкування з ним.

Коли Борис залишився зі своєю сім'єю, полегшено зітхнув – так йому набридли "любі" гості. Хотів роздивитися квартиру, яку дружина придбала без нього, але за його кошт. Вона записала її на себе та дітей, і юридично в цьому домі все належало не йому. Він стільки років важко працював, а тепер виявилося, що за його плечима нічого немає.

"Добре, що діти забезпечені, а мені хіба чогось треба? – подумав і зітхнув. – Життя таке довге і непрогнозоване, хтозна, що може бути попереду. Але, як кажуть, "не хочу псувати собі настрій імовірними майбутніми неприємностями", – і пішов оглядати всі закутки нової квартири. Олена була поруч, їй хотілось, щоб чоловік оцінив, яка вона чудова і дбайлива господиня. Він подумки похвалив її старанність, усе було зроблено гарно і зі смаком, сучасно та красиво – і ремонт, і нові меблі. Проте тут у нього не було відчуття рідного дому. Олена запитально дивилася на нього, а він відчував себе абсолютно чужим у незнайомій обстановці, і щоб її не образити, обнімаючи за плечі, сказав:

– Оленко, ти прекрасна господиня, я думаю, вам затишно в цьому домі.

– А тобі? – спитала вона, притуляючись до нього.

– Пробач мені, я ще не вдома, я там. Мені потрібен не один день, щоб звикнути до всього, та й до вас також. Люба, дай мені трохи часу і зрозумій мене...

Він обняв її і повів далі:

– Проведи мені повну екскурсію “по нашому замку”.

Із цікавістю обдивився все і, нарешті, пішов у душ, хотів змити дорожню втому і всі почуття, які були поза домом... у минулому. Але зробити це було майже неможливо... Він боявся першої близькості з Оленою.

...Приблизно сім років тому він купив газету і прочитав оголошення, що київська туристична фірма надає послуги з отримання робочої візи до Америки.

Як не скористатися цією можливістю, коли сім’я проживає в тещиній квартирі в одній малюсінькій кімнатці без жодних перспектив на поліпшення житлових умов, та й платню на роботі виплачують не лише мізерну, а ще й з постійним запізненням?!

І він вирішив випробувати долю, позичив гроші та й поїхав до столиці. І йому напрочуд пощастило – через місяць прийшла позитивна відповідь з офісу турфірми.

Борис задоволений знову поїхав до столиці і повернувся додому з візою в закордонному паспорті та валютною борговою ямою – за океаном треба попрацювати три місяці, щоб віддати гроші за переліт, працевлаштування, зустріч в аеропорту і влаштування на квартиру. Він із радістю і надією на майбутні зміни погодився на це і почав збирати речі.

...Пізніше, через декілька тижнів перебування за океаном, якби працедавці не забрали паспорт, утік би додому – так йому було складно і важко на будові без знання мови, без знайомих, сім’ї. Але вони, знаючи наперед, що в перші місяці відбувається зміна людської свідомості, залишили документи в себе і позбавили його вибору: або вживайся, або йди і втопися в Гудзоні. І він вижив, переборов усі труднощі, а через півроку вже сміявся з себе, бо почувався “білою людиною”, віддав борги, заробляв гроші й відсилав своїй дружині та дітям.

Спочатку жив у гуртожитку з хлопцями з Польщі, які разом із ним працювали на будові, а потім розширив коло своїх знайомих, пішов з цієї роботи у фірму з пересилання спецпошти і пакунків в Україну та в інші європейські країни. Йому не хотілося, маючи вищу технічну освіту, працювати чорноробом і потроху деградувати. Тут, за кермом автомобіля, він перестав відчувати себе меншовартісним

та другосортним, працював у великому колективі, їздив по місту за посилками, знайомився з новими цікавими людьми. Пізніше змінив і місце проживання, поселився в будинку, де більшість мешканців були майже земляками. Борис з цього сміявся, бо в Нью-Йорку вони вважали себе майжеріднею. Коли ти з Молдови чи з Тбілісі, то вже є майже мій земляк, хоча я міг народитися на невеличкому хуторі під Бердичевом, але це вже не мало значення. Усі були родом з однієї країни – колишнього Радянського Союзу.

В Америці в усіх прибулих з того далекого краю були однакові проблеми: як зробити документи, продовжити візу, знайти кращу роботу. Борис трохи заздрив тим людям, які виграли "зелені" карти і жили тут сім'ями, і через сім місяців свого більш-менш влаштованого життя відчув пекучу самотність у цій чужій країні. Усе складалося в нього і не зле – і гроші додому відсилав, і дружині телефонував щотижня, і знав останні новини в родині, а на душі було однаково тоскно. Він сумував за сім'єю. Його переслідували важкі думки, що у свої тридцять років він тільки працює. Не любив вихідних, тому що проводив їх на самоті. Усі знайомі були зі сім'ями, у нього ж ці дні протікали нецікаво – сам готував собі їсти, прав одяг, щось читав, але це не було повноцінне життя для чоловіка в розквіті сил, усвідомлення чого гризло його душу.

Так було до зустрічі з жінкою, яка перевернула його нудне і самотнє американське життя з ніг на голову...

Вона щойно приїхала, так як і він, за туристичною візою, і поселилася у квартирі по сусідству в одної старшої жінки – українки.

Борис зустрів її випадково біля дверей, коли вона вовтузилась і не могла їх відчинити, але потім виявилось, що вона взагалі переплутала ключі. Її господині не було вдома – працювала, і йому нічого не залишалось, як запросити "потерпілу" до себе і перечекати відсутність Люби (так звали сусідку, в якої вона орендувала помешкання).

Світлана виявилася чудовою співбесідницею. Її ім'я цілком відповідало сутності цієї молодої та красивої жінки – вона була променем світла, тепла і повітряності. Коротке спілкування з нею перенесло його в нереальний світ дивного потойбіччя, якого в нього ніколи не було, навіть у молоді роки. Вона говорила приємним оксамитовим голосом так легко і заворожуюче, ніби вони були знайомі де-

сятки літ, є давніми й щирими друзями. Він довідався, звідки вона приїхала, які мала проблеми зараз. Було в ній дещо виняткове: вона не нила і не скаржилася, що світ такий складний і недосконалий. Натомість вона була впевненою, що на неї чекає прекрасне майбутнє. На цій оптимістичній ноті перервалась їхня розмова, і вони почули, що відчинилися сусідні двері. Господиня повернулася додому. Світлана подякувала за гостинність і почала збиратись. Борис, ніяковіючи, спитав у неї:

– Які в тебе плани на вихідні? Як ти дивишся, щоб зустрітися наступної неділі і провести разом час?

– Дуже дякую, залюбки, – жінка засяяла усмішкою. – Я ще не встигла завести друзів, бо лише тиждень, як приїхала. Завтра йду вперше на роботу.

Вони ще трохи поговорили, і Світлана з усмішкою вийшла з його квартири. Він стояв зачарований нею, із задоволенням думав: "Як добре, що я тебе зустрів, з твоєю легкою вдачею ти швиденько заведеш друзів, але кохати когось я тобі не дозволю – ти будеш тільки моєю", – і сам над собою посміявся: "Але ж я, самовпевнений осел, нічого про неї не знаю, але вже наклав на неї табу "безшлюбності", та яке я маю право? Те, що вона погодилася зі мною зустрітися, нічого не означає, а може, я зовсім їй не сподобався, і вона піде зі мною тільки із вдячності, що дав змогу перечекати відсутність господині".

Від того дня в нього різко поліпшився настрій. Він лягав спати і знав, що в нього за стіною спить прекрасна молода жінка, яка вколола його голодне серце гострою голкою кохання. Згадував про неї і рахував дні до вихідного. Уявляв зустріч із нею і наперед знав, що потім буде домагатися близькості, і не корив себе за таке природне бажання – вона надзвичайно сподобалася йому. Це була якась дивна жінка – казка, такі в реальному житті зустрічаються нечасто. Адже він так скучив за жіночим тілом, що йому останнім часом не спалося ночами, хоча лягав спати фізично змучений. Він розказував про свої нічні безсоння дружині, а вона сміючись відповідала, що також сумує за ним, але спить напрочуд спокійним сном, бо знає, що діти забезпечені і мріють про окремі кімнати в новій квартирі, де зможуть спокійно вчити уроки і нікому не заважати. Звичайне людське бажання! Він не міг заперечити, ховав свої емоції та бажання у найдальші куточки душі і вирішував працювати

далі для забезпечення безбідного існування сім'ї, обкрадаючи себе жіночою ласкою і увагою.

І от тепер він випадково зустрів Її...

Вони домовилися зідзвонитись у вихідний. Нарешті настала довгоочікувана неділя, і Борис, не чекаючи довго, після десятої години ранку зателефонував у квартиру поряд. Світлана взяла слухавку і пошепки відповіла, що господиня ще спить, бо вчора прийшла пізно і дуже втомлена за тиждень. Для нього це не була новина, він знав, що "долари – не грушки в діда в саду, на деревах не ростуть і ніхто їх під ними не збирає", тому не здивувався (у всіх друзів неділя була днем відсипання і суцільного відпочинку від важкої тижневої праці) і відповів їй так само пошепки, ніби своїм голосом у телефоні міг розбудити Любу:

– Як наша домовленість? Ти не забула?

– Ні, – так само пошепки відповіла Світлана, – через півгодини буду внизу біля будинку.

– Добре, я буду тебе чекати.

Він прийшов швидше, а коли побачив, що вона спускається сходами, його серце затріпотіло від захвату, як у давні юнацькі роки.

Вони жили в Квінсі, це один із районів Нью-Йорка, який густо заселений різнокольоровим народом, більшість з яких – іспаномовні та індуси. Тому дуже часто в магазинах можна було підслухати розмову поляків, росіян або українців, які говорили між собою відкритим текстом, думаючи, що навкруги їх ніхто не розуміє, бо в цьому районі їх одиниці. Так було і в них. Того першого дня вони ходили по навколишніх магазинах, і він ознайомлював її з довкіллям та місцями, вартими уваги. Зайшли в супермаркет, переповнений людьми, в якому багато товарів було виставлено на розпродаж за зовсім "смішними" цінами. Роздивляючись речі, почули, як поряд дві російськомовні жінки ділилися своїми жіночими секретами досить пікантного змісту. І за короткий проміжок часу вони мимоволі стали свідками сповіді однієї з них про зраду своєму чоловікові. Почувалися незручно і, нічого не придбавши, вийшли назовні. Потім він запропонував їй ланч – легку обідню перекуску. Там вони продовжили тему, почуту в супермаркеті.

Борис розповів їй про себе, що одружений, має двох дочок-близнючок, живе і працює в Америці майже вісім місяців і нікого тут не має. Вдома також не зраджував своїй дружині, бо одружувався з

кохання, до сім'ї ставився серйозно, а до чоловіків-волоцюг – з презирством, як до безпринципних людей:

– Або живи і будь вірним, а ні – то розлучайся і тоді гуляй донесхочу.

Світлана підтримала його точку зору і сказала:

– Мені не зовсім зручно розповідати про своє минуле життя, воно далеко за обрієм, і я навмисне багато що викреслила зі своєї пам'яті, тому що воно мені неприємне та й болюче. Але мені хочеться тобі це розповідати… Ота розмова в магазині підштовхнула мене…

У мене – подібний випадок. Чоловік почав мені зраджувати через рік після весілля, а через два роки я застала його в нашому подружньому ліжку із моєю шефовою.

...Вона дала мені завдання, і я поїхала у відрядження, але впоралась швидше і повернулась додому на день раніше, як в анекдоті, не повідомивши ні її, ні чоловіка. Зовсім прозаїчно – випадково, мені не було звідки зателефонувати. Я не хвилювалась, тому що поїзд прибував не пізно і сама без супроводу спокійно приїхала додому. Маючи ключі від квартири і нікого не турбуючи, тихенько відчинила двері і по-дитячому смішно хотіла його налякати, і таки злякала, та й ще як!

...Побачила в передпокої жіночу сумку. Нічого не розуміючи, я зайшла в спальню. Вони були разом і такі захоплені, що навіть не відчули моєї присутності. Мені нічого не залишалося, як закашляти і спитати:

– Ірино, тобі не смердить моя подушка? Тобі завжди не подобався запах моїх парфумів!

Уже потім, через деякий час, згадувала, як отетеріла Ірина схопила мій халат і почала натягувати на голе тіло, а я зі сміхом спитала:

– Мій халат тобі не тисне? А розмір члена мого чоловіка якраз підходить?

Чоловік вирячив очі і сидів у ліжку, не піднімаючись, бо не мав що одягнути, мабуть, ішов із ванни в ліжко голий. Світлана до нього не промовила ні слова, як до сміття під ногами. Вийшла з кімнати, давши їм змогу одягнутися і отямитися. Коли появилася Ірина, то Світлана опанувала себе і спокійно сказала, ніби нічого не сталося:

– Ти в нього не перша і не остання. Я його підозрювала давно, але не сподівалась, що він впаде так низько і приведе коханку в по-

дружнє ліжко. Та Бог з вами, живіть, тільки не розмножуйтесь і не плодіть таких підлих людей, як ви самі. Я завтра не вийду на роботу, бо хочу зібрати речі і піти від нього геть, а ти підготуй мені розрахункові гроші і трудову книжку, бо сама розумієш, працювати разом ми вже не зможемо. А тепер – вимітайся геть із поки що мого дому!

Та вийшла, як обпльована, а потім тінню вислизнув чоловік і пішов у ванну за одягом. Почувався кепсько.

Світлана приготувала собі перекусити, налила чарку горілки для зняття стресу, потім другу, хотіла закінчити на третій. І сама зі себе засміялась:

– О! Ні! Третю – п'ють за кохання. Наллю четверту, бо в мене поминки – вмер чоловік і кохання до нього.

Трохи заспокоїлася і пішла у вітальню розстелювати ліжко, хотілось лягти і ні про що не думати. Вона не страждала, їй було гидко, вона аж здригалась, як згадувала побачене. Коли вмостилася на дивані і вимкнула телевізор, який перед тим увімкнула для створення шумового ефекту, почала обмірковувати свої подальші кроки. "Завтра зберу речі і переїду на якийсь час до сестри, а потім буду шукати роботу і подам заяву на розлучення, ділити нам немає чого – квартира його, а те, що придбали разом, хай воно згорить або пропаде пропадом. Не буду ж я звідси тарабанити цей диван чи шафу, ще зароблю. Та навіть якби і захотіла – то немає куди.

...Згадувала, як після університету працювала в школі, де платили мізерну зарплатню, як було складно жити. Потім у сестри на дні народження познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком, гарним і високим блондином. Вони зовнішньо дуже пасували одне одному, навіть жартували, що діти в них мають бути схожими на ангеликів – біляві та блакитноокі. Добре, що вона не завагітніла, бо росли б ті ангелики безбатченками! Зустрічалися більше ніж рік, потім відгуляли весілля, і все в них було: кохання, квартира і гроші, бо він непогано заробляв. Але тепер їй не було радості ні з його квартири, ні з того, що разом придбали, хотіла, щоб швидше зійшло сонце і вона назавжди пішла з цього дому. До ранку не заснула, і горілка не допомогла, важкі думки повертали в минуле подружнє життя.

Ну що йому потрібно? Вона молода, гарна, палка жінка, повна оптимізму і життєвого вогню, а він постійно шукав якихось пригод, і вона не розуміла чому. Мабуть, він був примітивним хтивим самцем

і на генному рівні мав задатки донжуана, такого гультяя не виправиш... Часто пізно приходив додому, посилаючись на роботу, вона відчувала запах жіночих парфумів, а він сміючись відповідав, що працює в колективі, де багато жінок. Декілька разів бачила сліди від губної помади на сорочці, він так само відбрехався, що штовхались на роботі, і жінки випадково залишили слід... І ще повно різних дрібничок, які надокучливо нав'язували думку, що він гуляє. Але вона – сама наївність, не хотіла вірити своїм очам, чутливій душі й нікому нічого не розповідала, навіть найближчому другові – сестрі. І зараз вона не вчинила гвалту. Та інша б вилила їм на голову окріп і тішилась, як корчаться від болю їхні голі тіла, а вона навіть не підняла голосу для з'ясування стосунків. А що це дасть? Лише буде привід для сусідів посміятись із чужої сварки і рознести по всіх околицях їхній сором.

– Ні! Якось впораюсь із цим сама! – і, важко зітхаючи, впала у дрімоту.

Наступного дня він утік дуже рано на роботу, вислизнув із хати, як підступний змій. Вона саме була у ванній кімнаті і не чула цього. Він навіть не голився. Дурний! Вона однаково не сказала б йому ні слова, бо постановила для себе, що він не вартує і "бруду з-під її нігтя" – нікчемна і ниця людина. Вона зареклася, що в жодному разі не подасть у його присутності навіть звуку, бо його зашкарубла душа не зрозуміє ні її чистих намірів, ні вмовлянь, ні плачу. О! Ні! Цього він від неї не дочекається! Вона не хоче з ним боротися і його виправляти, хай він дістається її наступницям у первісному недосконалому вигляді волоцюги. Рішення її було твердим і остаточним.

Вона зібрала свої речі, передзвонила сестрі, повідомила про прикру новину і попросилася на деякий час до неї. Орися від такої болючої звістки аж застогнала.

Племінники радісно зустріли новину, що їх улюблена тітка поживе з ними в одній кімнаті, і сварилися між собою, хто перший буде спати біля неї на дивані. Світлана їх швидко помирила:

– Обоє, один з одного боку, другий – з іншого.

Вона ніколи не робила між ними різниці, хоча старшому була хрещеною мамою, але щоб не завдавати іншому прикрості, ставилася до обох з однаково гарячими почуттями. Сестра з любов'ю бурчала на неї:

– Ти їх псуєш, після твого візиту вони, як навіжені. Скачуть по хаті і все мордують мене, коли ти прийдеш наступного разу. Тепер їх щастю не буде меж.

Сестра була в декретній відпустці, але скоро повинна була приступити до роботи, бо меншенькому виповнювалося три рочки.

Увечері, як повкладали дітей спати, пішли до кухні – улюблене місце їхніх секретів і посиденьок. У минулі добрі часи Світлана приходила зі своїм чоловіком у гості, і сестри любили залишити чоловіків пограти в шахи, а самі зачинялися тут, щоб поговорити. Разом їм було завжди душевно тепло, але Світлана ніколи не хотіла навантажувати сестру своїми домашніми проблемами і псувати їй настрій, старалася ділитися з нею тільки хорошими митями свого життя. Саме тому Орися була не в курсі походеньок чоловіка сестри, і зараз для неї це був прикрий сюрприз. Вона з пересердя хотіла піти до нього додому і набити йому пику своїм черевиком та зіпсувати "красу небесну", щоб до кінця його днів жодна жінка на нього не глянула. На що Світлана відповіла:

– Це вже нічого не змінить, хай живе, як хоче і з ким хоче. Він для мене вмер. Але мені треба кардинально змінити своє життя, бо я без роботи та й жити також не маю де. Я надумала поїхати за кордон.

Це була ще одна сумна звістка для Орисі. Вона і уявити не могла, щоб її розумниця сестра, красуня, і добра, мов янгол, мила чужі підлоги в багатіїв. Вона з розпачем у голосі попросила:

– Ні! Ні, і ще раз ні! Я давала мамі слово, що буду опікуватися тобою. Поживеш у мене скільки треба, а потім якось буде. Ти така порядна і добра, що Бог не залишить тебе на роздоріжжі! Потім із кимось познайомишся і вийдеш заміж, народиш купу дітей, а я буду тобі допомагати. Я не хочу, щоб ти кудись їхала, бо знаю, що це буде нестерпно довга розлука. Прошу тебе! – і Орися заплакала.

Вони давно виїхали зі села. Спочатку старша вступила в університет, а молодша залишилася з мамою, ходила до школи і пишалася своєю улюбленою сестрою, яка живе у великому місті і вчиться не де-небудь, а в самому "університеті". Це слово вимовлялося з такою божественною інтонацією, ніби вона вчилася... в Раю.

Тато їхній помер, коли вони були маленькими. Він працював на колії і за трагічних обставин потрапив під поїзд – у той час він щось там ремонтував. Мама сама виховувала своїх красунь. Отримувала

на дітей пенсію за втратою годувальника і працювала в колгоспі. Їй було важко самій тримати господарку, але нічого, давала собі раду. Потім діти підросли і допомагали їй. Усе життя, важко працюючи в колгоспі та вдома на своєму господарстві, вона швидко зістарілася, але в неї була заповітна мрія – щоб доньки отримали вищу освіту і їхнє життя було кращим і легшим, ніж у неї. І таки дочекалася.

Спочатку старша дочка вивчилася на вчителя, а потім і молодша. Мамі здавалося, що вчитель – це щось надзвичайне! Таку людину всі поважають, бо вона вчить дітей. Як мама гірко помилилася! У сучасному світі вчителі не мали такої шани, як у давні часи, особливо в селі. Тут, у місті, діти були розбещені, ходили в школу повибираними і намальованими, що на них було годі дивитись. Зовнішньо вчителі часто виглядали поряд з учнями непрезентабельно, а поводилися діти взагалі неймовірно – їхня мова була перенасичена такими брудними словами, що Світлана недовго витримала ці шкільні тортури. Не лише задарма працювала, а ще мусила постійно боротись із невихованістю старшокласників, у яких викладала рідну мову та літературу. Вона втомилася воювати і зрозуміла: щоб працювати в сучасній школі, треба мати сталеві нерви і ґумову душу, з якої ввечері можна буде безболісно викинути весь бруд, накопичений за день. Поверталася після роботи вичавлена і розбита. Добре, що це було ще до одруження, коли вона жила в старшої сестри, бо якби до цього додалось її не зовсім щасливе подружнє життя, то вона б отримала нервовий зрив, бо була занадто м'якою і романтичною для роботи в школі.

Світлана аналізувала: може, вона недостатньо любить дорослих дітей або їй треба працювати з першокласниками, слухнянішими дітьми? Не могла сама собі дати ради і без жалю залишила школу. А Орися – ні, викладала математику і фізику, була дуже вимогливою, і діти слухали її та сиділи в класі тихо. Вона сміючись казала – "як миші в коморі в старих чоботах".

Наприкінці літа Орисі час повертатися до роботи, хоча чоловік просив її залишитися вдома з дітьми. Мав золоті руки і займався ремонтами автомобілів у своїй майстерні, дуже відомій у колі автомобілістів. Бізнес ішов пречудово, сім'я була забезпеченою, але Орися була налаштована рішуче: діти у дитсадок, вона – на роботу в школу.

– А як діти в селі ростуть? Холодні, голодні і виростають порядними людьми, а тут у місті хухають, дмухають і часто виростає лайдак і непотріб, – вона підтримувала суворе виховання, тим паче в неї – два хлопці, а це не жарт.

Зараз для підняття настрою своїй сестрі Орися сказала:

– Дивись, даю тобі серйозну настанову не псувати дітей, поки ти будеш жити в мене, бо віддам їх тобі назовсім і роби тоді з ними, що хочеш.

...Світлана прожила в домі сестри майже півроку. За цей час звільнилась із роботи, розлучилась із чоловіком і знайшла знайомих, які допомогли оформити візу до Америки. Орися допомагала сестрі безвідмовно – віддала їй усі гроші, які ховала від чоловіка, та ще позичила в нього. Зробила так, як просила Світлана. Перед відльотом сестри поїхали на могилу батьків, помолились і попросили в них опіки над ними, гірко плакали, бо знали, розлучаються надовго – на роки. І так Світлана опинилася тут і стала сусідкою Бориса.

Він слухав її щиру оповідь і був нею захоплений:

– Який бовдур твій чоловік, тебе треба носити на руках і здувати порошинки, бо ти світла і легка, як хмаринка.

І пізніше, коли вони жили разом в одній квартирі, він так і називав її – "Моя кохана хмаринка".

Цей день для Бориса був початком нового щасливого американського життя.

...Вони довго гуляли, говорили про минуле та теперішній період їхнього заокеанського життя, про плани на майбутнє і не знали, що доля їх скрутить у тугий і міцний вузол, і вони всі дні і ночі на чужині коротатимуть разом.

Нагулявшись удосталь, зайшли в супермаркет за продуктами та повернулися додому, коли вже стемніло. Вирішили разом приготувати вечерю і відсвяткувати перший день тісного знайомства. Піднялися на потрібний поверх, і Світлана пішла переодягтися у свою квартиру, а він у кухні викладав куплене. Через деякий час вона повернулася, і для Бориса ніби сонце засяяло в його помешканні, в яке сміливо ввійшли вечірні сутінки. Він забув, що таке присутність жінки в кухні та поруч, і коли вона швиденько поралася біля плити, щось ворожила з продуктами і одночасно давала йому вказівки, що має порізати, подати, принести, – він від щастя і задоволення мало

не муркотів. Яка це радість виконувати милі побажання такої чарівниці! Вона була гарна та весела і робила все з таким захопленням, ніби вони готували не просту вечерю на дві особи, а дуже відповідальний бенкет.

Нарешті все приготовлено, присолено, приперчено та прикрашено, і вони сіли за стіл у маленькій кімнаті. Квартира складалася з одної більшої кімнати, що була спальнею, бо там стояло широке ліжко, і невеличкої кімнати – вітальні. У ній стояли стіл, декілька крісел, вмонтовані в стіну шафи та великий телевізор. З цієї кімнати був вихід у коридор, кухню та поряд у ванну кімнату. Тобто все було дуже компактне, а саме помешкання зі смаком обставлене і обжите Борисом. На батьківщині він не мав у своєму розпорядженні цілої квартири, лише одну маленьку кімнату, де вони з Оленою розкладали диван, діти спали поруч на іншому дивані, а пройти можна було тільки боком. А що там вже говорити про все інше? Вони були фізично і морально затиснені ліліпутськими розмірами цього власного простору і не могли із задоволенням віддаватися коханню, їм усе здавалося, що діти, які спали на відстані витягнутої руки, прокинуться від рипіння старих диванних пружин і все побачать. У вікно навіть через щільні штори проникало світло з вулиці, а за скляними дверима була кімната тещі, яка цілу ніч шастала то води напитися, то в туалет і цим тільки нервувала зятя. Який міг бути інтим у таких екстремальних умовах! Він напівжартома казав дружині:

– Не знаю, якщо б ми не зробили собі дітей до весілля, то зараз вже б не змогли, бо твоя мама на сторожі нашої цноти цілодобово.

І лише в Штатах відчув, що має щось своє – хоча це були найняті "апартаменти", як їх тут називали. У цій квартирі він був єдиним, і повноправним господарем і постійно вдосконалював своє "гніздечко". Щоправда, здебільшого за рахунок інших, що суттєво нічого не міняло – це все було йому подаровано. Багато хто із сусідів по будинку, які приїхали сюди на постійно, поліпшували своє помешкання, купували нові меблі та якісь господарські цяцьки, а старі речі в абсолютно хорошому стані перепадали йому в спадок, від чого він не відмовлявся. І таким чином ця невеличка квартирка перетворилась на гарний куточок, і не можна було сказати, що тут проживає самотній чоловік – у нього скрізь був ідеальний порядок.

Світлана зауважила, який він педант, ще першого дня, коли опинилася без ключів, і він запросив її до себе. Зараз, коли вони разом готували вечерю, побачила, як він прагне сімейного затишку і тепла. Його реакція на її присутність була надзвичайною – дивився на неї закоханими очима, в яких вона бачила іскри захоплення нею як жінкою і господинею. А коли вони разом сіли до столу, то в них обох виникло почуття сім'ї. І не дивно, адже вона півроку поневірялась по чужих помешканнях і була без чоловіка, та й він майже рік прожив без жіночої опіки, підтримки, кохання і тепла. Зовсім молоді люди – їй лише двадцять чотири, йому тридцять – вечеряли, пили вино, сміялись і говорили, говорили...

Їм так багато хотілося сказати, виговоритися і поділитися найпотаємнішим, що вони із задоволенням й робили. Разом прибрали зі столу. Світлана подякувала за приємний день і вечерю та почала збиратися додому, хоча їй зовсім не хотілося цього робити, а він так само не бажав її відпускати і, як справжній лицар, почав її цілувати. Вона відповіла йому такими ж пристрасними поцілунками. І сталося те, чого вони обоє хотіли до помутніння в голові, – широке ліжко з великим задоволенням прийняло їх у свої гостинні обійми і дало притулок їхньому коханню. Як добре, що поряд нікого не було, і вони могли голосно стогнати, майже кричати від задоволення, віддаватись одне одному знову й знову і злітати у прірву шалу і пристрасті. Їм давно не було так солодко і гарно.

...Вона залишилася в нього до ранку, а потім пішла у свою квартиру, переодягнулася і щаслива поспішила на роботу. Ввечері вони були разом і знову ніч була свідком їхнього солодкого кохання. І таких ночей у подальшому житті було вдосталь. Кохання відкрило в нього друге дихання – з нею він відчував себе юнаком, не міг нею накохатись, і кожна їхня ніч була заповнена все більшою жагою. Вони не набридали одне одному – і були чудовою парою коханців. Через місяць вона залишилася у нього назовсім, і вони жили як подружня пара до самого його від'їзду додому. Борис не міг на неї ображатися. Крім кохання, в них були чесні партнерські стосунки, за квартиру платили порівну, що було вигідно обом, харчувалися також на спільні гроші, готували вечері вдвох і відпочивали також разом. Вона не давала йому засидітись у вихідні вдома, і він був щасливий – це було цікаве життя поруч з радісною і люблячою людиною, яка вміла робити свято собі і оточенню.

Світлана постановила так:

– Коли погана погода – відпочиваємо вдома у колі сім'ї, коли ж за вікном сонце – відпочиваємо активно.

А в Нью-Йорку в усі пори року майже завжди чудова погода, і він був приречений на вихідні дні по-справжньому і енергійно відпочивати та дихати на повні груди від повноти життя навколо. Вона не давала зранку довго спати, сама вставала швиденько, бігла в душ, приводила себе в порядок. Потім ішла до нього і цілувала його в заспане обличчя, а він муркотів від задоволення і жіночої ласки і тягнув її знову в ліжко. Вона сміючись пручалася, а потім з радістю віддавалася йому, і від отриманого солодкого сексуального десерту їм обом ставало весело. Вона жартуючи бурчала на нього:

– Ти знову зіпсував мені зачіску і розмазав намальовані вії. Яку кару придумати і призначити тобі за це?

Він сміючись відповідав:

– Ну добре, сьогодні спимо окремо, і я буду засуджений за статтею "позбавлення ночі кохання". Такий вирок тобі підходить?

– О ні, тільки не це!!! – і сміючись Світлана цілувала його знову. І така дитяча забавка в них була постійною, змінювались тільки жартівливі вироки, але всі вони вели до кохання. Вони були щасливі і вільні, як птахи.

За цей час він побачив багато цікавого і нового в людських стосунках. І потім вдома на батьківщині сумними домашніми вечорами, коли за вікном періщив нескінченний осінній холодний дощ, він згадував, як йому було затишно і приємно сидіти біля Світланиних ніг і слухати, як вона натхненно декламує вірші, а в кімнаті тихенько грає класична музика, і за вікном – так само проливний дощ, навіяний вітром із океану, але той дощ його зовсім не гнітив, бо поруч була вона, людина-свято.

Журба, і радість, і щаслива змога
Великі чи малі вершить діла,
Печаль і гнів, поразка й перемога –
Це все життя. Хвала йому, хвала!

Ідуть літа, несуть тривоги й болі,
Та поки серця не урвався стук,

Я день новий, як подарунок долі,
Прийму з її благословенних рук.

Світлана завжди дивувала його віршами, які вона вибирала і записувала у свій зошит. Раніше Борис ніколи не переймався поезією, йому було, як він вважав, "не до того", але тепер зрозумів, що тоді він ще не доріс до сприйняття віршів, і тільки вона навчила його слухати і чути спів і музику віршованих рядків. Який він був колись обмежений і недалекий! Тільки й спромігся спитати:

– Чий це вірш?

– Чудова поетеса і письменниця Інна Христенко, вже покійна, народилася на початку двадцятого століття, це була велика і глибока людина, і дуже сучасна, хоча за віком і стара. Я шкодую, що маю лише одну її книгу. Коли буду вдома, поцікавлюся її творчістю ширше. Хоча, коли то ще буде?

І міцно поцілувала його в губи. Любила з ним цілуватися до знемоги. В них були такі солодкі й довгі поцілунки, що їм обом хотілося померти від задоволення. Як довго потім Борисові буде вчуватися її голос із віршами, і його губи будуть шукати в повітрі доторку її гарячих уст, але все це буде тільки витвором уяви в закутках хворої збудженої пам'яті...

Світлана працювала в готелі на Манхеттені, в самому центрі, і їй хотілося схопити птаха щастя за пишний хвіст – вона постійно купувала квитки то в музеї, то на вистави, то на екскурсії. Борис час від часу бурчав, що вони забагато грошей зі спільної каси витрачають на розваги, на що вона мала свої аргументи:

– Упродовж тижня харчуємося вдома, не п'ємо, не куримо, не ходимо до ресторану – це вже економія коштів. Хіба будемо двічі жити? Подивись, скільки цікавого навколо. Потім, як звідси поїдемо, хоч буде що згадати. Ми ж живемо в столиці Всесвіту!

Світлана була оптимісткою і такою голодною до всього цікавого, що він дивувався з її азарту до екскурсій, вистав, концертів. Вона все робила з великою життєдайною енергією: якщо відпочивала – то з повною віддачею, а якщо кохалася – то з шаленством. Вона була чарівною спокусницею – він прагнув її завжди, а Світлана відповідала йому взаємністю.

Так разом у повній гармонії, пристрасті та коханні вони прожили більше ніж шість років. Коли телефонували з дому до Бориса, вона

не брала телефонної слухавки. Не хотіла створювати йому проблем, бо знала, що він незабаром повертається додому. Його чекають діти і дружина в новому домі. Світлана була в курсі всіх його сімейних справ, бо розмови відбувались при ній, і Борис нічого не приховував. Після чергової бесіди зі сім'єю, коли дружина в тисячний раз спитала, коли він нарешті приїде, адже всіх грошей не заробить, бо вже й квартиру купили, обставили, ще трохи і дочок під вінець вести, а вони забули, як виглядає їхній тато, – то в нервах поклала слухавку.

Ця остання розмова із дружиною змусила Бориса подумати, що час повертатися на батьківщину. Не буде ж він до смерті жити на чужині без документів і медичного страхування. Добре, що Бог милував від серйозних захворювань. Від дрібних болячок його рятувала Світлана – вона була його ангелом-охоронцем, спасителькою, коханою жінкою і щирим другом – усе в одній особі. Він боявся думати, як він житиме без неї в Україні. Вони були разом майже стільки років, скільки він прожив зі своєю дружиною до виїзду в Америку. Сумні думки відганяв у темні кутки душі й радів сьогоденню, рахуючи щасливі хвилини і насолоджуючись ними.

Від страху загубити одне одного та від передчуття швидкої розлуки вони кохалися щоночі і не знали втоми від цього солодкого злиття. Вона була артистичною коханкою, і кожного разу, коли вони лягали в ліжко, перед ним відбувалося дійство, як у казках Шахерезади "Тисяча і одна ніч". Світлана запалювала по всій квартирі різні приємні на запах і неймовірно збудливі свічки та духмяні палички. В душовій так само скрізь стояли сандалові палички та пахучі масла, все навкруги просякло ними, і коли він виходив з дому на повітря, то відчував, як від його одягу, крім запаху парфумів, якими він щедро себе поливав, віяло пахощами. Вона була чаклункою в коханні. Дійство злиття було небуденним, казково чудовим, він відчував себе султаном у гаремі, в якому вона була його найсолодшою заручницею і спокушала його дедалі вишуканіше. Він сміявся від задоволення і казав їй, що вона найзагадковіша жінка у цілому світі, а він найщасливіший із чоловіків, бо має змогу володіти таким скарбом. Раптом його огортав сум, коли згадував, що мусить залишити своє потаємне багатство напризволяще і повертатися додому до законної дружини.

І вдома на батьківщині згадував вірша, якого Світлана вивчила для нього, показуючи йому маленьку збірочку красивої молодої поетеси зі Львова – Любові Долик, і з жалем подумав:

– Мушу піти по книжкових магазинах і знайти цю збірку, щоб хоч подумки бути поруч зі своєю коханою, яка читала ці рядки:

Спіши
Допоки свічечка горить –
Свіча душі –
Серед пітьми обставин –
Добром, любов'ю –
Це ж усього мить!
Спіши, бо часу
Мало так зосталось...
Минають дні, неначе поїзди
Відходять із вокзалу в невідомість.
І кожен мусить, мусить довезти
Той клаптик світла –
У твою свідомість.

У цілий світ, у ще чиєсь життя!
Спіши любити і добро творити,
Так мало часу нам на каяття –
Допоки свічечка горить –
Спіши світити!

Вони спішили жити, але дні спливали невпинною рікою часу. Світлана повернула всі свої борги, допомагала сестрі й заощадила суму, яка не була достатньою, щоб придбати житло на батьківщині. Їй необхідно було ще попрацювати на чужині, щоб більше заробити. Вона не могла відкладати багато, бо тоді треба від усього відмовлятись – зокрема, від одягу, який їй так хотілося придбати. Коли вона проходила біля вітрин і бачила різнобарв'я виробів, то спокушалась і купувала, цим даруючи додаткову радість своїй душі. Могла приміряти це для коханого і гарно виглядати поруч із ним, слухати його чудові слова, відчувати, що він пишається нею. Ну як від цього відмовитись? Вона і його примушувала купувати для себе гарний

одяг і носити його, не жаліючи. Для дружини і дочок допомагала йому підбирати вбрання, цікаві цяцьки із біжутерії та галантереї – ремінці, пасочки, торбинки, косметички, валізочки – "до кольору, до вибору", як жартував він, коли все це відсилав додому. Любила робити подарунки своїй сестрі Орисі та її сімейству, що також коштувало чималих грошей.

Відвідини театру та концертних залів і музеїв теж забирали долари з гаманця, але вона не шкодувала за цим – була романтиком, і її душа не могла жити без мистецтва та книжок. Щоправда, книжки купувала здебільшого російськомовні, бо українських тут не було, хіба що газети. Але голод за українською літературою втамовувала люба сестра. Вона передавала книги, написані рідною мовою, коли хтось із знайомих приїжджав з дому. Світлана була філологом і мучила Бориса віршами навіть у ліжку, а він, з технічною освітою чоловік, із задоволенням слухав ті поезії, які зачіпали її за душу. І не один раз у нього наверталися на очі сльози розчулення від проникливих поетичних рядків. Потім вона вчила їх напам'ять, ходила по кімнаті, щось робила і бубніла під ніс віршовані строфи. Він не насміхався над нею, а тішився, що її душа так сприймає красу вірша. Не знав, що після повернення додому, у сумні вечори, коли йому не вистачатиме любові "його коханої хмаринки", він буде зачитуватися збірками – чим шокуватиме своїх ближніх.

Працюючи у Штатах, Борис повністю забезпечував свою сім'ю. Дружина купила велику квартиру в гарному і престижному районі міста, організувала ремонтні роботи, придбала нові меблі та переїхала з дітьми в нове помешкання. Зараз вона складала гроші дітям на навчання. На батьківщині долари, зароблені ним, були використані з розумом і за призначенням. А тут, у Штатах, Борис та його кохана даремно витратили величезні суми грошей, які вони так важко заробили, на адвокатів – для вироблення документів на легальне проживання. Однак нічого в них з цієї задумки не вийшло. Вони з самого початку протермінували свої візи і нічого вже не можна було зробити, хіба що йому фіктивно одружитися з американкою, а їй вийти заміж за американця. Але Борис був одружений і про якісь зміни в його документах не могло бути й мови, до того ж дружина наполягала на поверненні додому, мовляв, уже й не знає, чи вона одружена, чи солом'яна вдова. Борис переживав, щоб їх просто не депортували

з ганьбою з чужої країни, яка за ці роки стала рідною. Вони вивчили мову, працювали і заробляли гроші, на які могли жити, відпочивати і не рахувати кожного долара з думкою, чи з'їсти їм, скажімо, ці екзотичні фрукти або рибу, чи ні. Єдине, чого їм бракувало, – документів. Через їх відсутність вони були невиїзними: могли пересуватись по країні тільки автомобілем зі знайомими, а полетіти в інший штат не мали права, бо в них не було посвідчень особистості. Це їм псувало настрій, але ради на це не було. Закон є закон.

Борис заробляв більше від Світлани і його внесок у збагачення сім'ї в Україні був значний. У неї ж заробіток був не такий високий, але вона не хотіла, як інші жінки, працювати цілодобово на декількох роботах – мити чи прибирати. Вона працювала на одній роботі і жила повноцінним життям. Що довше тут перебувала, то менше їй хотілося їхати додому. Про розлуку з Борисом без болю в серці думати не могла.

Утім, Борис почав переглядати свої речі та потроху пересилати додому. Світлана з їдким щемом у душі спостерігала за його збираннями, бо залишалася тут без нього. Їхати їй не було куди, хіба що до сестри, але вона не хотіла вносити в її врівноважене сімейне життя якийсь неспокій, а на своє помешкання ще не заробила, бо вдома вартість житла різко підскочила вгору і того, що вона відклала, ніяк не вистачить на придбання квартири.

...Остання ніч, яку вони проводили разом, була божевіллям разом зі сльозами. Вони кохалися так палко, як ніколи до того, а потім вона плакала, а він її заспокоював, але й сам ледве стримував сльози. Їхні шляхи розходилися назавжди. Навіть на батьківщині мешкали в різних містах, їхнє родинне коріння розгалужене на різних територіях: він жив на заході, а вона – на південному сході. Якби і хотіли побачитись, то залізницею долати відстань між закоханими – потратити майже добу, за часом довше, ніж літаком з Америки в Україну. Сумно! Домовилися, що вона буде йому писати на головну пошту – "до запитання", а він до неї час від часу телефонуватиме і писатиме також. Зараз він не міг нічого впевнено їй обіцяти, бо не знав, як складеться його життя вдома.

Світлана після його від'їзду хотіла знайти собі "румейтку", тобто квартирантку, а як ні, то переїхати в інше помешкання, бо оплачувати це самотужки не зможе. Розлука була солоною від сліз і гіркою

від того, що кохання душили власними руками через скрутні обставини... Життя загнало їх у глухий кут і безвихідь. Вони не могли жити вічно в умовах напівлегальності, як сімейна пара, і зовсім нелегально, як громадяни іншої країни, яких сюди заніс випадковий вітер туристичного бізнесу та й залишив на довгі роки. Розуміли: усе хороше, як і погане, має свій початок і кінець...

Світлана провела його на летовище, і коли він пройшов митний контроль, вийшла з приміщення. Борис уже був для неї недосяжний, як небо чи вітер. Їй стало гірко від незворотності ситуації та своєї самотності. Зашморгом образи душили важкі думки. Ну чому саме вона має віддати того, кого так сильно кохає? Але добре знала відповідь на своє болюче питання. Ображатися немає на кого, бо кохала чужого, якого колись однаково мусіла віддати власниці! Вона відчула, що враз осиротіла – він для неї був усім: повітрям, яким вона дихала, водою, яку пила. Від розпачу і болю їй хотілося кричати, вона ніколи і ні за ким так не страждала. Їй стало навіть соромно від того, що коли померла найрідніша людина – її мама, в неї не так боліло серце, як тепер. Коли вона розлучилась із чоловіком, їй було гидко, не боляче, а тут її пекло – вона не могла стримувати рясних сліз, що котилися по щоках гарячою рікою, яку вона не в силах була зупинити.

Вона стояла біля входу, навколо неї снували люди, яким не було жодного діла до цієї схвильованої персони – на вокзалі та в аеропорту таких сотні, тут це звичне явище.

...Стояла, плакала і думала... Ну чого вона досягла за цей період? Віддала борги сестрі, трохи назбирала грошей. Покохала чужого чоловіка, який стільки років був її тінню і життям, а тепер вона мусить назавжди віддати його дітям і дружині. Хотіла трохи заспокоїтись, а потім піти на автобус, але їй було важко опанувати себе, і вона, ридаючи, стояла і ковтала холодну воду, аби припинити свою істерику. Чула польську, російську мову вперемішу з англійською, бо це був польський термінал і звідси пасажири вилітали в різні країни Європи та на її батьківщину.

Біля неї зупинилася старша жінка, полька, майже бабця, яка чекала на своїх дітей, які когось випадково зустріли за декілька метрів від них.

Бабця глянула на Світлану та сказала:

– Не страждай, ще зустрінетеся!

Сказане нею ще більше додало жалю і, не стримуючись, вона плакала майже ридма. Старенька підійшла до неї ближче, погладила її по плечах і ламаною англійською мовою вимовила:

– Дитино, у житті немає нічого поганого, щоб пізніше, навіть через довгі роки, не вийшло на добре. Повір мені, я прожила довге і тяжке життя і маю право це з упевненістю стверджувати, – і далі продовжувала з теплою материнською інтонацією:

– А тепер скажи мені, звідки ти і де живеш у Нью-Йорку?

Ледве стримуючи сльози, Світлана відповіла:

– Я з України, а провела людину, без якої мені вже немиле життя.

– Розумію, – відповіла старенька, – бо це країна розбитих сердець, але ти мені не відповіла, куди ти зараз їдеш?

– Поки що живу в Квінсі, а далі не знаю, треба міняти квартиру, – відповіла Світлана, тяжко зітхаючи.

– За мною приїхали дочка з зятем і, як не дивно, ми їдемо в бік Квінсу, бо живемо на Рузвельт-авеню, а ти де? – продовжувала добра полька.

І Світлана подумала, все-таки слов'яни є слов'яни, навіть, якщо з сусідньої країни, і відповіла:

– А я живу зовсім поряд – на Асторії.

Тут підійшли діти старенької і вона польською мовою покерувала:

– Гражино, ця пані поїде з нами, вона живе зовсім близько від нас. Збишку, ти не проти?

– Звичайно ні, мамо! – радо відповів він.

– Тоді познайомимось, – продовжувала старенька і першою протягнула до Світлани руку. – Мене звуть пані Теодозія, або просто Дозя, а це – моя дочка Гражина і зять Збишек.

Молоді люди, майже її однолітки, протягнули їй свої руки для знайомства та привітання, а потім вона зі старенькою сіла на заднє сидіння, а молоді – спереду, і автомобіль рушив.

Світлана потроху заспокоювалася, а Дозя тим часом розпитувала її, де вона працює, з ким живе і всі деталі її американського життя. Світлана відповідала не криючись, їй було вкрай необхідно зараз, цієї хвилини, мати підтримку сильного дружнього плеча, і такою підтримкою виявилася делікатна стареча материнська розрада:

– Знаєш, дитино, мені здається, тобі терміново треба змінити все у своєму житті, починаючи з квартири. Ти щодня будеш повертатися з роботи і зітхати по всіх кутках над кожною дурничкою, яку він тримав у своїх руках, лягати на подушку і ловити носом запах його тіла. Ні, цього треба позбутись, ти ж розумієш, що не в силах його повернути. Тобі треба жити далі. Та й роботу необхідно змінити також, у готелі ти не заробиш собі на квартиру, навіть якщо будеш працювати цілодобово. Тобі треба працювати в когось з проживанням, де ти не будеш ні за що платити – ні за квартиру, ні за харчування. Будеш отримувати чисті гроші і складати їх докупки, а далі Бог скерує тебе туди, де ти маєш бути, повір мені, і покладись на його вищу волю. Я тобі допоможу знайти таку роботу, дай мені номер телефону, за декілька днів я тобі задзвоню, і візьми мій, як буде дуже кепсько на душі – зателефонуй. Добре? – і по-материнськи ніжно погладила Світланину руку.

Уже пізніше, коли вона зійшла недалечко від свого будинку і подякувала цим добрим людям, їй здалось, що тоді, в автомобілі, до неї доторкнулася її мама – рука старої польки була не панською, яка нічого важкого не робила в житті, а спрацьованою, пошерхлою рукою сільської жінки.

Вона йшла додому вже без сліз, але з важким серцем. Не хотіла, щоб хтось із сусідів бачив її заплаканою, бо знала, що тут ніхто її не пожаліє і не зрозуміє. Ті жінки – українки, росіянки і єврейки, які жили поряд і мали під боком своїх чоловіків та дітей, не могли зрозуміти її – молоду самотню жінку, якій так само хотілось мати біля себе чоловіка, який би її кохав, опікав, пестив і шкодував, коли їй було зле. Кожен бачив у чужого соломинку на подвір'ї, а в себе переступав і спотикався через величезне поліно і не зауважував цього – у нього все добре!

Сусідки неодноразово шушукалися за їхньою спиною, наговорювали на них, бо вони виділялися із загалу. От якби вони пили з ними горілку, обмовляли всіх і вся, тоді б вони були свої. Або ще краще – спали з усіма підряд, змінюючи партнерів раз на місяць, – тоді б вони були близькі їм по духу. А тут, дивись, живуть уже стільки років і тільки чемно вітаються, а на вихідні вибираються та під ручку двоє десь спішать, усе сміючись один до одного. О! Ні! Це просто неподобство! А тепер вона сама! Так їй і треба! Буде знати,

як спати із чужими чоловіками! Хай скаже дякую, що не написали його жінці додому! Противний двоєженець! Ці слова вона ніби чула в коридорах будинку, де вони жили. Світлана була просто впевненою в цьому, бо не раз чула натяки, як сусіди відгукувалися про їхню дивну пару. Тоді вона тільки зітхала – їй було шкода цих людей, бо вони не знали, що таке справжнє кохання і яке це свято для душі й тіла. Але зараз що їй до них? Хай говорять! В очі однаково не посміють нічого сказати.

– Сумною вони мене не побачать, – з такою думкою вона ввійшла в будинок і одразу внизу побачила свою колишню господиню Любу та декількох сусідок, які не забарились із питаннями:

– Ну що, провела коханого? Що будеш тепер робити? У нашому будинку одиноких чоловіків немає, всі одружені, – і противно захихотіли.

Люба різко обірвала їх на півслові:

– Припиніть! Ненавиджу, коли ви обмовляєте всіх підряд. Світлано, не звертай уваги, хто мудрий, той тебе зрозуміє і пошкодує, а кому Бог розуму не дав або відібрав, то вибач їм. Не кожному затулиш рота. Якщо потрібна моя порада чи допомога, то звертайся – я поряд. Ну, бувайте! – і рішуче вийшла з будинку надвір.

Світлана, не зупиняючись, пройшла мимо балакучих кумась і мовчки попрямувала до ліфта. Вона завжди ходила пішки, а сьогодні нікого не хотіла бачити.

Як і казала старенька Дозя, їй не можна перебувати в цій квартирі, тут усе нагадує його. Вона переодягнулась, поскладала розкидані в поспіху речі і безцільно блукала по хаті, заглядаючи по всіх закутках, чи він нічого не забув. Нічого не знайшовши, подумала:

– І що я шукаю? Перед виходом з дому десять разів обійшли квартиру і він, і я. Усе забрав.

Світлана зайшла у ванну, на поличці стояли його розпочаті парфуми, які і йому, і їй дуже подобалися:

– Яке щастя, що він їх залишив – узяла пляшечку і пішла по квартирі, обприскуючи ними скрізь: по підлозі, на ліжко, за меблі. Подивилася, скільки залишилося у пляшечці. – Достатньо, слава Богу! Буду потроху використовувати, ніби він тільки що вийшов із квартири і нікуди не поїхав. Ні! Мені таки треба тікати з цього помешкання, бо в мене буде нервовий зрив.

Помилася, випила валер'янки і лягла в ліжко, довго перевертала-ся, а потім впала у важку дрімоту. Їй приснився дивний сон, від якого вона прокинулася. Глянула у вікно, за ним уже сіріло. Лежала в ліжку і намагалася пригадати всі деталі нічного видіння. А снився їй тато, якого вона і не пам'ятала живим, а бачила лише на жовтих і вицві-лих сільських фотографіях. Мама зберігала їх у кімнаті під образом, який був на покутті. І тато вів її до шлюбу, а нареченим був якийсь старший поважний чоловік. Було це в дивній старовинній церкві без великих образів та вишитих рушників, а мама сиділа на лавці збоку, тримала двох маленьких хлоп'ят на руках і лагідно усміхалась до них. Світлана йшла до шлюбу у світлій сукні, а на голові мала кра-сиву пишну фату, що білосніжним покривалом спадала на підлогу. Маленькі дівчатка підтримували цей довгий шлейф її вбрання, коли вона йшла до вівтаря. На церковних лавках сиділи чужі люди, яких вона не знала, і коли священик дав їм шлюб, і вона обернулася, щоб кинути квіти, то побачила, що в церкву заходив Борис. Вона не бачи-ла його обличчя, але на світлому фоні дверного прорізу вона зрозу-міла, що це саме його силует. І вона прокинулась. Дивний сон! Кого вона давно не згадувала, то це тата, вона його практично і не знала. Старша сестра пам'ятала, а вона знала про нього лише з маминих розповідей, і сьогодні він їй приснився – уперше за все її свідоме життя. На неї вмить напав незбагненний неспокій від нерозуміння цього сну. Передвісником чого він мав бути? Ця думка пронизувала її наскрізь. Їй стало не по собі, якось навіть моторошно. Невже бать-ки і на тому світі переймаються проблемами своїх дітей на землі? Напевно, що так! Зараз їй було надзвичайно важко, і вони вдвох при-йшли в її свідомість, щоб підтримати.

– Є Вища Сила над нами. Зранку піду до церкви, – вирішила вона. І вже не спала, думала про сон, що він міг означати – той шлюб, мамина усмішка і ті діти.

Кажуть, коли сниться хлопчик, – це клопоти. Але, які вона ще може мати клопоти? Біда, яка могла її приголомшити і вбити, вже сталась, – Борис поїхав, життя зупинилось. Напевне, батьки її від чогось застерігають.

Думала про цю квартиру, що буде робити з майном, яке за шість років вони назбирали та разом придбали, бо хотіли мати комфорт у домі – зупинились же в ньому на роки...

Встала із ліжка в препаскудному настрої.

– Добре, що сьогодні не працюю, бо мене всі, напевно, перелякались би – виглядаю кепсько, – думала вона, приймаючи душ. – Одягнуся, поснідаю і поїду в місто до церкви, хочу побути між своїми людьми та походити по тих місцях, де гуляли ще зовсім недавно з ним удвох.

Так і зробила. Через годину вже їхала в метро –"сабвей", як його тут називають, і споглядала навколишній світ сумними очами примусово покинутої жінки. Вони з Борисом любили цей вид транспорту, який за лічені хвилини з'єднував їхній Квінс із серцем Нью-Йорка. Бігаючи в селі смішним і брудним дівчиськом за курми та шугаючи їх гнучкою лозиною, вона навіть подумати не могла, що свій тридцятий рік народження буде святкувати у столиці світу – Манхеттені з коханим чоловіком у невеличкому і затишному ресторані, а через тиждень після цієї події він її залишить у сльозах і розпачі й поїде на батьківщину.

Вона прокручувала у своїй голові події минулого тижня та паралельно пов'язувала із життям у селі, потім у місті, а вже пізніше тут – далеко від дому та її народу – у другому кінці планети.

Коли була студенткою, то спочатку жила в гуртожитку і вже в самому кінці, перед закінченням університету, перебралася до сестри, яка вийшла заміж і переїхала в чоловікову двокімнатну квартиру. Для всіх – це була надзвичайна подія, бо житло – одна з найважчих проблем на її батьківщині, яка в принципі залишилася невирішеною і зараз – принаймні для неї. В її групі навчалося багато міської молоді, яка крутила носом, коли приходила в студентський гуртожиток для святкування якихось подій, де здебільшого проживали вихідці із сіл, які, порівняно з городянами, "одягались не так і пахли не так". Їхній одяг мав невивітрюваний запах села: запах диму, бо в сільських хатах в основному палили піч дровами, вугіллям чи ще гірше – торфом і брикетом, ще й букет запахів зі стайні. Як би часто не прали сільський одяг, запах від господарських приміщень, де були корови, свині й кури, однаково в'їдався в тканини намертво. Щоб позбутися цього запаху, треба щоб господиня доїла корову в ґумових рукавицях, знімала свій одяг, в якому обходила худобу, разом з рукавицями в стайні і бігла через подвір'я гола. Це було б і смішно, і грішно, і тому запах села панував у гуртожитку постійно. Одяг, в

якому господарі порали худобу, висів у сінях сільських хат, разом з іншим вбранням усіх членів сім'ї, включаючи і студентів, які приїжджали до батьків за щотижневими харчовими пакунками. Незважаючи на міське презирство до села, "городяни" приходили в гуртожиток посмакувати домашніми сирами та ковбасами із самогоночкою, розважитись і відірватись від "предків", які контролювали цноту дівчат і вберігали хлопців від алкоголю. Світлана не була призвичаєна до гучних гулянь та посиденьок, бо виховувалась у люблячій, але водночас суворій маминій атмосфері, яка передбачала використання миттєвих гальм у пікантних ситуаціях. Їхня мама була настільки впевнена у своїх дівчатах, що сестри не могли б під жодним приводом порушити мамині вказівки щодо поведінки з хлопцями та й узагалі між людьми.

У той час Світлана часто сперечалася з міськими панянками, які зі снобізмом та вередливістю крутили носом:

– Ой! Які ці сільські жінки смердючі, від їхнього одягу так тхне коровою та гноєм. А руки! Та на них же і глянути гидко! Дивись, зовсім молоді, а п'яти такі порепані, а нігті на руках. Б-р-р-р... Це просто жах! І як їм не соромно!

Світлана одразу думала про маму, яка зовсім молодою залишилась одна з двома маленькими дітьми. Хіба їй у голові було мити і чистити нігті чи п'яти? Тут би, щоб діти, та і вона сама, не були голодні та холодні – бігала в колгосп та й свою господарку тримала. Цим міським розумницям попробувати б встати вдосвіта, коли найсолодший сон, залишити тепле ліжко та іти в холодну стайню доїти корову, свиням їсти дати і дітям усе приготувати, а потім бігти в колгосп на роботу. Та взути ноги в кирзові чоботи або в ґумаки в старих чоловікових шкарпетках, бо нових не накупишся, або й на босу ногу, або в обгорнутій онучею із старого порваного простирадла. Потім прибігти в обід додому подивитись, що діти роблять самі в хаті, знову видоїти корову і повертатись на роботу. А ввечері прийти втомленій і, не обідавши, гайнути поки видно на город, бо трави ростуть швидше, ніж усе посіяне і посаджене. І так щодня, тільки в неділю руки відпочивають від городу, але корова і свиня їсти хочуть кожен день – їм однаково, чи це неділя і свято, чи будень. Що ці "містечкові" знають про сільське життя! Добре, що їм вареники зі сиром та сільською сметаною не смердять коровою.

Коли старша сестра уже працювала в школі, вони змусили маму продати корову і зменшити господарку, залишили тільки кури. Без болю не могли дивитися на мамині спрацьовані руки з повикручуваними від роботи і холоду пальцями… Світлані було шкода сільських жінок, які не знали, що таке відпочинок узагалі, не говорячи про море чи про щось дивовижно екзотичне. Вони тішилися вже тому, що можуть у неділю після обіду, коли всі члени сім'ї ситі, полежати якусь годинку на теплій печі або на лавці, легенько прикривши картатою хустиною, але тільки не на ліжку, бо може хтось із сусідів прийти до хати і побачити, як вона розлежується. Шкодували для себе часу навіть для відпочинку. Бідні й нещасні люди!

І от зараз, їдучи в американському метро, вона споглядала оточення. Різноколірна людська маса – жовта, чорна, смаглява, біла. Майже всі у веселих зручних і смішних одежинах, на ногах білі шкарпетки та кросівки – бо в них зручно долати далекі відстані. Ніхто не комплексує, кожен одягнутий так, як йому подобається. Усі ситі й веселі, ніхто не поспішає ні в стайню, ні на поле. Вони і не знають, яким важким може бути життя. Їй було образливо і боляче за свій народ, який часто зневажав усі інші раси і з них насміхався, а сам себе звеличував до хтозна яких висот і в той же час жив у бідності й ницості як у селі, так і в місті...

– Цікаво, чи мама з татом бачать, де я зараз живу? Напевно, прийшли до мене уві сні, щоб вберегти від важких думок та страждань і навернути на якийсь інший шлях – давно вона не згадувала своїх батьків, село і життя в ньому. Зараз їй здавалося, що це було не з нею, і відбувалося давно в якомусь іншому світі – океан відрізав її від своєї землі не тільки дистанційно, але й морально і переніс її у цю країну з іншими звичаями та ритмом життя. Світлана відвикла від життя на батьківщині, і цієї ночі тато і мама змусили її згадати минуле.

Приїхала до церкви. Вона завжди ходила в невеличку православну церкву Святого Володимира. Коли зайшла до церкви, служба вже почалася. Хор так божественно гарно співав, що вона знову заплакала. Та ці сльози її свідомість і душа лили не за Борисом, а за життям, за його швидкоплинністю, за тим, що вмирають батьки, і ти несподівано для себе стаєш дорослою сиротою і знаєш, що за батьками, з певним часом, настає твоя черга йти у вічність, і тебе мають проводжати в ту ж далечінь твої діти. Вона вперше пожаліла, що

весь час оберігалась і не завагітніла від Бориса. Ну і що з того, що не мала документів? Народила б дитину, і вона б уже бігала і мала американські документи, бо народжена тут, а потім поїхала б додому – якось би було. А тепер невідомо, чи покохає вона когось і чи захоче мати з кимось дитину. Вона упустила свій час! І плакала, і молилась, і просила Божої ласки й благословення.

Після служби всі парафіяни спустилися у приміщення під церквою на недільний обід. Приєднався до всіх і отець Ярослав. Він давно не спілкувався зі Світланою і найперше підійшов до неї, бо бачив, як вона плакала на службі. Розпитав про справи, з розумінням поспівчував, і по-батьківськи тепло сказав, майже, як старенька полька Дозя:

– Не шкодуй за тим, що було, з радістю і вдячністю сприймай те, що дає Господь зараз, значить, так має бути. Ти давно не була в церкві, приходь щонеділі, трошки заспокоїшся. Ми про тебе згадували, не позбавляй нас приємності тебе бачити. Ну, хай тебе оберігає Матір Божа, – попрощався з нею і пішов до гурту старших людей, серед яких панувала невимушена, майже сімейна атмосфера.

Залишила затишні стіни церкви з незрозумілим настроєм – сумувала, але під впливом церковного співу та бесіди зі стареньким парохом подумала:

– Життя триває. Мої сердечні болі комусь видаються чистою дурницею в порівнянні з їхніми людськими бідами та проблемами. Не хочу плакати цілими днями, візьму себе в руки, а коли мені буде геть сумно, напишу йому листа. Завтра треба йти до роботи, слід налаштуватися на робочий ритм і ні на кого не зганяти свій поганий настрій.

Пішла до метро, хотілося побути на самоті, хоча її запрошували молоді люди з церкви приєднатися до них, але вона, подякувавши, відмовила, була морально не готова до якихось посиденьок чи пустих балачок.

Недалеко від зупинки сабвею у сквері був величезний мистецький вернісаж, де вони з Борисом любили побродити серед художників, які виставляли на продаж свої картини. Крім полотен, на довгих багаторівневих столах-полицях були щільно розкладені живі квіти, різнобарв'я яких вражало своєю казковістю. А ікебани та вазони з диковинними маленькими деревами у Світлани завжди викликали

захоплення і одночасне нерозуміння, як можна виростити справжнє деревце-гнома, яке було чудесним витвором селекції. Вона любила розглядати вироби з бісеру, які були трохи подібні на наші українські ґердани, та на килимки, які виставляли на продаж індіанці, що були точнісінькою копією виробів гуцульських майстрів. Щорічно вони з Борисом святкували день свого першого зближення і завжди купували щось на цю дату. На першу річницю вони придбали для дивану та крісел такі ж ткані різнокольорові шерстяні килимки.

На тротуарі та на переносних прилавках були розкладені гончарні роботи – керамічні статуетки, горнятка та інші вироби, цікаві і не зовсім – на різні уподобання. Востаннє, коли вони тут гуляли, Борис купив їй керамічні дзвіночки, які вони повісили над дверима в кухню, а перед тим – китайські бамбукові трубочки, що знайшли своє місце над дверима в спальню, а над вхідними дверима – гарненькі мідні дзвіночки, які одразу своїм співом сповіщали про прихід когось у дім. Було дуже смішно, коли відчинялись вхідні двері і протяг швидко ставав чарівним диригентом – у квартирі одразу звучала цікава какофонія з різних мелодій – від завивання дерев'яного звуку бамбуку до мідного голосного і веселого дзеленькання.

...Вона ходила між рядами і в хтозна вкотре дивилася на речі, бачені колись з ним, і зараз знову і знову їх розглядала, як вперше. Вийшла на алейку, де були виставлені картини. Там один біля одного на маленьких кріселках сиділи художники, які малювали портрети з натури. Декілька років тому Борис подарував і їй такий портрет, на якому вона була надзвичайно красивою, і тут же на вернісажі цю роботу їм оформили в гарненьку білу рамку. Портрет був світлий, майже повітряно-небесний. Його малювали влітку. Вона була яскраво вбрана, і її легкий блакитний одяг у різних тональних розводах, світле волосся і волошкові очі, відтворені художником на полотні, були справжнім витвором мистецтва – для Бориса цей портрет коханої жінки був шедевром. Художник малював її понад годину, вона вже втомилася позувати йому, засиділа ноги, і спина була мов дерев'яна, але ці муки вартували – результат роботи був відмінним. Колеги старого маляра, які малювали з натури поруч із ним, приходили і цмокали схвально язиками, а він і сам задоволено хмикав у свою кошлату бороду. Усі були щасливі, а найбільше Борис. Портрет висів у їхній спальні напроти ліжка, і коли він прокидався зранку – Світлана була

багатовимірна, одна – жива, тепла і спокуслива лежала поряд, інша – романтична, весела і казково-красива – навпроти. Коли він їхав додому, то тільки і спромігся, що зробив фото картини, яка не викличе вдома жодних питань, бо це лише витвір мистецтва, який йому сподобався на виставці. Він поставив цю фотографію з портретом як заставку на комп'ютер.

Тепер вона ходила між рядами крісел із художниками і хотіла знайти цього знайомого бороданя Оскара – так звали маляра, який написав її портрет. Коли вони з Борисом пізніше тут гуляли, то завжди підходили і віталися з ним. От і сьогодні вона побачила здалеку його смішний капелюх і довгу чорну бороду, підійшла привітатись, він зрадів, як давній знайомій, і тихо спитав:

– Чому ти одна?

– Він поїхав на батьківщину, – так само неголосно відповіла вона.

– Шкода, ви були прекрасною парою, – побачивши, що в неї очі наливаються сльозами, спитав далі: – Ви побачитесь там?

– Напевно, ні, – відповіла похапцем і хотіла вже розпрощатись із ним і піти, щоб не розплакатись.

– Почекай, Лано, – так скорочено він звертався до неї. – Артуро! – покликав сусіда-іспанця, який недалечко продавав акварелі. – Подивись за моїми картинами, я зараз підійду, – і піднявся зі свого крісла їй назустріч. – Я хочу з тобою поговорити, можна я тобі скажу, як своїй дочці?

– Звичайно! – з хвилюванням відповіла Світлана, яка за віком годилася йому в дочки.

Оскар продовжив:

– Я бачу у твоїх очах, що ти шкодуєш, що ваші шляхи розвела доля. Подивися зараз навколо себе – майже всі ці люди, які є тут на майдані, приїхали сюди з інших країн у пошуках кращого життя. Ти бачиш, скільки тут є молоді, а таких старих, як я, – одиниці. Всі вони вихідці з Латинської Америки, з бідних країн – "латиноси", як на нас кажуть. З Європи тут немає нікого – ваші чоловіки-художники працюють здебільшого на Брайтоні. Для багатьох ця країна стала годувальницею і водночас розлучницею, бо більшість залишили вдома жінок і дітей. Недарма про неї говорять, що це "країна розбитих сердець".

Світлана вдруге за такий короткий проміжок часу почула цей вислів від старших людей – учора в аеропорту від старої польки, а сьогодні від престарілого іспанця. Видно, вони особисто відчули гіркоту розлуки з близькими людьми. Вона раніше ніколи не чула цього вислову, а може, їй було так добре, що вона нічого не хотіла чути про якісь розставання.

Оскар продовжував далі:

– Лано, не зламайся від самоти і печалі, розлука – це дуже важко, я знаю, але це не горе і не біда. Я хочу тебе познайомити з одним молодим чоловіком, ти поспілкуєшся з ним і висновки зробиш сама, а потім ми з тобою ще поговоримо. Добре?

Він заінтригував її, і вона відповіла:

– Я згідна, тільки знайомлюся ради цікавості, без жодних залицянь.

– Не хвилюйся, я тебе знайомлю зовсім з іншою метою, – і він повів її в інший бік скверу. Коли вони підійшли, він сказав:

– Армандо, познайомся, це моя хороша приятелька – Лана.

Світлані заціпило мову. Перед нею на тротуарі на аркуші якогось картону сидів вродливий хлопчина, молодший за неї або, можливо, був її однолітком. У нервах вона не могла розібрати, скільки йому років. Він був народжений без рук і малював ногами, олівець тримав пальцями ніг. На звертання старшого товариша припинив працювати, підняв очі на Світлану й відповів гарною англійською мовою:

– Боже, яка гарна модель для портрета. Можна я вас намалюю?

Вона, майже заїкаючись, відповіла:

– Звичайно, тільки не сьогодні.

– Я вас буду чекати наступної неділі вранці, дозвольте мені попрацювати з вами. Я дорого за портрет не візьму. У вас дуже колоритна зовнішність.

Вона нічого на це не відповіла і тільки вимовила:

– Я прийду, до побачення.

Митці попрощались, і старий бородань узяв розгублену Лану під руку і повів за собою, як маленьку дитину…

– Ти бачила, які в нього щасливі очі, бо він робить те, що йому подобається і вдається. Бог не дав йому рук, але він малює ногами. Для нас, повноцінних людей із руками і ногами, очима, важко зрозуміти, як можна радіти життю, коли ти такий обмежений у рухах та

діях або не бачиш навколишньої краси, або не чуєш красивої музики та щебетання пташок. На світі багато людських фізичних вад, їх і не перелічиш, але ті люди живуть і працюють – сліпі пишуть музику, глухі малюють, приковані до ліжка складають вірші або романи і живуть. Цей безрукий художник має великий хист і працює щодня до пізнього вечора, спілкується з людьми і взагалі має чудовий характер, у нього є чого повчитись. Він раніше працював у Майямі, а зараз приїхав із друзями-художниками в Нью-Йорк.

Світлана зрозуміла, навіщо він познайомив її з цим калікою, і слухала його повчання далі:

– У тебе на серці печаль, але ти повинна надіятись на кращі зміни в житті, бо в тебе є руки, ноги, здоров'я і гарна зовнішність, а це для жінок є запорукою щастя.

Світлана провела бороданя до його картин, подякувала за все і попрощалася до наступної неділі. Вона ще не знала, що наступного разу зможе прийти на вернісаж лише через декілька місяців.

Життя тривало…

Коли Світлана повернулася додому, на неї війнуло пусткою – не вистачало його голосу, сміху і просто звичного духу коханого чоловіка. Вона і не сподівалась, що так миттєво веселе і затишне сімейне гніздечко може перетворитись на сирітське пристановище. Походила по кімнатах, позаглядала у шафи. Голі вішаки і незаповнені полиці різали очі. Ще зовсім недавно перекладала з місця на місце його і свої речі, щоб винайти зайвий сантиметр і покласти туди нову кофтину чи футболку, тепер же місця було предостатньо, але задоволення від цього не було жодного. Щоб відволіктись від гнітючого почуття самотності, вирішила терміново зайняти чимось свою голову і руки. Переглянула одяг і приготувала все необхідне на наступний день, а потім передзвонила сестрі.

Орися неймовірно зраділа:

– Ну, слава Богу, Світланко, ти геть вже про мене забула, моя дорога "американочко". Розказуй, що ти і як?

Із сумом у голосі розповіла новини останніх днів і закінчила розповіддю про зустрічі вчора в аеропорту і сьогодні на вернісажі.

На що старша сестра розсудливо відповіла:

– Твого мудрого бороданя-художника я готова розцілувати. Не падай духом. Правильно, ти молода, красива, добра, і я впевнена, що

все в тебе буде чудово, треба тільки вірити і хотіти цього. Розумію, що тобі важко без Бориса – це й не дивно. За шість років люди встигають одружитись, народити дітей, набриднути одне одному, розлучитись і повторно одружитись, знову остогиднути і розійтися.

Вам було добре вдвох, і багато хто заздрив недаремно, бо в цьому житті не всім щастить зазнати справжнього кохання. Любов є великим даром Божого провидіння, і тобі треба схилити голову з вдячності за це. Хоча кохання було краденим, але ви були в таких обставинах, що воно допомогло вам вистояти в житті. Знаєш, кажуть, що щастя сприяє сміливим, а негаразди зміцнюють кохання, його сила вимірюється розлукою. Якщо воно було справжнім, то ні його дружина, ні діти не стануть перешкодою. Не маю права так говорити, бо я старша сестра і повинна наставляти тебе на добре. Але в житті є речі, які не залежать від нас, бо наші ангели-хоронителі грають з нами в абсолютно непередбачувані та сміливі ігри. Останнім часом я багато думаю над цим, напевно, старію. Дивись, в Україні ви жили на різних теренах, і мало так трапитись, щоб там, у тій далечині, ви опинились поруч і покохали одне одного. Не буває в нашому житті випадкових зустрічей – вони всі запрограмовані вище, я в цьому впевнена.

Звичайно, що тобі болить серце за ним, але, щоб швидше заповнити душевну порожнечу, на мою думку, ти мусиш змінити роботу, квартиру, внести зовсім інший ритм у свій побут і жити не тільки споминами про минуле, а теперішнім і майбутнім. Світланко, ти ж завжди була романтичною мрійницею та фантазеркою, подумай, що ти маєш зробити. А особисто я хотіла б, щоб ти якнайшвидше повернулася додому, досить з тебе поневірянь по світу, але ти самостійна – зважай на обставини. Розповіддю про сон із мамою і татом ти мене спантеличила, це щось, я б сказала, містичне. Навіть не знаю, як реагувати на нього і трактувати таке дивне видіння. Ми нещодавно їздили на могилу батьків, помолились та поставили свічки і від тебе також. Я пильную за цим. Піду цієї неділі до церкви і дам на службу Божу за померлих і за здоров'я всіх нас.

...Після розмови зі сестрою у Світлани значно поліпшився настрій:

– Яка я щаслива, що маю сестру. Вона розрадить, пошкодує, і навіть така велика відстань не позбавляє теплоти від спілкування із

нею. Тільки рідна людина може зрозуміти і виправдати навіть не в зовсім гідних вчинках...

Почуття і думки просто розпирали її, вона хотіла все розповісти Борисові, і щоб дати вихід своїм емоціям, сіла за стіл – вирішила написати йому листа. Це була перша звістка із сотні наступних.

Була такою збентеженою, ніби йшла до нього на довгоочікуване побачення. Перекладала папір із місця на місце, підсунула під аркуш журнал, щоб було легше писати, для оформлення листа і поліпшення його візуального сприйняття взяла різнокольорові ручки. Почувалася збуджено і, нарешті, зручно вмостившись, почала писати.

“Привіт, моє кохане сонечко! Пишу тобі листа і страшенно хвилююсь. Ми тільки розстались, а я вже дуже сумую. Я так хочу поговорити з тобою, притулитись до тебе, подивитись у твої очі і топитись в їхній чорній глибині, розповісти про все, що в мене на душі, і про те, що сталось зі мною за цей короткий проміжок часу, який ми вдалині один від одного.

Кажуть, що за почерком людини можна визначити її настрій і характер. Отже, ти можеш побачити, що мені сумно без тебе. Для тебе буде не новиною, що я дуже вразлива жінка, яка завжди плакала від пісень, музики та віршів, а зараз ще й від думок, спогадів та розлуки з тобою. Коротко кажучи, мені дуже важко. Я знала, що колись маю віддати тебе твоїй сім’ї – дружині і дітям, але я не думала, що для мене це буде так нестерпно. Розумію, що я не права, і немає мені виправдання за те, що була з тобою, а ще більше за те, що хочу бути з тобою й далі. Я мрію про тебе, одруженого чоловіка, і це вище моїх сил. Ти розумієш, що я хочу тобі сказати, – МЕНІ ТЕБЕ ДУЖЕ НЕ ВИСТАЧАЄ! Такого, інколи мовчазного, втомленого, сонного, а потім враз палкого і солодкого, який є тільки моїм і більше нічиїм! Я впевнена у цьому! Якби ти тільки знав, як багато значиш для мене.

Цей лист – сповідь, у якому знову освідчуюсь тобі в коханні. Можливо, це дико і жорстоко, проте я хочу, щоб, крім мене, тобі ніхто і ніколи не казав: “Я тебе кохаю!”. Сприймай мої слова, як хочеш, з образою чи з надією, але це є моїм найбільшим бажанням, і я хочу, щоб ти це знав. Пам’ятаєш пісню “Вот заклятье мое и да сбудутся эти слова”? Можливо, я несправедлива і романтична егоїстка, але я так тебе кохаю!

Я живу в ірреальному світі,
Я бреду по наметах із мрій,
Я ловлюсь в замасковані сіті
Безпідставних бажань і надій.
Я вигадую світ цей навмисне,
Кольорових вишукую фарб...
Чому ж в ньому промінчик не блисне?
Чому в ньому й веселка без барв?
Я безбарвними ходжу стежками,
Хочу втрачений спокій знайти.
Заколисує ніч мене снами,
А у снах тих тривога і ти.
Під пустим і безколірним небом
Я втікаю від туги й жалю,
Я втікаю від тебе до тебе
І шепочу крізь сльози "люблю".
Я у тлумі людському ховаюсь
Під холодне крило самоти,
Я тобі своє серце вручаю,
Хоч про це і не відаєш ти.
Я живу серед снів легковажних.
Може, й ти – лиш в уяві моїй?
Чому ж сльози – не мнимі, а справжні?
*Й біль реальний – тупий і гіркий?**

Ти розумієш, що ці рядки цілком відповідають стану моєї душі?..

А далі сумна проза мого американського життя…", – і Світлана описала, як їй було важко після його відльоту, про зустріч із старою Дозею, про містичний і дивний сон та про зустрічі в церкві і на мистецькому вернісажі. Вона хотіла, щоб він знав про неї всі дрібниці, як колись у щасливі часи минулого спільного життя. Закінчувала писати лист пізно вночі і лише тоді лягла до ліжка зі спокійною душею – ніби поговорила з ним. Їй стало так легко, як після сповіді, було в цьому спілкуванні своє таїнство. У кінці листа по-дитячому смішно поставила відтиск своїх губ (знайшла в косметичці рожеву помаду,

---

* *"Кохання кольору розлуки". Тереза Угрин.*

яка дуже гарно пахла), побризкала маленький листочок парфумами, які він їй подарував і яка дуже йому подобались, і поклала все це в конверт. Сама з себе посміялась – залишилося лише на конверті написати, як колись писали в дитинстві російською мовою: "Лети с приветом – вернись с ответом" або "Жду ответа, как соловей лета", що було би повним вар'ятством. Однак згадки про ці смішні приказки підняли її настрій, і вона, задоволена своєю роботою, вмощувалась у ліжку, вишукуючи зручну позу і рахуючи, через скільки днів він отримає її лист.

Коли сонне тепло почало обгортати її свідомість, їй здалось, що Борис ліг біля неї. Вона із задоволенням обняла його подушку і заснула, вдихаючи запах його тіла, який ще зберігся в ліжку. Сталося те, що передвіщала стара полька, – Світлана шукала його у всьому... Навіть його запах у несвіжій білизні був для неї щемливим спомином, і дихати ним було щастям. Це був лише початок розлуки, що там далі...

...А в цей час на іншому краю землі був ранок. Він лежав у ліжку із розплющеними очима, а поруч спала його дружина, яка вночі видалася йому зовсім чужою. Він ледь зміг заставити себе покохати її. Проте це важко назвати коханням, швидше повинність, яку він відбув, і нікому від цього не було радості – ні їй, ні йому. Він пояснив це втомою, але знав, що причина зовсім не в цьому. Борис просто розкохав дружину, а її законне місце в його серці зайняла чужа жінка, яка зараз була для нього найріднішою, але такою недосяжною – вона залишилася там, за океаном.

Він був розчавлений життєвими обставинами і не знав, який правильний вихід знайти з цієї складної ситуації. Нервово крутився на ліжку і впадав у нестійку дрімоту. Вставати було ще зарано, а міцно заснути не міг. Хоча там далеко зараз була ніч, і в такий самий час два дні тому він кохався із Світланою, а потім, обнявши її міцно і пригорнувши до себе, спав. І не було щасливішого чоловіка на цілому білому світі. Але цього вже не буде ніколи і, розуміючи безповоротність цього кохання, він глибоко зітхнув. Для Бориса розлука почалася так само важко. Цікаво, що чекає його попереду... І він задрімав.

Прокинувся під обід від голосів, які долинали з кухні, та смачних запахів, які проникали в усі шпаринки під дверима і збуджу-

вали його апетит. Його сім'я накривала обідній стіл. Він дозволив собі ще декілька хвилин полежати в зручному ліжку, в якому почувався, ніби в готелі.

– Хотів би знати, скільки потрібно часу, щоб повернутися до нормального стану і адаптуватись? Я ніби інопланетянин, який потрапив у чужу галактику. Але треба вставати, надворі день.

На кріслі лежали його джинси і футболка. Якби він був у своєму заокеанському помешканні, він би так і пішов приймати душ – у трусах або й голий, а потім одягався б. А тут у домі, до якого йому ще треба звикати й звикати, у товаристві дружини і двох дочок, яких він залишав маленькими, а тепер зустрів дорослими дівчатами, йому було б незручно побачити їх у нижній білизні чи самому пройтися тільки в трусах. Він одягнувся і, почуваючись якимось брудним і зайвим, пішов до них привітатись, щоб пізніше помитись.

– Моє любе сімейство, доброго ранку, вибачте мені, своєму таткові-сплюху, я ще "не у своїй тарілці", – поцілував усіх у щічку, починаючи від дружини.

– Добре, на початках пробачаємо, іди мийся і приходь снідати, чи обідати, не знаю, як вже і сказати. Ми вмираємо з голоду. Я нікому нічого не давала їсти.

Борис пішов у ванну кімнату. Над кожним гачечком для рушників маленькою, досить оригінальною прищіпочкою був прикріплений напис: "Тато", "Мама", "Галина", "Оксана". Біля дзеркала вишикувалися різнобарвні зубні щітки і так само був вказівник, де чия стоїть. Борисові стиснуло серце від цих маленьких дрібничок, які показували, що він бажаний та очікуваний у цьому домі. І він відчував себе негідником і водночас розумів, що це не зовсім так, шукав собі виправдання і думав про майбутнє:

– Час усе розставить на свої місця. Треба шукати роботу й облаштовуватись у цьому житті...

Вода забирала втому і розслабленість від сну. Стоячи під приємними струменями, які витікали з густого душового ситечка, він зажурено розмірковував:

– Як би я хотів, щоб ця вода змила з мене важкі думки і внесла в мою душу спокій та впевненість. Я ж хотів повернутись і побачити своїх дітей і Оленку, але як буває дивно в житті – тільки побачити!!! А повернутися до неї… Боже, дай мені сил! Я ж чоловік і маю бути

сильним та мудрим. І я буду таким! – робив собі настанови та позитивні навіювання.

Посвіжілий вийшов із ванни. Оленка аж зітхнула:

– Нарешті! Але ж ти і качечка, плюскався і плюскався, вже все стигне – сідай, куди тобі хочеться. Я тобі скажу, де кожен із нас звик сидіти, а ти вибери собі місце, яке хочеш, – ми із радістю поступимося ним. Так, діти?

Дівчата почувася ще трохи ніяково біля нього і лише з усмішкою махали головою на знак згоди. Борис вибрав місце біля вікна, щоб не заважати дружині біля кухні, а дітям швидше виходити, коли їм треба.

Оленка засміялась:

– Ти вибрав вакантне місце і нікому з нас не заважаєш. Діти, запам'ятаймо татову толерантність і будемо пробачати йому недоліки, поки він до нас звикатиме, а тато не буде звертати увагу на наші, тому що він так само ще не знає, які ми буваємо погані та прикрі. Свої недоліки забув, а ваших ще не вивчив. Я маю рацію? – спитала з усмішкою в нього.

– Безперечно, – відповів і подумав: "Яка вона все-таки розумниця, відчуває, що мені важко, хоче розтопити лід та ніяковість. Дай Боже, щоб їй це вдалось".

Поснідали весело і смачно. Після закінчення спільної трапези Борис встав подивитись до вікна. Краєвид із нього був чудовий, парк і невелике озеро. Зелена поверхня води милувала око. Недаремно ця квартира була такою дорогою – розташування пречудове.

Борис поцілував дружину в щоку, подякував за смачний сніданок і захотів ще раз обійти велику чотирикімнатну квартиру, щоб уже зі свіжою від дорожньої втоми головою подивитись у всі закутки цього нового і просторого "хатнього раю". Квартира була таки дуже гарною, і він відчув гордість за себе. Отже, недаремно працював і жив за океаном стільки років, і тут же подумав про неї: "Цікаво, як там моя "хмаринка"? Завтра мушу зателефонувати. Оговтаюсь, куплю телефонну картку до мобільного, виберу слушну мить і подзвоню".

Хотів це зробити, коли буде на самоті. Знав, що Світлана чекає від нього хоч невеликої звістки.

Пішов розбирати свої валізи і розкладати речі по місцях. У нього починався новий етап життя... Він удома...

Дівчата мали кожна по окремій кімнаті. У розпорядженні подружжя була простора спальня, з великим сучасним ліжком, шафою для одягу на всю стіну. На протилежному боці від ліжка був прикріплений телевізор, а під ним на півстіни – величезне дзеркало, яке візуально збільшувало розмір кімнати і, як він вчора побачив, було суттєвим стимулюючим чинником для кохання. Минулої ночі, завдяки пікантному відображенню своєї дружини на дзеркальній напівосвітленій поверхні він хоч якось зміг подолати стіну своєї байдужості до її жіночих принад та здійснити свій подружній обов'язок. Він ніколи не любив цього слова, але вчора вночі його кохання іншим словом назвати не можна.

З одного боку від ліжка стояв туалетний столик – трюмо, біля нього гарненьке низьке кріселко, яке дало притулок красивій подушці з цікавими східними візерунками.

– Цілком жіночий інтер'єр, – з усмішкою зробив висновок, – тут для мене місця немає.

З іншого боку – велике зручне крісло і сучасний стіл, на якому стояв комп'ютер, а поряд – невеликий журнальний столик, майже порожній – на ньому, крім невеличкої вазочки та серветки, нічого не було. Там же притулився високий комод із меблевого спального гарнітуру з великою кількістю різноманітних шухляд, на якому гордо вмостилась весільна фотографія подружжя, оформлена у гарну сріблясту рамку. Це фото мало на меті щодня нагадувати, хто господарі спальні. Борис сам до себе усміхнувся – в цьому кутку мала бути його резиденція, бо полички були не заповнені, порівняно із протилежним боком, де на трюмо височіли гори різних кремів, парфумів, маленьких декоративних скриньок, які ховали безліч дрібниць, потрібних жінкам, та божевільну кількість біжутерії, якою користувалися три красуні цього дому.

Цей перший день удома запам'ятав надовго... Він був неприкаяний. Його руки знайшли роботу – він розбирав свої валізи, і голова також була переповнена різними думками про майбутнє життя, але душа була не на місці. До внутрішньої гармонії йому було так далеко, як до місяця. Добре, що на вечір дружина вирішила запросити декого із родини, бо наодинці з нею йому поки що було важко залишатись. Він не хотів чути її детальних розпитувань про його американське життя, говорити правду – не міг, а брехати – не хотів. Він був морально не готовий до таких бесід.

Коли раніше телефонував додому, дружина інтуїтивно відчувала, що він щось не договорює, приховує, але вона не могла допитуватись про це по телефону. По-перше, в них були важливі домашні справи та новини, про які необхідно було поговорити, а по-друге, у неї не було реальних підстав для недовіри. Не могла ж вона заочно звинувачувати його в чомусь, бо їй не все подобається в розмові з ним, та й визначити, слухаючи його по телефону, чи він говорить правду, – неможливо. Для цього треба було бачити його очі.

...Зараз Борис фізично був удома, а морально далеко від них усіх – від дружини і, як не прикро, від дітей. Він не бачив, як вони зростали, хворіли, раділи успіхам у школі чи, навпаки, плакали від невдач. У його пам'яті вони були малими смішними дівчатками, з якими він бавився після роботи або коли забирав їх з дитячого садка. Тепер перед ним були дорослі сформовані особи, з якими йому треба знайомитись у повсякденному житті, вивчати і призвичаюватись до них, поважати їхню думку і любити безмежно, як свій найдорожчий скарб. Він любив їх, і це нормально, бо вони його діти, але він зовсім їх не знав, і від цього йому було важко з ними. Він ставив їм різні запитання, і йому здавалось, що ці запитання були якимись штучними і несуттєвими. Можливо, якби це були хлопці, йому було б легше знайти з ними спільну мову. Він розумів, що на все потрібний час, він же тільки другий день, як повернувся додому, йому хотілось, щоб і діти це розуміли також.

Поки прийшли гості, Олена приготувала смачну вечерю, а він розібрав частину своїх речей, порозкладав по полицях, і спальня із суто жіночого будуару перетворилась на сімейне гніздо. У домі запахло чоловіком.

Учора він втомився від усіх присутніх, а сьогодні був радий їх бачити і чути – вони "рятували" його від сім'ї. Це було дико, але правда, і пізніше ввечері він відчув, що дружина зрозуміла його стан і хотіла допомогти призвичаїтись до них усіх. У душі мала багато запитань до нього, але стримувала себе ставити їх – ще не настав час відвертих стосунків. Вона знала наперед, що в неї буде складний період – його повернення в родину. Олена надіялась, що зробить це успішно, а подальше життя покаже...

Приймали гостей у великій кімнаті, атмосфера була по-родинному теплою. Борисові було цікаво послухати останні новини про недолу-

ге керівництво країни, про те, що всі хочуть бути великими гетьманами, а не можуть – це все нервує людей і породжує хаос у країні. Цих новин про політичний істеблішмент він наслухався вдосталь і в Америці, але там він сприймав їх під іншим кутом... Про політику можна говорити до безмежності. Прийнявши певну дозу інформації і нею переситившись, Борис майже жалісно попросив:

– Поговорімо про щось інше, в мене зараз стільки своїх проблем на голові, що думати за владу мені зовсім не хочеться. Мені треба підшукати роботу, щось за профілем подібне до того, що я робив за кордоном, – це дуже перспективний напрям. Я хотів би займатися спецпоштою і перевезеннями важливих паперів, посилок та пакунків по території України та за кордон. Я маю досвід роботи в цій ділянці та знайомих за океаном. Але спочатку мені треба знайти компаньйонів і впливових людей, які працюють у сферах державного поштового зв'язку.

Вечір був присвячений складанням планів щодо створення сімейного бізнесу, придбання автомобіля... Борис тішився, що все, про що говорили, стосувалося тільки майбутнього. Нарешті Олена його здивувала своєю рішучістю, якої він не сподівався від неї. Він призабув, що всі роки його відсутності вона була головнокомандувачем у сім'ї – він передавав гроші, а що купити, як і куди їх вкласти, вирішувала вона. Цього вечора вона рішучим тоном проявила свою "королівську волю":

– Я вважаю, що для об'єднання нашої сім'ї в одне ціле і "підписання пакту про мир, кохання і дружбу" нам треба поїхати відпочити, ми відвикли одне від одного і забули, хто який є в повсякденному житті. Зараз літо, діти на канікулах, я у відпустці, господар і голова сім'ї без роботи – нас нічого не стримує. За путівки я домовилася, їдемо до Туреччини.

Діти запищали від радощів, Борис не сперечався. Це було мудре рішення, але його зачепив за живе її безапеляційний тон – вона так вирішила і крапка. Могла б із ним порадитись, їдуть усе ж таки за гроші, які заробив він... І такі Оленині самостійні рішення щодо багатьох речей у подальшому будуть спочатку його дивувати, а потім – нервувати дедалі більше, але все це буде потім...

А цього вечора вдосталь поспілкувавшись і набивши одне одному оскому від проведеного спільно часу, господарі пішли провес-

ти своїх гостей і подихати свіжим вечірнім повітрям. Поверталися додому, говорили про дрібниці, йшли поряд, і він не міг, як колись давно, обійняти її за стан, відчував себе ніяково. Йому здавалося, якщо він її притулить до себе, то вона відчує його нещирість, і він не зміг переступити через цей бар'єр – напівправди. Хотів розпочати з нею розмову про її одностороннє рішення їхати відпочивати, а потім стримався і передумав – він вдома лише другий день, не буде ж він цієї ж хвилини сперечатись про рішення чи тон, яким вона його висловила. Через багато місяців він зрозуміє, що зробив дурницю, і йому треба було відразу звернути увагу на це і сказати, що йому не сподобалося в її поведінці. Але правду кажуть: "Вік живи, вік учись, а дурнем помреш".

Друга подружня ніч була майже повторенням першої – він не відчував себе сильним чоловіком біля неї. Раніше, зі Світланою, він міг кохатися неодноразово і довго, а тут у нього "зламався заводний ключик", який відповідав за почуття. Це були тортури і для неї, і для нього. Борис не впізнавав себе, він повернувся до того, що було в них із дружиною в далекому минулому.

...Завагітніла Оленка, коли вони вчилися в інституті. Була новорічна вечірка, і студенти зібралися в гуртожитку. У ресторан піти ніхто собі не міг дозволити – всі були бідні, "як церковні миші", тому дешевшого і кращого місця для святкування годі й придумати. Позносили все, що тільки змогли поцупити по домівках. Прийшла і Оленка. Вона була одиначка у своїх не дуже забезпечених батьків. Вони з Борисом вчилися в одній групі, симпатизували одне одному та зустрічалися. Оленка вступила до інституту не одразу після школи і була старшою від Бориса на декілька років. У той час, якщо дівчина у двадцять років не була заміжньою, то це вже був привід для хвилювання, адже у двадцять три її зараховували до табору "старих дівиць". Оленці було двадцять чотири і влітку вона закінчувала інститут.

Того року на зустріч Нового року в гуртожитку зібралося цікаве товариство – майже всі, хто закінчував інститут. Святкували весело до ранку, а потім усі розбрелися по "келіях", як жартували студенти. Оленка прийшла до Бориса, бо він їй подобався і був її хлопцем, але, крім того, вона склала докупи "життєву мозаїку" на майбутнє, і в неї вийшов гарний і веселий "візерунок". Подумала, що йому після закін-

чення інституту треба кудись їхати за розподілом на роботу або одружуватися і залишатися в місті. Їй також терміново треба було виходити заміж, і вона б із радістю погодилася бути йому парою. Проживання разом з її батьками в міській двокімнатній квартирі, як на той час, для нього, хлопця із далекого села, – зовсім непоганий варіант.

Олена була не розбещеною міською дівчиною, а домашньою дитиною у пристаркуватих батьків, які вже почали переживати за долю своєї дитини. В їхній сільській родині вони час від часу піднімали чарки за здоров'я і щастя молодих і без великого захоплення та ентузіазму кричали "Гірко, гірко". Їм страшенно хотілося, щоб на місці кожної наступної молодої була їхня дочка, і всі гості завзято бажали їй щастя... Вдома постійно піднімали розмови про те, що у всій родині відгуляли весілля і хрестини, а вони ніяк не дочекаються цього. Олена спочатку відбувалася жартами, потім нервувала, а пізніше і сама почала задумуватись, що вже пора... Закінчить інститут, усі знайомі хлопці пороз'їжджаються по своїх містах і селах, і залишиться вона сама, а на роботі невідомо, як усе складеться – поки перезнайомиться, то вже буде зовсім старою. Так думала вона у свої двадцять чотири роки.

...Після вечірки прийшли до його кімнати. Вона вперше залишалася з Борисом вночі на самоті, були схвильовані обоє, досвіду сексуального було малувато. Олена була недоторканою, а він був чоловіком із куцою, як заячий хвіст, і зовсім неприваблівою сексуальною історією.

...Якось у гуртожиток завітали дівчата з технікуму, Борис уже й не пригадував з якого, та й імен тих дівчат також не пам'ятав. Вони приходили до його старшого товариша, який уже закінчив інститут, але в той час ще був студентом і жив з ним в одній кімнаті. Це було на третьому курсі – саме тоді Борис пройшов школу "молодого бійця сексуального фронту". Пізніше, коли згадував про ці події, здригався і хотів звільнитися від цих гидких споминів. Як у всіх, вперше все вийшло не так, як хотілося і мріялося. Дівчата були не красунями та й не особливо розумними, "зірок із неба не хапали". Кохання відбувалося на підпитку тільки для зняття сексуального напруження, але найголовніше – з метою здобуття чоловічого досвіду.

Дівчатам подобалося, бо в них вже були сексуальні тренінги і подібні моменти короткочасного кохання, Борису ж – ні. Наступного

дня в нього боліла голова від алкоголю, а серце нило від того, що зараз, якби йому показали дівчину, із якою він уперше переспав, то і не впізнав би її. Борис був гидким сам собі. Через декілька тижнів його товариш повторив із ним експеримент і привів нових дівчат. Знову повторилося те ж саме, навіть гірше. Хлопці напились і займалися сексом із дівчатами на сусідніх ліжках. Чули, як поряд риплять ліжка і стогнуть партнерки, і їх це збуджувало і додавало спортивного азарту. Потім, трохи відсапавшись, вони помінялися ліжками і дівчатами, ті були зацікавлені в цьому і не перечили. І знову відбувалося тваринне злиття – спарювання, без симпатії і будь-якого почуття. Вранці, на тверезу голову Борис подивився на тих приблудних дівок – на них не було живого місця, щоб клеймо поставити, і назвати їх можна було тільки одним словом – "шалави". Він почав себе зневажати. Звечора дівчата виглядали майже пристойно, а, можливо, у напівтемряві й під дією алкоголю він і не додивлявся, а зараз, зранку, вони мали просто страхітливий вигляд – обидві лежали "королевами" в їхніх ліжках, і хлопці не могли вже дочекатись, коли вони заберуться геть. Розпатлані лахудри, по плечах яких нерівними рядами спадали косми напіврудо-чорно-попелястого кольору і, м'яко кажучи, не зовсім чистого волосся, саморуч погано пофарбованого. А вчора, скручене на потилиці і заколоте якимись шпильками, виглядало не так огидно. Під очима були чорні розводи розмазаної туші, потріскані зціловані губи синюватого кольору від цілодобового застосування дешевої помади. Найбільше Бориса вразили їхні шиї – зі старими жовтими і новими чорними засосами. Дівчата виглядали, як звичайні повії. Звечора, причепурені біжутерією, хустинками на шиї, макіяжем та зачісками, вони не здавалися такими потворними і брудними. Сьогодні ж, при денному світлі, на них було годі дивитись! І Борис дав собі слово, що більше ніколи в житті не ляже в ліжко із жінкою, до якої не відчуватиме кохання. Після тих дівок він час від часу оглядав свої інтимні місця, боявся, щоб не підхопив від них якоїсь зарази, але його оминула чаша стиду і ганьби. Хоча не один хлопець із їхнього гуртожитку після такого "божевільного кохання" бігав по лікарях і шукав потаємний куточок, де б міг вийняти смердючу мазь і помастити себе скрізь і всюди – спали, не перебираючи з ким і де. А потім свербіло від корости, і не могли заснути від переживань і проблем венеричних захворювань. Більше Бориса ніхто не

спокусив би, і він зберігав свою цноту для справжнього кохання, яке прийшло до нього через декілька років.

...Цього вечора після новорічного святкування прийшов у свою кімнату з Оленою. Він із нею зустрічався, ходив у кіно, вчився в читальному залі бібліотеки. Коли проводив додому після навчань, цілувався неподалік її дому, але більш рішучих кроків не робив. Вона завжди була недоступною і серйозною. І ось тепер вона з ним...

Олена хотіла його і не один раз мріяла про це загадкове, в її уяві, злиття тіл і душ. І не дивно – в її віці багато одноліток уже мали по двоє дітей, а вона – сама цнотливість. А тепер настав момент, коли вона буде разом із чоловіком, а точніше з хлопцем, за якого хоче вийти заміж. Борис, щоправда, над одруженням не замислювався, за віком йому було ще ранувато вирішувати такі ребуси, але з нею він із задоволенням проводив свій час і, напевно, кохав її, але стримано – не до божевілля. Йому було з нею комфортно, спокійно і затишно. Що чоловікові ще потрібно? Олена ж в їхньому зв'язку була більш цілеспрямованою, хоча і не подавала вигляду та мала на собі маску недосяжності. Для неї сьогодні був складний день – вирішальний, інакше вона б не могла залишитися з ним у гуртожитку чи прийти до нього просто так, не хотіла, щоб її носили в зубах і перемивали кістки, адже вона – вроджена скромність і вихованість.

...Обоє почувалися незручно, знали, що хотіли одного і того ж – близькості. Борис, як чоловік, узяв на себе ініціативу, і вже незабаром вони лежали на вузькому і рипучому залізному ліжку, яке і до того мало розхлябану панцирну сітку, а зараз, під вагою двох тіл, вона розтягнулась ще більше і майже сягала підлоги. Вони лежали, мов у гамаку. Чи від того, що були зовсім тверезі, чи від холоду в кімнаті, чи від хвилювання – їх обох брали дрижаки. Вони цілувалися, але розслабитися не могли. Тільки пізніше, коли зігрілися і зручно вмостились на ліжку, Борис, уперше в житті зробив те, чого прагнув, – кохану дівчину жінкою. Він і не сподівався, яка це насолода знати, що ти в неї перший і вводиш її у світ дорослого повноцінного життя. Він по-чоловічому наполегливо робив їй боляче, але знав, що потім буде блаженство. Борис уперше отримав із нею повне задоволення і зрозумів, що коли фізичний потяг збігається із сердечним – це щось надзвичайне...

Тієї ночі Олена не відчула задоволення, бо рідко хто може отримати його, коли в тебе щось болить, але заснула з прекрасним почуттям... Вона – жінка.

Потім були поправини Нового року. Всі студенти святкували разом, а після цього знову розійшлися парами. І вони вдвох удруге зазнали щастя від фізичної близькості.

Упродовж новорічних і подальших свят, поки були різдвяні канікули, гуртожиток став їхнім притулком. Упивались одне одним, поки не вирішили одружитись. Борис пропонував це зробити на початку літа, після захисту, щоб все було красиво і святково. Однак таку визначну подію їм довелося перенести на більш ранній термін, бо виявилось, що Оленка вагітна. Звістку про це Борис сприйняв радісно, єдине, що його засмучувало, – треба якось пояснити батькам причину прискорення весілля. Батьки налаштувалися за літо назбирати трохи грошей, підгодувати худобу, а тут несподівано все пересувається. Вони мали єдиного сина, хотіли бачити його міським паном і не заперечували проти одруження з Оленкою. Щоб не чекати, поки виросте її живіт, призначили день заручин. Приїхали до молодої знайомитися зі сватами і обговорити весілля, яке мало відбутися після Великодніх свят.

...День весілля видався теплим і сонячним, відгуляли його весело. Усі залишилися задоволеними – шлюб вважали вдалим. Борис за розподілом нікуди не їде – одружений, та й дружина, як на замовлення, вагітна. У той час не було жодної ультразвукової діагностики. Лікарі визначили тільки, що є подвійне серцебиття, як при двійнятах. А в жовтні місяці Оленка таки народила двох дівчаток-близнят.

Усе начебто і добре в молодій сім'ї – дітки дорослішають, але ростуть і вимоги до молодого тата, а він, як не пнеться, не в силі задовольнити всі родинні потреби і виконати їхні бажання. Оленка в декретній відпустці, необхідні гроші, а в автодорожньому управлінні, де він працював інженером, не платять місяцями. Батьки Бориса передають із села все, що тільки можуть, але можливості в них зовсім невеликі, бо в селі також важко прожити двом людям поважного віку без сторонньої допомоги. Потім у них сталося лихо – захворіла корова, яка була годувальницею старих у селі та малечі в місті, а пізніше її мусили дорізати, бо вилікувати не змогли. Мама крізь гіркі сльози тішилась:

– Добре, що ветеринар – наш родич, то хоч здали худобину в заготконтору на м'ясо, а то закопали б на сховищі і не мали б ні копієчки від свого найбільшого багатства, – і далі плачучи знову побивалася за своєю "Красунею".

Мама так за нею сумувала, що і сама злягла, а пізніше виявилося, що в неї пухлина і дуже прогресуюча – саркома, і ті переживання тільки підштовхнули хворобу до агресії. Вона померла, коли внучкам було тільки три роки, невдовзі за нею пішов і тато, бо дуже тужив за своєю дружиною, з якою прожив гарне і довге життя. Борис важко переніс їхню смерть. На нього ліг весь тягар з організації похорону. Потім, майже за безцінь, продав батьківське обійстя та й ті гроші роздав, бо мав борги за мамине лікування, а решту витратив на пам'ятник на могилі батьків. І та його поїздка за кордон була абсолютно вимушеною і виправданою, він не міг дати ради у своїй сім'ї. Зрештою, важкі втрати близьких людей, фінансова невпорядкованість і постійна нестача грошей, некомфортне проживання в невеличкій квартирі в тісному сусідстві з батьками Олени зробили його сексуально хворобливо нестійким. Він постійно відчував за своєю спиною їхню присутність, та й діти були поряд у малюсінькій кімнаті. Усе це негативно впливало на сексуальне життя молодого чоловіка, що його дуже турбувало. Лише коли вони із дружиною залишалися вдома наодинці, а її батьки кудись ішли і забирали зі собою онучок, він почувався справжнім чоловіком, яким був до одруження та й на початку їхнього спільного життя.

Коли Борис опинився за океаном, то спочатку його голову не відвідували жодні думки про секс чи близькість із дружиною. Щойно він переступав поріг свого житла, виснажений тяжкою працею на будові лягав у ліжко. Тільки через півроку, коли нарешті вбувся та оговтався, його почали переслідувати нічні видіння, думки про швидкоплинність життя і самообкрадання та сумні спогади про ласки дружини. Тоді на його шляху зустрілася Світлана, яка виявилася не лише партнеркою по сексу – вона стала його справжнім коханням, яке він відчув уперше за своє молоде, але таке непросте життя. Не можна сказати, що він зовсім не кохав дружину, але кохання до неї – це була спокійна степова річка, яка протікала поряд. Кохання ж до Світлани можна було порівняти із бурхливою і стрімкою гірською рікою, яка текла так швидко, що все змітала на своєму шляху, підмивала круті береги і тягнула його у свій швидкий і небезпечний любовний вир. Уже пізніше, коли вони прожили з нею декілька років, зрозумів, що це кохання є пасткою, з якої він ніколи не зможе вирватися, і життя без неї буде безрадісним. Але перед почуттями розум

відступає. Енергійністю, життєлюбством, веселістю та надзвичайним романтизмом Світлана закохувала його в себе все більше і більше і сама розчинялася в ньому. Вона ніби наскрізь просякла його коханням, а він її. Вони були нерозривні, як зерно в торбинці, що випадково потрапило у благодатну вологу і почало швидко проростати. А всі корінці цієї життєдайної маси перемішалися, і від'єднати покільчені зернинки одну від одної, не покалічивши їх, уже неможливо, бо вони просто загинуть і, щоб зберегти їм життя, це все разом із торбинкою слід кинути в землю. Тоді зерно життя проросте, а торбинка умовностей зогниє, і настане мить літньої спеки, коли на поверхні землі воно заколоситься красивим і міцним пшеничним кущем, налитим жовтим хлібним золотом, який в обсязі в сотні разів перебільшує те, що було посаджено у ґрунт. Це як у житті – все, що вкладається в щире кохання, проростає добром і щастям, як те зерно, і дає поживу закоханим та всім навкруги. Біля закоханих людей усе світиться радістю, біля розлучених палає журбою.

...Борис сумував за Світланою і не міг спати із дружиною, до нього знову повернулася його хворобливо-неактивна сексуальна спроможність, як колись у давні часи сімейного нестабільного життя. Він мав усе: окрему кімнату, чудове ліжко, вродливу і нестару жінку біля себе, але вона не могла його спокусити так, як це робила та далека заокеанська фея кохання... Він із нетерпінням чекав поїздки до Туреччини й надіявся, що на відпочинку щось зміниться на краще. І таки його надії частково виправдалися.

Двотижневий відпочинок зблизив сім'ю.

...Чудове і тепле море, сонце, круїз на кораблі, фешенебельний готель, винятковий сервіс та велика кількість небачених досі страв – усе дало змогу зарахувати себе до світу обраних і просто щасливих людей. Борис радів від того, що його сім'я змогла так гарно відпочити, а він зміг допомогти їм це зробити. Дружина і діти пишалися ним, бо він був красивим чоловіком, і на нього звертали увагу чужі жінки, але він був тільки їхньою родинною власністю. Чоловічого шарму додавало йому також гарне знання англійської мови, яка там була вкрай необхідна для спілкування. Він говорив легко і залюбки, а сім'я споглядала за ним із великою гордістю. Сексуальна активність його прийшла в норму, але з пам'яті однаково не виходила вона – його заокеанська кохана, хоча ті згадки не були вже такими

болючими, а мали приємний романтичний характер. Він зміг лише один раз їй зателефонувати, бо так складалися обставини, що дружина майже постійно була поруч. Він дізнався, що Світлана написала лист, і після повернення додому йому треба на головну пошту, бо вона написала йому "до запитання".

Промайнув чудовий відпочинок, і сім'я повернулася до рідного міста. Він із щемом у душі, підкріпленим спогадами про нещодавнє повернення з Америки, подав у віконечко митникові новий закордонний паспорт, який зробив собі перед поїздкою. Що тільки не роблять гроші! Він отримав його за два дні, хоча черга на виготовлення була за записом ще із зими (нічого не змінилося в суспільстві – усе можна легко купити і без зайвих проблем продати).

Настали будні, діти готувалися до школи, дружина вийшла на роботу, Борис почав займатися організаційними питаннями свого бізнесу, гроші, зароблені важкою працею за кордоном, танули, як останній сніг у квітні.

Телефонував декілька разів до Світлани, але вона чомусь не брала слухавки. Спочатку думав, що вона на роботі, але потім передзвонив у такий час, що вона обов'язково повинна бути вдома, але почув лише довгі гудки. Вони розбудили в його душі приспаний спокій, потихеньку вкрадався їдкий смуток, перемішаний з початковими зародками ревнощів – не знав, що й думати. Зателефонував сусідці Любі, яку також дуже важко застати вдома. Зрадів, коли нарешті почув її голос, і на своє запитання, де може бути Світлана, яка не бере слухавку ні на домашньому телефоні, ні на мобільному, почув:

– Щойно ти поїхав, через два тижні вона змінила квартиру і виїхала звідси зі всіма вашими пожитками. У той час я була на роботі, то й не знаю, куди вона поділась, а сусідам не говорила, ти ж знаєш, як усі ставилися до ваших стосунків. А ти як там, прижився вже?

У Бориса враз відпало бажання з нею спілкуватися, адже вдома були діти і з хвилини на хвилину мала повернутися дружина. Тому він скоротив бесіду до чергової подяки їй за те, що вона повідомила, і попрощався, не задовольнивши її цікавості.

Через декілька днів він прийшов на головну пошту і отримав два листи на своє прізвище. Не мав місця, де їх почитати на самоті, не хотів сидіти у сквері чи в кафе в самому центрі міста, була велика ймовірність зустрітися зі знайомими – це було б для нього неприємно.

Для забезпечення свого спокою, отримання морального задоволення від листів і, найголовніше, для конспірації, щоб позбавити себе випадкових зустрічей та будь-яких розпитувань, пішов у читальний зал великої центральної бібліотеки, яка потім досить часто буде надавати йому притулок з такої нагоди. І там, у тиші серед книжок, він буде писати свої опуси – відповіді заокеанському коханню.

...Майже тремтячими руками відкрив першого листа, витягнув його і вдихнув запах парфумів. Серце його стиснулося від хвилювання і радості. Почав розглядатися, чи є хтось поряд, не хотілося виглядати вар'ятом в очах відвідувачів бібліотеки. Він сидів за останнім столом, який для створення затишку та комфорту читачів був відгороджений від цікавих очей високою різьбленою дошкою. Борис поцілував відтиск її губ, який вона по-дитячому зворушливо залишила на папері. Запах її парфумів повернув його в минуле і заставив забитися серце частіше. Він уважно читав її лист і знову перечитував, ніби закарбовував зворушливі слова у своїй пам'яті. Її закляття, щоб йому ніхто і ніколи не сказав "Я тебе кохаю" збентежило його і схвилювало:

– Кохана моя дівчинко, я і сам не хочу, щоб мені хтось говорив ці слова, так як ти мені їх говорила, і показував своє кохання так, як ти це робила, – і він глибоко та важко зітхнув. Добре, що поряд нікого не було. – Чому жінкам дозволено страждати від кохання, тремтіти, плакати і багато чого іншого? Чоловіки ж мають постійно стримувати в собі емоції та почуття і зводити себе до хвороб серця, депресії, – він задумався і поплив по світлому руслі ріки солодких спогадів. Він був щасливий, ніхто з його друзів не пережив такого палкого кохання і не отримував листів, переповнених гарячими почуттями. Борис ще раз перечитав перший лист і відкрив наступний:

"Привіт, мій коханий! Моє сонечко! Пишу тобі другого листа, знаючи наперед, що ти і першого ще не отримав, прочитаєш їх уже після свого повернення із відпочинку. Як я заздрю твоїй дружині, що вона може бути постійно біля тебе, поїхати з тобою всюди, не ховаючись ні від кого і не переживаючи ні про що, а лише тішитись тобою і кохатись, скільки і коли хоче. У мене болить серце, як подумаю, що ти кохаєшся з нею. Враз мені все стає немилим, і я тієї ж хвилини починаю сама себе зневажати за мої несправедливі і, відверто кажучи, непорядні думки, не можу їх викинути зі своєї голови, а тебе зі свого серця і душі – прикипіла до тебе навічно.

В моєму серці –
пустка й тихий спокій...
В моєму серці –
залежі снігів...
Чуттів колись нестримані потоки
вже не виходять більше
з берегів...
В моїй душі –
затишшя після грому...
В моїй душі –
нетліюча зола...
В моїй душі –
як в опустілім домі –
Хоч стіни є, але нема тепла...[*]

Думаю, цей вірш допоможе тобі мене зрозуміти…

Минуло вже три тижні з того часу, як ти поїхав додому, і за цей час у мене сталося багато серйозних і важливих змін. По-перше, змінила роботу і відповідно місце проживання. Пам'ятаєш, я тобі розповідала про ту стару польку, яку зустріла на летовищі, коли тебе проводжала? Так ось, вона мені підшукала роботу в одній цікавій сім'ї, яка проживає біля Нью-Йорка в невеличкому містечку, але мені не шкода залишати місто, бо тут усе нагадує про тебе і наганяє на мене тугу та смуток. На екскурсії та концерти я ходити вже не буду, бо тебе немає поруч. Отже, я з радістю залишаю цю квартиру і завтра починаю збирати речі, бо за декілька днів господарі приїдуть забирати мене у свій дім. У готелі мої колеги дуже засмутилися, що я іду з роботи, але я не шкодую, бо мені було завжди важко і нецікаво там працювати. Подивлюся, які сюрпризи принесе мені доля. Планую наступного року їхати додому, але Бог його знає, як там буде... Настрій маю вже трохи кращий, хочу якихось змін, але за тобою сумую дуже..."

І читаючи далі лист, він відчув такий смуток за її начебто веселими та обнадійливими словами, що в нього враз зіпсувався настрій. Цього дня він не хотів відповідати на листи, щоб не перекладати на її плечі своєї печалі за нею. Він вийшов із бібліотеки окрилений від

---

* *Вірш Терези Угрин.*

кохання і в той же час зажурений від розлуки, попрямував у свій гараж, де мали знайти притулок її листи. Більш надійного місця для їхнього зберігання він, на превеликий жаль, не знайшов. Цей вечір в колі сім'ї видався йому нестерпно довгим і невеселим. Дружина поралася в кухні. Діти готувалися до школи, а він працював за комп'ютером, складав договори і різні документи на свої бізнесові справи. Та йому з голови не виходила його "Хмаринка", уявляв, як вона сама все збирає по квартирі і складає в коробки і валізи. Йому було шкода її, думав, краще б зайнялися пошуками нової квартири, коли він був біля неї і міг допомогти. Вони разом пильнували своє "гніздечко", розвішували картини, розставляли посуд та розкладали по квартирі всі милі дрібнички, які потім "гріли їм око", а тепер вона сама, напевно, гірко плачучи, все це знімала, збирала, складала. Зараз вона уже на новому місці, але чому ж не відповідає її мобільний телефон? Вирішив із самого ранку піти у своїх бізнесових справах і одразу ж після того в бібліотеку, щоб написати їй відповідь і ще раз спробувати зателефонувати до неї – страшенно скучив за її голосом.

Дружина завершила свої кухонні справи та прийшла до Бориса у спальню, сіла поруч і дивилася, що він робить за комп'ютером. Бачила, що сьогодні в чоловіка не найкращий настрій, то нічого не випитувала, а лише спостерігала за ним. Йому це не заважало, бо він був "на своїй ліричній хвилі", робив таблиці й вносив у комп'ютер потрібну інформацію, але думками був далеко, і вона це зауважила.

За весь час перебування чоловіка вдома Олена побачила, які разючі зміни відбулися з її коханим. Колись, до його від'їзду, вони жили в суцільній бідності, але весело. Донечки бігали біля них у не найкращих одежинках, розтягнутих колготках із чужих дітей, бо в магазинах нічого не було, хіба що на вихід та на дитсадкові ранки мали нові білесенькі речі. Вони вдвох любили сісти на свій диван і милуватися своїми красунечками. Крісел у кімнаті не було, бо для них не було місця, напроти батьківського спального ложа, у вигляді старого дивана, стояла тахта для дітей, а між ними стіл, у куті – шафа для одягу, а в іншому куті, недалеко від вікна, – тумбочка з телевізором. За вікном вітер чи сніг, а їм тепло у своїй родині, єдине, що псувало настрій, – безгрошів'я, але з ним якось мирилися. Кохання гасило будь-які негаразди. Завжди мали про що поговори-

ти, побідкатись одне одному, навіть як уночі не мали можливості покохатися, то вишукували момент, щоб це зробити, коли будуть наодинці. Вона ніколи не засмучувалася з його сексуальних невдач, розуміла, що в такій тісній "родинній компанії" важко зробити в ліжку когось щасливим.

У ті довгі роки його відсутності вона не дозволяла собі жодних великих розваг у товариствах на роботі, старалася бути скромною і виваженою, тільки її вірна подруга – подушка знала, як їй було гірко і як вона сумувала за своїм чоловіком. Лягаючи спати, мріяла, щоб він повернувся, думала про те, як вони будуть разом кохатись, сміятись і радіти життю. Скільки недоспаних ночей було за ці неповні сім років, діти росли, хворіли. Їй було складно самій з двома дітьми – тільки захворіє одна дочка, через декілька днів уже друга. Поки підросли, намордувалася з ними відкривати щоразу лікарняний листок, на роботі керівництво не розуміло, що діти потребують уваги, мусила потім працювати у дві зміни, щоб виконати те, що пропустила, але вона не жалілася чоловікові – знала, що йому також не солодко. Хоча жіноча мудрість підказувала їй, що він там не сам, але пересилювала себе, щоб у нього не спитати про свої підозри. Урешті вже не мала сил, щоб змусити його повернутися додому. Була впевненою, якби він зробив собі документи, приїхав би додому лише в гості й залишив би її знову. Вона подумки раділа тому, що в нього нічого не вийшло з продовженням візи, знала, що цього разу втратила б чоловіка назавжди.

Сперечалася зі своїми подругами, коли вони збиралися в неї на посиденьки і щоразу нарікали на своїх чоловіків. Вони не знали, що таке гірка самотність і вирішення всіх питань самій, від дріб'язкових до складних. Доводила їм, як часто жінки помиляються, вважаючи, що те, що вони мають у даний час, буде в них вічно: і той чоловік, в якого, за їхніми несправедливими підсумками, тисяча і один недолік і щось лише одне позитивне; і той добробут та приятельське оточення.

Проте, за примхами долі або через власну недолугість і нерозважливість, в одну мить вони можуть все це втратити. І лише тоді вони зрозуміють, що забували вчасно пожаліти свого чоловіка і подивитися на себе й побачити, що вони також – не суцільна досконалість, мудрість і доброта. У цей час, коли вони залишаться наодинці

зі своїми проблемами, байдуже з яких причин, то боляче відчують, якою важкою є самотність. І тоді чоловічі вади не будуть здаватися їм вже такими трагічними, і до їхньої свідомості дійде, що вони й самі підштовхували своїх чоловіків до цих пороків й провокували до хибних вчинків. Але нікому ще не вдавалося повернути минуле, і залишається лише зітхати за тим, що минуло, плакати і важко розкаюватися в тому, що колись не цінували.

Олена добре це знала, бо тривалий час була сама. Коли вона, завдяки своєму чоловікові, стала матеріально забезпеченою, зрозуміла і відчула – жодні гроші і маєтки не замінять кохання, якого їй так бракувало цими довгими ночами, тижнями, місяцями й роками.

Вона з нетерпінням чекала на його приїзд і робила все, тільки б пришвидшити цей час і показати чоловікові – він очікуваний і дуже бажаний. Коли вона робила у спальні ремонт і вішала на стіну велике дзеркало, подруги з неї насміхалися і пропонували, щоб вона на іншій стіні зробила панно з ілюстрацій до книги "Камасутра". Вони не могли зрозуміти, що він їй був потрібен не тільки для ліжка, а щоб просто завжди був поряд – спав, їв, мовчав чи говорив, лише, щоб вона його бачила, слухала і відчувала.

Зараз, коли він повернувся, вона бачила, що з ним не все гаразд – Борис із нею і водночас десь далеко. Часто в нього були різкі перепади настрою, так, ніби він за кимось сумував. Олена не один раз зупинялася за мить до необачного питання, кого він залишив там за океаном, і розуміла, що воно може вщент розбити спокійне і те ефемерне щастя, яке вона зараз має. Вона вирішила не деталізувати тему його американського життя і не виходити на хвилю спогадів, щоб не ворушити в його душі струни минулого. Знала багато прикладів із життя, коли жінки починали стежити за своїми чоловіками, щось вишукувати і накопичували стільки всякого сміття, що потім не знали, як із цим жити і де подіти свої брудні та болючі знахідки, які, зрештою, псували життя і руйнували подальше спокійне співіснування зі своїм благовірним.

...Нарешті він закінчив заповнювати свої документи за комп'ютером, і коли вже хотів його вимикати, Олена не втрималася від цікавості і запитала:

– Ти зробив дуже гарну заставку на комп'ютер – серед квітів красивий жіночий портрет. Хто це?

Борис відповів із таким спокоєм, якого сам від себе не сподівався:

– Цей портрет я побачив на вернісажі в Нью-Йорку, він мені сподобався. Я його сфотографував і зробив заставку на комп'ютер, це мій талісман. Якщо вона тобі не подобається, можу змінити її, але я дуже звик до неї і не хотів би цього.

Олена зрозуміла, що це ВОНА і відповіла:

– Дуже гарна жінка. Якщо тобі так комфортно, то нехай буде. Здебільшого ж ти будеш працювати за цим комп'ютером, у дітей – свій, а я маю "кухонний комбайн", якого мені досить.

Дружина не подала вигляду, що в неї стиснуло серце, але свою суперницю вона впізнала б у тисячному натовпі – таке в неї було гарне обличчя. Олена бачила її значну перевагу над собою. Та інша жінка була набагато молодшою і, що гріха таїти, вона була не те, що красивішою, вона була чудовою. У таку жінку неможливо не закохатися. Хотілося вірити, що він закохався лише в її портрет, але знала, що це дурниця, – він кохав її наяву.

Лягали спати з різними почуттями. Олена зі жалем до себе, ревнощами до тої красуні з портрета і ще більшим коханням до чоловіка. Але вона вирішила твердо – ніколи більше нічого не розпитувати і не влізати в непотрібні хащі його особистого життя, вирішила, як відрізала:

– Борис біля мене, значить він тільки мій і нічий більше, а все решта мене не цікавить. Я його нікому не віддам і буду боротися за нього, – і сама із себе посміялася, це буде віртуальна боротьба з вітряками.

Але тієї ночі вона була для нього не дружиною, вона була коханкою, і вклала в кохання всі свої складні почуття. Він же відповів так само палко, бо відчував свою вину перед дружиною, але в любовну гаму вплелося почуття кохання до Світлани і журби за нею. Зі всього цього вийшов "міцний коктейль", ніч була повна жагучої насолоди, майже як після сварки, коли відбувається примирення двох закоханих, і тоді кохання є солодшим і пристрасним.

...Життя йшло своєю давно прокладеною колією, кожен мав свої проблеми і вважав їх найскладнішими...

Світлана опинилася в цілком новому середовищі. Вона звикла жити і працювати в місті серед шуму і гаму великого людського виру, а тут зовсім недалеко від "столиці світу", як всі називають Нью-

Йорк, вона опинилася майже в лісі. Будинки були розкидані далеко один від одного і так їх називати було зовсім не правильно, це були замки, старі чи недавно зведені, але величезні, дво-, триповерхові, органічно розташовані серед гарних дерев, кущів та квітів. Вона не бачила біля будинків жодного фруктового дерева, як у себе на батьківщині, – лише сосни, ялини та безліч таких дерев, назв яких вона й не знала. До будинків вели широкі під'їзди. Біля гаражів стояли автомобілі, два-три, як біля якого, в розрахунку на кожного члена родини. Проживаючи в цьому районі, без власного транспорту не обійтись. Людей, які б пересувалися пішки, тут не було видно, лише автомобілем – недалеко була центральна дорога, яка сполучала невеликі міста в один штат. Усе ніби вимерло – довкола нікого, тільки по вечірньому яскравому освітленню цих будівель та прилеглої навколо території, можна визначити, що тут проживають люди, але не прості, а дуже заможні.

Вона споглядала, як гарно було проведено освітлення до кущів, дерев і веж на будинках – усе це в нічний час виглядало казковим. Пізніше, коли настав час Різдвяних та Новорічних свят, вона була в захопленні від людської фантазії з оздоблення свого житла. Кожен кущ, дерево, ялинка виглядали фантастично яскравими від різнобарвних вогнів тисяч маленьких лампочок, які дивовижно обнімали ці рослини, і своїм мерехтливим світлом вносили в душу споглядача відчуття величності свята. Це нікого не могло залишити байдужим! І дивлячись на цю розкішну красу, вона згадувала своє рідне село, де на всю довжелезну центральну вулицю горіло світло на двох стовпах – біля сільради і фельдшерського пункту, а про закутки не було що й говорити. Там була така темнота, що ввечері пройти годі, тільки й світла, що місяць та зірки на небі. А що вже говорити, коли осінь, мряка і дощ?! Тими чорними закамарками ходити добре хіба що закоханим або п'яним, з єдиним бажанням, що б і тих, й інших ніхто не бачив. Про дороги вона і згадувати не хотіла, бо не один раз стала в тій темряві в калабаню і набрала повний чобіт чорної багнюки. Але проблема була навіть не в тому, що взуття мокре і брудне, а в тому, що наступного дня не було в чому йти до школи, бо чоботи були однісінькі на цілу зиму – і на будень, і до церкви...

А тут люди ходили в чистесенькому взутті – черевиках чи чоботах, і не мали проблем, жодного болота, усе викладено різнокольо-

ровим камінням рівнесенькими рядами. По такому тротуару можна було пройти в білих шкарпетках і не забруднити їх. Якими бідними і обділеними видавалися їй зараз її односельці!!! Скільки безповоротно та бездарно викинуто з життя дорогоцінного часу від постійного вимкнення світла, в неї й досі від згадки про це був великий жаль у душі. Пам'ятала, як при кіптявій гасовій лампі та свічках сиділи зі сестрою за столом та вчили уроки, а потім від того, що очі втомилися, а світла все не було, безглуздо лузали насіння, щоб хоч якось підсолодити свою душу і зайняти голову, щоб не турбуватися і не злитися, що життя проходить у злиднях. Недаремно не пускали наших людей за кордон, було що приховувати. Люди з розуму б посходили від знання того, які вони були обкрадені і нещасні. Добре, що тоді вони того не знали.

Ці думки про її дім і порівняння з життям на цій землі не покидали її ніколи, бо контраст був настільки великий, що тільки сліпий, глухий і німий цього не зауважив би. Але вона старалася не зациклюватися на цьому і сприймала життя в повній гамі яскравих вражень сьогодення і в надії на прекрасне майбутнє в неї, її близьких і тисяч інших чужих людей, які залишилися там, на її далекій батьківщині. Вона завжди намагалася думати про позитивне з бажанням швидкої зміни поганого на чудове майбутнє, була невиправною мрійницею.

І зараз, коли вже минуло майже два місяці з часу розлуки з Борисом, і вона переосмислила, що з нею трапилося, сіла писати лист із важливими новинами, які довго подумки виношувала в собі, не знаючи, як приступити до їх викладення...

"Добрий день, мій коханий! Моє сонечко! Мій найсолодший на цілому світі!

Ти вже, напевно, зачекався від мене звістки, а я не могла тобі написати і зателефонувати. Уявляю, як ти хвилювався!!! Мій мобільний телефон тут, де я живу, не працює, немає мережі, тому нижче напишу номер телефону, за яким мені можна дзвонити, і свою нову адресу.

Зараз напишу всі останні новини, але буду викладати їх у певній послідовності – спочатку дрібниці, а потім… У подальшому обіцяю писати регулярно і телефонувати також. Поки що такої можливості не маю, але згодом обов'язково дотримаю слова, і ти завжди будеш у курсі всіх моїх справ. Отака я буду чемна!

А тепер, про все почергово ... найважливіше в кінці. Дочекайся!!!

Живу і працюю в сім'ї, яка складається з двох старших жінок – матері та дочки. Матері – сто років, дочці – сімдесят років. Обидві Ніни. Тільки дочку треба кликати Ніночка, а стару – мадам. Зі старою належить говорити російською мовою, а з дочкою – англійською, вона зовсім не володіє російською, хоча наполовину – росіянка. Батько її був іспанцем із Куби, колись надзвичайно багатим. Його давно немає в живих, залишилась тільки дружина – моя стара пані. Батьки цього іспанця мали заводи з виробництва тростинного цукру та кінні ферми, але то було ще на початку минулого сторіччя до приходу на Острів Свободи Фіделя Кастро. Стара зі своїми батьками та сестрою покинула Росію дитиною, ще до Жовтневої революції. Жила з ними десь у Європі, має вже не зовсім добру пам'ять, то не може розповісти, де саме. Володіє п'ятьма мовами – англійською, німецькою, іспанською, французькою і російською, якою тепер здебільшого і розмовляє.

Будинок, де я живу і працюю, виглядає як музей – навкруги старовинні оригінальні картини великих митців, на стінах гобелени з позаминулого сторіччя, срібло і старовинні різьблені меблі – абсолютний антикваріат, до яких доторкаєшся з дивним почуттям – як до історії, а на крісла боїшся сісти, бо здається, що вони розсиплються під тобою від старості. Гардини на вікнах та дерев'яні жалюзі мають більше ніж по півстоліття і нічого – ще служать своїм господарям, якість виготовлення не сучасна, вимір іде на десятиліття, а не на години використання. Будинку так само майже під сто років – можеш собі уявити! Моральна атмосфера в домі дуже цікава – господині між собою і люблять, і водночас сваряться, бо стара ціле життя була великим деспотом і давила своєю російською впертістю всіх іспаномовних членів сім'ї, чоловіка і дочку. Дивина! Єдину пізню дитину не навчила російської мови, щоб мати свої секрети, якими ділилася тільки з рідною сестрою, яка жила неподалік і була частим гостем цієї родини. Про них можна написати книгу – дуже цікаві переплетіння долі.

Обидві сестри – росіянки, були жінками надзвичайної краси.

У моєї мадам це був другий шлюб. Зі своїм чоловіком вона познайомилась у Європі під час Другої світової війни. Він був аме-

риканським військовим офіцером, і також чоловіком надзвичайної краси, але не підозрював, що в особі своєї дружини вивозить зі собою до Америки не просто дорогоцінний камінь, а твердий алмаз, який його буде ціле життя точити і різати. Дочка казала, що її красень-тато був дуже м'яким за характером, як і вона, його дитина! Стара ж – вогонь і лід одночасно і страшенно вередлива. "Это все мое!!! Я так хочу і точка" – її найулюбленіша фраза навіть тепер, яку вона постійно говорить своїй дочці, також уже не зовсім молодій людині, і тим принижує та злить її. Я споглядаю за цим усім із великим інтересом.

Рідна сестра старої – Валентина (її величезний портрет висить у вітальній) виходила заміж чотири рази за різних мільйонерів, але щастя материнства не зазнала, та й не страждала з цього приводу, об'їздила півсвіту, але померла дуже молодою. У п'ятдесят шість років наклала на себе руки – отруїлась, бо лікарі визначили, що в неї пухлина мозку, і вона зробила свій трагічний вибір. Сестра побивалася за нею дуже, і навіть зараз немає такого дня, щоб вона її не згадала. Та була енергійною, великим ініціатором, дуже веселою, і хоча була молодшою, завжди давила старшу сестру своїм авторитетом. Була цікавою особистістю. Стара не подарунок, а якою ж була Валентина, то й уявити годі! Отака цікава родина, живуть тільки вдвох. Коли були молодою повноцінною сім'єю, мали величезний будинок на двадцять сім кімнат і повний штат працівників – прибиральниці, служниці, повари і водії та й, напевно, багато друзів, бо біля будинку є великі відкриті літні тераси для прийому гостей та тенісний корт солідних розмірів. Із часом будинок зменшили, розібрали верхню частину і перекрили новим дахом, тут такі будівельні конструкції, як в іграшкових дитячих кубиках – як хочеш, так і переробиш, було б тільки бажання і гроші. Але, на мою думку, від минулої величі залишилися тільки "черепки" – усе це нічого не вартує без дитячого сміху, якого ніколи не було у цьому домі. Дочка вийшла заміж рано, а потім розлучилась із своїм чоловіком, бо не хотіла мати дітей. Усе своє життя займалася кіньми – це було її велике хобі і робота, а тепер, на схилі літ, крім прислуги в моїй особі та одної прибиральниці, нікого не мають. Це страшно! Вони промарнували своє життя, не залишивши за собою слід. Навіть не мають спадкоємця, щоб передати йому багатство, яке в них ще залишилося.

Далека родина живе на Флориді. Це кузен по татовій лінії, так само не першої молодості, але я не бачила його фото, тому не можу це з упевненістю стверджувати. Пусте егоїстичне життя. Наші люди народжують нащадків, не маючи їх у що одягнути і чим нагодувати, і тішаться ними, а ці – тільки щоб їм добре спалося і ситно їлося. Егоїсти! Я і люблю їх, і водночас зневажаю. Вони чужі за духом. Я не відчуваю себе приниженою, що в них працюю, але присутнє болюче почуття, що я таки другосортна, бо не маю свого кутка, і заради цього працюю в них і позбавляю себе можливості спілкуватись із кимось, крім них. Ця думка часто тисне на мене, але я знаю, ради чого працюю, і цим дихаю та живу. Я щаслива, що маю багато згадок про те, як ми з тобою ходили в театри і музеї. Тоді я була вільною і коханою, а зараз – покинута, невільниця, заробітчанка-служниця, але я переживу це і ще буду щасливою. Я впевнена в цьому!!!

Незважаючи на складні характери господинь, я їм подобаюся і вже потроху вжилася. Маю окрему кімнату, гарно обставлену, в якій я розмістила багато речей із нашого з тобою дому, і все мені нагадує тебе. Спілкування маю зовсім обмежене, в дім приходить прибирати іспаномовна жінка – Моніка, а також буває її брат Фредеріко, який має невеликий квітковий магазин недалеко від нашого будинку. Оце і все товариство. Окрім них, маю багато друзів із тваринного світу – навколо будинку багато дерев, він стоїть ніби в парковій зоні, і до вікна прилітають безліч різнокольорових дивовижних птахів. Білки і маленькі тваринки (назв яких я і не знаю, бо їх на нашій землі немає, хіба що, можливо, десь у далеких лісах) – це мої повсякденні гості, які приходять по декілька разів на день у мій "ресторан", – я їх годую.

Тут природа така красива і багата, що до порога будинку приходять навіть олені. Видовище чудове, особливо, коли я даю птахам їсти, – збирається величезна кількість моїх крилатих друзів, різних за розміром і таких цікавих і яскравих, що я очей не можу від них відвести, я таких раніше ніколи не бачила, навіть у селі біля лісу. Про саму роботу писати не буду, все як у сім'ї – варю їсти, трохи прибираю та мию посуд. Найгірше, що мені не подобається, – після вечері майже годину граю зі старою у карти – це, як кажуть, "примхи буржуазії", але стараюсь не зациклюватися на цьому і сприймати все по-філософськи, це моя робота. Дуже добре, що фізично зовсім не втомлююсь, а морально вже якось буде... Особливо зараз.

А тепер я тебе заінтригую і напишу про найголовнішу новину всього мого життя – тільки хочу, щоб ти сів. Сидиш? Я ВАГІТНА!!! До лікаря не ходила, але за всіма основними ознаками – так. Не знаю, як ти сприймеш мою новину, але якщо це справді так, буду народжувати обов'язково – не знаю де, вдома чи тут, але те, що я буду мати дитину, – це я вирішила остаточно. Ми викохали її в останні дні нашого кохання, я в цьому впевнена. Бог дає мені найбільший дарунок, який може бути в житті кожної жінки, – дитину, та ще й від коханого чоловіка. Даю тобі слово, що я не буду заважати тобі жити у твоїй родині та виховувати дочок. Не хочу фальшувати і казати, що я щаслива від того, що ти не зі мною, а зі своєю дружиною – живеш, кохаєшся і т. д., але так влаштований світ – кожен має те, що повинен мати і на що він заслуговує. Я дякую Всевишньому, що була з тобою стільки років, і це був найкращий час у моєму житті, але тепер я живу в іншому вимірі – думками про майбутнє. Не знаю, яким воно буде, поки що працюю і заробляю гроші, а там буде видно. Своїм працедавцям я ще не говорила про важливі новини. Щойно буде видно мій стан, тоді скажу. Не хочу зараз думати про те, що буде потім. Я щаслива зараз і цього з мене досить!!! Сестрі я вже сповістила свою новину, вона сприйняла її з величезною радістю і благає мене їхати додому, готова мені допомагати. Чекаю від тебе відповіді з великим нетерпінням, і якою б вона не була, знай: для мене ти – найкращий друг найсолодший чоловік. Я тебе кохаю і буду кохати завжди, щоб зі мною не сталося і де б я не була. Я з нашою дитиною не буду для тебе тягарем. Я щаслива, що очікую велике диво – народження нового життя, зачатого у великому коханні. Цілую. Твоя кохана "Хмаринка".

Цей лист дався Світлані дуже легко. Вона вже не страждала за Борисом, проте сумувала. Але останнім часом вона не ходила, а пурхала, як та пташка, і літала від радості, не чуючи під собою землі. Вона не думала про те, як їй буде важко самій виховувати дитину. Все це буде потім! Зараз вона намагалася думати тільки про майбутню дитину, пильнувати себе, жаліти та пестити. Вона була щасливою від тих змін, які з нею сталися!!!

...А тим часом Борис упродовж місяця не мав спокою: від Світлани не було жодної звістки, вона, як "у воду канула". Йому все було не в радість: і нова робота, яку він досить вдало розпочав, і сім'я.

Він майже щодня заходив на пошту за листом, працівники вже знали його в обличчя і з жалем хитали головою у відповідь на його запитання, чи є йому лист.

Цього дня він знову їхав до головної пошти. Небо прорвала нескінченно довга і холодна осіння злива. Поки він вийшов із авто та добіг від стоянки до будинку, то весь змок і промерз, та коли відстояв свою чергу і підійшов до віконечка, то за свої довгі митарства був нагороджений приємною усмішкою поштарки, а мокрий одяг та холодна куртка, яка прилипла до спини і неприємно освіжала її своєю вологістю, здалися йому повною дрібницею:

– Вам довгоочікуваний лист. Танцюйте!

Він узяв конверт і готовий був не тільки танцювати, а й співати і цілувати всіх підряд.

Не виходячи з пошти, сів читати лист. Від новин, викладених у листі, у нього запаморочилось у голові. Вагітна! Він чомусь ніколи не думав, що Світлана може завагітніти. Він був дуже акуратний і оберігав її від цього, бо вони були нелегально в чужій країні, не мали медичного страхування. Він боявся серйозно захворіти сам і завжди переживав за неї, бо це означало, що треба терміново їхати додому. А в останні дні вони так кохались, що обоє втратили голову і лік часу, що дало свій наслідок. Не знав, що й думати!? Він і радий тій звістці, і ні. Їй буде важко самій, як він зможе їй допомогти? Вона – в Америці, він – в Україні, а навіть якщо вона і повернеться. Він – у Львові, вона – у Полтаві. Від тих думок у нього в голові був повний гармидер. Пішов додому з незрозумілим настроєм, хотілось і сміятись від щастя, і водночас плакати від горя!!!

Удома чекали дружина і діти. Вони мали йти на уродини до друзів, а він зовсім забув про це. Тільки переступив поріг, за густим запахом парфумів зрозумів, що жіноцтво готове до виходу і чекає тільки на нього.

– Запрацювався! Каюсь, каюсь! За десять хвилин буду готовий. Автомобіль біля будинку.

Прийняв душ, одягнувся і вийшов до своїх дівчат, які сиділи насуплені й недобрі. Були пунктуальними і педантичними до абсурду. Олена також була на взводі:

– Уже телефонували нам декілька разів. Я не могла пояснити, куди ми забарились.

Борис сміючись відповів:

– Поїхали, без нас всю горілку не вип'ють, хоча мені однаково, бо я і так за кермом, а їсти хочу дуже.

...Цю ніч після гостини він майже не спав. Думав, думав, думав...

За декілька місяців він уже звик до Олени та дітей, ввійшов у сімейну колію, але довгими осінніми вечорами, коли за вікном лив нескінченний потік холодного дощу, йому так не вистачало Світлани. Хотілось, як колись давно, під шум дощу за вікном, такого ж неприємного, як і нині, вмоститися біля її ніг, просто на килимі, говорити з нею і слухати її голос та сміх. У неї був чарівний грудний голос, який обволікав його повністю. Борисові ніколи не набридало її слухати, про що б вона не розповідала, він весь топився в її бесіді. А коли вона читала йому вірші, а робила це тільки із заплющеними очима, він розм'якав біля неї і мало не муркотів, як кіт. І зараз він сумував за нею, йому бракувало її, навіть не сексу з нею, а саме її – людини, її розмов і гарних слів. Вона вміла його ніжити, пестити, кохати і у своєму коханні та ласках була неперевершеною. Він розумів, що втратив її назавжди, але десь далеко, у потаємних куточках душі, в нього тлів вогник надії, що вона повернеться в Україну, а він буде призначати їй побачення десь на території іншого міста, скажімо, в столиці, або навіть час від часу приїжджатиме в її місто, по роботі, і буде поєднувати приємне із корисним. Смішний! Він думав, що йому буде достатньо цих маленьких зустрічей, так само, як і їй. Як він помилявся! Вона хотіла володіти ним цілим, а не ривками, крадучи його у вихідні невеликими шматочками, знаючи, що основне місце в його душі займають дружина, діти та його проблеми.

І от тепер виявляється, що вона вагітна від нього. Він буде мерзотником, якщо не буде їй допомагати, і водночас перед своєю сім'єю він буде негідником також, якщо буде в них відбирати частину матеріальних благ для іншої жінки та дитини, яка має народитися поза шлюбом. Він ніколи про це не думав. Одна річ – зустрічатись, кохатись, а інша – мати дитину. Це вже велика відповідальність перед нею, маленькою дитиною, та й перед Богом. Він раніше не був фанатично віруючим, так як усі, знав, є певні свята, звичаї, які треба вшановувати, але це було на рівні громадської свідомості – бути таким, як усі, і не більше. Останнім часом

його почали переслідувати думки про вище життя, він аналізував свої вчинки та думки під іншим кутом і в багатьох випадках сам собі не подобався. Він був не те, щоб великим грішником, але його мучило сумління, що він не все робить добре, і внаслідок цього його переслідували безглузді думки. Вартувало дітям пожалітись, що в них щось болить чи коле, він одразу ж себе звинувачував, що це через його нерозважливі вчинки щось може трапитись із його дітьми. Раніше в нього такого не було. Вони росли без нього і, як усі діти, не вилазили із болячок, і тільки їхня мама страждала разом із ними, бо вони постійно були в неї на очах. У той час він був далеко – за океаном, і дуже правильно кажуть, що в дитини заболить пучка, а в матері серце. Вона часто розповідала йому про домашні проблеми, він приймав це до відома, переживав, але не мучився так, як Олена, він просто того не бачив. Він опікувався ними, заробляв гроші, але не брав участі в щоденному вихованні, навіть коли вони були малі. Ну побавився трохи з ними, та й все – основне навантаження було на Олені, хоча фінансове утримання сім'ї було повністю на його плечах. Зараз він був гордий з того, що зміг за кордоном заробити гроші на квартиру, їм на одяг, якісь прикраси і багато іншого, чого не мали їхні товаришки, батьки яких були тут і не могли гідно забезпечити своїх дітей. Грошима він компенсував їм свою відсутність, і добре, що він вчасно повернувся, бо ще якийсь рік-два, і був би зовсім чужий для них, так, як і вони для нього. Відстань між людьми, навіть найріднішими, завжди робить велику прірву, яку потім важко подолати.

А тепер його кровиночка взагалі не буде знати свого тата. У Бориса серце розривалося від того, що він далеко і нічого не може зробити, щоб хоч якось розрадити Світлану, хоча з листа він зрозумів її оптимістичні наміри і нічого не міг би їй ні порадити, ні запропонувати, хіба що морально підтримати. Вирішив наступного дня їй зателефонувати і написати листа.

Уранці Олена спитала:

– Що тебе мучило цілу ніч, ти не давав мені спати своїми зітханнями? За що ти так переживаєш? Скажи мені.

– Я зле почувався, у мене нило серце.

А сам подумав: "Як би ти тільки знала, як у мене болить душа, то ти, напевно б, і не питала".

Потім підвіз дружину до її роботи і поїхав у своїх справах. Дочки пішли до школи, усе в родині було гаразд, не враховуючи тільки зажуреного стану душі господаря. Прийшов у свій офіс і не міг дочекатись обідньої години, коли там за океаном буде ранок. Тільки щоб почути її голос і поговорити – ця думка не давала зосередитися і працювати. Добре, що за сусідньою стіною чути його працівників, від нього ж сьогодні користі жодної. Вирішив:

– Щойно переговорю по телефону, піду в бібліотеку писати лист.

Йому хотілося викласти на папері те, що він не зможе сказати їй, можливо, від хвилювання, або від того, що не вистачить сміливості чи й духу...

Наблизилась потрібна година, і він з нетерпінням набрав потрібний номер. Підняла слухавку господиня, вибачився англійською мовою і попросив Світлану.

– Добрий день! Боже, яка я рада тебе чути, скучила за тобою дуже-дуже. Ти отримав мій лист?

– Так, і дзвоню саме з цього приводу, не знаю, чи мені радіти, чи плакати. Тобі буде дуже важко, я далеко, сестра також. Кидай усе, приїжджай додому, я тобі дам трохи грошей, докладеш свої та, може, купиш квартиру. Ну, що ти там будеш робити сама із дитиною, без документів? Тільки за пологи заплатиш усі гроші, що заробляла довгі роки. Послухай мене. Кохана, скажи мені відверто, а ти рада, що так усе трапилось?

– Щасливішої людини немає на білому світі, буду одну картоплю їсти і гарувати день і ніч, але дитини своєї не зраджу і не віддам нікому. Я народжу її на світ Божий, і це не підлягає жодним обговоренням. Розкажи мені, як ти?

– Мої новини, на противагу, твоїм виглядають зовсім мізерними і нікчемними. Я про інше хочу поговорити з тобою. Ти розумієш, як тобі важко буде самій із дитиною?

– Так, але я вже налаштувалася на такі зміни і з нетерпінням чекаю їх. Єдине, чого боюсь, – як сказати своїм господиням та їхньої реакції на це, хочу попрацювати максимальний термін, а потім буде видно...

– Кохана, я тебе прошу, будь обережною. Хоча я наполягав би на тому, щоб ти негайно поверталася додому, ставала на облік до лікаря і була під медичним наглядом. Послухай мене!!!

...Поговоривши з нею ще якийсь час, припинив розмову, бо проблема занадто складна, і по телефону її ніяк не вирішиш. Але він був задоволений, що почув щиру радість в її голосі від того, що вона вагітна, і зрозумів, що в листі в неї була не бравада, а виявлення щастя. У нього паморочилось у голові від таких новин.

Цього дня уже не пішов у бібліотеку, хотів переосмислити все, що вона сказала, і подумати, що пізніше напише він.

...Через два тижні Світлана отримала листа.

“Доброго дня, моє кохання!

Доброго дня, моє сонечко, моя золота хмариночко!

Як добре, коли на світі є людина, до якої можна так звертатися, якій можна відкрити свою душу і вірити, що вона зможе тебе зрозуміти і пожаліти. А коли ця людина – ще й твоя кохана жінка, тоді це велике щастя. Як шкода, що ти так далеко, і я можу звертатися до тебе тільки в думках, листах або по телефону. Мені так тебе бракує! Особливо зараз... Ти казала, що будеш народжувати нашого сина вдалечині від мене, мені прикро це чути, хочу, щоб ти це зробила вдома біля сестри, так буде безпечніше. Не знаю, чому ти вирішила, що буде син, а не дочка? А може, буде двійня? Ти питала, чи я признав би дитину? Знаєш, Світлано, коли дитина зачата в коханні і народжена в любові, то це Божий дар, і від нього не можна відмовлятися. А я тебе кохаю понад життя, і коли ми кохалися, я отримував не тільки фізичну приємність, це була якась вища насолода. Твої слова, ласки, поцілунки були настільки пристрасними і ніжними, що я навіть зараз, коли повторюю їх в уяві, – млію від задоволення. То чи можу я відмовитися від тебе і від дитини, якщо Бог дасть нам таке щастя! Знаю, що багато чого я роблю неправильно стосовно своєї сім’ї, але я кохаю тебе, і найприкріше, що я нічого не можу і не хочу змінювати ні щодо тебе, ні щодо моєї сім’ї. Я не можу відректися від них і водночас не хочу втратити тебе, відмовитись від нашого кохання. Мої почуття до тебе щирі й відверті. Я не буду лукавити – мені дуже прикро, що ти так далеко, але навіть якби ти повернулась, то я не міг би багато часу приділяти тобі й нашій дитині. Ти це маєш знати і розуміти. Я не можу покинути своїх дітей, які зростали без мене і були обділені моєю щоденною опікою і любов’ю, але зараз я не можу спокійно дихати від того, що в нас з тобою буде дитина, яку я так само мушу ошукати і не дати їй у повній мірі те, що вона по-

винна мати, – батьківську любов, а не тільки материнську. Як би ти тільки знала, як я тебе кохаю і як ти багато значиш для мене, але цей міцний вузол складних обставин мені важко і неможливо розірвати. Якби в мене була погана дружина чи неможлива сімейна атмосфера, я би все це покинув і летів би до тебе на крилах, щоб ми тільки були разом. Але в мене все навпаки – і я не можу кривдити всіх через своє кохання до тебе. У народі кажуть, що час – найкращий лікар, але в наших обставинах цей "лікар" робить нам дуже боляче ...Місяць без тебе мені видався роком, тому що сюди додаються ще й ночі і безліч хвилин, у які я думаю про тебе, про наші складні стосунки, солодке кохання і повну безвихідь. Дуже сумую за тобою, за твоїми ласками і поцілунками, за ніжними словами "Сонечко, коханий". Так, як ти, мене ніхто і ніколи не називав. Я дуже тебе кохаю і надзвичайно хочу, щоб ти була біля мене. Ти повинна відчувати моє кохання і на відстані, бо немає ні однієї миті, щоб я не згадував тебе, де б і з ким я не був, що б не робив – ти завжди біля мене. Ти дуже хороша людина, а як жінка – ти прекрасна! Поруч із тобою я забував про всі негаразди, і для мене не існувало нікого на цілому світі – тільки ти, я і наше кохання.

Учора вдень я мав препаскудний настрій, а коли поговорив з тобою по телефону, я ожив – ти мій життєдайний еліксир, моя чаклунка. Ти навчила мене дивитися на життя іншими очима, я дякую тобі за це. На днях купив декілька збірочок із віршами і ношу їх постійно зі собою, перед сном декілька хвилин почитаю і переношусь подумки в зовсім інший світ. Цим дуже дивую своїх сімейних. Нещодавно на одній забаві проголосив своє поздоровлення віршованими рядками і всіх увів у напівшоковий стан.

А тепер я в бібліотеці, розклав усі твої невеличкі подарунки, які ношу зі собою щодня і є моїми талісманами: записник, футляр для окулярів, збірка віршів В. Іващенка, – і пишу листа моїй "заокеанській еротичній фантазії". Я про тебе мрію, і впевнений, що вірнішого друга, кращої коханої людини і сексуальнішої жінки й вигадати неможливо. Це не прості слова – так добре, як із тобою, мені не було ніколи. Твоєму темпераменту можуть позаздрити багато жінок, але ми їм нічого про це не скажемо. Це наш секрет! Тепер я знаю точно, що наша зустріч не була випадковою, усе в цьому світі запрограмовано і закладено вищим Законом:

Життя буває наче дивний сон,
Ми в ці часи, як нерозумні діти,
Глибинну суть не можем зрозуміти,
Повірити, що вищий є Закон.

Зустрінуться, бува, він і вона,
Здається випадково, ненароком,
А йшли вони назустріч роки й роки,
За радощі заплачено сповна.

Я кохаю тебе сильно-сильно, повір мені, і прекрасно розумію, що ця вимушена розлука важка для нас двох, але це не моя вина чи примха, а святий обов'язок перед дітьми і сім'єю. Я мусив поїхати, але серце в мене щемить і плаче, бо розривається навпіл:

Чому для нас кохання наче гріх?
Його ховаєм від людського ока,
Соромимось закоханих утіх,
З роками вже не радість, а морока.
Бо в нас з дитинства встигли утовкти:
Кохання може буть одне-єдине,
І не до когось, тільки до дружини,
Інакше зроду щастя не знайти.
А щастя саме в тому – є чи ні,
Кому молитись і кого чекати,
Кому пісень співати на весні,
Кого гаряче й пристрасно кохати.
Кохання – це дитятко доброти,
Його душевна щедрість – рідна мати,
Чим більше любиш, тим багатший ти,
Кохання суть – не брати, а давати.

...Ну все, припиняю писати про жалісне і печальне – розлуку, бо доведеться переписати всю збірку віршів "Сповідь другові". У нього кожен вірш ніби про нас із тобою. Я тебе кохаю і буду чекати нашої зустрічі, скільки треба, ми сильні й мудрі і, я думаю, витримаємо всі випробування долі. Покладімося на Божу ласку і його волю, він усе

вирішить за нас. Пильнуй себе і нашу дитину, дзвони і пиши. Чекаю. Чекаю. Кохаю. Кохаю. Кохаю...”

Світлана була зворушена проявом його почуттів і щаслива від розуміння, що він кохає її по-справжньому. Вона і раніше не сумнівалась у ньому, а зараз відчула, наскільки він перейнявся змінами в її житті, як він уболіває за неї та їхню майбутню дитинку, але знала, що він нічим не може їй допомогти. Їй, як справжній жінці, було приємне його кохання, навіть на відстані. Вона сама до себе усміхалась від задоволення і перечитувала його лист із надзвичайним почуттям впевненості, що вона вщент заполонила його серце, а він щиро і віддано підносить її до небес. Вона розуміла його складне становище і важку роздвоєність душі порядної людини і не ображалась на нього. Вона і сама не хотіла кривдити його близьких. І навіть у той час, тепер такий для неї далекий, коли вони були вдвох, і він сперечався з дружиною по телефону чи говорив із нею не зовсім гарним тоном, Світлана завжди приймала її бік і відкрито йому про це говорила, а він, трохи подумавши над її аргументами, телефонував дружині і “зводив між ними міст дружби”, як він потім називав це примирення, цілував Світлану і дякував їй за її правдивий характер і прямоту. Вона була йому не тільки коханкою, жінкою і підтримкою в тій далечині, вона була справжнім другом – вірним, щирим і чесним, який не загортав у папірець свої думки, а говорив усе на чистоту, не фальшуючи, як і повинно бути між справжніми товаришами. У Світлани було вроджене почуття справедливості, чуйності та сентиментальності. І зараз після його листа і думок про все написане вона заплакала, але це були сльози розчулення від кохання.

...Швидко злітали дні, тижні, місяці. Минуло майже чотири місяці від дня розлуки, наближалось американське свято – Thanksgiving – День Подяки, яке нагадувало українське Різдво, коли вся родина збирається докупи і готує відому страву, яка є символом цього свята, – печений індик. Світлана звивалась біля плити, в неї все горіло в руках, а її господині не могли натішитися нею, їм ніхто і ніколи так не догоджав і не виварював. Того дня до них на вечерю мав приїхати кузен із Флориди, і вони готувалися до його відвідин, бо не бачились довгий час. Коли святкові страви стояли на столі, і Світлана нарешті прийшла у свою кімнату привести себе в порядок, пролунав дзвінок у двері. Ніночка (дочка старої мадам) пішла відкривати гостеві.

Світлана трохи втомилась, її вагітність потихеньку давалася взнаки, живота ще не було видно, але невелику важкість вона все-таки відчувала. Кожен день оглядала себе у дзеркалі і відтягувала термін розкриття своєї таємниці, яка скоро мала стати відомою для всіх, бо вагітність заховати не вдавалося нікому – навіть чаклункам... Чула привітання гостя і родинну бесіду. Трохи відпочивши, переодягнулась, наклала макіяж, поправила зачіску і пішла до сім'ї, як вона їх кликала – Family. Її поява ввела південного гостя у стан абсолютного здивування, його попередили, що має бути присутня їхня робітниця і він, напевно, чекав, що прийде така собі поважна, огрядна і неповоротка, а можливо, і зовсім негарна "матрона". А тут з'явилася красуня, якій можна виходити на подіум, а не стояти біля каструль. Світлана перевершила їхні сподівання – увійшла зі смаком одягнена, по-домашньому, але нарядно і красиво, виразно підмальована і з гарною зачіскою. Їх майже заціпило, бо за весь час її роботи в цьому домі в неї не було приводу так вишукано одягатись. Крім продуктового магазину, вона ніде не бувала, і завжди її бачили у спортивному домашньому одязі, а тут несподівано вона їх приголомшила своєю красою, смаком і витонченістю.

Кузена звали Александро, але вони називали скорочено – Алекс. Це був зовсім не старий чоловік, мав, напевно, трохи більше за п'ятдесят, але не виглядав на свій вік – високий, спортивний, ледь смаглявий, у ньому проглядав його іспанський родовід, волосся було темне та хвилясте, а довершувала цей портрет приємна білозуба, суто американська усмішка на доброму обличчі. Виявилось, що він приїхав майже на тиждень, давно не був у Нью-Йорку, і йому потрібний гід для екскурсій по місту, на що старші пані не надавались, і, як з'ясувалося, саме Світлана могла б допомогти йому в цьому. Їй також із превеликим задоволенням хотілося вирватись на волю, бо цей дім-музей їй уже набрид, і лише думка про те, що їй треба заробити побільше грошей, тримала її в шорах покори і затворництва. А тут така нагода! Поїхати кілька разів у Манхеттен, побродити по місцях, де колись гуляла з коханим, і побути в приємному товаристві гарного чоловіка. Бабське царство також уже набридло їй до гіркоти в горлі і темноти в очах, хотілося якихось змін хоч на деякий час, бо рутина монотонного життя за однаковим щоденним графіком її пригноблювала і виснажувала. У домі завжди була страшна тиша, теле-

візор вона могла ввімкнути тільки пізно ввечері, коли стара лягала спати. Скрізь цілодобово горіли світильники, і коли у вазах стояли квіти, а Світлана проходила повз них у повній тиші, то це нагадувало їй дім, де у півмороку стояла труна з покійником. Ця тиша гнітила її своїм сумом. Вона прагнула голосно говорити, сміятись, щоб порушити важку невидиму стіну мертвого спокою, бо в домі всі говорили шляхетно-стримано і безбарвно в напівтоні і десятки разів повторювали "дякую" за кожну дрібницю, навіть коли одна одній говорили якісь дурниці чи сперечалися, були виховані "до нудоти" і поводилися так, ніби це був царський палац, а не дім простих людей, можливо, трохи багатших за інших. А їй хотілося живого спілкування і навіть крику, як у них у селі, коли одна сусідка через пліт кликала другу, щоб щось позичити чи розказати, – то вже не мало значення, аби поговорити. І Світлана весь час боролась із тою тишею, і коли щось готувала на кухні, то так навмисно голосно брязкала каструлями і посудом, що стара аж здригалась і все повторювала: "Матерь Божия, да что вы, милочка, все так шумите?" А Світлана тихенько сміялась, їй просто хотілось розірвати цю цвинтарну тишу звуками життя.

...Екскурсії та прогулянки по місту повернули її в минуле. Вона показувала Алексу все те, що бачила колись із Борисом. Із задоволенням відвідали музей Метрополітен, зробили автобусну екскурсію по місту, а потім кінну – навколо центрального парку. Стояла чудова тепла погода, майже така, як в Україні в чарівну осінню пору короткого і сумного бабиного літа – скоро зима. Багато гуляли пішки. Пройтися повільно по Манхеттену в тисячному натовпі і відчувати, що ти в центрі Всесвіту, а особливо ввечері, коли навколо стільки святково-яскравих вогнів, які горять цілодобово і роблять життя людей барвистим і веселим... Їй було добре із цим вродливим і цікавим чоловіком, який виявився розумним співбесідником і щедрим джентльменом. Вони ходили в кафе і ресторани, на ланчі й обіди, і він завжди був галантний і уважний до всіх її забаганок, а крім того, вона бачила його зацікавленість нею, як жінкою, і їй це було приємно, бо вона відвикла від чоловічої уваги і стала на своїй роботі відлюдницею, і тепер він несподівано швидко повернув її в яскраву жіночу оболонку. Світлана сміялась, говорила із ним про все, не криючись, він про неї нічого не знав і цікавився її минулим, планами на майбутнє. Вона розповіла йому про все так, ніби вона розкрила свою

душу попутнику у спільній подорожі в поїзді чи в літаку, в надії, що більше ніколи не побачаться. Але вийшло все навпаки!

Пролетів веселий тиждень, і він поїхав додому, подякувавши всім і, насамперед, Світлані за гарний час. Після нього дім наче опустів, своїм візитом він вніс у сімейну монотонність і сірість жвавий дух яскравого повноцінного життя.

І знову почалися застій та спокій, і тільки за вечерею у старих час від часу спливали спомини про відвідини енергійного південного гостя. Світлані ж він частіше приходив на думку, згадувала, як вона привела його на мистецький вернісаж і познайомила з бороданем – малярем Оскаром та безруким Армандо. Перед тим Алекс бачив у її кімнаті портрет, який виконав бородань, був захоплений цією гарною роботою і просив, щоб вона продала цю картину йому, в чому Світлана категорично і твердо йому відмовила. І він сфотографував цей витвір мистецтва, як колись давніше перед від'їздом зробив Борис, вона подумала, що цей портрет має якісь чари та магічну силу, що всі чоловіки його фотографують, і вирішила ніколи і нікому його не віддавати. Хай він буде згадкою для її дитини про мамину красу і молодість. Як кожна нормальна жінка, вона була приємно зворушена від такої посиленої уваги до своєї персони, бо і сама не раз задивлялась на картину, на якій здавалася собі гарнішою, ніж насправді.

Через тиждень Світлана отримала від Алекса лист із запрошенням поїхати з ним відпочити. Це її здивувало, вона і не сподівалась на такий далекий прояв інтересу до неї. Відповіла на його лист, подякувала за запрошення, але відмовила, аргументуючи, що вони не настільки близькі друзі, щоб їхати разом відпочивати, та, крім того, вона немає документів, щоб десь роз'їжджати. Раніше, коли вона з ним говорила, то розповіла йому про себе все: і сумну та романтичну історію кохання до одруженого чоловіка, і про ті жорстокі обставини вдома на батьківщині, і нелегке життя тут, на чужині, не відкрила тільки таємної завіси над своєю вагітністю, що для неї було найголовнішим на даному етапі. Їй хотілось іще трохи попрацювати і заробити грошей, бо вона не знала реакції своїх старих на її "цікавий стан" і не могла допустити, щоб Алекс у розмові випадково проговорився про її таємницю, а попереджувати його їй було якось незручно. Вони не були друзями і їй було ніяково говорити з ним, чужим чоловіком, про такі пікантні речі. Вона наперед переживала, що

старі вимагатимуть від неї залишити роботу і повертатися додому, морально була готовою до цього. Американці надзвичайно боялись відповідальності за когось, і це не дивно, вона в них працювала нелегально, без сплати податків і без медичного страхування, як основна маса заробітчан, на свій страх і ризик. І якщо б із нею щось сталось, то вся відповідальність лягала б на їхні старечі плечі з терміновим витягненням із їхнього гаманця кругленької суми. Вони переживали щоденно за її здоров'я, майже, як за своє, і якби вони знали, що вона вагітна, то просто не дозволили б їй жити і працювати в них, і в цьому не було б нічого надприродного. Хто захоче віддавати гроші за чужу людину, якою б хорошою і милою вона для них не була. Таких робітниць у них були десятки, вони їх змінювали, як "жид капелюхи", і забували їх наступного ж дня, коли тільки служниці переступали поріг їхнього дому і зачиняли за собою вхідні двері. Така проза життя багатіїв, і Світлана не тішила себе ілюзіями, що вона краща від когось. Для них вона була робітницею і не більше, можливо, трохи спритнішою, ніж інші, але це вже не мало жодного значення. Вона хотіла допрацювати ці останні тижні й замовляти квиток додому, більше тягнути не було куди, бо вже чула у своєму лоні перші поштовхи дитинки, і їй здалось, що це буде якийсь футболіст, бо рухи були дуже енергійними, вона аж скрикувала від того, коли несподівано чула, що він там вовтузиться. Цікаво, чи йому там зручно? І прислухалась до поштовхів, але їх довго не було, а потім дитинка знову раптово прокидалась, починала гамселити і танцювати, на що Світлана від несподіванки скрикувала, а старі із здивуванням піднімали на неї очі з німим запитанням, що вона знову пищить і викрикує, як несповна розуму, і порушує їхню звичну тишу. Про який відпочинок з Алексом могла бути мова!

Вечорами вона сиділа за листами сестрі й своєму коханому. Він так само регулярно їй відповідав, і Світлана бачила по тих листах, що все в нього добре, тільки вона не підозрювала, наскільки помилковими були її враження. Борис не хотів її хвилювати – йому було погано без неї, його гнітила хороша і водночас занадто впевнена в собі жінка, його дружина, якою він сам її зробив, або, можливо, ті обставини, в які вона була поставлена з причини його довгої відсутності. Вона все вирішувала сама і завжди ставила його перед тим чи іншим фактом останньої хвилини, коли йому вже не було куди діватись, і це

його нервувало і бісило. Олена все робила ніби для блага сім'ї і водночас ненавмисно безсоромно і впевнено придушувала його "его" своїми постійними ініціативами, він почувався "підкаблучником" у неї. Борис завжди був головним фінансовим постачальником у сім'ї і водночас безправним жебраком, бо дружина всі гроші тримала під своїм ретельним контролем:

– Це дітям на науку, а це на майбутні весілля!

Йому хотілося відверто крикнути їй в очі про своє незадоволення цим, але він пересилював себе і виважено питав:

– А чи не зарано нам сьогодні складати гроші на майбутні хрестини? Я розумію, на навчання – так, але треба бути помірковано ощадливими, а не до безглуздя, бо нам також зараз потрібні гроші на якісь забаганки та навіть дурниці!

Але від неї одразу надходили такі важливі й серйозні установки і аргументи, через які він почувався останнім негідником і марнотратником.

– Ти що, хочеш, що б наші діти не мали освіти і забезпеченого майбутнього?..

Він втомився працювати і жити тільки для когось, навіть найрідніших, для забезпечення їхнього завтрашнього дня, йому хотілось якогось продиху від буднів сьогодні – відпочити не тільки на гостині в родичів за столом і чаркою, він прагнув іншого: як колись зі Світланою погуляти в парку, сходити на виставку чи в музей. Він сумував за інтелектуальним відпочинком і бесідами, вищими від політики, далекими від грядок, городів чи питань хліба насущного на тему безгрошів'я та заготовок і консервації на зиму. Борисові хотілось якогось польоту в інші сфери життя – піти в театр, на концерт.

І коли він пропонував такі розваги, відразу ж чув:

– Що ти, квитки ж страшенно дорогі! Заощадимо трохи!

Або ще гірше, що вбивало його цілком, – за тими каструлями не було продиху, він волів, щоб вони краще менше з'їли, а всією сім'єю вийшли в місто, посиділи десь у кафе, випили кави і з'їли щось легеньке, щоб не вистоювати біля плити:

– Я така зайнята – маю варити, прати або прасувати!

А йому хотілося, щоб вона кинула все це і не шкодувала, а пізніше вони зробили цю роботу разом, а зараз пішли в картинну галерею, кіно та будь-де, щоб лише змінити обстановку і відпочити поза хатою.

Однак Олена хворобливо любила свою квартиру (можливо, тому, що в неї так довго не було свого власного кутка), вилизувала її до блиску день і ніч і нічого більше не хотіла – їй було добре і вдома, а йому – ні. Борисові бракувало кисню, хотілося на волю – між люди.

Отакі різні характери та уподобання були в цій порядній та благополучній сім'ї. Він не хотів жити тільки планами, щоразу минаючи цікаве сьогодення, і ледь стримував у собі гнів від цієї постійної панщини в ім'я майбутнього і згадував, як у вихідний Світлана піднімала його раненько і казала, що їх чекає цікавий день на вернісажі чи на виставці, і вони із задоволенням відвідували ці заходи і поверталися додому пізно ввечері втомлені, але щасливі від побаченого і почутого.

І через ці розбіжності в поглядах сім'я Бориса, маючи гроші, вела зовсім бідацьке і скаредне життя, ні, вони не голодували і не були роздягнені, а мали гарно обставлені кімнати і комп'ютери, але моральна атмосфера була нецікавою і нездоровою – бідною. Борис ставив собі питання: скільки людина може любуватись своїм будинком? Цій "квартирі" вже понад три роки, усе в ній було зроблено на "відмінно", але Олена все пуцувала її та пуцувала, вдосконалювала та щось міняла, і всі вихідні вони майже завжди проводили вдома.

Працюючи за комп'ютером, він задивлявся на Світланин портрет і довго не зводив з неї погляду, ніби подумки спілкувався з нею, поки не чув рипіння дверей за його спиною, і переходив в інший режим, щоб Олена не бачила, що в нього на екрані. Хотів зі Світланою спілкуватись по Інтернету, але в її господарів не було комп'ютера, він був їм ні до чого, і закохані жили від листа до листа, від дзвінка до дзвінка. Але про свої негаразди, які, напевно, були зовсім мізерними порівняно зі складними людськими проблемами, він не міг писати своїй вагітній коханій жінці, щоб не вносити в її душу неспокій та не кидати в неї зерно надії на можливе їхнє подальше спільне існування. Попри все, зі сім'ї йти він не мав наміру. Це для нього був вирішений і доконаний факт – він має поставити дітей на ноги, для цього повернувся із-за кордону і зробить усе від нього залежне, а там далі хай діється Воля Господня. І життя йшло своїм плином, швидко минав день за днем, забираючи за собою місяці.

Для Світлани час так само злітав миттєво. Уже минуло два тижня від того часу, як поїхав Алекс, коли під час вечері Ніночка спо-

вістила матері, що завтра зранку знову має приїхати кузен. У старої це не викликало позитивних емоцій, вона взагалі не любила жодного зайвого руху в хаті, і навіть той день, коли впродовж десятиліть приходила прибирати Моніка, що завжди було в середу, викликав у неї напад незадоволення та істерії. Щоранку вона питала Світлану:

– Дружочек, а какой сегодня день?

"Дружочєк" в особі Світлани чемно відповідав. Коли ж казала:

– Середа.

– Ах! Сегодня приходит убирать эта толстая. А ви видете, сколько она лопает? Все хлопает дверью "фриджидера".

Іншими словами це означало, що прибиральниця забагато їсть, а Моніка більше клала лід у содову воду, ніж їла, але ці гримання дверима холодильника для жадної старої були найгіршими звуками, і вона сиділа в кухні, як той сторож, і куняючи на кріслі пильнувала кожний похід тої до "фриджидера". Світлана також намагалася їсти зі старою в різний час. Хоча мадам любила її і навіть інколи пригощала цукерками, які сама смоктала день і ніч, як те теля коров'ячу цицьку з смішним прицмокуванням. А коли вона старечими руками, із величезним перснем із діамантом та манікюром на довгих нігтях, простягала Світлані малесеньку карамельку, то це вже були "фігури вищого пілотажу" – найбільше признання нею якоїсь особи, бо ті цукерки лежали в неї в столі і були для всіх під грифом "Секретно і недоторкано". Світлана сміялась, бо з цими льодяниками було пов'язано багато кумедних історій. Коли мадам була молодою, то вона обмежувала себе в харчуванні і солодощах, та й зараз, коли тільки Світлана прийшла до них на роботу, перед її сторічним ювілеєм, і всі сідали до вечері, то стара, ще нічого не скуштувавши, казала їй:

– Мілочка, мне пожалуйста совсем less, – що означало зовсім мало. А потім, коли вона спробувала смачну Світланину кухню, то почала їсти, як добрий косар, і хоча кожного разу просила – less, а з'їдала стільки, як і дочка, і все прихвалювала їжу. А з цими цукерками в домі тривала постійна боротьба, бо стара лягала спати, знімала свої зубні протези і брала до рота карамельки, від яких вночі могла елементарно вдавитись у беззубому роті, а дочка повісила біля ліжка аркуш паперу, на якому великими червоними літерами написала молитву на ніч "NO CANDY after you brush your teeth", що означало

суворий наказ не їсти цукерки "КАНДІ" після того, як почистиш свої зуби або покладеш їх у ванній кімнаті на поличці у склянку. Це був і сміх, і гріх! Старість! Життя!

...Наступного дня ближче до ланчу приїхав Алекс. Усі були вдома і чекали його приїзду з різними почуттями – стара зі злістю, що порушується її ритм життя і зайва персона буде її об'їдати, Ніночка із цікавістю – що його привело до них знову, то не приїжджав майже десятиріччя, а то так зачастив – двічі на місяць, Світлана із хвилюванням у передчутті, що він приїжджає заради неї, і не показувала ні найменшої зацікавленості щодо факту його візиту. Але виглядала цього дня просто чудово. Загалом вагітність на неї вплинула позитивно: вона була схожою на гарне налите тверде яблуко в маминому саду в селі, фігурка апетитної молодої жінки з пропорційними і спокусливими лініями, чистесеньке гарне обличчя без єдиної плямочки і такий же рівненький носик, як і колись. Жінки під час вагітності дуже часто втрачають свої природні форми не тільки тіла, а й обличчя, у них розпухають носи і губи. У неї ж не було жодних негативних слідів свого нового стану, і вона щиро тішилась, бо залишилася такою ж красунею, якою була до того.

...Світлана накрила на стіл і приготувала смачний обід, але сама відмовилась від їжі, мовляв, трохи перекусила, коли готувала, і чемно подякувавши, залишила їх у тісній родинній компанії. Пішла у свою кімнату і взялась до книги, але їй не читалось, почала переглядати листи від Бориса. Вона заразила його "поетичною хворобою", не було жодного листа від нього, де б він не написав вірш, який він прочитав і який запав йому в душу. І це її тішило, бо вказувало на спорідненість їхніх душ:

Не убивайся, що нема
Коханої сьогодні в тебе,
Що знову на душі зима,
А в ній така весни потреба!

Я думаю про тебе кожен день,
Як стане тяжко, говорю з тобою,
Тяжіння це ти не назвеш любов'ю,
Але так часом хочеться пісень.

А в наступному листі між десятками речень освідчень у коханні був такий вірш:

Ну що таке, здавалось лист?
Паперу аркуш повний літер,
Написаних комусь, колись,
Перелетівший наче вітер.

За день, за два, за сотні верств
Його чекають наче гостя,
Йому радіють, мов збулось
Одне з простих земних чудес...

Це були вірші її улюбленого поета В. Іващенка, а далі знову палкі освідчення в коханні. Ні! Вона таки дуже щаслива жінка. За ці роки, що вона була разом із Борисом, вона була настільки балувана коханням, що його вистачило б на десяток інших обділених людей.

За цим приємним заняттям вона почула легенький стук у двері її кімнати.

– May I come in? – Дозвольте увійти? – спитав Алекс.

Come in please – заходьте, прошу, – відповіла Світлана.

Він увійшов несміливо. Вона запропонувала йому сісти і, щоб заповнити ніякову паузу, спитала, чи добре він провів час удома. Він відповів:

– Дякую, дуже добре, але мені не вистачало вашого приємного товариства, і я за вами сумував. А ви?

Вона не зрозуміла, що він має на увазі, чи вона за ним сумувала, чи його цікавило, як вона провела час. І щоб не поставити себе в дурне становище, відповіла нейтрально:

– Я, як завжди, мала багато роботи, але після вашого від'їзду відчула пустку в цьому тихому домі, з вами всім було значно веселіше. Ваша родина постійно згадувала про вас за вечерею.

– А ви мене згадували? – наполягав він на конкретиці свого запитання.

Світлана зрозуміла, до чого він хилить, і відповіла відверто:

– Я також думала про вас...

Запала хвилинна мовчанка, і Алекс, усе більше ніяковіючи, продовжив:

– Світлано, ви розумна жінка і бачите, що мені важко сказати вам відверто, допоможіть мені і зрозумійте мене правильно. Я приїхав тільки заради вас. Я не знаходив собі місця ці довгі два тижні, мені вони здалися вічністю. Прошу у вас пробачення за моє не зовсім тактовне запрошення відпочити разом зі мною, можливо, я не зовсім добре висловився, я хотів, щоб ми разом провели час на нейтральній території, щоб краще познайомитись, ви мені дуже сподобались. Ви ж знаєте, що я не одружений, і я хочу запропонувати вам бути моєю дружиною.

Поки він це говорив, від хвилювання дедалі більше червонів, а руки не знав, де й подіти. Добре, що на столі була якась газета, то він узяв її, скручував і розкручував у трубочку, поки, зрештою, зовсім не зім'яв.

Світлана слухала його не дихаючи і також дуже розхвилювалась, у неї від нервів у потилиці забили два пульсуючі молоточки, і вона чула, як кров прискорено рухалась в її голові.

Вона не сподівалась на такий крутий віраж у стосунках і, набравшись сміливості, бо немає нічого тайного, щоб не стало явним, Світлана почала:

– Алексе, ви дуже гарний чоловік, приємна людина і справжній джентльмен. Бути вашою дружиною – велика честь для будь-якої жінки з вашого товариства, я ж зовсім не підходжу вам для такої важливої ролі, я іноземка, яка в країні нелегально, мені незабаром доведеться повертатися додому, бо на це є важливі причини. Навіщо вам проблеми? Невже ви так довго не одружувались, щоб тепер за короткий час зіпсувати собі життя?

– Ну що ви, одружитись із такою жінкою для мене було б великим щастям, я матеріально забезпечений і проблеми, щоб зробити вам документи на продовження візи, я не бачу. Як моя дружина, ви б потім могли їздити додому і безперешкодно курсувати через всі кордони. Вам не треба буде працювати, я забезпечу вас, і ви ні в чому не будете собі відмовляти. Прошу вас! – Алекс говорив таким голосом, який узяв Світлану за самісіньке серце. Вона бачила, що він у неї закохався.

І щоб розставити всі крапки над "і", Світлана продовжила:

– Я не хочу вас вводити в оману, ви повинні все знати. Основна причина моєї відмови полягає в тому, що я вагітна, через декілька

тижнів мій стан побачать усі навкруги, і мені доведеться терміново їхати додому, бо я не думаю, що господарі дозволять мені довше працювати в цьому домі. Я не сказала вам про це у ваш перший візит, бо мені було незручно про це говорити, і я думала, що я цілком чужа для вас людина, до якої вам немає жодного діла, крім проведення з вами часу на екскурсії.

Тут Світлана по-жіночому артистично зблефувала, бо дуже добре бачила, як він дивився їй в обличчя і ловив кожне слово, яке вона промовляла.

– Це дещо змінює суть справи, – сказав Алекс. – Я не був готовий до такої новини.

Світлана зітхнула:

– Бачите, усе стало на свої місця, і немає жодних проблем, у вас все залишається по-старому. Єдине, що я вас попрошу, не розповідайте моєї таємниці під час сьогоднішньої вечері, на днях я зроблю це сама, а тепер вибачте, я хочу трохи відпочити.

– Так, так, пробачте. Побачимося пізніше. – І він вийшов із кімнати спантеличений і понурий.

Вечеря була ще не скоро, і Світлана прилягла на своє ліжко. Після цієї розмови настрій у неї так само був не найкращий, його пропозиція вийти за нього заміж виявилася несподіваною і приємною, і водночас сумною. Вона подумала, що зараз для неї Алекс – це найкращий та ідеальний варіант, щоб бути захищеною матеріально і фізично. Вона кожен вечір лягала спати і молилась, щоб Богородиця захистила її та дитину, яку вона носить у своєму лоні, від хвороб і всього лихого. Світлана намагалась не допускати у свою душу негативних думок, від яких у неї поморочилось у голові, надіялась на все добре, але знала, що це може бути тільки вдома, на батьківщині. Вона бачила, що тут нікому не потрібна і ніхто і ні в чому не міг би їй допомогти, навіть друзі, які в неї з'явилися за ці роки. Кожен жив особистим життям і мав свої численні проблеми, про які вони розповідали їй періодично по телефону. Здебільшого, це були одружені пари, які мали документи, або друзі по нещастю, які були тільки заробітчанами і такі ж незахищеними законом, як і вона. Про яку допомогу могла йтися? Хіба що – моральну і то більше на відстані, по телефону, бо всі були розкидані по різних районах, і щоб побачитись, треба півдня витратити на дорогу. Усі зустрічались у неділю в

церкві, в якій вона не була від початку роботи в цих стареньких. Але Світлана була впевнена, що лише завдяки Божій ласці вона тут так довго є здоровою, має роботу і є матеріально забезпеченою.

І от тепер Алекс розбудив у її душі неспокій і навіть страх перед майбутнім, вона зрозуміла, що вже настав час щось змінювати у своєму житті, і цей чужий чоловік мимоволі підштовхнув її до цього кроку. В неї був єдиний і правильний шлях – збирати речі, їхати на батьківщину. І вона вирішила на днях передзвонити у фірму "Міст", де колись працював її Борис, і переслати через них посилки додому, бо валізами вона ніяк не забере все своє майно, та їй і не можна носити тягарів. Вона планувала їхати додому без нічого, лише з маленькою сумкою, щоб не обтяжувати себе і не ризикувати дитиною.

…Трохи відпочила і пішла на свій "головний бойовий пост" – кухню. Вона любила готувати. Родина сиділа у великій кімнаті біля каміна, а вона поралася біля плити. Коли настав необхідний час, який пильнували в цьому домі, як щось святе, і сідали за стіл хвилина у хвилину, усі гуртом поважно переступили поріг великої прийомної кімнати і почали розсідатись за обіднім столом. Світлана повинна була поставити прибор і для себе, але вона досить часто навмисне уникала приємності обідати чи вечеряти в цьому родинному колі. Вони їли дуже повільно. Можливо, тому, що мали вставні зуби, а можливо, тому, що привчені так і ніколи в житті не пробували поїсти під час обідньої перерви, щоб ще встигнути збігати на базар та купити щось із продуктів додому, бо після роботи немає такого супермаркету, де була б можливість придбати хлібину чи масло, не кажучи про м'ясо, фрукти чи рибу. Всі магазини дорогою додому вже зачинені, а як щось і працює, то в тій обдертій будці з напівп'яною продавщицею, яка цокає зубами від холоду і час від часу перехиляє чарчину дешевої горілки чи самогонки, щоб зігрітись, бо ті десять светрів та штанів, які вона натягнула на себе і зробила таким чином із себе чисте опудало, не зігрівають, тому що металева будка всередині не опалюється і покрита сантиметровим шаром інею. І дивлячись на її посинілі руки в засмальцьованих рукавицях із дірками на пальцях, не захочеться купувати ту хлібину, тверду, як камінь, від холоду. А від думки, що за день її обмацали десятки брудних рук, апетит зникає миттєво.

І таким чином навчена швиденько їсти Світлана не хотіла сидіти біля них із порожньою тарілкою та заглядати їм у рот, як вони чемно пережовують обід чи вечерю, яку вона приготувала. Вставати з-за столу раніше за всіх було недотриманням певного етикету, який її вже "дістав". За столом ніхто не промовляв ані слова, були вимкнені всі сучасні пристрої і надбання цивілізації – радіо, телевізор. Панувала мертва тиша, і тільки чутно було хрумкання салату чи огірка або легеньке побрязкування посуду об скляну поверхню стола.

Світлана зі сміхом згадувала, як уперше сіла вечеряти з ними. Того дня вона приготувала спагеті з м'ясом та сиром, який називався дуже романтично – "пармезан". Для споживання макаронів поклала ложку і виделку, а також ніж для м'яса. Ложку – зліва, а виделку і ніж – справа. Метод споживання спагеті полягав у тому, що їх треба було набирати виделкою правою рукою і закручувати в ложці, яка була в лівій руці, у спіраль, яку потім слід було підносити до рота. Вона колись бачила в італійському фільмі, як сім'я якогось мафіозі віртуозно споживала макарони таким чином. Світлана почала крутити ті довжелезні макарони, а вони в неї аж ніяк не змотувались, а звисали до самої тарілки довгими несимпатичними черв'ячками, обсипаними сиром пармезаном, а вона їх крутила і крутила. У неї одна макаронина закручувалася так, як треба, інша, навпаки, розмотувалася і звисала, майже падала – у рот покласти неможливо. Вона вирішила їх різати ножем і звично їсти виделкою. Раптом у тій гробовій тиші її ніж падає на скляну поверхню стола зі страшним брязканням. Може, це було і не так голосно, але всі присутні за столом від прикрої несподіванки та її незграбності підскочили, як попечені, і подивилися на неї таким поглядом, що вона все зрозуміла без зайвих слів. Світлана чемно вибачилась і почала далі делікатно нищити цілісність тих клятих макаронів, але її екзекуція на тім не скінчилась. У неї, як навмисне, знову із рук вислизає ніж, ще й з таким голосним звуком, подібним на бій церковних дзвонів у її селі, який закликає всіх на вечірню або сповіщає, що в селі хтось помер. Стара мало не знепритомніла на кріслі, а Ніночка осудливо подивилася на Світлану, а ту розібрав такий сміх від цієї кумедної ситуації, що вона ледь добігла до туалету. Потім прийшла й усміхаючись вибачилась, але їсти вже не сідала, а тільки пирхала від сміху. Щоправ-

да, після вечері з нею реготали всі: і стара мадам, і її дочка. Більше спагеті вона їм не готувала, а як варила, то ламала ті довгі макарони на коротку вермішель.

...І от вся родина почала вечеряти, а Алекс делікатно спитав у Світлани, чому вона не прикрасить їхнє товариство своєю присутністю. Їй нічого не залишалось, як сісти до столу разом з усіма. Вечеряли, як завжди, у повній безмовності і лише делікатно просили один одного передати якісь спеції чи тарілку. Алекс сидів навпроти Світлани, а в неї зовсім пропав апетит, бо вона бачила, як він час від часу дивиться в її бік із неприхованим захопленням. Їй було шкода його і себе, як не дивно, також.

Вечеря тривала для неї неймовірно довго, і нарешті, коли всі чемно почали складати на тарілки свої ножі й виделки, вона полегшено зітхнула – фініш.

Старі та Алекс чемно подякували їй за смачну вечерю, а він сказав:

– Леді, я вам заздрю, що ви кожен день їсте такі смачні страви, кращі, ніж у ресторані.

– Алексе, а що тобі заважає? Одружись зі Світланою і будеш кожен день ласувати не гірше, ніж ми, – цілком серйозно сказала Ніночка і продовжила: – Ти знаєш нас довгі роки, і завжди в нашому домі працювали жінки, здебільшого, європейки, але такої привітної, живої та веселої не було ніколи, а про її господарність я і не кажу. Якби я мала дочку, то хотіла, щоб вона була саме такою. Дякую вам за роботу і вашу доброту, Світлано.

Світлана зашарілась, бо не чекала такої чуйності та прояву теплих почуттів від завжди стриманої господині.

Чемно всім подякувала і пішла займатися своїми справами до кухні, де на неї чекав посуд, який за неї однаково ніхто не помиє. Швидко впоравшись, пішла втомлена у свою кімнату, хотіла швидше лягти спати. Її ніхто не турбував, і вона не помітила, як солодко поринула в сон, відганяючи від себе всі думки: і приємні, і важкі...

...Через два тижні Борис читав від неї лист:

“Привіт, мій коханий, солодкий і найрідніший чоловік!!!

Пишу тобі і не знаю, з чого починати: чи з дрібниць, а потім перейти до найголовнішого, чи одразу перейти до справи...

Пам’ятаєш, я тобі розповідала, про кузена моїх господинь? Так от, він запропонував мені свою руку і серце. Спочатку він це зро-

бив, коли не знав про мою вагітність, а потім, коли я йому відмовила і розповіла правду про мій стан, дуже засмутився і декілька днів ходив, як у воду опущений. А вчора поїхав кудись зі самісінького ранку, навіть не прощаючись зі мною. Я думала, що він зовсім образився на мене, хоча не мав за що, але після обіду повернувся і прийшов разом із Ніночкою до мене на кухню із величезним букетом червоних троянд, став переді мною на одне коліно і сказав, що він повторно пропонує мені вийти за нього заміж і що сприймає мене такою, як я є, і мою дитину всиновить чи удочерить, бо не знає, кого я йому подарую, просить поставитись до його прохання дуже серйозно і не відмовляти йому. Я сказала, що я подумаю і дам йому знати про своє рішення. Ніночка в курсі моїх справ і дала мені можливість допрацювати до Нового року, а тоді я маю або їхати додому або на Флориду і виходити заміж за Алекса. Я навмисне не говорила тобі про це по телефону, щоб самій за цей час переосмислити всю ситуацію, яка сталася зі мною, і поки ти отримаєш лист і зателефонуєш мені, я вже сама якось визначусь, а ти скажеш свою точку зору на це. Щойно зможеш, передзвони мені, я чекаю на твою відповідь, яка є важливою для мене, бо ти не тільки моя кохана людина і мій друг, ти батько моєї дитини...”

Ця правда кинула Бориса спочатку в жар, а потім у холодний піт... Вона виходить заміж – це жахіття!!! Він ніколи про це не думав і навіть раніше не ревнував її, бо вона цілком була тільки його, і Борисові чомусь здавалось, що так буде вічно – він при жінці й дітях, а вона сама, а потім із дитиною, уявляв, як він буде приїжджати до неї в Полтаву... О, ні! Щоб так раптово виходити заміж та ще й не з кохання – це неправильно.

І в ньому прокинувся... самець. Решту інформації з листа прочитав похапцем, головне він зрозумів: вона скоро буде дружиною іншого, і його дитина, яка народиться, називаме чужого чоловіка татом. Він не знав, що думати, що говорити Світлані. У нього голова нічого не сприймала, а свідомість затьмарилась від чоловічого егоїзму.

Поставив автомобіль у гараж, поклав у свій сховок останній лист і прийшов додому на ватяних ногах. Дружини вдома ще не було, тільки дочки займалися своїми справами, вчились, бо скоро зимові канікули, а там треба готуватися до вступу в інститут. Зайшов до них привітатись, а вони в один голос:

– Тату, з тобою все гаразд, ти якийсь блідий?

– Приляжу, бо недобре почуваюся.

Весь час лежав у ліжку із заплющеними очима, навіть не вставав вечеряти, і дружина, перелякана його станом, принесла до ліжка чай, а він попросив валер'янку чи якісь заспокійливі краплі. Олена все зробила, як він хотів, нічого не розпитувала, а потім лише зрідка тихенько заглядала і питала, чи нічого йому не потрібно. Він навіть не вмикав світла, перегортав подумки сторінки свого минулого життя зі Світланою в пошуках правильного рішення, хотів бути об'єктивним і не міг, його розум відмовив йому, говорили лише почуття скривдженого самця. Коли б не різниця в часі, він зателефонував би їй вже, не зважаючи, що він удома, але добре, що доля давала йому термін для поміркованого аналізу, а не раптового здійснення якихось дій, за якими він потім би, напевно, шкодував.

Спав неспокійно, не міг дочекатися ранку, щоб піти на роботу і передзвонити їй. Телефонувати з дому йому все-таки не випадало, бо розмова, яку він подумки підготував, мала бути дуже емоційною.

...Через годину сидів в автомобілі й набирав знайомий номер. Світлана взяла слухавку:

– Добрий день, кохана, вітаю з одруженням! Ти мене жорстоко зрадила!

– Привіт! Чого ти одразу на мене накинувся, як шуліка на голуба! По-перше, я ще не одружена, а по-друге, я від тебе чекаю серйозної розмови, важливої для мене і моєї майбутньої дитини, а ти накручуєш себе і мене на негатив. Поговорімо, як дорослі люди. У мене зараз критичний момент, я не можу дозволити собі хвилюватись, бо я відповідальна за двох – за себе і за дитину. Що ти мені радиш? – спитала знервовано, бо не чекала такої різкої агресії до себе.

– Як можна виходити заміж без кохання? Найкраще тобі їхати додому, бути серед своїх і потихеньку влаштовувати життя тут. Ти що, думаєш, він не відчує, що ти виходиш заміж тільки з розрахунку? А потім буде витикати тобі це і зганяти свою злість на нашій дитині. Я проти такого одруження.

– А якщо я приїду додому, буду сама виховувати дитину і нервуватися через те, що я одинока і мені важко матеріально й морально, нашій дитині буде краще? Чи ти залишиш своїх дітей і приїдеш жити до мене? Якщо так, то я завтра ж купую квиток і їду додому. Чого ти мовчиш?

Борис знервовано відповів:

– Але ж ти раніше ніколи не вимагала, щоб я покинув сім'ю та переїздив до тебе, я тобі ніколи цього не обіцяв, бо я знав, що ніколи не зможу так зробити.

– А коли я в Україні знайду собі чоловіка та вийду за нього заміж, як тобі така думка?

– Не знаю. Я так тебе кохаю і не віддав би нікому.

– Так, це справді так. І сам не гам, і другому не дам – справжнісінька "зимова вишня". Я не хочу, щоб після мого неправильного рішення всі мої друзі й знайомі сміялись із мене і за спиною говорили, що я дурепа, як про героїню з того ж фільму, яка покинула чоловіка, який її кохав, позбавила себе і дитину забезпеченого життя, повернулась у злидні в надії бути із коханим, який тільки і спромігся, що зайнятись з нею коханням, і знову того ж вечора пішов до дружини. Упродовж десяти років мучив обох жінок, і врешті його кохана стала для нього далекою і недосяжною. Я чекала від тебе іншої відповіді. Ти ж знаєш, що становище моє скрутне, мені кожної хвилини може стати погано, і хоч помирай. А до того ж виховувати самій дитину, це також не з медом. Я не хочу рідних навантажувати своїми проблемами і позбавляти дитину батьківської опіки, навіть якщо тато не рідний.

– Роби, як знаєш, я бачу, ти вже все вирішила сама. Тоді навіщо ти писала мені, що чекаєш на мою відповідь?

– Я багато думала цими днями, життя поставило безліч складних запитань переді мною. Я надіялась, що ти скажеш мені – приїжджай додому, я все покину і буду з тобою. Немає такої жінки, яка б не хотіла жити з тим чоловіком, якого кохає до безтями. Втім, я знала наперед, що ти цього не скажеш і, тим паче, ніколи не зробиш, і я передбачала, що не схвалиш мого рішення. Натомість своєю поведінкою ти підтвердив його правильність. Люди склали мудру пісню "Сладкую ягоду ели вместе, горькую ягоду – я одна". Я не шкодую за тим часом, коли ми були разом, і надзвичайно щаслива, що вагітна, і тепер, після нашої розмови, моя душа мусить заспокоїтися, адже я скоро буду мамою, а моя дитина буде мати надійний тил. Я з нетерпінням чекала на твій дзвінок і мені погано від того, що ми так зле поговорили. Я не хочу, щоб ми викреслили з нашого життя все добре, що в нас було, і якщо ти не проти, я буду час від часу писати

тобі листи, я думаю, тебе цікавитиме моя подальша доля. І від тебе я буду чекати якусь звістку. Якщо я не напишу тобі з якоїсь причини, а ти захочеш знати, що зі мною, передзвони моїй сестрі, вона залюбки тобі все розповість, бо повністю в курсі всіх моїх справ. Не ображайся на мене і дзвони на мій мобільний телефон, мій номер не змінився, а в цьому домі мене скоро не буде.

– Світлано, я не можу з тобою говорити спокійно, залишмо нашу розмову відкритою, сьогодні я не володію собою і не можу зараз дати оцінку всьому. Прости мені. Добре?

– Згода – прощаємось на хорошій ноті. Я тебе цілую. Дзвони.

Борис поклав слухавку, і його душу заполонила така пекельна спустошеність, яка буває після відступу стихійного лиха, – замість квітучого саду кохання і надії на якісь, можливо, навіть віртуальні зміни, залишилося велике чорне згарище від кохання, мрій і сподівань. Раніше, коли йому було зле чи він мав якісь неприємності, він телефонував до неї, чув її голос, яким вона, як казкова чарівниця, знімала з його душі припалий порох негараздів, або хотів вилити їй жалі за нею та розповісти про своє кохання, яке його підтримувало і додавало наснаги до життя. Він писав лист і молодів від того, що може відчути, мов у давні юнацькі роки, тремтіння закоханого серця, чи просто сидів у спогадах і згадував, як йому було безжурно і тепло з нею там, за океаном, або останнім часом мріяв, як вона народить йому сина, а він приїжджатиме до них, і вони з ним бавитимуться, а тепер цього вже нічого не буде... Вона стане чужою дружиною незнайомого йому американця. Від ревнощів у нього зводило щелепи, давніше такого він за собою не зауважував. Він був лихий на весь білий світ і знав, що нічого не може змінити ні у своєму житті, ні в її долі, де всі ролі давно вже розписано.

...Він зателефонував їй лише перед Новим роком. За цей період він перестраждав болючими ревнощами, злістю, відчаєм і ще цілим букетом почуттів, в якому головне місце займало кохання.

Світлана дуже зраділа, почувши його голос:

– Прости мені, кохана моя, я егоїстичний і ревнивий осел, і думав лише про себе, як мені буде погано, коли я втрачу тебе назавжди. Я не розумів, як тобі складно і важко самій, та ще й враховуючи твій стан. Я бажаю тобі щастя й основне, щоб ти легко виносила і народила дитину. Прошу тебе ще раз, прости мені, до-

зволь писати і час від часу телефонувати, бо я не можу повністю відмовитися від тебе. Я думаю, що в нас було стільки хорошого, що нам гріх гнівити Бога і сваритися, тим більше, що в попереду є те, що буде зв'язувати нас завжди, скільки б ми не жили на цьому світі, – наша дитина.

– Добре, я не те, що прощаю, я розумію і шкодую тебе, і дуже-дуже сумую. Так, як нам було добре вдвох, я думаю, ні мені, ні тобі вже не буде, але тут уже нічого не вдієш. Будемо жити кожен своїм життям, у надії на все найкраще...

Новий рік вона разом з Алексом зустрічала в Нью-Йорку. А перед тим...

Він приїхав до них на Christmas – Різдво у гарному настрої і з величезними пакунками, привіз усім різдвяні подарунки. Світлана дуже хвилювалася. Коли він був попереднього разу, вона сказала, що подумає над його пропозицією до Різдва і остаточно скаже йому своє останнє слово. Після розмови з Борисом вона зателефонувала своїй сестрі і плачучи розповіла все. Орися розраджувала її, як могла:

– Я маю знайому, яка працює в дитячому будинку. Так от, вона мені розповідала про велику різницю між усиновленням дітей нашими людьми і американцями. Наші вибирають, щоб дитя було найгарніше, найрозумніше і найздоровіше, щоб потім було ким хизуватися і пишатися перед своїми друзями та навколишніми, видавати за своє, а бездітні американці приїжджають із такої далечини, щоб вибрати і адаптувати собі дітей хворих або з якимись вадами, щоб допомогти тій маленькій людині в її подальшому житті, і це є дуже важливо. Алекс кохає тебе, і ти побачиш: він буде для твоєї дитини найкращим татом, а тобі чудовим чоловіком. Ти сама добре знаєш, навіть, якщо б Борис пішов зі сім'ї, він би постійно розривався між тобою і своїми близькими. Чи тобі треба, щоб тебе хтось кляв? Я вважаю, що ні. І мама була би щаслива, якби ти вчинила по-християнськи – відпусти кохання Бориса зі своєї душі, залиши тільки теплі згадки і дружні почуття, розірви цей хибний зв'язок і спробуй побачити в Алекса те, що тобі хотілося би бачити в ньому, можливо, він саме те джерело добра, шляхетності й романтичного кохання, яке тобі потрібне. Пам'ятаєш, давно ти мені розповідала сон про маму і тата, той шлюб та весілля в чужій церкві – вони ще тоді знали, що так буде, бо при-

йшли до тебе уві сні і показали твоє майбутнє, а ми з тобою гадали, що могло означати те дивне видіння. Не переч їхній волі, будь розумницею. Я так хочу, щоб ти, нарешті, була щасливою, забезпеченою і змогла приїхати до нас якнайшвидше, а потім бути біля нас, скільки ти хочеш, а можливо, і ми б потім, завдяки тобі, подивилися на світ Божий. Послухай мене, дитино моя. Мама заповідала, щоб ти мене слухала.

– Добре, – відповіла Світлана, і від туги та жалю, що вони не могли притулитися одна до одної та припасти до рідного плеча, обидві ридали на різних кінцях великої землі.

...Підготовка до Різдва у старовинному домі була, як ніколи, веселою та голосною. Мадам весь час ховалася від усіх присутніх у бібліотеці – "лайбрері", як вона казала, а Маргарет (нова жінка – полька, яку знову ж таки "посватала" сюди доленосна старенька Дозя, яку п'ять місяців тому Світлана зустріла біля летовища) переймала досвід роботи і вивчала, де і що в цьому домі лежить. Ніночка потихеньку плакала за Світланою, єдине, чим вона була задоволена, що та потрапила до рук порядного і поважного чоловіка, яким був її кузен. Вона розповіла Світлані його долю, щоб підготувати її і показати Алекса в усій красі. Юнаком він вчився в університеті і був заручений з дівчиною, з якою мали побратися після закінчення науки, але сталося так, що вона поїхала на студентську практику на якісь розкопки, зірвалася з гори і дуже покалічилася, довго лікувалася, але травма хребта була занадто серйозною, і вона, промучившись п'ять років, таки померла. Він дуже сумував за нею, бо під час хвороби не покинув її і багато допомагав, але від того часу не одружувався, мав різних жінок, однак до узаконення стосунків так ні з ким і не дійшло.

Ніночка, генетична суміш гарячої крові іспанців і холодної російської, була людяною і справедливою. Вона зауважила, що жінки-слов'янки дуже віддані і готові на самопожертву для коханої людини, а які вже господині – не підлягає жодним сумнівам. Американські жінки, можливо, тому, що виросли, щоденно споживаючи досягнення високої цивілізації, є занадто зарозумілими і вимогливими до своїх партнерів і особисте "я" ставлять вище за все, на відміну від жінок-слов'янок, які, навпаки, завжди вміють пристосовуватися і змінювати свою внутрішню сутність заради обраного ними чоловіка, як хамелеони, у кращому розумінні цього слова.

Ніночка була рада за кузена і Світлану, яку встигла полюбити, мов рідну дочку, і переживала за її здоров'я, бо якось дуже раптово виріс живіт. То не було видно вагітності, а то за короткий час став такий круглий, ніби вона проковтнула надувний ґумовий м'яч, і господиня, яка сама ніколи не була в такому стані, милувалася її поставою з материнською тривогою та теплотою.

Алекс знову вніс в тиху сімейну гавань лавиноподібний святковий настрій. Ледь він переступив поріг – усі відчули, що в домі з'явився чоловік.

Жінки причепурилися, включаючи стару мадам, яка собі зробила "мейк-ап", як вона казала, а по-нашому – яскравою червоною помадою намалювала губи, на повіки нанесла світло-блакитні тіні, а на зморщені старечі щоки – рум'яна. На столітній жінці це виглядало дещо кумедно. Ніночка, побачивши її такий чудернацький макіяж, почала витирати рум'яна і зауважила, що зараз вона подібна на маску для свята Halloween – Хелловін, якою треба когось злякати. У старої від такої дискримінації геть зіпсувався настрій, щоправда, через п'ять хвилин вона про все забула, бо останнім часом мала страшенні провали в пам'яті. Вона розповідала вірші з дитинства, але не могла згадати, що було хвилину тому, і цим вносила свою гумористичну частку у веселу атмосферу передріздвяного свята.

Світлана чекала його приїзду і хвилювалася від розмови, яка мала відбутися, але її тривога була даремною. Алекс показав себе з найкращого боку. Запросив родину у вітальню і, не чекаючи вечора, почав роздавати подарунки. І зробив це настільки артистично, легко і весело, що всі жінки були в захопленні від нього, і Світлана не була винятком.

– Оскільки на батьківщині моєї нареченої вже вечір, і там всі отримали свої різдвяні подарунки, ми так само почнемо свято з цієї приємної процедури. Ця шаль – для найгарнішої та найповажнішої жінки в нашій родині, – і простягнув подарунок мадам, яка сиділа у кріслі поруч нього.

Емоцій радості й захоплення племінником їй вистачило потім на декілька днів, бо подарунок був справді гарним, і старенька не знімала її зі своїх плечей цілий день аж до ночі. Наступного дня ця шаль знайшла своє постійне місце на кріслі біля письмового стола, мадам уважно спостерігала, чи її, бува, хтось не одя-

гав (“Потому что это только мое, как впрочем и все остальное”) – ще той характер!!!

– А це – для моєї дорогої кузини, в домі якої я знайшов своє щастя, – і простягнув великий пакет Ніночці.

Та зашарілася і почала обережно розгортати подарунок. Він був так гарно запакований, що їй було шкода неакуратно розривати яскравий папір, перев’язаний стрічкою. Нарешті вона впоралася з цим, і всі з цікавістю чекали, щоб дізнатися, що ж там. Ніночка, майже плачучи від розчулення, показала свій презент, їй давно ніхто і нічого не дарував, і зараз вона була в захопленні від уваги свого кузена. Він вибрав їй чудовий набір із перлів – намисто, перстенець і сережки, і все це було в гарній вечірній сумочці. Алекс продовжував дивувати всіх далі:

– Ніночко, я хочу, щоб ти одягнула цей набір на наше зі Світланою весілля, і я думаю, що сумочка прикрасить твій вечірній наряд. А далі подарунок найчарівнішій жінці, яку я колись зустрів, і яка, я надіюся, незабаром буде моєю дружиною. Я не помиляюсь? – і подивився таким теплим поглядом на Світлану, що тій нічого не залишалося, як тільки відповісти: “Так”.

Усе відбувалося, як у неймовірно фантастичних голлівудських стрічках, які вона передивлялася неодноразово і завжди плакала від захоплення і віри у прекрасну життєву казку, яка зараз відбувалася з нею. Чи вона колись думала, бігаючи босою в селі за худобою і качками, вигрібаючи гній зі стайні, коли мама була на роботі, а сестра вже навчалася в місті і не могла їй допомогти, або коли топила піч, варила їсти разом із мамою і ходила то по дрова під шопу, то по воду у другий кінець села, бо їх криницю замулило, а приготувати їсти, помити і попрати – одним цеберком не обійдешся. І курсувала вона з тими, непомірно важкими для її тендітної фігурки відрами десяток разів на день, а як помножити це на місяці й роки, то вона переносила тисячі відер, і пізніше, коли вона бачила, що люди в місті бездумно відкручують кран, і з нього безцільно витікають ріки цілющої води, – їй хотілося крикнути: “Ви не знаєте цій воді ціни і яка вона важка!”, але що б усіх навчити, у неї не вистачило б голосу.

І от тепер... Алекс підійшов до Світлани і допоміг розпаковувати подарунки – спочатку велику коробку, в якій лежала біла накидка з

натурального хутра. Він акуратно витягнув цей наряд, стріпав, щоб він гарно розправився, і обережно накинув Світлані на плечі:

– Оскільки наше весілля буде зимою, я волію, щоб це хутро зігрівало тебе, і ти почувалася захищеною від холоду.

А це – перстень, який я хочу подарувати тобі на наші заручини, – і надів на її палець чудовий перстеник із діамантом. – А це – прикраси до твоєї весільної сукні, яку, я маю надію, ми виберемо ще до Нового року, бо, я думаю, з весіллям нам треба поспішити, – і він передав Світлані маленьку оксамитову скриньку, в якій були кольє, браслет і сережки з діамантами.

Такий царський жест викликав у присутніх захоплення і легке заздрісне заціпеніння, проте він не дав їм можливості швидко оговтатись і вийти з цього стану та запищати чи по-іншому голосно проявити свої емоції та думки, бо його цікавила тільки реакція Світлани. Він дивився їй в очі закоханим поглядом, повільно підійшов до неї та поцілував у губи – це був перший їхній поцілунок.

І, можливо, від таких несподівано щедрих подарунків, його делікатності і такту вона із задоволенням відповіла на його поцілунок. І цей дотик її чутливих, а його міцних і спраглих уст був хвилюючим і солодким.

Різдвяного дня вони готували святкову вечерю гуртом: і нова працівниця Маргарет, і Алекс, і навіть Ніночка, яка, крім того, що накрити святковою скатертиною стіл та поставити гарний посуд, ні на що більше не надавалася, бо в них завжди були служниці, і на кухні вона почувалася, як чужорідне тіло, а комфортно – тільки за накритим обіднім столом.

Генералом "кухарського війська" була Світлана, і в результаті спільних зусиль вийшла смачна святкова вечеря в маленькому родинному колі. Час за столом пролетів миттєво, всі були веселі й щасливі, і лише стара мадам усе бідкалася і повторювала від хвилювання, за її порушений спокій, одну і ту ж фразу: "Матерь Божия, Богородица, да что ж вы все так орете!" Для неї будь-який звук, підвищений за своєю тональністю, прирівнювався до крику.

Після вечері всі розійшлися по кімнатах. Алекс пішов до Світлани, і вона, перепросивши його, прилягла на ліжко, а він сів на крісло поряд і дивився на неї ніжним поглядом, бачив, що вона втомилася, і тільки спитав:

– Можна, я побуду біля тебе? А ти відпочивай, я розумію, що ти цілий день на ногах і тобі потрібний відпочинок. Я тільки подивлюся на тебе і не буду заважати, а поговоримо завтра.

Світлана навіть не переодяглася, як була у домашньому костюмі, так і задрімала, а він накрив її легеньким пледом, що лежав неподалік, і дивився, як вона по-дитячому спокійно спить. Вона заснула міцним сном молодої здорової жінки, повної надій на світле майбутнє, яке її чекало, бо бачила, що біля неї справжній і сильний чоловік. І снились їй приємні й легкі видіння, такі, як колись давно в безжурному дитинстві, коли вона знала, що біля неї є мама, яка все зробить, допоможе і зрозуміє.

Він залишив її майже опівночі, усе дивився на неї і мріяв, як він привезе її у свій дім, як підготує сонячну і гарну кімнату для дитини, як вони будуть разом спати, хоча про це він боявся думати, бо в неї був уже досить великий живіт, і він не знав, як до неї доторкнутись, щоб їй не зашкодити.

Наступного дня Світлана встала, як завжди, дуже рано, але почула, що на кухні товче каструлями інша господиня, і їй відлягло від серця, навіть не вірилося, що вона вже тут не працює, а лише гостює. Вона ще не звикла бути в іншій, більш приємній ролі – майже родини і пішла привітатися до Маргарет, бо всі інші спали міцним сном, а за вікном гарно і легко падав лапатий різдвяний сніг. Світлана аж зажмурилася від цієї чудової зимової казки.

Потім прийняла душ і повернулася до себе в кімнату, не знала, з чого починати збирати свої речі. Через якийсь час прийшов розчервонілий від морозу Алекс:

– Я давно встав і пішов прогулятися по цій красі. На Флориді спека цілий рік, а такої снігової заметілі не побачиш ніколи. Світлано, поговорімо трошки, бо вже час усе вирішити в деталях і визначитися з нашим майбутнім.

Світлана для себе вже все розставила по своїх місцях. Вона зраділа його словам та щиро, без жіночого кокетства, відповіла:

– Ти ніколи не пошкодуєш, що взяв мене за дружину, я все зроблю, щоб ти був щасливий.

Але що гріха таїти, їй і самій хотілося бути коханою і щасливою та й кохати, їй було лише тридцять, а йому п’ятдесят два.

Алекс підійшов та поцілував її, і зробив це так, ніби вона вже була його дружиною, а він мав повне право так чинити. Світлана аж зашарілася від цього, а він її легенько і ніжно притулив до себе:

– Ти знаєш, я так переживаю за тебе і нашу дитину, що навіть боюся тебе обняти.

Мала рацію Орися: він буде чудовим татом. Його слова "нашу дитину" приємно вкололи її в самісіньке серце (як вона переживала, що дитина буде безбатченком! Богородиця таки її любить...) Ці думки крутилися в голові, поки вона виймала свої речі, а він складав їх у великі валізи, які взяв зі собою з дому. Він приїхав за нею великим автомобілем – "трак", як він його називав, у якому було достатньо місця, щоб все скласти, – це було авто для великої родини.

Декілька днів побули разом із новою для Світлани родиною. За цей час вони зібрали її речі, і робили це не як заручені, а як подружня пара – він хотів максимально швидко перевезти її до себе додому, офіційно оформити їхній шлюб і обов'язково відвезти до лікаря. Він не міг зрозуміти, як вона так легковажила, в неї великий термін вагітності, а її ні разу не оглядав лікар. Світлана вже не соромилася, коли він говорив із нею на такі теми, в його устах слова звучали по-батьківськи турботливо. Однак у ліжку вона себе з ним уявити ще не могла. Як і він. Почуття в них поки що були тільки платонічними. Можливо, якби вона не була вагітною від іншого чоловіка, їхні взаємини розвивалися б за іншим сценарієм, а зараз вони були далекі від сексуальних стосунків.

На святкування Нового року він вирішив зробити їй несподіваний і приємний сюрприз – забрати її в Нью-Йорк. Винайняв номер у гарному готелі і замовив святкову вечерю в ресторані, а перед тим вони мали час походити по супермаркетах, бо їй терміново треба було придбати новий одяг – усі її, навіть дуже нарядні речі були для неї вже замалі. Це був приємний час для обох, він хотів кинути до її ніг все, що їй сподобається. Вони ходили світлими просторими торговельними залами, оформленими дзеркальними стінками і вишуканими скляними шафами та прилавками, на яких лежало без ліку прекрасних і дорогих речей, не кваплячись пересувалися поміж стелажів із величезними колекціями одягу на різні смаки і уподобання. Вона відчувала себе героїнею фільму "Кралечка", або по-англійськи цей фільм називався "Pretty woman", де герої стрічки (в головних

ролях Джулія Робертс і Річард Гір) ходили крамницями і вибирали одяг та прикраси. І навколо них крутився весь персонал, як малюнки на яскравій та швидкій дитячій дзизі з її дитинства... Світлану переповнювали почуття щастя і задоволення життям.

Цього дня вони придбали для неї одяг і взуття, з урахуванням змін її фігури, а у великому салоні підібрали весільний наряд, який максимально приховував її "невеличкий недолік", – живіт вагітної жінки. Сукня була цікавою – вільного крою, подібна на білосніжний царський одяг із довгим шлейфом, і коли вона її приміряла, він захоплено сказав: "Ти – моя прекрасна королева!"

А потім була святкова новорічна вечеря, під час якої вони споглядали через скло за вируючим внизу людським натовпом, який чекав на останню хвилину старого року і опускання на землю яскраво-освітленої нью-йоркської кулі, що є символом початку нового року впродовж довгого часу. Всі радітимуть, як діти, вітатимуть одне одного та бажатимуть всього найкращого, і, не криючись від сторонніх очей, будуть цілуватися, загадувати найпотаємніші бажання, чекати весь наступний рік їх здійснення і просто радіти життю.

Алекс цілував її уста, і в його голові вирували бажання від найскромніших до чоловічих безсоромних Він так її жадав, що в нього перехоплювало дух від думки, що зовсім скоро, можливо, навіть цієї ночі, він буде з нею.

Світлана так само мрійливо заплющувала очі, і в її голові зароджувалися сміливі бажання, які вона пов'язувала з Алексом, її дитиною та майбутнім щасливим життям.

Перша ніч, проведена разом, можливо, тому, що була новорічною, а можливо, що бажаною для них, – була чудовою.

...Повернулися в готельний номер під враженням ейфорії свята і відчули всю важливість та красу цього моменту, все навколо підсилювало цей ефект. За вікном – тисячі яскравих вогнів Манхеттену і його величних хмародерів, навпроти ріка, на якій яхти та невеликі кораблі перетинають водні простори в пошуках новорічних пригод, та відблиски різноманітних феєрверків – то там вдалині, то тут зблизька.

– "Life is beautiful" – життя прекрасне, – тихо сказав він, обнімаючи її за талію і притискаючи легенько до себе.

Вона, зачарована нічною красою, стояла перед ним і дивилася у вікно, а він притулив її до себе, як найдорожчий скарб, і вона по-

чувалася найщасливішою на світі, була в розкішному номері, який називався "Клеопатра", і назва говорила сама за себе, який високий клас цих кімнат. Раніше Світлана працювала в готелі, де номери були значно простішими, але і вони видавалися їй чудовими завдяки красивим меблям, скляним душовим кабінкам і безліччю дрібниць, які роблять життя цікавішим і приємнішим. Тоді вона займалася контролем якості прибирання кімнат іншими жінками, перевіряла, як застелені ліжка, вимиті туалетні кімнати, протертий порох, а тепер вона сама – пані і може лягти на таке широке ліжко, на якому може вміститися з десяток людей, і ніжитися на красивій, майже шовковій постільній білизні, а після душу її тіло буде обгортати м'якенький і біленький халат.

Їй на хвилину здалося, що все це дивний сон, і захотілося себе ущипнути, але він повернув Світлану у прекрасну дійсність. Йому вже не терпілося бути з нею, вона, його мрія, була поруч і навколо нікого, тільки прекрасне сьогодення... І він був щасливий, що в такому багатомільйонному мегаполісі дивно і випадково переплелись їхні долі, абсолютно різних людей з інших континентів, верств населення, чужого побуту і звичаїв, але для нього зараз це не мало жодного значення, він був на сьомому небі в передчутті щастя з цією жінкою.

Алекс почав її ніжно цілувати і потихеньку підводити до ліжка, а потім пестити і поволі скидати з неї одяг. Він так хвилювався, що в нього тремтіли пальці, шепотів їй ніжні слова і роздягав її. Йому залишалося зняти тільки бюстгальтер та невеличкі трусики, які прикривали її найпотаємніші місця, і коли він подолав ці перепони, то побачив перед собою богиню, яка втілювала в собі образ матері – пружне тіло, яке не зіпсував круглий живіт, у якому проростало нове життя, вузька талія, а далі красиві й спокусливі стегна і стрункі довгі ноги, які показували дорогу до земного раю. Він був зачарований нею і почав цілувати її груди, які були тверді, як зимові яблука, і все нижче і нижче, вона не причулася і віддавала йому все, чого він прагнув. І коли він досягнув своєї мети, то з його грудей вирвався крик від задоволення і володіння таким досконалим творінням, яким була вона. Пізніше він цілував її лоно і живіт, вдихав аромат солодкої земної жінки, яка видавалася йому небесним ангелом, і він був розчулений, що віднині вона мала бути основною частиною його життя

і подальшим сенсом існування. Із нею він мав відчути всю гаму почуттів – кохання, батьківства і простого людського щастя. Він шепотів їй слова захоплення нею, як жінкою, людиною, говорив про її досконалість, мудрість і доброту, а вона танула від цих щирих слів і хотіла віддати йому своє єство і серце від вдячності, що він все це побачив і належно оцінив.

Потім, коли вона, втомлена коханням, спала на його руці, він боявся поворухнутись, щоб не потривожити її сон. Вони лежали посеред великого ліжка, пригорнувшись одне до одного, ніби хотіли зігрітися, іншою рукою він обняв її за живіт і чув, як час від часу в ньому пульсувало і рухалося нове життя. Він зрозумів, коли поруч людина, яку безмежно кохаєш, тоді ти готовий здійснити будь-які вчинки, мудрі і не зовсім, сміливі і рішучі, бо ти знаєш заради чого цей ризик, – і тоді вартує жити на світі. Ще не одружившись із нею, він вже чекав на цю дитину і був готовий віддати їм усе, що він мав. Ця дитина була бажана для нього, хоча зачата іншим. Він кохав жінку, хотів зробити щасливою і її дитину він прийме, як свою, бо її народить вона, його кохана дружина. Заснув, тримаючи її в обіймах у передчутті великих і приємних змін у своєму житті.

...Бориса так само стрімко несла течія життя, в якому вже зовсім мало місця було Світлані та його дитині. Він перестраждав, але, як не дивно, відчув полегшення, що хтось чужий узяв його важкий тягар на свої плечі і звільнив від всякої відповідальності. Доля все вирішила за нього... Хотів зателефонувати їй пізніше, після українських різдвяних свят, але закрутився у своїх проблемах і передзвонив аж у кінці лютого...

Світлана, як завжди, зраділа, почувши його голос, але він відчув різницю між нею, коли вона була тільки його, і між жінкою, яка є дружиною іншого. Під час розмови вона жодного разу не назвала його, як колись давно, “коханий” або “сонечко”, він почув тільки своє ім’я – Борис і не більше. Він не міг ні на що більше претендувати. З розмови він зрозумів, що їй добре, але вона ображена на нього за довге мовчання (невже його не цікавило її здоров’я і самопочуття?). Якщо вона стала дружиною іншого, вона не перестала бути другом і жінкою, яка носить від нього дитину.

Він перепросив її, а вона спитала, чи він не отримував від неї листа, і йому було соромно зізнатися, що він уже два місяці не за-

ходив на головну пошту. Світлана закінчувала розмову, аргументуючи, що вже не може говорити, і поклала слухавку. Він не образився на неї, але почувся негідником. Наступного дня пішов на пошту, де його чекали два листи, один з яких прийшов майже два місяці тому, а другий недавно.

Борис, як завжди завітав у свою надійну схованку – бібліотеку, яка була недалечко від головної пошти, і поринув у Світланині оповіді. Він читав і ніби чув її голос, і бачив Нью-Йорк та різдвяні дерева, прикрашені вогнями. Вона розповідала, як Алекс допомагав їй збиратись, як вони святкували Різдво в тому домі, де вона працювала. Вона розумно обминала всі гострі кути, які могли б ранити серце Бориса, і він це розумів, але з його боку було б смішно, якби він мав до неї якісь претензії, тому що він повернувся на батьківщину до своєї сім'ї і спав зі своєю дружиною, а її залишив саму і надіявся, що вона у свої тридцять років завжди буде такою цнотливою, якою була у вісімнадцять, і після нього ніколи вже не буде мати жодного чоловіка. Це був "чистої води" чоловічий егоїзм і авторитаризм стосовно жінки, як до своєї власності, навіть якщо вона не є дружиною, а лише коханкою. І Борис це знав, але уявляти, що вона комусь віддає своє тіло і душу, для нього було нестерпно, навіть зараз, коли він заспокоївся і практично не цікавився її життям.

У першому листі вона описувала свою поїздку на Флориду, як вони їхали автомобілем, як змінювалися краєвиди і клімат за вікном і нарешті потрапили в земний рай, де завжди тепло і сонячно, а навкруги пальми та різні тропічні рослини, яких вона ніколи не бачила, бо вона за своє життя не була навіть у Криму.

На своїй батьківщині вона була лише один раз на морі, коли їхала на студентську практику на сільськогосподарські роботи, була декілька днів в Одесі – оце і все її море. Бо коли були студентські канікули, завжди їхала до мами в село допомагати, та навіть пізніше, коли вже працювала у школі, то також не залишала родини, яка потребувала її допомоги. У той час у сестри була вже дитина, і вона приїжджала до мами в село разом із нею. А коли Світлана вийшла заміж, то встигла тільки один раз поїхати у відпустку з чоловіком у Карпати, а наступного року розлучилася і пізніше, працюючи в Нью-Йорку без відпусток, лише у вихідні разом із Борисом мала свята і повноцінне життя.

Про все це вона писала йому і він розумів, чому вона вийшла заміж за Алекса – хотіла побачити світ і зробити щасливою їхню дитину. Описувала дім, великий блакитний басейн, тропічні квіти та пальми навколо великого будинку, де все зроблено для комфортного і приємного життя. Цей будинок їй нагадував палаци з мексиканських серіалів. Про весілля написала зовсім коротко, а про дитячу кімнату, яку підготував Алекс, – детально.

Бориса це зачепило за живе, хоча він був ніби радий цьому. Однак це вразило його самолюбство й чоловічу гідність, що хтось чужий опікується долею його майбутнього нащадка. Сказала, що має призначений візит на прийом до лікаря, що Алекс оплатив їй медичне страхування та зробив документи на продовження візи, як його дружині.

Попрощалася і написала адресу, за якою їй можна писати, та домашній телефон, просила, як він отримає лист, щоб зателефонував їй, і вона скаже про результат візиту до лікаря. Після цього листа Борис відчув себе винним, що за стільки часу не поцікавився її здоров'ям, якби він її просто покинув, а не вагітною, тоді він міг би не переживати, а так...

– Ні, я все таки негідник! – сварив сам себе і відкрив останній лист, який прийшов зовсім недавно. Після досить сухих привітань, він із соромом читав:

"...Не дочекалась від тебе відповіді, і мені шкода, що тобі не цікаво, як мої справи. Тому я пишу тобі сама, а ти вже вирішуй – відписувати чи ні. Була в лікаря, можеш привітати, я маю двійню, хлопчиків, і щаслива, що є з Алексом. Він здуває з мене порошинки, я пильную тільки себе і чекаю появи на світ наших дітей. У домі є кухарка, яка готує їсти, і прислуга, яка прибирає, пере і пильнує мене. Ця старша жінка живе з нами, а кухарка приходить щодня, бо має свою сім'ю... – Лист мав суто діловий характер і цим дуже вразив Бориса... А закінчувався так: – ...Не знаю, коли напишу наступного разу, бо маю летіти з чоловіком до його родини в Сан-Франциско, а після приїзду лягаю в лікарню, щоб бути під наглядом лікарів, бо хлопчики великі, напевно, будуть важкі пологи. Приблизно маю народити на початку квітня. Якщо будеш цікавитися моїм станом, можеш зателефонувати до мене. Алекс не проти, щоб ти був у курсі моїх справ, а якщо не хочеш, то можеш зателефонувати моїй сестрі, Орися все тобі розпо-

вість. Номер телефону я тобі давала. До побачення, бажаю здоров'я, добра і кохання. Світлана."

Борис був готовий луснути від злості на самого себе за свою черствість:

– Багато разів проїздив біля пошти та навіть заходив туди у своїх справах. Бездушний егоїст, ну поцікався, дурню, чи є тобі лист, чи ні? – виговорював собі останніми словами і йому було соромно перед нею, бо вона не заслужила такої неуваги до себе... І вже пізніше до нього дійшло:

– Сини, близнюки. Точно, мама його була з близнючок, і він мав брата-близнюка, але той помер маленьким, і в нього дві дівчинки, а тепер він віддасть своїх синів комусь.

...Його серце знову зазнало болю і неспокою.

Наступного дня перед роботою пішов до церкви, дав на службу Божу за здоров'я Світлани, попросив у Всевишнього простити його гріхи й опікуватися нею і його майбутніми синами. Він знову мав за що переживати...

Новий рік закрутив Світлану у швидкий коловорот життя. Після першої спільної ночі в готелі вона зрозуміла, що доля послала їй саме такого чоловіка, якого вона потребувала, – шляхетного, розумного, делікатного і найголовніше – закоханого в неї, а ще вона не хотіла бути ханжею, навіть сама перед собою, і тішилась, що він заможний і щедрий, а це в житті надзвичайно важливо.

Вони їхали до нього додому. Він був щасливий від цього і, сидячи за кермом, співав від задоволення. У нього був гарний голос, і він весело підмугикував іспанському співакові, ритмічні пісні якого лунали в салоні.

Алекс зручно посадив Світлану на задньому сидінні, попередньо застелив його великим пуховим коцом, поклав дві подушки, щоб вона могла прилягти, бо дорога була неблизькою, їхати майже добу.

Вона лежала і, прикрившись теплим коцом, дрімала, дорога заколисувала її, а вона почувалася такою захищеною і пещеною, ніби була його улюбленою дитиною. Ще не ставши її чоловіком, він уже був кам'яним муром, за яким вона заховалась від усіх стихій і негараздів життя. Вона це відчула повною мірою, бо спостерігала за його поведінкою, починаючи від Різдва і закінчуючи сьогоднішнім влаштуванням в автомобілі. Він нічого не дозволяв їй зробити, а тільки

просив берегти себе і відпочивати, що вона зараз із задоволенням і робила. Від цієї опіки їй було тепло і затишно, і душу огортав спокій за долю майбутньої дитини...

Після першої близькості вони довго говорили про своє попереднє життя, і Алекс розповів їй, як у нього зародилося кохання до неї:

– Кохання пояснити важко, але я побачив, що ти була настільки щира в розмові зі мною і з таким теплом розповідала про своїх близьких, нічого не прикрашаючи, не соромлячись їхньої бідності і не принижуючи себе та їх, що я зрозумів, яке в тебе добре серце. Скажу тобі відверто, що розповідь про кохання до Бориса в мене викликала безліч почуттів. По-перше, я тебе дико приревнував до нього, хоча ще не мав жодного права на це, і в той же час відзначив шляхетність ваших стосунків і твою порядність. Ти нічого не вимагала від нього, знаючи, що його справжнє місце є у сім'ї. Я розумію, те, що ви були тут разом, це лише щедрий подарунок доброї долі, яка зробила ваше життя на чужині щасливим, але цей зв'язок вів вас у безвихідь, він розривався б між тобою і своїми дітьми. Дуже добре, що ти його відпустила зі свого життя, і я надіюсь, із серця також. Я так тебе кохаю, що просто марю тобою, і не хочу тебе ні з ким ділити, навіть подумки. Ти прекрасна жінка, годишся мені в доньки, і мені було дуже шкода, що ти, молода, красива, високоосвічена і розумна жінка, поставила своє життя на шальку настроїв двох пристаркуватих осіб – і мусила їм прислуговувати, виварювати та догоджати заради зовсім мізерних грошей, коли ти заслуговуєш бути принцесою при царському дворі. І коли я поїхав додому після мого першого візиту, не знаходив собі місця і згадував твій приємний голос, ніжний вологий погляд та очі, які затуманювали сльози, коли ти розповідала щось романтичне чи смішне, бо плакала і від того, і від іншого.

Ти – дорогоцінний камінь, який потребує вишуканої оправи, і, можливо, я був занадто самовпевненим, але я вирішив випробувати свою долю і вже тоді уявляв тебе в моєму домі, бо давно думав про своє запізніле холостякування і дорослих дітей своїх товаришів, але в мене не лежало серце до жодної жінки, і тільки ти розтопила лід моєї довгої самотності. Коли я почув про твою вагітність, то спочатку розгубився від несподіваності, а потім ще більше захотів тобі допомогти і відчув відповідальність за тебе, згадав десятки випадків серед своїх друзів, які адаптували дітей із В'єтнаму та Кореї і вважали це великим щастям.

І я подумав: які можуть бути вагання? Є чудова жінка, яку я шалено кохаю, вона вагітна, і я буду мати все одразу: і дружину, і дитину, і повноцінну сім'ю. Я сумнівався, чи зможу мати власних дітей, бо все ж таки п'ятдесят років – це не тридцять і навіть не сорок. Ти не можеш уявити, яке це щастя, коли ти маєш багатство і можеш покласти його до ніг тих людей, які потребують цього і яких ти любиш до запаморочення!

...Про все це Світлана згадувала під легеньке похитування автомобіля, що мчав із великою швидкістю рівною дорогою до її щастя.

...Дорогою зупинялися перекусити та сходити в туалет, і він так обережно її підтримував, ніби вона була зроблена із кришталю, а він боявся її розбити. Ввечері зупинились у готелі, щоб перепочити, повечеряти і виспатись. І він знову кохав її і пестив, і вона побачила, що його кохання було вишуканим та ніжним, і в той же час він виявився сильним чоловіком зі справжнім південним темпераментом. Ну що ще потрібно жінці? Бути коханою, бажаною і, до того ж, забезпеченою. Можливо, від того, що вона все своє молоде життя багато фізично працювала, добре вчилась і хотіла бути вищою від цієї повсякчасної трудової рутини, доля дала їй шанс попробувати інше життя, якого вона заслуговувала.

Змалечку вони зі сестрою мали свої господарські обов'язки, які в селі треба було виконувати без обговорення. Мама ходила на ланку в колгосп, а на їхню відповідальність залишала всю живність, яка була в них на господарстві. Найбільше їм дошкуляли голосні качата, які їли так багато, ніби в них були не шлунки, а бездонна прірва. Вони цілий день бігали по подвір'ю і своїми прожерливими дзьобами хапали дівчат за литки, і так крехтіли і гелготали, ніби були голоднісінькі, і жалілись на це, як та "дідова коза із казки, що бігла через місточок і вхопила кленовий листочок". Декілька разів на день сестри ходили на город, рвали ботвину із буряків, дрібнесенько різали її та додавали до звареної картоплі. Потім ретельно все це товкли, бо ті маленькі жовто-сірі вередливі качки, як примхливі діти, не хотіли їсти, якщо ця їжа не відповідала їхнім "качиним стандартам", і тоді вони своїми довгими дзьобами розкидали все по подвір'ю, хитро вибираючи із суміші саму картоплю, і, таким чином, додавали дітям роботу. І курей треба нагодувати, і свині їсти дати, і в хаті поприбирати, й корову припняти, коли вона з паші прийде, а часом і видоїти, якщо

мама не зможе прибігти з поля додому на обід. І так вони крутилися вдома цілісінький день, поки мама не приходила з роботи.

А потім йшли із нею на город і допомагали сікти та підгортати картоплю, видирати з грядок бур'яни, які росли набагато швидше, ніж те, що мама посіяла. Тільки після вечері сідали разом із мамою та іншими жінками на лавці під плотом і слухали їхні дорослі балачки та байки про відьом, ворожіння і різні дурниці, такі, що потім боялись іти до хати, минаючи темні кущі бузку, а коли подорослішали, то вже більше сиділи в хаті та читали книжки.

А потім трохи дівували, ходили ввечері в кіно чи на танці до клубу, але тієї щоденної домашньої роботи від них ніхто не забирав, аж поки не поїхали вчитись у місто, спочатку Орися, а пізніше вона.

Про це часто згадувала Світлана, живучи в розкоші на півдні Америки, у таких краях, які можна назвати земним раєм, і розповідала про це своєму чоловікові. Він із задоволенням слухав її і жалів, і ще більше кохав від того, що вона така бідова і не соромилася свого коріння, і стільки досягла у своєму житті, і вивчилась, і працювала, і була вродженою інтелігентною людиною, бо жодна освіта не дає людині шляхетності й лоску, якщо в неї в душі немає світла, гідності і доброти.

…Про весілля, яке було в них, Світлана розповіла своїй сестрі, вислала фотографії та запис цих урочистостей, щоб вона разом зі сім'єю могла подивитись. Пізніше Орися їй сказала:

– Таке можна побачити лише у кіно, я така рада за тебе і вже не можу дочекатись народження дітей, а потім і твого приїзду додому. Я б із радістю тобі допомагала, якби ти була поруч, а так – хіба що порадами. А що там Борис, не телефонує?

– Востаннє дзвонив у кінці лютого, – відповіла Світлана. – Ти знаєш, я його розумію, у нього свої житейські проблеми, і коли люди, які дуже кохають одне одного, розлучаються, відстань робить свою підлу справу – вони стають чужими, але я думаю, йому болить від того, що його дітей хтось всиновить, а він не буде мати до них жодного відношення. Я впевнена в цьому, бо ми були разом стільки років, що я вивчила його напам'ять і знала наперед, про що він подумає, тільки глянувши йому в очі. Я його дуже кохала, і він займає свою частку в моєму серці. Що гріха таїти, згадую його часто, але зараз живу в зовсім іншому вимірі й середовищі і не можу не оці-

нювати кохання Алекса і його ніжне і любляче ставлення до мене. Я кохаю його також, але вже коханням дорослої жінки, яка думає не тільки про себе, а й про своїх дітей. Знаєш, я не один раз переглядала запис нашого весілля і дивилась на Алекса збоку, не як головний герой тієї важливої події, а як глядач. Він був нависоті від початку до останньої хвилини – і сама організація, і прикрашення літньої тераси, і розміщення гостей та музики. А як він зі мною танцював!!! Майже носив мене та акуратно підтримував і пильнував. Він був дуже уважний до мене!!! А зараз навіть до сміхоти контролює, що я їм і як, каже: – Замало фруктів, вітамінів, соків!

Мені аж хочеться сказати йому:

– Якби ти тільки знав, які наші жінки не вибагливі і зовсім не привчені до пестощів. До останнього дня вагітності, майже до самих пологів, усе роблять для сім'ї: і їсти варять, і перуть, і хату прибирають, щоб принести новонароджену дитину в чистоту, і часто своєму ледачому чоловікові залишають повний холодильник "жировиська", щоб, поки вона буде в пологовому будинку, він із голоду не помер і мав чим закусувати, бо за пиятикою від радощів, що жінка у важких муках привела на світ дитину, особливо, якщо сина, не просихає два тижні. А потім, коли жінка повернеться додому, він ляже в іншій кімнаті, тому що дитина вночі прокидається і, як він каже, скавулить і заважає спати. А йому, бачте, завтра на роботу, а жінка буде вдома пухнути в ліжку або висиджувати біля телевізора. І жінка з малесенькою дитиною на руках, а то й двома, "посилено відпочиває" вдома: і їсти варить, і пеленки пере, часто тільки руками, без пральної машини, особливо в селі, і прасує, і прибирає, і гарно виглядає перед чоловіком, бо якщо вона "зачухається" із цими домашніми проблемами, то він може ненароком і до іншої піти.

Однак про це Світлана не говорила чоловікові, а лише думала і раділа, що в неї все інакше.

...Коли Алекс почув у лікаря, що вона буде мати двійню, та ще й хлопчиків, його щастю не було меж. Вони приїхали додому і радісні почали переобладнувати дитячу кімнату, бо вона була розрахована для однієї дитини. Алекс рахував дні до пологів і непокоївся за неї більше, ніж вона сама.

Настав термін народжувати, він постійно був разом із нею в лікарні, тримав її за руку, співпереживав із нею і так хвилювався, що

лікар після пологів, коли двоє гарненьких чорноволосих немовлят лежали на маленькому ліжечку біля породіллі, жартував:

– Я не знав, хто більше потребує моєї допомоги – жінка чи чоловік. На тобі лиця не було, а сама мука, ніби народжував ти, – і всі щасливо засміялись.

Дні вдома з маленькими хлопчиками, які були такі подібні, ніби дві ляльки, для Світлани минали, як свята, вона тішилася ними і годувала грудьми, прикладаючи одразу обох, одного – до правої, іншого – до лівої, і була щасливою, що в неї багато молока, а вони аж захлинались, смішно цмокаючи маленькими губками, і ловили кожну крапельку маминої життєдайної їжі.

Хатня робітниця цілодобово допомагала їй, вона мала великий досвід у плеканні дітей, бо самотужки вибавила дві дочки і сина, які зараз були вже одружені, мали своїх нащадків та жили десь далеко. Доля розкидала їх по різних кінцях Америки, і вона вважала Алекса своєю родиною, і хоча тільки працювала в нього, але була, як член сім'ї. Звали її Ізабел, і вона жила в домі сеньйора, як називала Алекса, уже понад десять років. Зараз вона була правою рукою Світлани і любила її, як свою дитину, а дітей пильнувала, як власних онуків. Завжди із замилуванням дивилась, як молода мама заколисувала хлопчиків, називала їх ніжно "мої соколики" і співала їм колискову пісеньку, напевно, стару, як світ, і люблену в кожній сім'ї, з якою виростали діти на її батьківщині:

АА-АА-АА, котків два,
Сірі – білі – обидва,
По бережку ходили,
Та качечку ловили,
А качечку у юшечку,
А пір'ячко в подушечку,
АА-АА-АА, котків два,
Сірі – білі – обидва.

Стара не знала, про що вона, але те, як її співала Світлана, викликало в неї почуття ніжності до неї та малят. Для неї, жінки, яка прожила чимало, було дивно і водночас приємно споглядати, як такі забезпечені тато і мама оточують своїх дітей ласкою і опікою самостійно, без сторонньої допомоги.

Алекс був власником великої готельної компанії, і бізнес у нього йшов так успішно, що він міг би найняти для дітей хоч десяток няньок, але йому самому хотілося після роботи побути з дітьми, подивитись, що нового вони вміють робити, на що реагувати. Дружина і діти були його найбільшим багатством, за яке він вболівав. Алекс так тішився малятами, ніби був їхнім біологічним татом, а хлопчики, як на його замовлення, були такі чорнявенькі, як і він – їхній названий батько. Ніхто зі знайомих, окрім Ніни, не знав їхньої сімейної історії, і подружжя порадилось, що це буде таємниця, якої вони ніколи і нікому не розкриють. Діти підростали в атмосфері любові і розкоші, сім'я ні в чому не знала нужди.

Світлана виглядала, як порцелянова лялька, пологи не зіпсували її фігуру, вона була такою ж стрункою і красивою і тішилася сімейним щастям та своїми діточками, які зростали, мов у казці. Зранку діти разом зі Світланою були біля басейну. Вони мали гарний плетений манеж, в якому сиділи і бавились, а вона відпочивала – плавала, трохи засмагала, ласувала фруктами, а потім усі втікали у дім, бо від страшної обідньої спеки рятували тільки кондиціонери.

День минав за днем, спочатку батьки тішились, як діти реагували на їхню появу, потім, коли почали "пасти коні", – як тримали головки. Алекс любив покласти їх на живіт і дивитись, як вони спостерігають один за одним, а потім смішно перевертаються, як ті колобочки із живота на спину, бо їм важко втримати головку. Вони зі Світланою раділи кожному їхньому новому звуку чи руху. А вечірні водні процедури – це взагалі було щось надзвичайне і кумедне. Купали малят разом у великій пластиковій ванночці серед іграшок у запашній воді, над якою Світлана кожен день довго ворожила. Алекс тримав одного у воді, Ізабел – другого, а Світлана їх мила. Після купелі несли їх у дитячу кімнату і годували. А потім хлопцями повністю опікувалася стара Ізабел, яка спала в кімнаті поряд. Двері до дитячої були завжди відчиненими, щоб вона могла дивитись за малюками.

Кожного дня, після вкладення дітей спати, подружжя мало святковий вечір. Алекс не хотів, щоб дружина почувалася відлюдницею і віз її на набережну океану прогулятись або в ресторан на вечерю, або до друзів, бо життя тут вирувало і пізно вночі, коли на цю південну землю спадала довгождана нічна прохолода. Подружжя було щасливе: він пишався нею, як жінкою, господинею і

мамою, а вона бачила в ньому чудового чоловіка і коханця водночас, батька своїм дітям.

Вона забула Бориса, і тільки дивлячись на підростаючих дітей, зауважувала його, до болю знайомі риси на обличчях своїх синів.

Назвали дітей, враховуючи побажання обох батьків, – одного Михайлом, на честь Світланиного тата, по-американськи це звучало Майкл, якого вона ніжно звала – Михайлик, а другого – на честь батька чоловіка – Енріке, який для неї був Андрійком. Хрестити дітей вона хотіла в Україні і планувала поїхати додому наступної весни, коли дітям виповниться рочок. Алекс не заперечував, бо і сам хотів поїхати на її батьківщину і познайомитись із родиною, жартував, що хоче побачити, звідки взялась його "зірка".

Борис уже не телефонував, тільки електронною поштою висилав короткі повідомлення питального змісту: як вона і діти. Світлана відповідала також по-діловому, не хотіла відчувати себе нечесною стосовно Алекса, хоча він і сам запропонував їй вислати фотографії дітей Борисові, а вона, у міру того, як хлопчики підростали, висилала їхні фото сестрі й одночасно йому, ніби повторюючи історію його сім'ї, коли, у ті давні часи, дружина постійно надсилала фотографії дочок.

...Рік для Світлани промайнув швидко, ніби мить, у безжурності та матеріальному добробуті. Вона була в постійному пошуку і приємному русі, привела дім закоренілого холостяка у вишуканий та затишний стан сімейної обителі, відчувалось – тут є справжня жінка, майстрів змінювали майстри, і, нарешті, не було до чого придертись.

Алекса захоплювала аура їхнього дому, він сміявся з неї і тішився одночасно, вона не переставала його дивувати своєю енергією і ні в чому не мала відмови, її слово для нього було закон.

Малюки також були доглянуті бездоганно, їх можна було показувати в рекламному ролику, як маленьких кіногероїв фільму за назвою "Мамина гордість". Алекс пропонував найняти ще одну жінку, яка б доглядала їх і допомагала їй. Світлана ж була проти, вона, крім нього та Ізабел, нікому своїх дітей не довіряла. Навіть, коли хтось із сімейних друзів приходив до них у гості, вона не любила, коли її синів тягали по руках чужі люди, кожен хотів їх побавити, бо вони були, як красиві однакові іграшки. Вона бавилась із ними сама, і цілий день діти були біля неї.

Дні злітали за днями. Сини підростали і були зовсім не вередливими, а коли почали самостійно сидіти, вона садила їх у спеціальні кріселка один навпроти одного, і вони годинами брязкали своїми забавками, зайвий раз не турбуючи її, а Світлана встигала щось почитати та, як мала відповідний настрій, а діти спали, приготувати якусь українську страву, бо Алекс любив вареники і борщ. Щоправда, це було не часто, але власну кухарку вона навчила, як приготувати голубці, деруни та мамалигу.

...Настала весна, хоча на Флориді весна і літо – цілий рік, але вона хотіла нарешті побачити свою весну – на батьківщині, їй уже пахло цвітінням вишень, яблунь і бузку.

Алекс і Світлана приготували подарунки, поскладали свої речі, придбали квитки і полетіли в Україну. Вона хвилювалась, бо не була там понад сім років.

Прилетіли у Київ. Аеропорт "Бориспіль" зустрів їх не дуже привітно. Митники перебрали всі особисті речі, десятки разів переглянули упаковки з дитячим харчуванням і все питали, навіщо їм так багато, ніби не бачили, що дітей двоє і їсти їм треба щодня. Невідомо, що там шукали, але Світлана із посмішкою перенесла цю наругу, а Алекс тільки здивовано дивився на те, що відбувається.

Нарешті їх відпустили, і Світлана побачила Орисю, яка бігла їй назустріч. Сльози радості перемішались зі сміхом. Потім підійшли племінники, які стали вже зовсім дорослими і соромливо цілували свою рідну тітку, забули, як колись не відходили від неї і все сперечались, хто буде із нею разом спати на одному дивані.

Познайомила родину зі своїм чоловіком і діточками, які викликали у всіх почуття замилування, такі вони були гарненькі.

...Світлана приїхала додому перед Великоднем. Алекс був у захопленні від всенародного святкування Easter – Істер, тобто Пасхи. Йому все подобалося: і гостинність цих простих людей, і тепла родинна атмосфера. Він усім також сподобався. Алекс запрошував родичів дружини до них в Америку. Світлана була постійним перекладачем, і Орися не могла натішитись, як сестра гарно говорить англійською.

...Швидко минали дні, які були перенасичені подіями: поїхали до батьків на могилу, потім ходили в гості до родини, тоді родина до них, а пізніше визначились із днем хрестин дітей. Орися мала бути хрещеною мамою для обох хлопчиків, а її чоловік Максим – хрещеним татом.

За декілька днів до цієї події зателефонував Борис (він знав, що Світлана планувала приїхати на Великодні свята). Племінники були вдома самі і радо відповіли на всі його питання, і розповіли, коли хрестини, в якій церкві і на котру годину.

Коли Світлана повернулась, вони забули розповісти їй про дзвінок, а потім забавились із малечою.

Наближався урочистий день. Святкову подію домовились відсвяткувати в кафе, яке було неподалік від церкви та їхнього дому. Це мав бути одночасно і прощальний обід, бо за декілька днів американці поверталися додому...

...На святкову церемонію до церкви зібралася вся родина і друзі Світлани та хрещених, усім було цікаво подивитись на американського зятя, Світлану та їхніх дітей. Особлива атмосфера церкви, красивий спів хору, який долинав ізвисоти і, здавалось, лився прямо із небес, повернули Світлану вдалеке минуле, коли вони з мамою щонеділі ходили до церкви і були зачаровані церковним співом, який їм видавався співом ангелів, а потім проповіддю старого священика...

І от вона знову в рідній церкві на батьківщині і присутня на найбільшому святі своїх дітей – їхньому хрещенні. Вона стояла біля чоловіка, який був такий урочистий, як ніколи, бачила, наскільки він серйозно ставиться до цієї події, і кохала його за це ще більше. Вона була щаслива, її сокровенна мрія здійснилась. ...Після Літургії присутні почали виходити з церкви, щоб поїхати в кафе...

Надворі було сонячно. Вийшовши із напівмороку церкви, де горіли тільки свічки і світло падало лише з віконниць куполів, Світлана не одразу розгледіла, що біля самих дверей на сходах стояв Борис. Він приїхав і був присутній на всій службі й хрещенні своїх дітей.

Коли він окликнув Світлану, у неї мало не зупинилося серце від несподіванки та жалю до нього, він зблід і схуд, видно, від переживання. Їй нічого не залишалось, як познайомити його з Алексом, своєю сестрою та її чоловіком, всі решта дивились і не знали, хто цей незнайомець, який очима, повними ледь стримуваних сліз, дивився на Світлану та її дітей, яких тримали на руках хрещені батьки.

Вона тихенько спитала в Алекса, чи він не заперечує, щоб запросити в кафе Бориса.

Той дав згоду, хоча вона побачила його неприховане хвилювання. Але Світлана, розуміючи його стан, обняла, поцілувала в щоку і сказала, що вітає його з найважливішим днем у житті його синів.

Ніхто із присутніх не зрозумів її привітання англійською мовою, тільки Алекс і Борис.

Цим привітанням вона заспокоїла свого чоловіка і зробила глибоку межу між Борисом і своєю сім'єю, і, найголовніше – вона рішуче відрізала, як ножем пуповину, його причетність до них, тобто Алексових дітей.

Пізніше, коли Борис повертався додому, ці події йому здалися найважчим випробуванням у його житті: він бачив своїх синів і не міг їх ні обняти, ні пригорнути, а від спілкування зі Світланою у нього взагалі все всередині затерпнуло: здавалось, що від збудження піднялась температура та охопив нервовий тремор.

Вона говорила із ним тільки у присутності Алекса і лише англійською мовою, добре, що ніхто з гостей та родини не міг зрозуміти, про що вони говорять, бо це викликало б багато непотрібних запитань. Він так мріяв поговорити з нею наодинці, але вона, для збереження спокою у своїй сім'ї, не надала йому такої змоги.

Прощаючись із нею та Алексом, він спитав, чи можна йому поцілувати дітей. Притиснув одного, а потім другого і поцілував у щічки. Світлана сама ледь не плакала, а в Бориса в очах був такий біль, ніби його шматували якісь пекельні внутрішні тортури. Він знав, що прощається зі своїми синами назавжди. Це видовище було не для нервових і вразливих, якими, крім Бориса, були Світлана та Алекс. Вони вже не могли дочекатись, коли непроханий гість поїде і залишить їх у спокої. Своєю присутністю він зіпсував їм свято, яке мало бути для них веселим.

Пізніше ввечері, коли лежали в ліжку і підвобивали підсумки дня, Алекс сказав:

– Ця зустріч однаково колись мала б відбутись і дуже добре, що це сталось, поки діти маленькі, але його несподіваний візит був для мене великим випробуванням. Я так кохаю тебе і ревную, що навіть не хочу уявляти, як він на тебе дивиться, знаючи, що ви були близькі стільки років. Однак по-людськи мені його дуже шкода, я б не хотів бути на його місці і знати, що десь далеко ростуть мої сини і не знають, що я їхній тато.

Цієї ночі він кохав свою дружину із шалом. Його пристрасть була підживлена почуттями ревнощів і тривоги за збереження своєї сім'ї. Світлана ж у ніч після хрестин спала неспокійно, все переверталась з боку на бік, як згадувала обличчя Бориса під час прощання з нею і дітьми. У повсякденному житті за своїми сімейними проблемами вона його забула, але повністю із серця все-таки не викинула. Велике кохання не вмирає, воно не палає, але потроху жевріє в серці. Досить подути сильнішому вітру обставин, і воно знову може запалати. Вона вже не кохала його, як колись, бо зараз сильно і пристрасно кохала Алекса, який був їй чудовим чоловіком, другом, коханцем і прекрасним татом для її дітей. Її почуття до Бориса, можливо, вже не його фізичної особи, а лише приємної пам'яті про кохання, були на кордоні жалю і людського співпереживання за минулим коханням.

Наступного дня, коли сестри заколисували дітей і самі зручно повлягались біля них, довго говорили. Орися бідкалась:

– Мені шкода, що так швидко пролетів час твоєї поїздки, ще декілька днів, і ти повертаєшся, а я навіть не наговорилась із тобою, Алекс постійно є біля тебе, і я не можу щось секретне розказати тобі, бо в мене таке відчуття, що він трохи розуміє, про що ми говоримо. Дуже добре, що ти до дітей говориш українською, англійську вони вивчать, як підростуть. Може, колись і в нас буде добре, і вони будуть приїжджати і розуміти братів і рідну тітку. Але коли то буде!!! – зітхнула і продовжила тихенько далі, ніби хтось її міг підслухати: – Мені так шкода Бориса, що я вчора цілу ніч не спала.

– Ой, не кажи, я і сама цілу ніч переверталась і все думала про нього, але Алекс мене приревнував до нього, і я не буду більше з Борисом спілкуватись, не хочу мати проблем на рівному місті, нічого вже не повернеш, хоча серце мимоволі однаково ниє за ним. Думаю, коли б я повернулася додому назавжди, то він би не залишив мене у спокої. А так на віддалі хай живе своїм життям, а я своїм. Тільки переживаю, як би його дружина не знайшла мої листи і повідомлення з фотографіями. Орисю, якщо він тобі зателефонує, то скажи, що я просила все знищити, воно все ні до чого. Алекс не розуміє української, а я однаково заховала листи Бориса подалі, а в нього ситуація інша, переживаю, щоб він не мав жодних проблем у сім'ї.

Пізніше виявилось, що вона, як у воду дивилась...

Світлана розуміла, що йому було важко бачити її, а особливо дітей, але він не міг не приїхати, знаючи, що вона поряд. Хоча назвати "поряд" – відстань у тисячі кілометрів, це непросто. Після сьогоднішньої зустрічі їй захотілось якнайшвидше опинитись у своєму будинку біля теплого узбережжя океану і забути все... Але в майбутнє ми завжди входимо, озираючись на минуле.

...Борис виїхав за місто і не міг керувати автомобілем, йому треба було десь зупинитись і виплакатись, бо в такому збудженому стані їхати було просто небезпечно. Він припаркував авто біля першого ліпшого мотелю, де стояло багато вантажних та легкових автомобілів, і пішов у приміщення з надією, що також знайде притулок на ніч, але застряг тут на декілька днів. Мотель відповідав сучасним стандартам гостинності: охорона авто спеціальним персоналом, харчування в красивому ресторані з живою музикою, ніч у гарній кімнаті, а також, за бажанням, відпочинок у сауні і надання ставлення спецпослуг – якісного та безпечного сексу в маленькому борделі – тобто господарі передбачили повний перелік забаганок для водіїв не лише "далекобійників", а й тих, хто хотів з якихось причин втекти з лона сім'ї. До цієї вразливої категорії зараз належав і Борис, він хотів відірватись від всього, напитись і розважитись з ким-небудь, щоб зрадити своїх жінкок: і дружину, і Світлану. Однак, коли він залишав цей благопристойний відпочинковий бордель, зрозумів: зрадив тільки себе і свої принципи.

...Його кімната була на другому поверсі. Він зайшов у номер і одразу пішов у душ, його морозило. Хотів зігрітись, заспокоїтись і поплакати, що в чоловіків буває дуже рідко – тільки в екстремальних ситуаціях. Довго стояв під струменями води, але не міг приборкати свою збуджену уяву, образу і жаль, перед очима були його маленькі хлопчики. Плакати не міг також, його нервовий тремор не минав, а в грудях застрягла важка грудка льоду. Вийшов із душу від страху, що, не дай Боже, йому стане погано, то знайдуть його голий труп у хтозна якій глушині, і від думки, що може померти в такому безглуздому вигляді, почав приводити себе до ладу і концентруватися на тому, що йому вкрай необхідно відпочити, а зараз – найкращий час і місце для цього.

Ніч перед хрестинами він майже не спав, був у дорозі і їхав, не зупиняючись, щоб встигнути на урочистість до церкви. Він не шко-

дував, що приїхав сюди, і не пробачив би собі, що не побачився з нею та синами. Щоправда, він уявляв цю зустріч трохи інакше і не сподівався такої холодності від Світлани, і це його мордувало найбільше. Вона говорила з ним тільки у присутності чоловіка, і Борис бачив, як у того ходили скули від нервів і ревнощів.

Світлана виглядала просто чудово, таку жінку неможливо не ревнувати. Вбрана, як елегантна заморська принцеса, і така ж струнка, якою її пам'ятав, і коли вона стояла в церкві, а він збоку дивився на неї, то, може, від її світлого одягу або сонячних променів, які падали зверху під якимось певним кутом або, напевно, від його кохання, навколо неї був світлий ореол. Вона так і стояла перед його очима – світла і прекрасна чужа королева.

...Він спустився з кімнати в ресторан, уже починало вечоріти, і столики поступово заповнювали гості, більшість з яких були заїжджі. До Бориса підійшов офіціант і взяв у нього замовлення, було видно, що в нього великий досвід роботи з різними клієнтами, він мав своєрідний вишкіл і одразу бачив, хто є хто і яких послуг потребує. Господар цінував своїх працівників, у них була кругова порука – офіціант шукав клієнтів для готелю і борделю, а відсотки від цього входили в його заробіток.

Борис, пристойно вбраний, виділявся із натовпу простих водіїв-"далекобійників" та хлопців із міста, які приїхали сюди розважитись, випити, потанцювати та переспати з чужою жінкою або штатною повією з місцевого борделю.

Випив горілки із перцем і закусив смачним копченим салом та овочевим асорті. Він давно не пив із таким задоволенням, весь час був при роботі, за кермом та й пияком не був також, міг випити з товаришами та друзями сім'ї, але знав свою міру, і дружина, як вірний сторож "обліко морале", не допускала до перевищення його алкогольних норм. Коли жив зі Світланою, то так само не зловживав, бо на роботі був постійно за кермом, а вдома вона, сміючись, казала: "Алкоголь і їжа – найбільші вороги сексу, кохатись треба тверезому і напівголодному, а після кохання можна і випити по крапелинці і поласувати, щоб гарно спалось і від голоду не снилися цигани". Він пам'ятав багато її різних примовок, таких доречних, до різних життєвих ситуацій, і не раз використовував їх при розмові, йому хотілось хоч якось згадати її у повсякденному житті, але щоб ніхто в той час не знав, що, ви-

мовляючи ту чи іншу фразу, він цитував найкращу жінку на білому світі. Йому не було із ким про неї поговорити, а йому так хотілось! Свою таємницю він нікому не міг довірити, не хотів руйнувати те, що мав, бо і так часто бачив запитальні погляди дружини, коли він впадав у вир своїх ліричних настроїв, які, очевидно, не стосувались її персони, і вона це добре розуміла.

...Кухня в ресторані була непоганою, і голодний Борис, який цілий день нічого не їв і на хрестинах у кафе також ні до чого не доторкнувся, бо відчував, що його присутність небажана і недоречна, надолужував пропущене – пив горілку і закусував відбивною із картоплею, хотів зняти стрес, але, як не дивно, не п'янів. Видно, щоб розслабитись, йому треба випити не одну пляшку, але він і не думав напиватись. Йому потрібна була компанія, щоб поговорити, бо в закутках його душі стільки всього накопичилось, що йому здавалось, вона от-от має тріснути від негативу і переживань, які на нього звалились. Він згадав, як колись давно вони із Світланою давали характеристику їхньому спільному знайомому, і вона, як колишній філолог, процитувала йому фразу, що про духовність людини говорив Григорій Сковорода, і він добре її запам'ятав:

Дерево без душі – колода;
Трава без душі – сіно;
Людина без душі – труп.

І от зараз він був із душею, але абсолютним моральним трупом, зогнилим сіном і тою струхлявілою колодою водночас, усередині в нього все закам'яніло і лише в голові пропливали картини сьогоднішніх хрестин, прохолодність Світлани, обличчя його дітей та спомини про давнє спільне минуле, яке було пристрасним і гарячим. Він пив горілку, щоб зняти напруження, бо боявся серцевого нападу, але чинив немудро, як роблять тільки чоловіки, – пив оковиту, замість заспокійливих крапель, і шукав незнайомого слухача для аналізу своїх проблем і надання підтримки та розради його душі.

Офіціант не підсаджував до нього нікого, хоча зал дедалі більше заповнювався і вже почала грати музика. Деякі пари кружляли в танці, але, як завжди буває в ресторанах чи на весіллях, спочатку більшість присутніх тільки споглядали на танцювальний майданчик.

Чоловіки голодними очима дивилися навкруги, вибираючи об'єкт, який би відповідав їхнім вимогам, а жінки чекали запрошень від будь-кого – навіть горбатий та кульгавий настороні видавався кращим, ніж свій, який набрид до чортів.

До Бориса підійшов офіціант і ввічливо спитав:

– Що ви ще бажаєте?

– Мені потрібна жінка на вечір і ніч, але вона має бути не пустою повією, мені потрібна жінка для розмови, розваги і, як усе буде добре, для сексу.

– Я вас зрозумів. Зараз приведу її до вашого столика.

Через декілька хвилин він підійшов із жінкою років тридцяти і спитав:

– Ви не проти товариства цієї жінки?

– Звичайно ні, сідайте, будь ласка, – відповів Борис, заскочений глибоким і вивчаючим поглядом жінки.

Вона була чорнявою, приємної зовнішності, не красуня, але мала такі великі й розумні очі, дивлячись в які, він уже не бачив нічого іншого. Хоча, коли вони пізніше пішли із нею танцювати, він зауважив її гарну фігуру і манери, мабуть, у неї були якісь життєві труднощі, якщо вона пішла працювати в цей мотель.

– Мене звуть Марія, – сказала вона, сівши на крісло навпроти нього.

– А мене Борис. Ви не голодні, може, б я щось замовив?

– Добре, я не відмовлюсь, бо прийшла з роботи і ще нічого не їла.

Борис здивовано підняв на неї очі і покликав офіціанта, той швиденько підійшов.

– Будь ласка, прийміть замовлення від дами. Я рекомендую відбивну, вона приготовлена дуже добре, і принесіть також чарку, фужер і щось випити. Маріє, будете пити сік?

Вона ствердно кивнула головою, і офіціант відійшов. Борис почувався ідіотом. Хотів розважитись і щоб його пожаліли, але в неї був такий проникливий погляд із прихованим сумом, що невідомо, кому ще треба буде співчувати. За все своє подружнє життя це була його третя жінка, враховуючи дружину і Світлану, студентські забави він ніколи не приймав всерйоз, то були дитячі розваги. Ця жінка не виглядала повією, і якби на його замовлення її не привів офіціант, він ніколи б не подумав про її древній, як світ, фах. Треба було

про щось говорити, а в нього язик став колом, він не мав готової теми для розмови, і коли підійшов офіціант, йому наче камінь з плечей упав.

– Вип'єте зі мною за компанію? – спитав у неї.

– Так, але зовсім небагато, я не п'ю.

– Може, ви скажете, що і не курите? – жартуючи спитав Борис.

– Так, ви вгадали, і не курю.

Він подивився на неї вивчаючим поглядом, як розвідник на генерала ворожої армії, вона з апетитом їла, мабуть, справді була голодна.

Коли її тарілка спорожніла, він спитав:

– А як ви ставитеся до танців?

– Із задоволенням піду з вами до танцю.

Танцювала вона дуже легко, і йому було навіть приємно кружляти з нею під ліричну пісню симпатичної молодої співачки.

Він забув, коли востаннє танцював. В Америці не прийнято в ресторанах танцювати, а вдома на всіх гостинах тільки сиділи за столом, музики ніхто не вмикав, чоловіки більше говорили про політику, а жінки, може, б і танцювали, та не було з ким. Так зовсім нецікаво проходили всі забави, закінчувались вони голосним співом "Многая літа", а дорогою додому обговорювали меню та стан сп'яніння присутніх чоловіків. І якби Борисові декілька днів тому сказали, що він після всіх своїх неприємностей і переживань в якомусь провінційному ресторані танцюватиме з повією, то не повірив би.

Останній тиждень після Великодніх свят він готувався до цієї поїздки – хотів побачити своє кохання та їхніх дітей. Коли після довгої дороги і кружлянь незнайомим містом під'їхав до церкви, то побачив, що люди вже входили всередину. Він переступив поріг церкви останнім, підійшов вперед і став збоку, щоб бачити дітей, яких тримали на руках хрещені батьки, і дивитися на Світлану, яка стояла одразу за своєю сестрою, щоб підстраховувати і заспокоювати дітей, якщо вони плакатимуть, а Алекс стояв біля неї за Максимом і також дивився за синами. Хлопчики були вже дорослими і з цікавістю оглядались навколо, але мама і тато були поруч, і вони раз у раз оглядались на них і усміхались.

Коли Борис побачив дітей у церкві, то в нього мороз пішов поза шкірою від того, що це його рідна кров, від якої він відцурався. І коли відбувались урочиста літургія та хрещення його дітей, він не

стримував сліз, які текли по його обличчі, бо його жорстоко обікрали складні обставини. Він плакав над своєю долею, яка була і доброю до нього і водночас злою мачухою, бо дала такі важкі випробування. Якби Світлана вийшла заміж і жила на батьківщині, то він би домовився з нею про побачення з дітьми і був впевнений, що вона б йому не відмовила, і фінансово він би допомагав, а в цій ситуації – ну що він міг зробити? Вона живе і буде жити там, за океаном, у добрі й багатстві, і ті гроші, які він міг би запропонувати їй як допомогу для дітей, були б смішними для її чоловіка-мільйонера. Він був принижений своєю бідністю і неспроможністю ні допомагати їй, ні бачитись із нею та дітьми.

...Після танців він відчув, що алкоголь трохи дався взнаки, і запропонував Марії піднятися до нього у номер. Замовив в офіціанта фрукти, горілку, сік і, легенько похитуючись, поніс усе це догори, вона йшла поруч і була абсолютно серйозною.

Коли вони зайшли в номер, Марія по-господарськи швидко накрила на стіл, нарізала фрукти, а він у той час спостерігав за нею. Скільки він дивився різних фільмів, такої повії він не бачив у жодному кіно: ні у зарубіжному, ні в вітчизняному. Усі виконавиці тих ролей були пусті, намальовані й вульгарні ляльки, це ж була абсолютно пристойна жінка, якій йому не терпілося розповісти про свої пригоди. У ресторані він цього не робив, бо голосна музика та й галас навколо не спонукали до викривання душевних таємниць отак прямо із моста й у воду. Йому хотілось інтимної та затишної атмосфери, і от зараз настав такий момент. Нарешті вона сіла на широкий диван, а він запропонував:

– Може, підсунемо ближче стіл, щоб нам було зручніше, трошки поговоримо та ближче познайомимось.

Коли, нарешті, розмістились, він почав її пригощати і розпитувати про неї, бо трохи переживав – лягати в ліжко з першою ліпшою жінкою було страшнувато.

Борис завжди дивувався чоловікам, які десь у відрядженні спали із невідомими жінками, щодня змінюючи їх, для накопичення колекції сексуальних споминів та спортивного інтересу або, як вони казали, для підтримки фізичної форми, що часто закінчувалося неприємними наслідками, а тут він сам, за власним бажанням, втягнув себе в таку халепу.

Він спитав, де вона працює, крім цього мотелю, бо ніколи не мав знайомих, хто бував би в таких установах із наданням інтимних послуг, і йому було цікаво, як така пристойна жінка опинилася на "дні", бо іншими словами її заняття й не назвеш. Коханка – це коханка, а повія – це як не крути, повія. Він ще ніколи не купував кохання, і не знав, як поводитися в у такій ситуації.

Але чарка за чаркою, слово за словом і з'ясувалося, що вона працює у школі вчителькою молодших класів. Це його вбило наповал, він і припустити не міг сумісництва таких різних професій. І після того, що вона йому розповіла далі, то він уже й не знав, хто кому має співчувати.

Її чоловіка посадили до в'язниці, бо він на смерть збив автомобілем людину, а родини вони не мали, бо обоє були з будинку для сиріт. Вона закінчила педагогічне училище, а її хлопець, який пізніше став чоловіком, – автодорожній технікум, і жили вони в гуртожитку колгоспу, де він шоферував, а вона вчителювала в початковій школі. Має дитинку, яка хвора на ДЦП, а тепер колгосп ліквідували, у школі платять копійки, гуртожиток майже розвалюється, бо за ним ніхто не дивиться, ще трохи і будуть, напевно, виселяти, тому що він в аварійному стані, городу немає, хіба що якусь грядку, але вона не рятує, а лише на моркві та буряку не проживеш, але якби їй і дали город, то самій обробити поле неможливо, бо так само за все треба заплатити. А товариш чоловіка, який працює тут сторожем, запропонував їй цю роботу, вона погодилась, але не знає, як буде жити далі, бо коли чоловік повернеться із в'язниці, то він не пробачить їй такого вчинку, а їй просто немає куди подітись. Вона вдень працює у школі, а потім ввечері просить сусідську дівчинку спати в її кімнаті з дитиною, а сама їде попутками сюди, далеко від села, де її ніхто не знає, а зранку повертається і йде на роботу. І закінчила сумну оповідь:

– Якби не хвора дитина, то поїхала б кудись у глухе село, де хати пустують, і пішла б на якусь роботу, бо зараз до міста доїжджати – далеко та й дорого. Що заробиш, те й проїздиш, – і важко зітхнула.

Борис із сумом вислухав її тираду і сказав:

– Ти знаєш, мені сьогодні було так погано, що я боявся померти від розпачу в цьому готелі, а поговорив із тобою, і моя біда на противагу твоїй виглядає, як місяць біля сонця. Хотів твоєї поради, але, напевно, треба розраджувати тебе, та не знаю як.

Пізніше він таки розповів їй про свою біду, але це вже було після того, як вони лежали в ліжку і відпочивали. Вона була хорошою партнеркою для зняття сексуального напруження і, як виявилось, розумною співбесідницею, уміла не тільки говорити, а й уважно слухати. Нарешті, він знайшов людину, якій можна виговоритись без приховування. Він швидко, начебто вона могла втекти від нього, не дослухавши його сповіді, розповів їй про своє життя в селі, навчання, одруження і закінчив найсумнішим – розповіддю про дітей, яких він покинув.

Вона слухала, не перебиваючи, і лише час від часу вставляла якісь репліки та давала відповіді, коли він очікував їх.

– Який ти щасливий, – нарешті, сказала вона. – Ти маєш хорошу дружину, дорослих дочок, яких ти гідно забезпечуєш. Що тобі ще треба? Твої американські діти не ростуть у дитячому будинку, де від голоду вночі зводить кишки, а вдень дають їсти таку баланду, як у в'язниці, і одяг такий, що його гидко на себе вбирати, і завжди від товстенних стін закинутого монастиря, в якому ти живеш, за тобою ходить холод і пронизує тебе наскрізь, і в тих мурах не можеш зігрітися навіть у сонячний день, а вночі майже цокотиш зубами, і ніхто тебе не пригорне, не пожаліє і не приголубить. Я мріяла довгими ночами про те, як я виросту і піду геть із цього холодного і голодного пекла, і таки вирвалась, і вчилась добре, а чим все закінчилось? Я знову потрапила в зачароване коло і не бачу дороги з цього чорного поля бід і неприємностей. Ти думаєш, мені не гидко працювати в цьому бардаку? Але я мушу, бо не хочу віддавати свою хвору дитину в сиротинець, і буду виховувати і плекати її стільки, скільки зможу. Бачиш, як буває важко в житті! Заради блага свого ближнього ідеш на все, навіть на те, що тобі гидке. Із тих клієнтів, яких я обслужила, ти перший, хто вислухав мене, як рівну собі людину, а не виліз на мене, як худоба, одразу біля порога і не вимагав хтозна-яких захцянок. Пробач мені, якщо я тебе не розрадила, але ти не маєш чого переживати і не заважай їм жити, твої сини є біля мами, і це – найголовніше.

...Встала вона вдосвіта, коли щойно починало сіріти. Борис, ще напівп'яний від учорашньої горілки, спитав у неї, скільки коштують її послуги і заплатив їй удвічі більше, а потім сказав:

– Я ще не поїду додому, бо морально і фізично не в формі. Ти сьогодні будеш тут?

– Так, – тихо відповіла Марія.

– Я прошу тебе побути цієї ночі зі мною.

– Добре, – так само впівголоса відповіла повія, – ти ще поспи. І Борис почув, як за нею зачинились вхідні двері.

Прокинувся, коли у вікно заглядало обіднє сонце. У кімнаті було задушливо і стояв неприємний запах від горілки, величезна пляшка якої була майже порожньою, голова – важка, як "баняк із квашеною капустою".

Борис із жадністю припав до пляшки з мінеральною водою і, втамувавши спрагу, підійшов до вікна, щоб його відчинити. За ним буяла весна. Вікна його кімнати виходили на село, яке вчора він не розглядав, а сьогодні вдивився. Воно було таке бідне, як на малюнках Шевченка: хати – низенькі мазанки, деякі навіть під стріхою, маленькі вікна біля самої землі й фруктові сади навколо, за якими тягнулися ділянки городів, на яких порпалися люди. Місцевість, порівняно із селами західного регіону, була надзвичайно бідною, особливо зараз, коли з кожної другої сім'ї західняків хтось виїхав за кордон заробляти гроші для своїх сімей, майже, як наприкінці дев'ятнадцятого сторіччя. Мотель своїм сучасним фасадом закривав панораму непривабливої сільської місцевості. Господар цього готельно-відпочинкового комплексу, напевно, мав якийсь тіньовий бізнес, бо навіть Борис, так довго працюючи за океаном, заробив собі лише на квартиру і автомобіль та відклав трохи грошей на майбутнє своїх дітей, а зараз жили безбідно на гроші, що він заробляв своїм бізнесом, який на сучасному етапі був дуже доречний і навіть необхідний. Подумав, що, напевно, так плачевно виглядало і село його красуні Світлани, з якого вона вирвалася на навчання в Полтаву, а потім за океан, і уявляв, яка вона зараз щаслива, проживаючи там, куди всі американці мріють хоч раз на рік поїхати на відпочинок.

Дивився у вікно і вдихав на повні груди запах села, який у місті давно забув. Люди ходили по своїх городах, хто за кіньми, бо орали землю, а хто вже щось садив, і він подумав, що давно не проводив час ось так, нічого не роблячи, він весь час кудись поспішав і не оглядався навколо. Вирішив сьогодні відпочити, піти в сауну, а потім пообідати, бо час сніданку вже давно минув, а вечір провести з Марією, але вже без пиятики, бо так він ніколи звідси не виїде. Борисові було шкода цю жінку, яка зовсім випадково зустрілась йому на шляху у важку для

нього хвилину, коли він не мав із ким розділити свою біду. Він згадував учорашній вечір, їхні сумні розмови, і його мучило сумління, що він нічим не зможе їй допомогти, навіть порадою. Думав:

– От я сьогодні міг дозволити собі лежати в ліжку до півдня, потім смачно поїсти і відпочити, а вона, не спавши зі мною майже цілу ніч, мусила йти на роботу, і не куди-небудь, а в школу до дітей, і бути з ними лагідною і ввічливою, бо вона їхня перша вчителька, а це така велика відповідальність, а ще нагодувати та обійти свою дитину-калічку. Дуже її шкода!

Зітхнув та й пішов у сауну.

Після приємного часу, проведеного в сауні, занадто гарній для такого забитого і забутого Богом села, піднявся до себе в кімнату, яка вже мала нормальний вигляд. Мабуть, прибиральниці, як і весь інший штат працівників, навчені до сучасного обслуговування: ліжко застелене, на столі прибрано, фрукти та залишки продуктів – у холодильнику, ванна і туалет чисті – усе пахло свіжістю та порядком. Борис констатував, що, напевно, господар довго тинявся десь по світах, коли все зумів так чітко організувати: обслуговуючого персоналу ніде не було видно ні з ганчіркою, ні з мітлою, всі були по своїх норах на сторожі чистоти і порядку в цій обителі відпочинку і розпусти водіїв. Бо таки краще все робити цивілізовано, ніж спати при дорозі в корчах і тремтіти з ґайковим ключем та газовим балончиком під подушкою, чекаючи, що хтось тебе грабуватиме.

І цей мотель, маючи при самій дорозі такий розкішний сервіс, був завжди заповнений водіями з усіх кутків країни та сусідніх республік, у чому Борис впевнився, коли спустився в ресторан. Майже всі столи були зайняті, а навкруги було чути чисту російську мову без українського суржику.

Проходячи по залу, донеслась також мова його регіону, і Борис мимоволі оглянувся, чи немає знайомих облич – не хотів би, щоб його хтось випадково тут побачив.

Підійшов вчорашній офіціант і з усмішкою спитав, чи все йому сподобалось у наданому сервісі. Борисові не сподобався підтекст цього запитання, і він, не відповідаючи, замовив собі обід, без алкоголю, тільки з мінеральною водою.

Смачно поївши, пішов на рецепцію і заплатив за наступну добу проживання в готелі. Вийшов на подвір'я, де був розбитий невели-

кий квітковий газон і росли кущі бузку, на яких уже прокльовувався цвіт і за день-другий вони мали цілком розцвісти. Сів на лавку і підставив обличчя сонцю, отак би сидіти, нікуди не поспішати і ні про що не думати, але так не буває – із голови не виходила Світлана з дітьми і, як не дивно, нічна подруга, яка розділила його самотність. Думав, як би їй допомогти, і нічого путнього не спадало на думку.

Вечір минув у такому ж порядку – вечеря з Марією, потім піднялися до нього в номер, трохи поспілкувались, провели останню ніч у ліжку і розсталися так само вдосвіта. Борис із нею щедро розрахувався, подякував їй за проведений час, а потім вони побажали одне одному успіху, майже як друзі, і життя розвело їх у зовсім інші площини.

...Борис виїхав із готелю зранку, майже одразу, як його залишила Марія. Їхав додому зі змішаними почуттями, біль від розлуки зі Світланою і дітьми приглушила біда чужої жінки, удома чекали діти і дружина, які були абсолютно невинні в його негараздах і проблемах. Він ні разу не передзвонив дружині і вимкнув свій телефон, щоб не чути від неї жодних зайвих запитань, сказав, що їде у відрядження у справах бізнесу. І зараз почувався негідником, який випробовує її нервову систему на міцність, бо коли ввімкнув телефон, то побачив, що дружина телефонувала не один раз і, напевно, дуже хвилювалася за нього. Кому він хотів зраджувати і мстити, а найголовніше – за що? Він і сам тепер не знав.

...Приїхав додому, коли всі спали. Олена встала з ліжка, як тільки почула його кроки по сходах, вийшла назустріч у коридор і сльозами в голосі сказала:

– Ну, слава Богу, приїхав, я вже не знала, що й думати. Чому ти не брав слухавку?

– Я так втомився, іду помиюсь і прийду в ліжко, бо нічого не хочу – ні говорити, ні їсти, тільки спати.

...Минув останній тиждень, і американські гості збирались у Бориспіль, їх чекала дорога й упорядковане та спокійне сімейне життя. Світлана задовольнила свою хіть – побачила всіх рідних і тепер із повним умиротворенням поверталася до себе додому. Летіла з легким серцем, найголовніше, що вона хотіла зробити, – зробила.

Ізабел зраділа їхньому поверненню і не знала, куди вже вициловувати дітей і як догоджати господарям, без них величезний дім був

пусткою. Алекс занурився у бізнесові справи, Світлана ввійшла у звичний життєвий ритм. Інколи їй здавалось, що її поїздка додому була дивним і приємним сном, і лише згадки про зустріч із Борисом псували їй настрій. Якби вона поїхала сама, то, безперечно, поговорила б із ним зовсім інакше, бо їм було що згадати і спільних тем для обговорення мали безліч, але поряд із чоловіком… Вона не хотіла його травмувати, бо він любив її та дітей так віддано і щиро, що Світлана і в думках не могла б поставити його у незручне становище чи дати йому привід для ревнощів. Після повернення вона вирішила не підтримувати з Борисом жодних контактів, не хотіла ворушити у своїй душі попіл не зовсім перегорілого кохання, і всі повідомлення Бориса залишалися без відповіді, а через якийсь час він припинив атакувати її своєю непотрібною увагою.

...Українська родина, провівши своїх американців, мала про що говорити і згадувати. Алекс сподобався всім без винятку, а Світлана і діти – це був привід для суцільних гордощів. Не в усіх є родина у Майямі!!! Коли по телевізору показували рекламу про можливість там відпочити або якісь серіали з південними краєвидами Америки, вони одразу відкладали всі справи і уважно дивились в екран, ніби могли там побачити Світлану і її дітей. Орися мріяла, як вона зі своєю сім'єю поїде до рідної сестри, яка через дев'ять місяців після поїздки додому ощасливила Алекса і всю родину ще однією дитиною. Вона народила донечку, яка, на відміну від чорноволосих синів, була точнісінькою копією Світлани – білявенькою, мов ангел. Для Алекса – це був апогей щастя, і він обожнював її і всіх своїх дітей, і робив їхнє життя суцільним святом. Вона жартома доводила чоловікові, що це благодатна атмосфера її батьківщини допомогла йому стати татом.

...Минуло два роки, і таки збулася мрія Орисі, вона летіла до сестри, але наразі сама. У Борисполі її супроводжувала вся сім'я, і від щастя, що їде і не куди-небудь, а в Америку, вона постійно усміхалась і раділа, мов дитина. Перед розлукою Максим жартуючи попередив:

– Дивись, щоб і ти не знайшла там мільйонера, бо я тебе дістану і за океаном.

...Дорога минула швидко, може, від того, що її переповнювали тільки приємні думки, бо летить у гості, а не на заробітки, як колись давно Світлана...

Зустрічала тільки Світлана з чоловіком, діти були вдома. Радість переповнювала обох сестер, скільки приємних хвилин попереду, не могли надивитись одна на одну. Орися із захопленням дивилася на молодшу сестру, яка виглядала, як леді. Пізніше, щойно вона отямилась від ейфорії захоплення племінниками, будинком сестри та її добробутом, перейшли на обговорення сімейних справ та різних новин.

У домі вже було дві няньки, контролювала яких Ізабел. Троє маленьких дітей одночасно, то не жарти, хлопчикам було по три роки, а маленькій Мелані майже півтора, вона народилася на свято Маланки, і мама дала їй те ім'я, яке вона собі принесла. Для Орисі продумали величезну відпочинкову програму, і пізніше у своїй родині вона розповідатиме, що побувала в раю.

Коли всі домашні розійшлися по кімнатах, а діти спали біля своїх няньок, сестри, як у давні минулі часи, сіли поговорити про все, що сталося за останній час у родині та серед знайомих, про що не могли говорити по телефону. Не забули і Бориса.

– Пробач мені, Світланко, я не хотіла тебе засмучувати, бо ти ходила вагітна, а потім годувала малу грудьми, боялася тебе нервувати, щоб не пропало молоко. У Бориса вдома були кепські справи, пов'язані з тобою. Ти не відповідала йому на повідомлення, і він телефонував мені час від часу.

І от якось його дружина почула нашу розмову – немає гірше, ніж паралельні телефони. Вона спочатку йому нічого не сказала, а потім знайшла фото в комп'ютері і взяла його на "абордаж".

Гучних скандалів не було, але він якийсь час навіть не жив удома. А потім одна з дочок завагітніла, треба було терміново робити весілля, і вони помирились. Недавно приїжджав у справах у Полтаву і навіть зупинявся в нас на декілька днів, то розповідав, що дочка народила внука, він готовий за нього віддати своє життя. А як обнімає, то віддає все тепло, яке віддав би своїм хлопцям. Ти знаєш, нам із Максимом він сподобався. Ти пробач мені, але я показувала йому фото дітей і розповідала про тебе. Я йому допомогла з однією жінкою, не знаю, хто вона для нього, влаштувала її дитину у школу-інтернат для неповносправних дітей, і вона пішла туди ж працювати вихователькою і живе там при інтернаті. Приємна така молода жінка, Марія. Я спочатку думала, що, може, вона його коханка, а потім зро-

зуміла, що ні, бо дитина старша, ніж твої хлопці. Вона не може бути його дитиною, але я дуже і не розпитувала, бо стільки своїх проблем, що не продихнути. Я дала йому слово, що не розповім тобі про його домашні проблеми, але він тобі передав через мене лист.

Світлана з хвилюванням відкрила конверт зі знайомим почерком і прочитала короткий лист, а в кінці:

“Зараз напишу тобі невеличкий вірш, який я прочитав у газеті, – він про мене і тебе, моя кохана...

О, як же мені жити?
О, як же мені бути?
Тебе ні на хвилину
Не можу я забути.
Ті губи, що казали,
Як сильно мене люблять,
Ті очі, мов перлини,
Що душу мою гублять.
Невже ти – моя мила?
Невже ти те кохання,
Яке буває в світі
Уперше і востаннє?
На тебе я готовий
Усе життя чекати,
Бо я тебе кохаю
Й завжди буду кохат.

Світлана подумала:

– Він невиправний романтик, напевно, такий, як і я...

...Не пара?

Увесь тиждень у проектному бюро на всіх перекурах та посиденьках за філіжанкою кави обговорювали лише одну новину – Олег одружується з Тамілою. Про неї, сміючись позаочі, розповідали один і той же анекдот, в якому жорстоко та вичерпно характеризували її зовнішність:

– Ребе, кілька років тому в мене зник чоловік. Як ви вважаєте, він повернеться?

– Відповісти на таке складне запитання може головний рабин. Приходьте завтра.

Наступного дня:

– Ребе, що сказав головний рабин?

– Він сказав, що бачить, що ваш чоловік повернеться. А я вам кажу, що він не повернеться.

– Чому?

– Тому що головний рабин не бачив вас!

...Таміла була дуже негарною: горбоносою, з широким жаб'ячим ротом і чорними великими бровами, які грубою каймою окреслювали ще чорніші глибокі очі. Така собі молода "бабуся-Ягуся", але з надзвичайно гарною фігурою, яка зовсім не пасувала до її лиця, ніби хтось вкрав тіло красуні з подіуму і приставив до чужої голови. Хто не бачив її з лиця, йдучи вслід за нею, не зупиняючись, без зволікань рухався туди, куди її зграбне тіло несли довгі стрункі ноги, за якими вище була спокуслива дупця, рівненька спина, довга аристократична шия, на якій трималася гордо піднята голова з густою, коротко стриженою рудою копицею хвилястого волосся. Але в тій негарності щось заворожувало, і не було жодної людини, яка б не звернула на неї увагу. Незнайомі чоловіки завжди швидко наздоганяли її, щоб позалицятись, а обігнавши, розуміли, що даремно так довго минали зустрічних та штовхались у натовпі. Вони почувалися жорстоко обманутими і зі злості хотіли плюнути в її бік. Ті, що йшли назустріч, так само, минаючи її, довго оглядались, бо дивно, що таке досконале тіло спотворювала голова з відразливим обличчям. До її зовнішності не було байдужих ні в натовпі, ні в невеликому колективі на роботі.

Таміла з Олегом навчалися в одній групі в інституті і приятелювали як одногрупники, не більше. На переддипломну практику їх обох направили в це проектне бюро, куди після успішного захисту вони

пішли працювати, де й були разом вже декілька років. Їхні робочі столи стояли поряд, і Олег так звик до Тамілиної присутності, що вже не помічав її негарності.

Він проживав у тій же квартирі, яку знімав ще студентом. Вона жила в батьків, які часто запрошували його в гості на свята та різні імпрези. А він із задоволенням навідувався до них. Таміла мала легку вдачу і якусь таємну родзинку: довго спілкуючись з нею, для сторонньої людини ставав непомітним її великий горбатий ніс, широченний рот, з якого під час усмішки несимпатично виглядали рожеві ясна.

Олег, навпаки, був вродливим високим чоловіком, з густою чуприною чорного волосся – справжній гуцульський красень, родом із карпатського села. Його батьки – прості люди. Інколи приїжджали в гості до сина та все бідкались, що він так довго живе на квартирі і що йому вже пора одружуватися й обзаводитися своїм домом, сім'єю. А він, сміючись, казав:

– Я ще не обрав своєї долі!

І от тепер він вирішив одружитися з Тамілою, яка була зовсім йому не до пари. Усім навколишнім в один голос хотілося крикнути йому у вічі:

– Вона тобі зовсім не пасує!

Але його одруження було примусовим, оскільки Таміла вже четвертий місяць була вагітна від нього, і треба було щось вирішувати: або тікати геть з роботи і з міста, або вести її під вінець. Він зовсім цього не хотів, бо любив її як друга, як коханку, і не уявляв своєю дружиною. Вона добре розуміла його вагання, бо була чуттєвою і розумною жінкою.

Коли були студентами, то разом їздили на літні та осінні роботи в колгосп, потім проходили сумісну практику на виробництві, та й дипломний проект у них був один на двох, разом його і захищали. За цей тривалий час Таміла вивчила характер Олега, вгадувала його думки і бажання. Він же мав до неї лише приятельські почуття, заплутані в сексуальні пута, а в її серці давно горів вогонь кохання до цього чорнявого красеня. Коли їх, як наймолодших працівників бюро, відсилали у відрядження на об'єкт, вона з превеликим задоволенням їхала з ним, хоча ці поїздки були важкими і виснажливими. За будь-якої погоди доводилося працювати надворі – під холодним дощем та

вітром або під пекучим сонцем, залежно від пори року, і лише деякий час у приміщенні, коли розглядали креслення з головним інженером будівництва. Їхнє бюро проектувало елеватори. У відрядженні весь вільний час проводили разом у готелі, оскільки не було куди піти. І вони лише кохалися. У результаті бурхливого сексу Таміла завагітніла і була щасливою від цього. Ніхто не зміг би переконати її зробити аборт.

Звістку про вагітність Олег, як і більшість чоловіків, сприйняв без великого ентузіазму. Йому нічого не хотілося змінювати у своєму житті, роботу він мав цікаву, платню високу, безплатну і безвідмовну коханку завжди поряд. Після роботи вони йшли до нього на квартиру, готували вечерю, а потім віддавалися любовним утіхам. Навіщо змінювати те, що й так добре? Але його душа була стривожена долею їхньої майбутньої дитини...

Після такої несподіваної, майже трагічної, новини в Олега пропав настрій. Таміла ж, навпаки, була щасливою. Її теперішній стан – важлива, очікувана і бажана подія. Олег з розпачу ледве стримував сльози, на що вона, сміючись, відповідала:

– Олеже, ти дивний, як дитина. Від нашого постійного сексу у відрядженнях та під час вечірніх любовних сеансів нічого іншого, крім народження нового життя, не можна було й чекати.

Коли вона вперше сказала про це Олегові, то почула у відповідь образливі слова:

– Таміло, я тебе люблю як друга і також як жінку, але відверто кажучи, не уявляю тебе своєю дружиною. Я взагалі ще не планую одружуватись. Я не хочу цієї дитини, хоча, напевно, гріх так казати, тому не лукавитиму перед тобою і кажу те, що думаю.

– Олеже, не руйнуймо зараз нічого. Я не прошу тебе, щоб ти миттєво йшов зі мною до шлюбу. Я можу і сама виховати нашу дитину і, якщо хочеш, навіть нікому не скажу, що вона твоя. Ти будеш для нас сторонньою людиною. Живи спокійно, тобі нічого не треба змінювати в житті, але не кажи, що не хочеш цієї дитини. Всі діти повинні бути бажаними і прийняті в цей світ з любов'ю. Якщо ти не хочеш її знати, то їй вистачить і моєї любові. Розумію, якби я мала голлівудську усмішку й обличчя кінозірки, ти б казав трохи інакше, але я маю те, що дав мені Бог. У світі існує сонце і тінь, які потрібні нам однаково. Не можуть усі в цьому житті бути красунями.

Негарні також мають право бути щасливими, – Таміла з образою і тремтінням у голосі заплакала.

Того вечора вони довго говорили, і Олег почувався негідником у ставленні до неї і до дитини. Закінчилось усе палким сексом. Через чотири місяці Олег усе-таки вирішив одружитися.

За цей час Таміла прочитала йому спеціальний курс щодо розвитку дитини в материнському лоні.

– Олеже, ти знаєш, що ненароджена дитина все чує, розуміє і відчуває?

Він сміючись спитав:

– Отак із першого дня?

– До твого відома, наукові дослідження свідчать, що життя дитини починається не з народження, а з моменту зачаття, злиття чоловічої та жіночої клітин і створення єдиного ядра. Ця перша клітина вже містить інформацію про людину, її стать, колір волосся, риси обличчя, групу крові і навіть задатки її характеру.

Жартуючи, він відповів:

– Тільки помріймо, щоб колір волосся в дитини не був такий рудий, як у тебе, а риси обличчя були моїми.

Таміла, не ображаючись, мовила:

– Я не проти, бо ти, беззаперечно, красень, – і продовжувала далі свою лекцію: – Щоб ти знав – через декілька днів після зачаття в дитини формуються внутрішні органи та всі системи: дихальна, нервова та травлення. Це малесенька, можна сказати, мікроскопічна людина, і якби жінки це знали, то не робили б аборти, вбиваючи беззахисну дитинку. Через вісімнадцять днів у неї починає битися сердечко, а на двадцять перший день починає функціонувати система кровообігу, тому кров дитини не змішується з кров'ю матері і навіть може відрізнятися групою. Ну скажи, Олеже, хіба це не диво, що серце починає битися на три дні раніше, ніж запрацює кровоносна система? Ти знаєш, учені ще не дослідили, який механізм змушує серцеві м'язи скорочуватися, до того ж за такий маленький термін. Це, на мою думку, справа великих рук Всевишнього! Я зараз так багато всього прочитала, про що раніше навіть не задумувалась. Мене вразила інформація, яка недосяжна для розуму простої пересічної людини, далекої від медицини. Протягом сорока двох днів у дитинки формуються ручки, ніжки, очі, ніс і вуха. За допомогою пристроїв

можна навіть зробити енцефалограму мозку. Ти можеш собі уявити, що дитя вже тоді сприймає свою маму, чує і розуміє її думки, і коли воно небажане – також це відчуває?

Ці бесіди підштовхнули Олега до роздумів.

– Усе! Пора вирішувати, – і він запропонував Тамілі принести паспорт, узяти з поліклініки довідку про вагітність і подати заяву на одруження.

Таміла була піднесеною і захопленою своїм новим статусом – нареченої.

Вона розповіла про це батькам і ощасливила їх. Вони найбільше переживали за неї, бо знали, що їхня дочка негарна на лиці, хоча для них – кращої, ніж вона, не було в цілому світі. Батьківська любов – сліпа, так влаштований світ.

Олег також сповістив своїх батьків, і у призначений день вони приїхали в місто знайомитись зі сватами і з майбутньою невісткою. Свати їм сподобались, а от невістка – не дуже. Свекруха, як жінка, розуміла, що їм треба одружуватись, бо дівчина вагітна, але як мама!!! Вона згадувала, скільки гарних дівчат з їхнього села залицялося до її сина, а він обрав собі таку недоладну дружину. Її серце розривалося від болю, коли вона дивилась, як син догоджав Тамілі, подавав то те, то се або допомагав їй піднятися зі стільця. Наприкінці гостини вона приревнувала сина до цієї чужої та негарної жінки. Досі син був тільки мамин, аж доки не з'явилася вона, та ще й яка: майже почвара!

Батьківська любов до синів часто відрізняється від їхньої любові до дочок. У батьків ревнощі більше проявляються до обранців дочок, а матері несамовито ревнують синів до невісток. Це може зруйнувати сім'ю дочки або сина. Якою б хорошою не була невістка, їй важко догодити свекрусі. Дуже рідко трапляються винятки.

Мати Олега була проти його одруження з Тамілою. Свекруха, набравшись сміливості, після випитої чарки оковитої, коли майбутня невістка проводила її на автобус, а син із батьком ішли попереду і говорили про щось своє чоловіче, видушила зі себе:

– Дитино моя, ти на мене не ображайся, але я тобі скажу правду-матінку у вічі. Ви хоч і візьмете шлюб, та ніколи не будете разом, бо ви таки не пара. Я не хочу тебе розраджувати, оскільки ви вже вирішили одружитись і, напевне, не передумаєте, але він тебе однаково покине,

якщо зустріне красуню на своєму життєвому шляху. Дивись, вам жити – ви й вирішуйте, але я б на твоєму місті відпустила його. Він допомагав би потім дитині, та й ми може б щось тобі допомогли, тільки не одружуйтеся, бо зовсім не пасуєте одне одному.

Таміла нічого не відповіла, але образа пронизувала її душу наскрізь і пізніше, попрощавшись з Олегом, вона всю ніч проплакала. Люди ніколи не розуміли її, людину, яка зовні була не така, як усі. Таміла з раннього дитинства відчувала людську неприязнь, і їй було боляче, коли вона чула, як мама говорила друзям чи родичам упівголоса, ніби виправдовуючись:

– Наша Таміла така погануля, але надіюся, що з часом вона погарнішає. Вона подібна на свою прапрабабцю, яка була з якогось напівциганського, напів'єврейського роду, і через покоління вийшов такий негарний симбіоз, що просто жах.

Так відкрито говорила мати про рідну дитину, яка все чула і розуміла, бо вчила уроки в сусідній кімнаті. Зате Таміла була найкращою ученицею в класі, і ніхто не наважувався з неї посміятись, бо всі просили списати задачі з математики, фізики або хімії. Вона була дуже розумною із закінчила школу з золотою медаллю, самостійно вступила до інституту, де також вчилася на "відмінно" і закінчила з червоним дипломом. На роботі думку молодого спеціаліста поважали всі, навіть керівник бюро. Цей анекдот, у якому насміхалися над її зовнішністю і який розповідали в кутках новим колегам, характеризуючи інших, зокрема і її, вона чула неодноразово, але вже звикла і не звертала на це уваги. Таміла завжди ходила з високо піднятою головою і зневажала думки сторонніх щодо свого обличчя. Тепер у бюро всі знали, що вони вирішили одружитись, і насміхалися з них поза їхньою спиною, жаліючи красеня Олега:

– Вони – не пара і не будуть разом.

Їй було образливо чути ці розмови, але до чужого рота не приставиш ворота.

...Наступив день одруження. Декого з колег запросили на весілля, а до церкви прийшли одногрупники, однокласники і решта колег, які хотіли подивитися на шлюб і розписку.

Вінчання в церкві пройшло урочисто і красиво. Таміла була щасливою та й Олег напрочуд "відмінно" виконував роль уважного і люблячого нареченого. Він звик до того, що скоро стане батьком і

з нетерпінням чекав народження донечки (про що на обстеженні їм повідомили).

Після вінчання поїхали до Палацу урочистих подій, біля якого стояла шеренга яскраво прибраних і заквітчаних весільних машин. Тут, у великому і гарному приміщенні, одному на все велике місто, безперебійно працював державний конвеєр щодо створення сім'ї. Церемонія відбувалася зовсім не святково – втомлена щоденною рутиною красива жінка буденно, без душевного піднесення вимовляла завчені слова, якими поєднувала долі двох людей. Деякі з них ставали одним цілим назавжди, як різнокольоровий пластилін на сонці, а деякі з'єднувались лише на короткотермінові сумісні вакації, після яких розлучались як найзапекліші вороги. Найдивнішим було, куди дівалися ніжні почуття закоханості.

...Гості повиходили з машин і йшли до парадних дверей "будинку сімейного щастя". Довкола було людно і гамірно, старий акордеоніст грав весільний марш, ніжна скрипка підспівувала відому мелодію вальсу Мендельсона. Неподалік провадив весільний бізнес любитель голубів. За невеликі гроші він "позичав" красивих білосніжних птахів нареченим. А вони на виході з Палацу урочистих подій випускали в небо символи миру та щастя. Потім голуби знову поверталися до старого, очікуючи нову весільну пару. У кишенях старого голуб'ятника шелестіли зім'яті гривні, а інколи і "зелені долари".

Таміла і Олег ще мали трохи часу і стояли надворі – спілкувалися з друзями з інституту. Свати були поруч і дивилися на молодих, кожен любувався своїм чадом. Таміла мала дуже гарну весільну сукню і була в ній, як стрункa берізка. Цікава фата з вуаллю прикривала ніжною сіточкою лице нареченої і, хто її не знав, споглядаючи на неї здалеку, захоплювався її досконалою фігурою. Свекруха більше не протестувала і вирішила не втручатись. Стара тішилася, що син після одруження житиме з невістчиними батьками, в яких Таміла була єдиною донькою і які були досить забезпеченими. Проживали вони у великій квартирі майже в центрі міста, що задовольняло сільських сватів.

...Навколо чути сміх і голосні балачки, дружби були трохи напідпитку, бо викуповували молоду і частувалися горілкою біля брами до будинку нареченої. Староста не міг дочекатися, коли

зайдуть всередину, бо коровай, який він тримав, був величезний і важкий, але зроблений так майстерно, що всі, хто проходив неподалік, задивлялись на пташок, сердечка та різні квіти, зроблені з тіста, якими він був прикрашений. Коровай удався на славу і, за народними прикметами, таким же гарним мало бути весілля та все сімейне життя молодят...

Після шлюбу документи поклали в маленьку весільну торбиночку. Перед входом до Палацу урочистих подій Олег згадав за паспорт. Однак торбинку з документами Таміла, поспішаючи, забула в машині. Молодий пішов за торбинкою, а наречена поспішила за ним, але краще б вона зачекала його на подвір'ї. Те, що сталося потім, залишилося в її пам'яті назавжди.

...Олег відчинив задні двері і нахилився за торбинкою з документами. У той час водій машини, яка стояла поряд, не помітивши його, дав задній хід, пропускаючи якусь нову машину з молодятами. На швидкості Олега придушило дверима і розтрощило йому хребет. Коли машину зупинили, половина тіла лежала на сидінні машини, а покалічена друга звисала на асфальті дороги. Він кричав несамовитим голосом. Таміла не могла рушити з місця і зомліла на тротуарі. Викликали "швидку" та міліцію. Одна карета медичної допомоги забрала Олега і його батьків, інша – Тамілу з батьками. Олега до лікарні не довезли, він помер по дорозі від больового шоку. Таміла пролежала в лікарні місяць, її не відпустили навіть на похорон нареченого.

Люди, які зійшлися подивитись на наречених, та запрошені гості, не знали, що робити. Староста запросив усіх у ресторан. За столом дізналися про смерть Олега, і весілля стало поминками. Гості їли і пили, не було лише винуватців торжества. Таміла перебувала майже в коматозному стані, їй давали заспокійливе. Біля неї цілодобово чергувала медсестра, щоб вона не покінчила життя самогубством.

...Минуло півроку. Таміла народила дівчинку і була в декретній відпустці. Після весілля вона не виходила на роботу, час до часу лежала на збереженні, бо від пережитого стресу її організм ослаб, часто піднімався тиск, і міг статися викидень. Лише зрідка батьки забирали її додому, а більше часу вона проводила в лікарні – ходила довгими непривітними коридорами у стані сп'яніння від горя і втрати кохання. Все сталось так, як до весілля пророкувала її свекруха:

– Ви візьмете шлюб, а жити разом однаково не будете, бо ви не пара.

Ці жорстокі слова вона сказала, напевно, у лиху хвилину, і вони стали прокляттям. Таміла десь читала, що думки – матеріальні, і психічна енергія в долі людини та її здоров'ї відіграє велику роль. Часто люди роблять необмірковані вчинки і необережно думають про негативне, не розуміючи, що швидкість думки, як сильного виду енергії, більша, ніж швидкість світла. Це доведений факт. Погані думки можуть призвести до нещастя. А що вже обкладала свекруха її прокльонами, коли помер Олег – її єдиний син, то словами не передати. Таміла переживала, щоб тільки "нечистий" не почув її клятьби і не наслав біду на її дитиночку. У лікарні, крім батьків і родини, її постійно відвідував троюрідний брат – священик. Йому вона виливала наболілу душу, а він щонеділі правив службу за її здоров'я та ще ненародженої дитинки, а також за здоров'я свекрухи. Він розумів, що її горе безмежне, а всі прокльони від розпачу. Тамілу він повчав:

– Не судіть і несуджені будете, бо яким судом судите, таким самі будете судимі.

Вона простила свекрусі її жорстокі та несправедливі слова і думала тільки про здоров'я дитини.

Доньку назвала Дзвінка. Після її народження Тамілине життя стало яскравішим. Вона більше не звинувачувала себе у смерті Олега. Тепер їй треба ростити донечку, ставити її на ноги, бо у неї є тільки вона. Батьки допомагали їй виховувати дитину, але вона все старалась робити сама. Донечка була подібна на Олега, як дві краплі води. Таміла часто плакала за Олегом, дивлячись на маленьку чорняву красуню. Жаль, що тато її ніколи не побачить і не дізнається, що його бажання збулося.

У лікарні Таміла потоваришувала з молодою жінкою Ростиславою. Вона також була вагітна і лежала на підтриманні. Час у лікарні тягнеться довго, і люди встигають дізнатися все одне про одного. Таміла не мала близьких подруг ні в школі, ні в інституті, ні на роботі – лише знайомі. Їй не хотілося йти поруч з якоюсь гарною молодою дівчиною і виглядати ще гірше, краще вже бути одній.

До лікарні декілька разів приходили колеги, але більше з цікавості, ніж із співчуття, та переказували, що довго обговорювали

те, що сталось, і всі мало не звинувачували її в смерті Олега. Якби вони тільки знали, як вона його кохала і завжди старалася бути поруч. Перед дипломною практикою пішла до декана і попросила, щоб для проходження практики їх скерували на одне виробництво, і її, студентку-відмінницю, послухали. А перед тим вона могла не їхати на роботи в колгосп, але він їхав, і вона за ним, як нитка за голкою. Він цього не знав. Вона і вчилася найкраще, щоб допомогти йому, коли буде потрібно.

...Ліжко Ростислави стояло поряд, і вони говорили до півночі, аж поки на них не сварились інші. Вона працювала в сучасному фотосалоні, де робили різні фотосесії та портфоліо довгоногим красуням та одиноким жінкам, які хотіли вислати свої світлини у бюро знайомств. Ростислава імпонувала Тамілі своєю щирістю і добросердям. Вона зрозуміла, що ця красива молода жінка зможе бути їй вірною подругою. Пізніше Ростислава стала хресною мамою Дзвінки, а троюрідний брат – священик – хресним татом.

Народження нового життя очищує людину від буденності і мирських суєт. Таміла дивилася на своє маленьке чорнооке янголятко щасливими очима і думала, думала, як їй вчинити, щоб дівчинка не почувалася самотньою в цьому великому світі, як колись вона, що зростала тільки з книгами, без друзів. Усі мами у дворі завжди відкликали своїх дітей від негарної дівчинки, коли вони підходили подивитись на її ляльку чи якусь іншу забавку. Вона часто бавилась одна. Уже дорослою Таміла зрозуміла, що за золотою та яскравою обгорткою може бути зовсім несмачна цукерка, так як і за красивою зовнішністю – холодна і підла душа. Вона хотіла, щоб її донечка мала таку ж красиву душу, як лице, і молила Бога, щоб її оберігав Янгол-хоронитель і всі святі. Вночі вона вставала до дитини і прислухалась, як вона дихає і спить.

Мама Таміли почала переживати за дочку, що вона так надмірно опікується дитиною, і вирішила трохи відволікти її від цих клопотів. Коли народилася Дзвінка, Таміла і мама дуже зблизилися, проводили разом багато часу, згадували сумне минуле і мріяли про світле майбутнє. Маму непокоїло, що Таміла навіть говорити не хотіла про чоловіків.

...Минуло ще шість місяців. Дитинка вже самостійно сиділа у візочку, і Таміла з новою подругою Ростиславою, яка народила

синочка, ходили на прогулянки. Вона не звертала увагу на людей у парку, коли вони дивилися на мам із дитячими візочками: одна була красуня, а інша – зовсім негарна.

Думки Таміли були зайняті лише дитиною та новою подругою. Ростислава вирішила якось поговорити з нею відверто і щось їй запропонувати:

– Таміло, мені важко почати цю розмову, але я хочу бути з тобою відвертою і прошу, щоб ти на мене не ображалась. Пам'ятаєш, ти мені розповідала про свою прабабцю, на яку ти подібна і яку хтось за щось прокляв? Я сучасна людина, але вірю, що навіть через покоління, до сьомого коліна, передаються ті напасті, і людину все одно спіткає біда, навіть якщо вона ні в чому не винна. З цим треба боротись і зробити так, щоб трагічна смерть Олега була останнім потрясінням у твоєму житті. Я не говорю про смерть твоїх чи моїх батьків – це явище неминуче для всіх, а про речі несподівані, які можна оминути. У мене є знайома жінка – цілителька, яка народними методами на свяченій воді з молитвами зливає віск, викачує яйця і знімає з людини родові прокляття та різні болячки. Ти тільки не смійся, я хочу запропонувати тобі дві речі, перше – ми з тобою сходимо до неї, а друге – це вже із сучасних технологій, на які, правда, треба назбирати грошей. Я навіть готова тобі позичити, тільки б ти згодилась. До нас у фотосалон приходив хірург, який робить пластичні операції. Пропоную зробити візит у цю клініку. Подивись, тобі тільки трохи треба підправити деякі місця, і ти будеш красунею. Фігура в тебе гарна, ти навіть не поправилась після пологів, не те, що я. Зріст у тебе теж дивовижний, просто модельний. Послухай мене і не відмовляй.

Слова подруги, наче зерна надії, проросли в душі Таміли. Вона прагла змін і дивувалася сама собі та батькам, як вони раніше не напоумили її зробити таку операцію. Тим паче зараз їй захотілось, щоб її донечка, коли підросте, пишалася своєю мамою, найкращою серед жінок, і не соромилась її обличчя.

Подруги вибрали час, коли їхні мами могли погуляти з маленькими нащадками, а самі пішли спочатку до цілительки. Таміла була математиком, мало читала віршів і романів про кохання, бо ніколи не уявляла себе однією з тих красивих героїнь, в яких закохувались усі чоловіки і за яких стрілялися на дуелях

та робили сміливі й героїчні вчинки заради їхнього кохання або хоча б єдиного погляду. Її ніхто і ніколи не кохав по-справжньому, навіть її наречений. Кохала лише вона, і страждала від того. Не хотіла ще більше розчаровуватися. Читала здебільшого фантастику та пригодницьку літературу.

Діагностичний центр, у який вони прийшли до цілительки, виглядав як сучасний медичний заклад. У світлих коридорах під кабінетами сиділи в очікуванні своєї черги відвідувачі. Тут приймали костоправи, психотерапевти та різні лікарі – екстрасенси, які лікували нетрадиційно – голками, травами, гіпнозом та іншими старовинними методами.

Під дверима кабінету, куди мали заходити подруги, також чекали люди. Перед ними стояли дві жінки з маленькими дітьми і ділилися враженнями про попередні прийоми в цілительки:

– Ми мали велику проблему, дочка перелякалася сусіднього пса, що накинувся на неї зненацька, і втратила мову на два тижні. Скільки я набігалась до лікарів та витратила грошей, то знає один Бог. Аж поки одна лікарка-педіатр, старшого віку, порадила, щоб я даремно не гаяла часу і щоб хвороба не затягнулася. Є такі недуги, перед якими лікарі безсилі, і необхідно звертатися до різних бабів-шептух, які вміють відмовляти вроки, переляк, спалювати рожу та інше. Ми вже третій раз приходимо сюди – сьогодні востаннє. Дочка вже нормально говорить. Заговорила після першого сеансу, але дуже затиналась, після другого – стала краще говорити. Молитва ще нікому не зашкодила. А що було з вашим хлопчиком?

– Іванку, піди з дівчинкою і подивись, чи там в кінці коридору працює аптечний кіоск, – сказала інша і продовжила далі, коли діти відійшли трохи далі: – Мій син постійно хворів, погано спав уночі. Він великий хлопчик, наступного року піде в школу, а щоночі пісяє в ліжко, і мені вже набридло міняти матраци. Ви знаєте, вона нам допомогла, ми вперше до неї приходили півроку тому, а зараз ходимо лише для профілактики, бо маємо їхати відпочивати, і я переживаю, щоб це не повторилося.

Подруги мовчки слухали ці розповіді. Ростислава могла розповісти безліч подібних, бо давно знала цілительку і не один раз зверталася до неї за допомогою. Її постійно хтось врікав на роботі або на забаві, і вона йшла до сусідки Марії відмовляти вроки. Цілителька

приймала вдома лише у крайніх випадках. Погано впускати в дім людей з негативними емоціями. Здебільшого вона "лікувала" у діагностичному центрі.

Коли Таміла зайшла в кабінет, то ніби потрапила в маленьку капличку: на центральній стіні навпроти вхідних дверей були образи Ісуса Христа і Божої Матері, а на інших стінах – ікони різних святих. За столом у білому халаті сиділа середнього віку жінка з приємною усмішкою. Вона була росіянка, говорила з волзьким акцентом та робила наголос на "о".

– Ростиславочка, садись, деточка, это и есть та подружка, что ты мне говорила? Садитесь, дружочек. У вас таке редкое и красивое имя Тамила, это почти как Мила, что значит "милая всем людям". Я не буду вас ни о чем распрашивать, только молиться над вами и сливать горячий воск церковной свечи в освяченную на крещение водицу, а потом смотреть на то, что мне расскажет изображение, полученное после встречи водицы с той информацией, которая есть в вашем биополе і ауре... В следующий раз принесите свою водицу, а сегодня я буду пользоваться моей, хорошо? Сначала я солью воск Ростиславочке, а вы посидите рядышком и посмотрите, потом вам.

Кабінет був невеликим, з меблів стояв лише робочий стіл, на якому лежали реєстраційний зошит, настільний календар і телефон. Біля стола – декілька крісел, у центрі – велике і зручне, на яке сідав пацієнт, лицем до ікон. У кутку – невелика тумбочка, на якій стояв графин із водицею та електрична плитка, на якій в горнятку розігрівався віск. Таміла скептично і з недовірою дивилася на це все. Марія прочитала її думки:

– Дружочек, вы зря так быстро разочаровуетесь в том, чего еще не попробовали, чтоб знать вкусное ли блюдо вы приготовили, сначала берете ложку и пробуете, достаточно ли вы дали в него перца, соли и всех остальных составляющих. Запомните, никогда не поздно что-то начинать или менять в своей жизни и работать над своим усовершенствованием. Я имею ввиду не только изменение внешних параметров, а в первую очередь – душевных. Но будьте внимательны, Ростиславочка, садись пожалуйста в это кресло.

Марія підійшла до тумбочки та налила в біленьку невелику мисочку водиці, тричі перехрестила її і нанесла на себе широкий і повільний хрест, взяла з плитки киплячий віск і підійшла до

Ростислави. Тримаючи миску з водою над її головою, тричі прочитала "Отче наш", а потім якусь довгу спеціальну молитву. Говорила її швиденько, напівпошепки, і помалу зливала жовтий гарячий віск у холодну воду. Потім почекала, поки він застиг, став рівненький, як поверхня стола, і вправними рухами перевернула його на другий бік. Тоді показала його подрузі і сказала:

– Сейчас у тебя все прекрасно, все здоровы, но к мужу ты должна быть немного мягче и больше уделять ему внимания. С рождением сына ты отдалилась от него. Подумай над этим и посмотри на свое поведение со стороны. На него заглядываются женщины на работе, и одна одинокая даже серьезно. Было б очень хорошо, чтоб ты с ним уехала на недельку куда-нибудь отдохнуть, а мама посидела б дома с ребенком. Когда вы прийдете в следующий раз, принеси его ношеную и нестиранную, грязную рубашку или лучше футболку, что-нибудь нательное, я помолюсть над ним. Не забудь! А все остальное у тебя хорошо.

– Ну, а теперь садитесь-ка вы, Милочка. Можна я так буду вас называть? – і здійснила такі ж маніпуляції над її головою.

Закінчивши, цілителька запропонувала подругам сісти на крісла біля стола. Сама сіла навпроти і поклала на білу салфетку перевернутий застиглий віск. На нього було страшно дивитись – покручений і нерівний, неначе його поверхню потовк табун диких коней. Марія зітхнула:

– Тамилочка, у вас была очень непростая жизнь. С самого раннего детства и до сих пор вас преследуют тяжелые наследия прошлых поколений. Идет это далеко в историческую глубину ваших родственников по маминой линии и касается только женщин – даже не прапрабабка, а дальше. Какая-то из женщин совершила тяжелое преступление, отравила своего мужа и он умер мучительной смертью. Ее прокляла мать отравленного сына, и все женщины в вашем роду были нещасливы, включая даже вашу мать, хотя вы видели ее только улыбающейся, а поговорите с ней, и она над многими семейными тайнами откроет темный занавес. Теперь персонально о вас. Ваша мама забеременела вами до замужества. Ваш отец не спешил на ней жениться и не хотел вашего рождения. На вашей маме, так же, как и на вас, лежал "венец безбрачия", но мама его преодолела, может и не совсем хорошим путем, но сохранила вас и родила. Первые ваши

годы она воспитывала вас одна. Я думаю, она вам все раскажет сама. Проклятие лежит на вашей женской линии и заканчивается на вас, но вы должны поработать над собой. Я вам хочу уверенно сказать, вы еще будете счастливы. Пойдите в это воскресенье в церковь, обязательно на самую первую утреннюю службу, и простите свою маму после всего, что она вам расскажет. Она уже искупила свою вину. У нее была нелегкая жизнь. А теперь выпейте всю эту водицу и идите с Богом к своей дочери, она уже вас заждалась. Приходите ко мне в понедельник утром и не забудьте взять водицу. Я жду вас.

Коли подруги вийшли надвір, очі засліпило полуденне сонечко, і вони сіли на лавці в затінку під великою липою, яка росла неподалік, щоб поговорити, бо в обох голова була запаморочена від почутого. Відразу їхати до своїх дітей вони не могли, обоє хотіли поділитися враженнями. Першою почала Таміла:

– Славочко, ти мені скажи, тільки чистісіньку правду, це ти їй про мене розповідала?

– Клянусь тобі всім святим на світі, розповіла тільки про загибель твого Олега і що хочу, щоб ти зробила пластичну операцію. Я навіть не казала, хто в тебе народився, дівчинка чи хлопчик. І взагалі, про нашу зустріч я домовлялася по телефону. Коли вона на роботі, то говорить коротко. Ти ж бачиш, скільки в неї відвідувачів? Знаєш, я також здивована тим, що вона мені сказала про чоловіка. І таки має рацію: після народження сина я трохи розлюбила Степана, і він мене інколи навіть дратує своєю присутністю.

...Коли повернулися, застали маму Таміли сердитою, що дочки так довго не було. Мала аж заливалася плачем, а на руках у мами відразу замовкла, ніби її облили свяченою водицею.

Подруги розпрощались і пішли по домівках, у кожної свої справи. Домовилися пізніше зателефонувати.

Коли їхали додому, мама почала розпитувати, що і як, і Таміла, довго не думаючи, спитала її:

– Мамо, чому тато не хотів одружуватись з тобою, коли ти була вагітною?

Мама не сподівалася такого запитання, почервоніла і відповіла, як школярка, яка не вивчила урок, затинаючись:

– Дитино моя, я не хочу тобі брехати і, щойно приїдемо додому, розповім про своє життя в молоді роки. Ти запитала мене про це

зненацька, і я не можу відповісти так швидко, кількома словами. Але повір мені, я все своє життя присвятила вам – тобі і твоєму татові. Звідки ти дізналася про це?

– Цілителька розповіла, в якої я була на прийомі. У мене волосся на голові ворушилось від її слів про нашу родину. Ну добре, зробімо так, як ти кажеш, – поговоримо потім.

Вечір для Таміли тягнувся неймовірно довго, а для її мами – навпаки. Їй хотілося відтягти цю розмову якнайдалі. Та ось вони залишилися наодинці чаювати у кухні. Тато, як завжди, вмостився на фотелі в кімнаті і дивився новини, прислухаючись, як спить його маленька богиня – Дзвіночка. Він любив цей маленький скарб понад усе на світі:

– Я не задумуючись, віддав би своє життя, як би це було потрібно, для моєї улюбленої внучки.

...А на кухні одна навпроти одної повсідалися мама з дочкою – найрідніші люди, такі різні зовні і подібні внутрішньо. Оксана, так звали маму, була жінкою абсолютно позбавленою романтизму, приземленою і прагматичною, зі складним характером, наполегливою у всьому і водночас м'якою і відданою сім'ї – чоловікові і дочці, а тепер ще й внучці. Усе життя працювала бухгалтером і зараз мала декілька невеликих фірм, де вела бухгалтерію. Ходила на роботу зранку, щоб підготувати документи в банк, а післяобідній час проводила в колі сім'ї.

Тато також довгі роки працював головним бухгалтером у великій установі, де його поважали як спеціаліста і людину. Тут він і познайомився зі своєю майбутньою дружиною. Коли вони одружились, Оксана звільнилася, щоб не втратити інтерес одне до одного і зберегти сім'ю. Кохання в розлуці стає ще палкішим і зміцнює подружні стосунки. Вона вміла поводитися зі своїм чоловіком, як мудра дружина, знала, як зробити кохання взаємним, не примусовим, нав'язливим. Вона не обмежувала його ні в чому: він міг будь-коли піти з колегами на каву або якісь посиденьки. Але на важливих вечірках Оксана завжди була поруч із чоловіком – красива, гарно вбрана, світилася від радості. Після забав на роботі вона запрошувала колег чи товаришів до них додому. Так її чоловік завжди був у неї на очах, а вона виглядала гостинною і привітною жінкою, якою можна було пишатися.

Вона завжди, навіть у скрутні часи, вміла заощадити або заробити гроші на нову сукню чи костюм, не кажучи вже про прикраси. На них вона не жаліла грошей ніколи і мала їх безліч. Знала, що коштовності будь-коли можуть стати у пригоді. Носила їх, поки була молодою. Для дочки вона також не шкодувала грошей на одяг і дозволяла брати всі її коштовності, але Таміла ними майже не користувалась, хіба що зрідка на якісь визначні події. У буденному житті вони були недоречними, а на великі імпрези вона не ходила. Раніше бувала лише на студентських вечірках, а потім на роботі, та й то – більшість з Олегом. Вбиралася гарно та модно, і прикраси в неї були молодіжними – вишукана біжутерія і не більше, але навіть вона не прикрашала її негарне обличчя.

...Дочка в очікуванні маминої сповіді сиділа, майже не дихаючи. Оксана почала:

– Ти знаєш, що мої батьки були переселенцями з Півдня. Коли я була маленькою, людей із Західної України висилали до Сибіру, а кому пощастило, то ближче – на південні степи, поляків – на їхню рідну землю, українців із польської землі – додому, на схід. Важкі були часи. Мій тато працював начальником НКВС великого району і добре заробляв, мама не працювала. Я народилась уже тут, на заході, ходила до школи, потім закінчила інститут і працювала разом з твоїм татом. Він уже тоді був головним бухгалтером, а я підпорядковувалася йому. Дітей, батьки яких працювали в міліції або КДБ, завжди остерігалися. Я відчула це на собі. Навіть у колективі мені не довіряли. Прикро – це ж не я працювала в міліції, а мій батько.

Твій тато мені сподобався відразу. Він був вродливий і розумний. Я закохалася в нього по вуха... В іншому відділі працювала дівчина, яка подобалась йому, і він до неї залицявся. Ти уявляєш, як мені було важко на це дивитись? Зовні я була гарніша, ніж вона, але тата вона полонила, мабуть, своєю добротою. До мене він ставився з дружньою симпатією, але тільки як до колеги, а її – кохав. Якось мене разом з нею відправили на перевірку, і нас, як заведено в таких випадках, щедро частували. Я її підпоїла і залишила п'яну з майже незнайомим хлопцем також напідпитку. Зранку прийшла на роботу і розповіла татові про його кохану. Знаю, що зробила негідно двічі, по-перше, залишила її п'яну, а по-друге, ще й розказала про це навмисно, бо хотіла, щоб він був тільки моїм. Не знаю, чи між нею і тим хлопцем

щось було, але з татом вони розійшлися. Через місяць я поїхала з татом у відрядження у столицю. Ми були разом у готелі, і я його спокусила. З першого і єдиного разу я завагітніла. Мені було дивно – інші сплять місяцями і нічого, а я зразу, напевно тому, що дуже хотіла мати його за чоловіка. Пізніше він помирився зі своєю дівчиною, а тут я вагітна. З нею він звичайно не одружився, бо боявся мого тата. Я не розповіла вдома, від кого завагітніла, бо тато справді стер би його в порох. Так я народила тебе. Твій тато про мене не хотів навіть чути, тому ніхто не знав, від кого в мене дитина. Потім у нього на роботі сталося те, що може статися з кожним бухгалтером. Він помилився з розрахунками, за що в той час могли суворо покарати. Я тоді якраз вийшла з декрету, і мій батько допоміг йому виплутатися з цієї неприємної ситуації та поставив ультиматум: узяти мене заміж з моєю дитиною. Так біологічний тато став твоїм рідним. Я не розповідатиму всіх деталей, а лише головне. Я кохала твого тата, і за деякий час він перестав ставитися до мене байдуже. Я була відданою і зразковою дружиною, про яку можна було тільки мріяти. Якось, напівжартуючи, він казав мені, що не жаліє, що я нахабно одружила його зі мною. А взагалі, наскільки важливе моє перше кохання, я зрозуміла лише з роками. Я ніколи і нікого більше не любила, крім твого тата і тебе.

І ти знаєш, мені просто дивно, я завжди була гарною і розумною, добре вчилась і добре працювала, і ніхто мені не траплявся на життєвому шляху, не пропонував одружитися. Моя мама, моя бабця також виходили заміж із пригодами. Колись давно мама розповідала мені про це.

У розмову втрутилася Таміла, вона любила маму, розуміла її, тому й спитала:

– А тато знав, що це ти його розлучила з тією дівчиною?

– Ні, бо я ж не наливала їй у рот горілки, але те, що я її залишила п'яну в тому чужому домі, мене мучило довго, та й розповідати татові про неї було негарно, підло, і я це розуміла. Лише пізніше я усвідомила, що не всі методи надаються для завоювання кохання. Я дуже зраділа, коли відчула, що вагітна, надіялась прив'язати його надовго, але помилилась: любов нав'язати неможливо, і якби не той прикрий випадок у його професійній діяльності, то не знаю, чи були б ми разом. Я доклала багато зусиль, щоб завоювати його

серце і бути для нього бажаною, а пізніше й коханою, але це дуже велике мистецтво, яке вдається не всім. Люди часто одружуються з кохання, але вміють бездарно швидко розтратити цей божественний дар, за дрібниці точать одне одного, як іржа старий баняк, ревнують, не довіряють, позбавляють свободи і з часом закутий у тісні кайдани любові чоловік хоче на волю і виривається туди, де легко дихається і ніхто не контролює кожен крок, не перевіряє записники і не риється в кишенях та сумках у пошуку якогось компромату. Треба вміти перебороти себе і не привласнювати душу іншої людини, треба робити так, щоб душа коханого і його серце тріпотіло від радості і йому хотілося поділитися з тобою всім, не приховуючи нічого. Ув'язнення волі коханого – це найкоротший шлях до втрати його любові, – Оксана аж пашіла, розчервонівшись від виявлення своїх почуттів, і дочка зрозуміла, скільки в неї ще невитраченої любові до тата, вона навіть щиро позаздрила мамі – таке кохання трапляється рідко.

Мамині очі відсвічували цікавими іскорками, коли та в розмові згадувала його ім'я, і Таміла розповіла мамі про висновки цілительки. Вони сиділи на кухні майже до півночі, виливаючи душу одна одній, і ті родинні історії, про які згадувала мама та й Таміла також, можна було поміщати в газетну рубрику "Очевидне і неймовірне", аж поки не прийшов тато і не насварив:

– Дівчата, ви з глузду з'їхали, ніч надворі, лягайте спати, бо не вчуєте, як дитина вночі прокинеться.

– Добре, добре, не бурчи, ідемо, – відповіла дружина, задоволена з того, що зняла зі своєї душі важкий тягар, який стільки років гнітив її. Вона все життя відчувала, що вкрала чуже щастя, і це їй боліло, вона не мала кому вилити свою душу і тепер, заспокоєна і розраджена своєю дочкою, пішла до чоловіка, якому все життя була вірною і відданою, опікала його і намагалася зробити щасливим.

Таміла послухала Марію і в неділю раненько пішла до церкви. Хор співав так божественно урочисто, що в неї завмирало серце, і вона пожаліла, що так рідко ходить у храм, усе знаходячи собі причини і виправдання. Із церкви вийшла піднесена і радісна, їй здалось, що стрілка компасу її життя впевнено затремтіла і повернула на щасливий шлях.

У понеділок вранці вдвох із Ростиславою знову поїхали до цілительки. Вона зраділа їхньому приходу:

– Очень хорошо, девочки, что вы пришли. Ну как дела?

Ростислава розповіла, що винайшла не дуже дорогу, майже протерміновану путівку і через декілька днів їде з чоловіком у Туреччину. Хоч він і перечив, але вона наполягла на своєму і вже зібрала речі в дорогу.

Таміла похвалилася, що мала із мамою бесіду, і подякувала Марії, бо мама зняла тягар зі своєї душі.

Марія молилась і зливала віск, який тоненьким струмочком слухняно падав у водицю, сумно розтікався на її холодній поверхні і застигав у нерухомості. Вона звично робила над головою Таміли таїнство очищення від всього недоброго і темного, що висіло над нею довгі роки й отруювало її життя, і їй ставало легко від думки, що в подальшому ні вона, ні її дитина не буде відчувати на собі чужих гріхів.

Вона сиділа у кріслі схвильована і дивилася на образи навпроти. Їй ставало тепло від того, що вона в цій маленькій медично-знахарській капличці віднайшла душевний спокій і надію на краще майбутнє. Під образами в гарній рамочці був прикріплений надрукований вірш, якого раніше вона не зауважила і лише зараз вчиталась у слова:

Уходящая вдаль бесконечность...
Как тебя на Земле осознать?
Как потрогать за мантию вечность?
И как время с пространством связать?
Как понять, что живем не однажды,
Что земных воплощений не счесть,
Что не сможем войти в реку дважды,
И что Разум Космический есть?
Как понять, где реальность, где майя,
И что жизнь есть энергий обмен,
Как понять, что другим отдавая,
Мы вдвойне получаем взамен?
Как понять?
Надо просто поверить,
У всего есть Единый Отец!
И откроются Райские двери
В ваш закрытый Духовный дворец!

– Який гарний вірш, Боже, яка я була сліпа, я навіть і не помічала його досі, – вимовила захоплена Таміла. – Я можу його переписати?

Марія схвально кивнула головою і взялась до розглядання картин на восковій поверхні. Вона була ребриста, але не така страшна, як минулого разу.

– Девочка моя, дело потихонечку идет на поправку, но надо еще пару раз прийти! А пластическую операцию вы все-таки сделайте, вы будете красавицей, это я вам обещаю. Я вас жду в среду, а тебе, Ростиславочка, хорошей поездки, позвони мне, когда прилетишь.

Подруги майже співали від задоволення, кожна була на щасливій хвилі – одна їхала відпочивати, а інша була в передчутті абсолютних змін у своєму житті.

Швидко промайнуло два тижні, засмагла на колір темної шоколадки Ростислава з чоловіком повернулась додому, була радісна і знову закохана. Відпочинок на морі пішов молодому подружжю на користь, і вона із словами вдячності зателефонувала Марії.

Таміла не могла дочекатись зустрічі з подругою, щоб поділитися своїми враженнями і поговорити з нею.

– Боже, Славчик, ну яка ж ти гарна і апетитна, так і хочеться тебе вкусити за щічку, поласувати шоколадкою. Розповідай, де була і що бачила.

Емоції хлюпали через край, і коли почуття трохи вгамувались, Таміла повернулася до обговорення пластичної операції. Вирішили не відкладати цієї справи.

…Через тиждень вона у клініці вже проходила обстеження. Коли після операції до неї прийшли мама разом із татом та Ростиславою, від побаченого заледве не зомліли, особливо тато, чоловіки взагалі не переносять медичних втручань, а тут рідна дитина, в якої все лице було покрито білосніжним марлевим бандажем, через маленькі шпарки визирали тільки очі та стирчала трубочка для їжі. Мама чергувала біля неї цілодобово, а тато взяв відпустку і сидів удома із внучкою. Коли лікар міняв пов'язку та змазував рани, мама відверталась і плакала, їй було так боляче дивитись на обличчя своєї дитини, що вона готова була сама терпіти ці муки.

Втім, наслідки операції виявилися казковими. Їй підправили ніс, і він став невеличким і акуратним, брови трохи підняли догори – і вони мали такий вигляд, ніби вона хоче покепкувати, а підрізані

губи стали меншими і набули симпатичних контурів сексуальних бантиків. Зменшений рот більше не оголяв її ясен при усмішці, єдине, що було зле, – в неї було лице чужої людини, гарної та цікавої, але незнайомої. Якби батьки не були свідками її перевтілення у красуню, вони б і не признали своєї дитини. Лише голос залишився рідний, хоч і він трохи змінився, можливо, зі зміною контурів рота, а можливо, від щастя.

Коли загоїлися рани і їй зняли пов'язку, вона заплакала, і всі, хто був поряд, також не стримали своїх сліз. Єдиний, хто сміявся, молодий і гарний лікар, який мав красиве українське ім'я – Ярема. Коли він готував її до операції, то любив із нею поговорити про все, а особливо про свою роботу:

– Я з кожною оперованою мною людиною переживаю щастя, бо через мої руки пройшли десятки людей, травмованих і понівечених аваріями, пожежами та різними життєвими випадками.

При народженні Таміли всесильна природа посміялася над нею, подарувавши гарні фізичні форми і обділивши найголовнішим для жінки – вродою, і тепер умілі руки цього лікаря подарували їй нове життя, і вона не соромилася своїх сліз.

Ярема констатував:

– У нашому суспільстві в людей недостатньо такту і вихованості при зустрічі з інвалідами та обездоленими людьми. Охочих безоплатно допомогти обмаль, і як багато над собою треба працювати суспільству, щоб перейнятися болем обділених природою чи долею людей.

Таміла слухала його, затамувавши подих, бо він говорив про те, що її боліло всі ці роки, їй було лише двадцять п'ять, але життєвого досвіду – на всі п'ятдесят.

Яремі – тридцять два і він був неодружений. За час свого перебування в лікарні вона кожного дня чекала, коли він прийде на огляд і поговорить із нею. Зранку він оперував, а в другій частині дня разом із молодою симпатичною медсестрою лікував і оглядав хворих. У його родині всі чоловіки з діда-прадіда були лікарями, і він пишався цим. Таміла також розповіла йому про своє життя, і коли мама привела її донечку, лікар із задоволенням з нею побавився і подарував їй зайця, якого йому залишив хтось із пацієнтів.

...День виписки був чудовим і теплим. Літо добігало кінця, і надворі стояла лагідна передосіння погода, яка нагадувала ласкаве

“бабине літо”. Мама принесла Тамілі легенький літній костюм. За час лікування вона трохи схудла і виглядала в ньому такою струнко і спокусливою, що Ростислава від захвату запищала:

– Я ж говорила тобі, що ти ще підеш на подіум!

– О, ні! Це вже ти перебільшуєш, – але сама дивилась у дзеркало і була в захопленні від себе, незвичайної, не те щоб красуні, а просто неординарної та привабливої. Раніше вона сміялась не часто, хіба що серед своїх, бо їй здавалось, що всі задивляються на відкриті ясна, а тепер її уста постійно усміхались, бо вона була щасливою від свого другого народження.

Прийшов Ярема. Усі подякували йому і залишили Тамілу наодинці з ним:

– Я так вдячна вам, я буду пам’ятати вас усе своє життя, ви проклали мені дорогу у світле майбутнє, – і подала йому руку для прощання. На що він запитав:

– І оце все, що я заслужив за години підтримки такої красуні, а поцілунку я не заслуговую?

І поцілував Тамілу не холодним поцілунком у щічку, а в самісінькі губи, які ще зовсім недавно їй створив, і вона відчула, що її серце закалатало, і земля попливла з-під ніг, а він усе цілував її і цілував. Це був пристрасний поцілунок гарного чоловіка із золотими руками і діамантовим серцем.

...Минув час. Дзвінці виповнився рік. У родинному колі на річницю дитини за святковим столом зібралися бабця Оксана, дід Дмитро, хресний тато – священик і водночас родич із своєю дружиною, хресна мама Ростислава зі своїм чоловіком та синочком і Ярема.

Лікар став частим гостем в їхній родині, і всі бачили, що між Тамілою і ним розвивається бурхливий роман. Діти – Дзвіночка і Максимчик, бавилися біля гостей іграшками, затишок і щастя запанували в цій родині.

Несподіваний дзвінок у двері перервав спокійну бесіду гостей, які чекали святкового торта з одною свічечкою. Дід пішов відчиняти, Таміла була в кухні і коли зайшла трохи пізніше в кімнату, її здивуванню не було меж: священик і тато розсаджували за столом її сердешну свекруху і свекра, на них було жаль дивитись, за цілий рік єдину згадку про свого сина – його дочку, а їхню внучку, вони бачили

вперше. Стара дивилась на маленьку дівчинку – її спадкоємицю, яку вони з доброї волі відкинули від себе у важку хвилину для невістки, яка була законною дружиною їхнього сина (встигла взяти із ним шлюб до його трагічної загибелі). По її зморщених щоках текли сльози – Дзвінка була, як дві каплі води, схожа на свого тата, і якби не священик, хресний їхньої внучки, вони б не посміли переступити цього порога, але він час від часу їздив до них у село, показував світлини дитини і говорив із ними про те, що вони мають виправити і подарувати внучці свою любов..., бо життя таке коротке.

Коли в кімнату зайшла Таміла, свекруха спочатку її не впізнала, а потім встала і підійшла до неї зі сльозами в голосі, обняла її і тихо сказала:

– Прости мені, дитино, і зрозумій, ти сама зараз мама і знаєш, чого дитина вартує для мами, дозволь мені бувати у вас. Я хочу, щоб наша внучка знала, що в неї є й друга бабця і другий дідусь. Ми будемо допомагати їй і забиратимемо її в село, як вона трішки підросте, ти ж знаєш, як у нас гарно в Карпатах. А ти стала така красуня. Думаю, що Олег би тобою пишався. Ще раз прошу: не пам'ятай зла і не тримай у душі образи, бо я жити спокійно не можу через те.

Вечір вдався на славу, свати говорили між собою, забрали маленьких дітей і пішли у другу кімнату, а молодь лишилася за святковим столом. Ростислава все мордувала подругу:

– Ну розкажи, як ти звільнялася з роботи, я маю від того такий кайф, що й словами не передати.

– Ой, мені вже набридло, розповім лише для твого чоловіка, бо всі решта знають. Прихожу я на роботу у відділ кадрів і даю свій новий паспорт із новою фотографією (я ніколи й не знала, що я така фотогенічна, бо фотографія у вашому салоні вийшла просто чудовою).

– Це ти в мене чудова, а не фотографія, – вставив закоханий Ярема.

– Мій начальник відділу кадрів піднімає на мене свої "баньки" у старомодних препаскудних окулярах і каже: "О, у нас уже є працівниця з таким прізвищем, ви однофамільці чи родина?". Бере з картотеки мою особову справу – у паспорті і там однакова адреса, дані про народження. Знову зводить на мене свої баранячі очі і нічого не може зрозуміти, знімає окуляри, посилено їх тре, а потім питає

в мене: “А що ви хочете від мене? Я нічого не розумію, хто ви?” Я йому і відповідаю, що хочу звільнитись, написала заяву, але кабінет начальника бюро зачинений, а він мені: “То йдіть до заступника, хай він підпише, а потім разом із ним зайдете до мене, бо я маю заповнити вам обхідний лист, і ви повинні у всіх службах підписати, але я нічого не розумію, хто ви, я вас не пам’ятаю”.

– І мене шляк трафив найбільше, бо він той анекдот про равина розповідав найчастіше, і був пліткарем ще тим, а я йому й кажу: “Як ви не знаєте, хто я, то спитайте у вашого друга равина”. Люди, ви б бачили його пику, шкода, що я не взяла фотоапарат, бо це був історичний кадр – тільки для преси на конкурс “ідіотські лиця”. Таких облич із дурнувато-здивованим виглядом я набачилася того дня предостатньо, лише одна старша жінка – конструктор, приємна така, втішилась мені надзвичайно і щиро пораділа за мене. Шкода, що зовнішність людини не завжди відповідає внутрішнім параметрам, у нас у бюро було багато молодих жінок, які хотіли бачити себе дружинами Олега, а я їм стала на заваді, та ще його трагічний кінець. Шкода, вип’ємо за його світлу пам’ять, бо він був чудовою людиною, – і Ярема всім налив у чарки.

– Я тобі обіцяю, що буду найкращим татом для твоєї дитини, яку вже вважаю своєю, сьогодні при батьках Олега я не хочу чіпати цього питання, але я прийду наступної неділі до твоїх батьків просити твоєї руки. Друзі, ви підтримуєте мене? – засміявся Ярема, і гостина продовжувалась.

...Минув ще один місяць, життя закрутило Тамілу в ритмі швидкого вальсу. Ярема офіційно заручився з нею, а весілля вирішили відкласти на літо.

Нова робота поглинула її цілком і повністю та забирала весь час, дозволяючи лише ввечері поспілкуватись із батьками і дитиною, а потім приїжджав Ярема і забирав її до себе – вона ночувала в нього вдома, а батьки займалися внучкою. Вони були на небесах від радості, бо бачили свою дитину щасливою, закоханою і найголовніше – коханою.

Ростислава відіграла в її житті доленосну роль у всьому: зміні зовнішності, зустрічі з новим коханням і на додаток – отримання нової та цікавої роботи. До них у фотосалон приходила із замовленням на створення альбому з новими моделями технолог великого швейного

підприємства і побачила Тамілу. Їм була потрібна саме така модель на постійну роботу. Вони виконували замовлення для різних регіонів України і за кордон. Слова подруги про подіум виявилися пророчими…

Настало літо, відгуляли гучне весілля. На ньому були присутні і батьки Олега, вони любили свою внучку і пишалися своєю невісткою, яку встигли полюбити як рідну дитину. Якби їм два роки тому сказали, що вони будуть кричати "гірко" на її весіллі, вони б плюнули тим людям у вічі.

Але що робити, життя триває. Через рік Таміла народила хлопчика, і зараз усі старі бавлять онуків почергово, за графіком, щоб було справедливо: то настає черга батьків Яреми, то приїздять карпатські дід і баба, то баба Оксана і дід Дмитро, які вважають себе найріднішими, бо їхня ж донька привела на світ ці чудові створіння.

Зміст

Фатальне відрядження 5

Частина перша

Щасливе нещастя..... 6

Частина друга

...А там, у сільському клубі 35

Частина третя

І така любов…..... 69

Частина четверта

Загублена власність 91

Чари мольфарки 104

Останній притулок 124

До... і після 129

Макіяж 163

На хвилі 184

Поради ідеальної жінки 200

Країна розбитих сердець...
Або все про кохання..... 236

...Не пара? 364

Літературно-художнє видання

Людмила Когут

Країна розбитих сердець

Повісті, оповідання

Видання друге

Редактор: Галина КАПІНІС
Художнє оформлення: Христина ТРОЦИШИН
Епіграфи: Віталій ІВАЩЕНКО
Комп'ютерне верстання: Роксолана ТРІЩ
Коректор: Оксана ЯРЕМЧУК

ТзОВ «Видавнича фірма «Афіша»,
79005, м. Львів, просп. Т. Г. Шевченка, 16.
Тел./факс: (032) 297-14-27, 297-05-37.
e-mail: afisha@utel.net.ua
www.afisha.lviv.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія АА № 059177 від 14.08.2008 р.

Підписано до друку 13.10.2010 р. Формат 60×84 $^{1}/_{16}$.
Папір офсетний. Гарнітура «Time New Roman».
Друк офсетний.Умовн. друк. арк. 22,78.
Зам. № 13/10-10.

Когут Л. С.

К57 Країна розбитих сердець : повісті, оповідання / Л. С. Когут. – Друге вид. – Львів : ТЗОВ "ВФ"Афіша", 2010. – 392 с.

ISBN 978-966-325-144-8

"Країна розбитих сердець" – друга книжка Людмили Когут – містить повісті та оповідання, стрижневою темою яких є жіноча доля, почасти складна, але незмінно незвичайна, інколи дивовижна та захоплива.

Для широкого кола читачів.

ББК 84.4(УКР7)

Адреса для відгуків: lkohut25@gmail.com